ZEKİ BAŞTIMAR

Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar

ERDEN AKBULUT

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

GENİŞLETİLMİŞ
2. BASKI

ZEKİ BAŞTIMAR Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar

ERDEN AKBULUT

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

ZEKİ BAŞTIMAR
Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar

Derleyen: Erden Akbulut

Sosyal Tarih Yayınları

Belge Araştırma Dizisi: 7
© TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesi'ne aittir.
İzin alınmadan kullanılamaz.

Kapak Fotoğrafı:
Zeki Baştımar
(Aile albümündeki fotoğrafın kullanımına izin veren
Dündar Baştımar'a teşekkür ediyoruz.)

2. Basım: Ocak 2018
ISBN 978-605-4513-29-1
Sertifika No: 12588

TÜSTAV İKTİSADİ İŞLETMESİ
Eskişehir Mah. Marsık Sok. No.98 K.1 D.1
Kurtuluş/Şişli/İstanbul Telefon: 0212 237 98 92
www.tustav.org
e posta: info@tustav.org

Baskı ve Cilt:
Net Kırtasiye ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
İnönü Cad. Beytülmalcı Sk. N0.23/A
Gümümşsuyu-Taksim-İstanbul
Tlf. 0212 249 40 60

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Sunu 5
2. Baskı için 7

Yaşamı 9
1. Komintern Dönemi 11
2. Desantralizasyon'dan 51 Tevkifatına 29
3. Yeniden yurtdışında 41
4. Hastalık, görevden alma ve ölüm 45

Harp ve Sulh Çevirisi üzerine
Nâzım Hikmet ile Mektuplaşmaları 45

TKP 1953 Davası İddianamesi 128
TKP 1953 Davası Sorgusu 136

Boz Mehmet'e (Bozışık) Mektuplar 109

Seçme Yazıları 151
Türkiye Gericiliğin Kıskacında 151
Birinci Enternasyonal'in Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle 163
Türkiye: Gelişme Yolları 171
10 Eylül 1965 Türkiye Komünist Partisi'nin 45. Kuruluş Yılı,
TKP Birinci Sekreteri Yakub Demir Yoldaş'ın Konuşması 181
Komünist Enternasyonalin VII. Kongresi'nin 30'uncu Yıldönümü Kutlaması Toplantısı,
TKP Birinci Sekreteri Yakub Demir Yoldaş'ın Konuşması 191
Davâ Müdafaâ 197
Türkiye Hakkında Değerli İki Eser 225
Görüş 238
Y. N. Rozaliyev'in "Türkiye'de Devlet Kapitalizmi ve bugünkü Teşebbüs Şekillerinin Gelişmesi" Disertasyonu Üstüne Bir Açıklama 228
Türkiye İşçi Hareketinde Marksizmin-Leninizmin Etkileri 231
Türk İşçi Sınıfının ve Onun Marksçı Leninci Avangardı
Türkiye Komünist Partisi'nin Anti-Komünizmle Mücadelesi 239

Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısında Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Y. Demir yoldaşın Konuşması 251
Lenin ve Türkiye'de Devrim Hareketinin Bazı Problemleri 257
50 Yıllık Çetin Savaş 267
Türkiye'de Sol Güçlerin Birliği Problemi 285
TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir Yoldaş'ın Londra'da Çıkan (Yunanca) "Elefteri Partida" Gazetesi Muhabirine Verdiği Mülakat 295
TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir Yoldaş'ın 30 Nisan 1972 Günü Akşamı (1 Mayıs Arifesinde) Düzenlenen Parti Toplantısında Yaptığı Konuşma 301
Zeki Baştımar'ın Çeviri Bibliyografisi 307

Sunu

Zeki Baştımar, bundan 35 yıl önce 18 Kasım 1974 günü yaşama gözlerini yumdu. Ömrünün kesintisiz 50 yılını Türkiye Komünist Partisi'nin saflarında geçirdi. Genç bir öğretmen okulu öğrencisiyken çıktığı yolda TKP il komitesi, merkez komitesi, polit büro üyeliği ve Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği görevlerini üstlendi. Yaşamının on yılı aşkın bölümünü cezaevinde, 13 yılını siyasal sürgünde geçirdi. İlk tutuklanma tarihi 1930, son tahliye tarihi 1959 oldu.

Birinci bölümde Zeki Baştımar'ın yaşam öyküsünü, RGASPI'de (Rusya Devlet Siyasal Sosyal Tarih Arşivi) bulunan şahsi dosyasına ve diğer belgelere dayanarak sunuyoruz. Rusça belgeleri Rüstem Aziz Türkçeleştirdi, teşekkür ediyoruz. RGASPI'de fond 495, opis 266 tümüyle Türklerin ve kimi Azerilerin şahsi dosyalarını içeriyor; 320 dolayındaki bu dosyaların arasında komünist partisi üyeleri olduğu gibi Celal Bayar, Kazım Karabekir, Necmettin Sadak vb. siyasetçiler, askerler, gazetecilerle ilgili dosyalar da var. Bu ve benzeri dosyalar Komintern döneminden sonra SBKP MK Yabancı Komünist Partileriyle İlişkiler Şubesi, SBKP MK Özel İşler Sektörü vb. tarafından tutuluyor. SBKP MK Özel İşler Şubesi belgeleri şahsi dosyalarda yer almıyor ve halen kullanıma açık değil.

Bu vesileyle TKP'nin 1973'ten sonra girdiği döneme öngelen belgeler ilk kez yayımlanıyor:

- Marat'ın Zeki Baştımar'ın artık görevlerine yerine getiremediğine ilişkin Aralık 1972 tarihli V. V. Zagladin ile görüşme tutanağı,
- TKP'nin 24.5.1973 tarihli Marat ve Aram imzalı TKP Merkez Komitesi Bürosu'nun *Atılım Kararı* olarak bilinen ve Zeki Baştımar'ın görevden alındığı toplantı tutanağı,
- Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin TKP'deki görev değişimi ile ilgili Federal Almanya Devlet Arşivi'ndeki duyurusu,
- Zeki Baştımar'ın görevden alınmasının ardından SBKP Uluslararası İlişkiler Sekreterliği'ne gönderdiği ve TKP'nin yeniden ayağa kaldırılması konusundaki görüşlerini de içeren mektubu, ve
- Zeki Baştımar'ın Haziran 1973'te V.V. Zagladin ile Moskova'da yaptığı son görüşmenin tutanağı.

İkinci bölümde, Rasih Nuri İleri Arşivi'nden Zeki Baştımar'ın değişik cezaevlerinden Boz Mehmet'e (Bozışık) göndermiş olduğu mektuplar yer alıyor. 1990'lı yıllarda Boz Mehmet'in evindeki "zula"sını açtıklarında ne yazık ki pake-

ti tutan ipin kopmuş ve bir kısım mektupların hasara uğramış olduğunu Boz Mehmet ile Rasih Nuri birlikte görüyorlar. Bir bölümü Eski Türkçe olan mektuplar da bu kitapla gün yüzüne çıkıyor. Bu mektuplardan yararlanmamıza izin veren Rasih Nuri İleri'ye ve Eski Türkçe mektupların transliterasyonunu yapan Şeyda Oğuz'a da teşekkür ediyoruz.

Üçüncü bölümde, Zeki Baştımar'ın *Yeni Çağ* dergisinin uluslararası bölümünde ve *Özel Sayfalar*'da yayınlanmış makale niteliğindeki yazılarına ve *Yeni* Çağ'ın eki olarak ayrı bası halinde yayınlanmış *Dâva ve Müdafaâ* başlıklı 1951 davasındaki savunmasına yer verdik. *Yeni Çağ* dergisinin 40 bin sayfayı bulan koleksiyonunu tarayarak metne dönüştüren Feridun Gürgöz'e teşekkür ediyoruz. Bu kitaptaki yazılardan bir bölümü TÜSTAV Yayınları'ndan çıkmış *1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP* adlı derlemede yer alsa da, bütünlük açısından bu yazılar elinizdeki derlemeye de konmuştur.

Ölümünün 35. yılında Zeki Baştımar'ın anısı ve mücadelesi önünde saygıyla eğiliyoruz.

Erden Akbulut
Mayıs 2009

2. Baskı İçin

Zeki Baştımar çalışması tükeneli çok zaman oldu, ancak kimi belgelere ulaştıktan sonra yeni baskısını yapmak istiyordum. Nitekim bu 2. baskısında şu ekler yer alıyor:

1. *Harp ve Sulh* romanının çevirisi sırasında Nâzım Hikmet ile Zeki Baştımar arasındaki mektuplaşma. Bu mektuplar, yurtdışına giderken Zeki Baştımar tarafından yeğeni Süreyya Hacıyakuboğlu'na bırakılmış, o da bunları İlhan Selçuk'a iletmiştir. İlhan Selçuk'un bağışı olarak Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı arşivinde bulunan bu mektupların bir kopyasını ve yayın haklarını veren Vakıf yöneticilerine teşekkür ediyorum.

2. 18 Eylül 953 tarihli Son Tahkikat Kararı'yla birlikte tebliğ edilen İddianame'de Zeki Baştımar ile ilgili bölümü, daha önce yayınlanmamış olduğu için bu baskıya ekledim. Bilindiği gibi Esbab-ı Mücibeli Hüküm, BDS Yayınları tarafından "1951 TKP (Türkiye Komünist Partisi) Tevkifatı" adıyla Haziran 2000'de yayınlanmıştı.

3. Zeki Baştımar'ın Esbab-ı Mucibeli Hüküm'de kısmen yer alan mahkeme sorgusu da ilk kez Mehmet Ali Aybar'ın el yazısı metninden hareketle yayınlanıyor. Bu sorguda Zeki Baştımar yukarıda anılan mektuplaşmalara da değinerek bir soru üzerine şu cevabı veriyor: "Soruldu: Abdülkadir'le olan buluşmalarımın ifadesinde geçen mahallerden ayrı olarak Harbiye ile Tophane arasındaki yolda tesadüfen rastlamış olduğunu, Nâzımın neşredilmemiş bazı şiirlerini kendisinden duyarak alâka gösterip istemiş olduğunu, bu şiirleri başkalarına vermiş olduğundan alıp Abdülkadir'e vermediğini ve bahsi geçen şiirleri Nâzım hapiste iken kendisi ile olan muhaberesi sırasında temin etmiş olduğunu ve bu şiirlerin siyasi mahiyetleri olmadığını söyledi." Bu belge Tarih Vakfı Arşivi Mehmet Ali Aybar Arşiv Fonu'nda yer alıyor; yayınlamama izin veren Tarih Vakfı yöneticilerine, başta Sevgili dostum Mehmet Ö. Alkan olmak üzere teşekkür ediyorum.

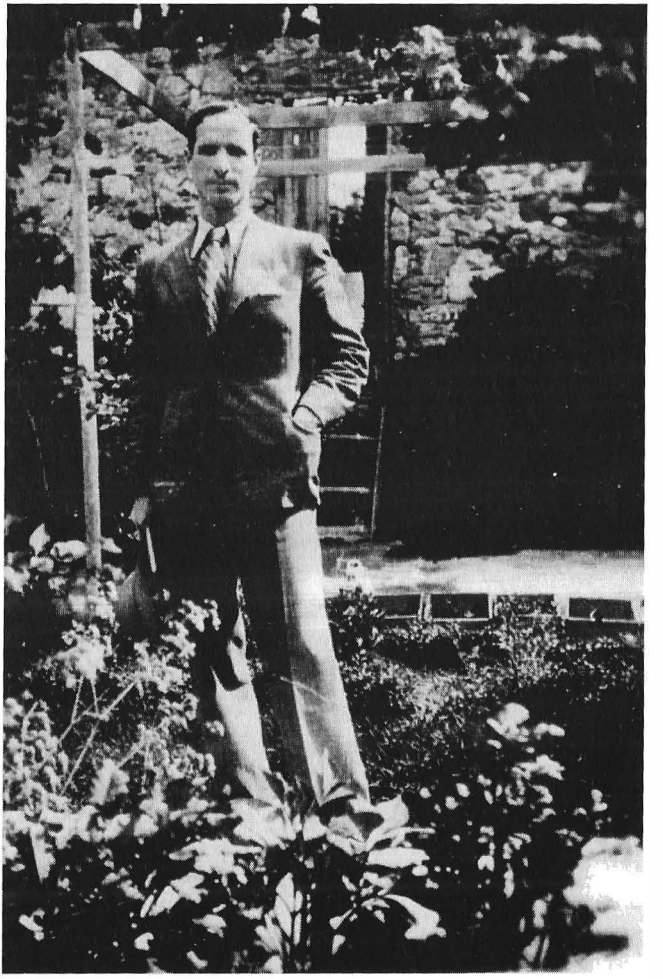
4. Son bölümde yer alan Zeki Baştımar'ın çeviri bibliyografyasını benimle paylaşan Bülent Erdem'e teşekkür ediyorum.

Kitabın ilk baskısında yer alan fotoğraflardan biri, Anjel Açıkgöz ve Murat Alp ile birlikte Leipzig'de Zeki Baştımar'ın mezarını ziyaretimiz sırasında çekilmişti; Bizim Radyo'nun emektarlarından Anjel (Merih) abla 17 Haziran 2017'de yaşama gözlerini yumdu, onun anısı ve mücadelesi önünde de sevgi ve saygıyla eğiliyorum.

2017 yılında Sosyal Tarih Yayınları'ndan çıkan *TKP'nin Sesi Radyosu Mayıs 1967*-Aralık1973 kitabı Zeki Baştımar'ın da mimarları arasında bulunduğu TKP'nin 1973 atılımının önemli kilometre taşlarından birinin belgelerini içeriyor.

Zeki Baştımar'ın anısı ve mücadelesi önünde bir kez daha saygıyla eğiliyorum.

Erden Akbulut
Ocak 2018

Zeki Baştimar

Yaşamı

Zeki Baştımar 1905 yılında Trabzon'un Sürmene ilçesinin Baştımar köyünde dünyaya geldi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Sürmene'den Araklı'ya kadar geniş bir bölgenin yöneticiliğini yapan ve daha sonra Hacıyakuboğulları olarak tanınan bu geniş ailede doğan Zeki Baştımar 6 yaşında babası Muhammed'i kaybetti. Annesi Huriye hanımın[1] yeni bir evlilik yapmasının ardından amcası İbrahim Baştımar ile birlikte yaşadı. 1915'te Samsun'a, 1917'de İstanbul'a taşınmalarının ardından çeşitli işlerde çalıştı. 1922'de Trabzon'a döndü ve Öğretmen Okulu'nu bitirdi.

1926 yılında TKP Trabzon örgütü aracılığıyla öğrenim görmek üzere Batum'a gönderildi. Aydın adıyla 1926-1929 yılları arasında Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) öğrenim gördü.

1929'da İstanbul'a döndü ve TKP içinde başını Nâzım Hikmet, Hamdi Şamilov, Sarı Mustafa'nın (Börklüce) çektiği muhalefet hareketi içinde yer aldı. 1930'da tutuklandı ve sahte kimlik taşımaktan 1 aya mahkûm oldu. Aynı yılın sonlarında askere gitti. Askerlik dönüşü TKP muhalefetinden ayrıldı, İstanbul İl Komitesi'nde çalıştı. 1932'deki TKP 2. Konferansı'na (Defterdar Konferansı) katıldı, Merkez Komitesi üyesi oldu. 1932 tutuklamasında 1 yıla yakın tutuklu kaldıktan sonra beraat etti. 1933'te tahliye oldu ve Polit Büro üyesi oldu. 1934 Şubatı'nda Moskova'ya gitti. Bu dönemde Aydın adının yanı sıra Petrov adını da kullandı. İkinci kez özel eğitim almak üzere gönderildiği KUTV'da öğrenim gördü ve eğitmenlik yaptı. 1935'te toplanan Komintern 7. Dünya Kongresi'nde Dr. Şefik Hüsnü ile birlikte TKP'yi temsil etti. 1937'de Komintern'in TKP ile ilgili aldığı desantralizasyon kararı sürecinde TKP MK üyesi olarak Türkiye'ye döndü. Rusçadan kitap çevirileri yaptı. Ankara'ya yerleşti ve Başvekâlet Murakabe Heyeti Kütüphanesi'nde çalıştı.

1944 TKP Davası'nda yargılandı ve beraat etti. 1947'de TKP MK Teşkilat Sekreterliği görevini üstlendi. İstanbul'a taşındı ve örgütlenme çalışmalarına hız verdi. *Bülten* yayınına başladı. Özellikle Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi Davası nedeniyle bu faaliyete TKP yöneticilerinden kimileri karşı çıktı. Bu dönemde yasal *Nuh'un Gemisi* ve *Barış* dergileri yayınlandı. TKP'nin kurulduğu tarihten buyana en geniş toplumsal kesimleri seferber ettiği *Nâzım Hikmet'i Kurtarma* kampanyası örgütlendi. 1951 Ekimi'nin sonlarında tutuklandı ve 10 yıl ağır hapse mahkûm edildi; İstanbul, Adana, Dalaman, Ankara cezaevlerinde 7,5 yıl kaldıktan sonra Mayıs 1959'da tahliye olarak İstanbul'a gitti. Trabzon'dan arkadaşı Cemal Reşit Eyüboğlu ile Divanyolu'nda Yedi Gün Yayınevi'ni kurdu. Ağustos 1961'de yurtdışına çıktı.

---

[1] Yeğeni Süreyya Hacıyaboğlu'nun verdiği bilgiye göre Zeki Baştımar'ın annesi ile babası teyze çocuklarıydı.

Ağustos 1961'de Sofya'ya, kısa süre sonra da Moskova'ya geçti. Aynı yılın sonlarında yapılan SBKP XXII. Kongresi'nde Yakub Demir adıyla TKP'yi temsilen konuştu. 1962 yılında teşekkül eden TKP MK Dış Bürosu Birinci Sekreterliğine getirildi. Nisan 1962'de Leipzig'de TKP aktifleriyle bir konferans düzenledi[2]. 1965'te Dış Büro içinde ciddi tartışmalar yaşandı[3]; bu tarihten sonra Zeki Baştımar (Yakub Demir), Marat Bostancı (İsmail Bilen) ve Aram Pehlivanyan [Ahmet Saydan) Dış Büro'yu oluşturdular.

Yakub Demir'in Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği döneminde, 1958'de kurulmuş *Bizim Radyo* yayınlarının yanı sıra 1960'ların ilk yarısında *Yurdun Sesi* ve *Yeni Çağ* dergileri, 1967'den itibaren *TKP'nin Sesi* radyosu, 1970'ten itibaren *Durum* bülteni yayınlandı. 1965'ten itibaren TKP için kadro yetiştirmek üzere Moskova'ya 2 öğrenci grubu gönderildi. 1967'den itibaren Federal Almanya'daki Türkiyeliler arasında örgütlenme çalışmaları başlatıldı. Almanya ve İngiltere'de legal örgütler kurulması ve yayın çıkartılması özendirildi, TKP'liler bu örgütlerde kurucu ve yönetici konumlara geldi.

1967'de Oktobr'un 50. yılı kutlamalarının ardından yeni bir çalışma tarzına yönelen Yakub Demir yönetimindeki TKP, 1970'te partinin kuruluşunun 50. yıldönümü kutlamalarını Leipzig'te kardeş partilerin temsilcilerinin de katılımıyla yaptı. 1971, 1972 ve 1973'te TKP grupları Bulgaristan'da parti okuluna eğitime gönderildi ve daha sonra bu gruplarda eğitim görenler TKP yönetim kadrosu içinde yer aldılar. Zeki Baştımar görevden alınmasından sonra SBKP Uluslararası İlişkiler Şubesi'ne gönderdiği mektupta İngiltere parti örgütünden Nihat Akseymen ve Merih Akseymen'in Sovyetler Birliği'nde eğitim görmesi gereğine işaret etti ve bu 1974'te gerçekleşti.

1971 Kasım'ında ilk kez beyin kanaması ve kısmi felç geçiren Zeki Baştımar'ın rahatsızlığı bir yıl sonra tekrarladı. 1973 Mart'ında Alman Demokratik Cumhuriyeti doktorları iş göremez raporu verdi. 23 Mayıs 1973'te TKP MK Bürosu tarafından görevinden alındı.

18 Kasım 1974'te yaşama gözlerini yuman Zeki Baştımar, Almanya Sosyalist Birlik Partisi MK organı *Neues Deutschland* gazetesinde çalışan Gertrude ile evli ve bir çocuk babasıydı. Zeki Baştımar'ın mezarı Leipzig Güney Mezarlığı'nda Faşizm Vahşeti Kurbanları'na ayrılmış anıtsal bölümdedir.

---

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2002.

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. *TKP MK Dış Bürosu 1965 Tartışmaları*, Der.: Erden Akbulut, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2004.

1. Komintern dönemi

Zeki Baştımar'ın bu dönemdeki yaşamının ayrıntılarına geçmeden önce Nisan 1936'da kendi kaleme aldığı yaşam öyküsüne ve yine aynı dönemle ilgili olarak hakkında kaleme alınmış rapora göz atalım. Sonra bu sürece ilişkin şahsi dosyasında[4] yer alan belgelerden hareketle daha ayrıntılı bilgileri aktaracağız; tüm belgeler aynı dosyadan olduğu için sadece belgenin diline işaret edeceğiz.

3. 4. 936

Aydının [Zeki Baştımar'ın] hâl tercümesi[5]

1905 yılında Trabzon vilâyetinin bir köyünde dünyaya gelmişim. Bir köylü ailesi olsak ta, babam kaza devlet maliye idaresinde veznedardı. Babam vefat ettiğinde ben 6 yaşındaydım. Babamın vefatından sonra[6] yine küçük bir memur olan amcamlarda yaşamaya başladım. İptidai mektepte iki sene okudum ve derslerden sonra ev işleriyle uğraşıyordum ki, akrabalarımın yanında hemen hemen kendi emeğimle geçiniyordum.

Çar ordusu Trabzon vilâyetini işgal ettiği 1915 senesinde Samsun'a göç ettik ve ben orada sokaklarda kibrit, sigara, kağıt ve saire satıyordum ve kazandığım paraları kaldığım akrabalarıma teslim ediyordum.

1917 senesinde İstanbul'a gittik ve ben amcamın dükkânında çıraklık yapmaya başladım. 1919'da memleketime döndüm.

1919-20 yıllarında ayda 12 liraya bir devlet dairesinde müstahdem olarak çalıştım. 1920-22 senelerinde kaza mahkemesinde kâtiptim. 1922 senesinin sonunda bu işi bıraktım ve Trabzon'a gidip imtihana girdikten sonra, tedrisatın ve iaşenin parasız olduğu muallim mektebine girdim.

O vakitler şiir yazdığım ve şiirlerim gazetelerde ve mecmualarda çıkmaya başladığı için yerli gazeteci ve muharrirlerle tanışma ve sıkı temas kurma fırsatı buldum[7]

1924 senesinin ortalarına doğru Haydar Rifat'ın *Sosyalizm* kitabı elime geçti ki, bu kitap sosyalizme dair Türkçe çıkan ilk kitaptı ve benim ilk kılavuzum oldu.

Aynı yıl ben mektepte ilk komünist hücreyi kurdum, ama bizim komünist partisiyle henüz hiç bir temasımız yok ve hatta böyle bir parti var mı, yok mu bilmiyoruz, Türkiye işçi hareketinin teşkilâtlı olduğundan ha-

---

[4] RGASPI, Rusya Devlet Siyasal Sosyal Tarih Arşivi, f. 495, op. 266, d. 30.

[5] Rusça. Rusça belgelerin çevirisi için Rüstem Aziz'e teşekkür ediyoruz.

[6] Zeki Baştımar, babasının ölümünden sonra annesinin yeni bir evlilik yapması üzerine kendisine "abi" diye hitap ettiği amcası İbrahim Baştımar ile birlikte yaşamıştır.

[7] Zeki Baştımar'ın söz ettiği gazeteler arasında öğretmeni, kendisinin Sovyetler Birliği'ne gönderilmesinde birinci derecede rol oynayan ve komünist hareket içinde yer alan Esat Ömer Eyyubi'nin Mustafa Kemal'in özel emriyle kapatılan *Kahkaha* gazetesi de vardır.

berimiz yok. Ama bir müddet sonra *Aydınlık*'ın devamlı okurları olduk. 1924 senesinde bizim mektepte talebe grevini teşkilâtlandırdık ve idare ettik. 1926 senesinin başlarında bilumum talebenin % 12'si teşkilâtımıza dâhildi. Diğer mekteplerde ve hatta yalnızca bizim yoldaşlarla teması olan ameleler arasında da artık bazı yoldaşlarımız vardı. Ayrıca biz artık partiyle temastaydık. Bu teması daha 1925 senesinin sonunda kurmuştuk. Mektepte gizlice gazete ve mecmualar çıkardık.

1926 senesinde partinin kararıyla SSCB'ye geldim ve KUTV'da okudum. Burada önce parti üçlüsü azasıydım, sonra grubun teşkilâtçısı seçildim, bütün ecnebi grupların umum parti teşkilâtı olan vatanseverler heyeti adındaki teşkilâtın azasıydım.

1927 senesinde RLKGB'ye[8] âza oldum, ama aynı zamanda RKP(b) namzet azasıydım. 1929 senesinin başında Bolşevik partisine aza kabul edildim. O sene KUTV'yı bitirdim ve parti faaliyeti için Türkiye'ye gittim. Ülkede daha ilk zamanlarda partiyle hiç bir siyasi ve taktik fikir farkım olmadan, Nâzımcılar_muhalefetinin eline düştüm; bu muhalefetin provokasyoncu ve partiye karşı olma vasfını bilmiyor ve anlamıyordum. Muhalefetin İstanbul vilâyet komitesinde çalışıyordum. 1930 senesinin başlarında polis tarafından ilk defa tevkif edildim ve yalnız ecnebi pasaportu bulundurduğum ve onun harflerini ve fotoğrafını değiştirmiş olduğum için mahkemeye verildim[9] 1930-31 senelerinde askerlik yaptım. Askerliğim müddetince askeri ve sivil polisin sıkı gözetimindeydim. Daha askerliğim sırasında muhaliflerle temasımı kestim ve partiyi buldum.

1931 senesi sonunda terhis olunca partinin İstanbul vilâyet komitesinde çalıştım. 1932 senesi başında parti Merkez Komitesine ve Polit Büroya aza seçildim.

Aynı yılın Şubat ayında tevkif edildim ve mahkemeye verildim. Bir yıl içinde iki defa açlık grevi ilân ettim. Hapishanede komün başkanı seçildim. Uzun süren dava neticesinde tahliye edildim, ama sonra nümayişe katıldığım için tekrar tevkif edildim. Nümayiş mahkeme kararının ilân edilmesi üzerine başlamıştı ve ben bu nümayiş sırasında polis kılıcıyla başımdan ağır şekilde yaralanmıştım. 1933 senesinde hapisten çıktım.1934 senesinin Şubat ayına kadar Polit Büroda çalıştım. Şubat ayında parti kararıyla Sovyetler Birliği'ne geldim.

Aydın.

---

[8] Leninci Komünist Gençler Birliği - Komsomol.

[9] Bu konuda ayrıntı için bakınız *Anılar Nail Çakırhan*, Söyleşi: Erden Akbulut, Sarı Defter 7, İstanbul, Şubat 2008.

Aydın yoldaş[10]

Aydın yoldaş, muntazam ve devamlı bir mektep tahsili görmemiştir. Buna da, umumî harbde, çocukluk zamanını muhacirlikle ötede beride geçirmesi ve babasının ölümü dolayısıyla ailesinin fakir vaziyette olması sebep olmuştur. Fakat kendisi ilk mektepte resmen ve devamlı olarak iki sene okuduğu halde evde kendi kendine çalışmış, okumuştur. Ailesi efradından bu sahada gördüğü yardım ona bu işte muvaffakiyet imkânını vermiştir. Böylelikle de o daha henüz küçük yaşta imtihan vermek suretiyle muhakemede zabıt kâtibi olmuş ve bilahare de yine imtihanla Trabzon Muallim Mektebi'ne girebilmiştir.

Muallim Mektebi'ndeki talebeliği zamanında sosyalizme aid okuduğu şeylerin tesiri altında kalarak kendi kendine mektep talebeleri içinde bazılarını sosyalist fikirler etrafında toplamış ve böylelikle de basit ve iptidai bir mektep teşkilatı kurmuştur. O zamanlar kendisinin henüz fırkadan haberi yoktur, fırka ile rabıtası yoktur. 1925 senesinde (Tahsin)in Moskova'dan avdeti üzerine onunla temas ediyor ve böylelikle resmen partiye girmiş bulunuyor. Tahsin yoldaşın o zamanlar parti ile rabıtası olduğunu Ferdi [Dr. Şefik Hüsnü] yoldaştan öğrendim. Bilahare Aydın'ı, Trabzon Vilayet Komitesi Teşkilatı, orada bulunan soviyet konsolosluğunun yardımını temin ederek, soviyetlere tahsile gönderiyor. Aydın yoldaş da 26-29 senelerinde Şark Darülfünunu'nda okuyor. Burada mektebi bitirdiği zaman o, Ali yoldaşla [Dede Ahmet Fırıncı] bir arada memlekete, fırkada çalışmak üzere gönderiliyor. O zaman Ferdi yoldaş tarafından kendi kendine verilen irtibat adresi muhalefet mensupları idi. Kendilerine partiyi bulmak için kunduracı Derviş ve kunduracı Sabri isimleri veriliyor. Onlar da kunduracı Sabri'yi buluyorlar. Hâlbuki kunduracı Sabri o vakit artık Nâzım muhalefetinin merkezi idaresinde çalışıyor. Onunla yaptıkları ilk temaslarda daha henüz, herhangi müteşekkil bir muhalefetten haberdar olamıyorlar, fakat onlarsa Halim [Hasan Ali Ediz], Fahri [Baytar Cevdet] ve kısmen de Ferdi yoldaşlar aleyhine söyledikleri sözleri muvafık buluyorlar, çünkü kendilerinde de aslen Halim ve Fahri yoldaşların o zaman Şark Darülfünunu'ndaki grupçu faaliyetlerine karşı bir iğbirar ve memnuniyetsizlik var. Böylelikle bu müşterek alaka onları muhalefet mensuplarının içine daha sıkı bağlıyor. Az sonra muhalefetin fırkadan ayrı ve o zamanki muvakkat merkez komitesi (ki yalnız Fahri ve Halim yoldaşlardan mürekkep demekti[11]) aleyhine çalışan bir cihaz olduklarını öğreniyorlar ve o hale rağmen orada kalıyorlar. Aydın, 1929 senesi Haziran'ında (yahut Temmuz'unda), muhalefetin İstanbul'da yaptığı konferansa iştirak ediyor. Bu konferansı Fuat'ın [Tufan, Alyanak Fuat] Moskova'dan avdeti üzerine ve icra komitesinin açık mektubuna karşı vaziyet almak maksadıyla toplanmış bulunuyordu. Aydın yoldaş, Komintern İcra Komitesi'nin muhalefet hakkındaki kararına

[10] Eski Türkçe natamam bu rapor Sıtkı [Reşat Fuat Baraner] tarafından kaleme alınmış olabilir.
[11] Muvakkat Merkez Komitesi'ne Refik [Reşat Fuat Baraner] de katılmıştı.

rağmen doğru hatta geçmek olgunluğunu gösteremiyor ve bir şuurlu olarak muhalefette kalıyor. Muhalefetin İstanbul Vilayet Komitesi'nde çalışıyor. Fakat çok az zaman sonra muhalefetin iç yüzünü artık anlamaya başlıyor. O sıralarda askere de alınmış bulunuyor. Aydın yoldaş bu arada muhalefetle rabıtasını devam ettiriyor. Fakat bilfiil artık onlar için çalışmıyor, onlara karşı tenkidkar bir vaziyet alıyor. Bu vaziyet 1931 senesi Ağustos'una kadar böylece devam ediyor. 1931 Ağustos'unda, Sakko (Remzi) hapishaneden çıkınca onun vasıtasıyla parti ile temasını temin ediyor ve yeniden partiye iltihak ediyor. Muhalefette yaptığı hatasını tanıyor ve 1932 başlangıcındaki parti konferansında merkez komitesi azalığına seçiliyor ve polit büro azası olarak çalışmaya başlıyor. Konferansın akabinde daha bir çok yoldaşlarla beraber tevkif ediliyor.

Aydın yoldaş ilk defa 1930 senesi başlangıcında da polis tarafından tevkif ediliyor. Bu tevkif, mahsulünü Ahmed'le olan bir randevu zamanında oluyor. Fakat ortada ileri sürülebilecek herhangi bir delil olmadığı için yalnız sahte nüfus tezkeresi kullanmak suçuyla mahkemece bir ay hapse mahkûm oluyor fakat bu cezası da tecil ediliyor, yatmıyor. İkinci tevkif, 1932 Şubat nihayetindedir. O tevkifat partimizin son zamanlarda geçirdiğini en büyük tevkifatlardandır. O zaman polit büro'nun ve seka'nın en mühim kısmı tevkif ediliyor. Tevkif edilenler meyanında komintern instrüktörü de bulunuyor. Tevkifat muhtelif vilayetlerde de yapılıyor. Muhakeme takriben bir sene kadar sürdü. O muhakemede söz ve açlık grevleri yapılmıştı. Hem tevkif zamanında ve hem de hapishanede bu grevler esnasında Aydın yoldaş kendisini çok iyi tutmuş ve hareketleriyle kendisini herkese sevdirmiştir. Poliste hiç bir itirafı olmadığı için muhakeme Aydın yoldaşı mahkûm etmedi ve diğer 15 kadar maznunla beraber onun beraatine karar verdi. Beraat edenler arasında tahliye edilmesi icab edenlerden (Aydın, Feridof [Boz Mehmet Bozışık] ve Edirneli Cevad'ın)

Şimdi bu dönemin ayrıntılarına geçelim. Zeki Baştımar ile ilgili ilk belge, Sovyetler Birliği'ne gönderilmesiyle ilgili ve TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1'de yer alıyor.

Tiflis Merkez Komitesine

Trabzon Beşiktaş mektebinde mühim roller oynayan ve ilk erkek muallim mektebinde hücreler tesis eden faal ve ideali sağlam ve muktedir arkadaşlarımızdan Zeki yoldaşı Tiflis komünist darülfününuna göndermeyi Trabzon merkezi komitesi muvafık gördüğünden bu yoldaşı vasıta olmadığından Sarp tarikiyle hududdan gönderiyoruz.

Trabzon TKP merkez komitesi azalarından

(İki imza)

10 Eylül 1926[12]

Zeki Baştımar'ın RGASPI'deki şahsi dosyasında yer alan ilk belge KUTV'a kabul edilmesiyle ilgili ve Ekim 1926 başları tarihini taşıyor.

Gizli

19228 - 4.X.1926[13]
Kaydı yapılsın
İmza

KOMÜNİST
ENTERNASYONAL
Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!

YÜRÜTME KOMİTESİ

4.X.1926, Moskova
Telefon . . . .

***No.* 490/c**

KUTV'A
KÜÇÜKOV yoldaşa

KEYK Doğu Sekreterliği Türk AYDIN yoldaşın yetki komisyonunun kararına kadar olmak üzere KUTV Yabancılar Grubu'na kaydedilmesini rica eder.

KEYK Doğu Sekreterliği İmza
(Vasilyev)

Yemekhane kaydına alınmalı
İmza

[12] TÜSTAV Komintern Arşivi Doküm 1, CD: 22, Klasör: 28_36, Belge no: 280a [Eski Türkçe].
[13] Belgeler üzerindeki el yazısı notlar bu yazı tipi ve büyüklüğü ile belirtilecektir.

Zeki Baştımar'ın KUTV öğrenciliğine başlarken doldurduğu anketi aşağıda veriyoruz.

(Fotoğraf) Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!

Y. V. Stalin
DOĞU EMEKÇİLERİ KOMÜNİST ÜNİVERSİTESİ
KUTV ÖĞRENCİ ANKETİ

Kayıt tarihi ..... Öğrenci karti No. 2999
Gönderen teşkilât

Sorular	**Yanıtlar**
1. Soyadı	AYDIN
2. Adı	Yusuf
3. Cinsiyeti	
4. Doğum tarihi	1905
5. Milliyeti	Türk
6. Anadili	Türkçe
7. Bildiği diğer diller	a) rahatça konuştuğu TÜRKÇE b) rahatça okuduğu c) rahatça yazdığı .....
8. Doğum yeri	Trabzon – Türkiye
9. Sosyal durumu	muallimlik okudum
10. Sosyal menşei (ebeveynlerin sosyal durumu, önceki unvan ve mesleği)	memur oğlu
11. Öğrenci neyi ana mesleği sayıyor	okuyor
12. Üniversiteye başlamadan önce öğrenci ne yaptı, nerede, hangi mevki ve vazifede çalışmış	öğrenim gördü
13. Ebeveynlerinin mesleği	a) Ekim devri-minden önce b) Halihazırda
14. Öğrencinin medeni hali. Ailede yaşayan fertler	bekar
15. Öğrencinin tahsili: Bitirdiği okul, kurs vb.,	a) Umum tahsili - Orta b) Parti tahsili
16. Askerlik durumu	a) Eski orduda hizmeti ve vazifesi b) Kızıl Orduda hizmeti ve vazifesi Askerlik kaydı Kayıt vesikası No.
17. Öğrencinin parti durumu	a) ...1925...Yılından....TKP azası

	b).....Yılından.....LKGB...azası c) ...1926..Yılından.... RKP(b)... adayı
18. Hangi başka partilerde bulundu, nerede, ne zaman, ne kadar	yok
19. Nerede, ne zaman ve kim tarafından baskıya maruz bırakıldı	yok
20. Hangi parti, komsomol ve askeri-politik görevlerde bulundu, nerede, ne zaman, ne kadar ve hangi görevde. Hangi kongre ve konferanslara katıldı	Türkiye'de hücre sekreteri
21. Hangi Sovyet işinde seçimle veya tayinle bulundu, nerede, ne zaman, ne kadar ve hangi vazifede	
22. Sendika azası mı, ne zamandan beri, ne kadar	maarif işçileri azası
23.Öğrencinin sendikal faaliyeti, görevleri (fabrika komitesi, sendika şübesi, vilayet teşkilâtı, sendika MK vb. azası, başkanı)	
24. Öğrenci kooperatifte çalıştı mı, nerede, Ne zaman, hangi vazifede	
25. Öğrencinin iktisadi-idari işleri, nerede, Ne zaman, ne kadar	
26. Öğrencinin tam adresi, ailesinin tam adresi	
27. Anketi doldurma zamanı	
İMZA: /Aydın/	

Zeki Baştımar KUTV'daki eğitimi 1929'da tamamladıktan sonra Dede Ahmet Fırıncı ile birlikte ülkeye dönüyor ve başını Nâzım Hikmet, Alyanak Fuat (Tufan), Hamdi Şamilov, Sarı Mustafa Börklüce, Mussolini Ahmet vd. çektiği, daha sonraları Troçkist-polis muhalefeti olarak anılan harekete katılıyor. Bilindiği gibi 1929 Tevkifatının ardından Muvakkat Merkez Komitesi'nin, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Laz İsmail [Marat], Hüsamettin Özdoğu [Aziz] gibi Türkiye'deki üyelerinin tutuklanıp ağır cezalara çarptırılarak Diyarbakır ve Elazığ cezaevlerine sürgün edildiler. Bu durum karşısında MK Sekreteri olarak Halim [Hasan Ali Ediz], Ajit-Prop Sekreteri Fahri [Baytar Cevdet] Türkiye'ye gönderildi ve 1931 başları-

na kadar merkezi faaliyeti Reşat Fuat'ın [Refik] kendilerine katılmasıyla yönettiler. Bu dönemde bir süre muhalefetin İstanbul İl Komitesi üyeliği de yapan Zeki Baştımar, 1930-1931 yıllarında askere gidiyor ve dönüşünde muhalefetten ayrılarak yeniden Komintern Yürütme Kurulu'nun onay verdiği merkezi yapıyla birlikte çalışıyor. 1930, 32, 33 ve 1934 yıllarında tutuklanıyor ve toplam 2 yıl 2 ay hapis yatıyor. 1930 tutuklaması Dede Ahmet ile randevusunda oluyor ve Max Friedler adına verilme tarihi 21.9.1929, son geçerlilik tarihi 21.9.1931 olan 32181/1342 numaralı sahte Çek pasaportunu kimlik olarak kullanmaktan 1 ay hapis cezasına çarptırıldıysa da cezası erteleniyor. 1932 tutuklaması ise TKP II. Konferansı ertesinde oluyor. Bununla ilgili Zeki Baştımar'ın şahsi dosyasında yer alan ve kendisi de o tutuklamada yargılanan Boz Mehmet'in tanıklığını, Tornacı Emin Sekun'un [Corc] Moskova'da bu konuda Kotelnikov[14] tarafından sorgulanmasının ilgili bölümünü ve daha sonra Marat'ın açıklamasını aşağıda veriyoruz.

17.VII.37.

TKP MK üyesi Feridov [Boz Mehmet] yoldaşın 4.XII.33 tutuklamalarıyla ilgili

RAPORUNDAN SURET[15]

Zeki ve Vilda'nın tutuklanması.

Emin [Tornacı Emin Sekün] ve Nuri'nin [Dede Ahmet Fırıncı] tutuklanması için polisin yoğun önlemler aldığı ve her tarafa adamlarını yerleştirdiği 22 Şubat 1932 tarihinde Zeki ile Vilda'nın, galiba saat 2'de, Unkapanı köprüsünde bir karşılaşma ayarladıkları anlaşılıyor. Partimizin eski üyesi, daha sonra provokatör ve polis memuru olan İbrahim Faik, tanık olarak, Zeki ile Vilda'yı birlikte gezerken gördüğünü anlatmıştır. Faik ve polis memuru Nihat Unkapanı köprüsünde bulunuyor, etrafı gözlüyorlarmış. Faik Zeki'nin köprüye geldiğini ve bir kadınla karşılaştığını görmüş. Faik Zeki'yi çoktan, daha Moskova'dan biliyormuş. Zeki'nin bu kadınla görüşmesi hemen dikkati çekmiş ve böylece izlenmeye başlamışlar. Zeki ile Vilda Unkapanı'ndan Saraçhane başına, Fatih'e gelmişler ve buradan Vefa'ya boza (İstanbul'daki ünlü bozacı - A.G.) içmeye gitmişler, sonra da birlikte Fener'e geri dönüp ayrılmışlar. Polis Vilda'yı izleyip nerede oturduğunu öğrenmiş. Ertesi gün, yani 22 Şubat günü Zeki ve Vilda tutuklanmışlar. Poliste Zeki'ye bir kadınla gezip gezmediği sorulduğunda, evet demiş, ancak kendisine gösterilen kadınla (Vilda) değil, bir Rum kadınla gezindim şeklinde cevap vermiş, sorgulamasında da bu ifadesinde ısrar etmiş. Onu korkutmak için hayli uğ-

[14] Fedor Semionoviç KOTELNİKOV (1893-?), 1919'dan itibaren Rus KP üyesi, 1930'lu yıllarda Komintern Personel Şubesi yöneticisi. İzine 1939'dan sonra rastlanmıyor. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 1029.)

[15] Rusça, 17.VII.1937 tarihinde Komintern Personel/Kadro Şubesi'nden Galcan tarafından dosyaya verilmiştir.

raşmışlar, ama her şeyi kesinlikle reddetmiş. Poliste komünist olduğunu, ama partiyle bir bağlantısı olmadığını ve Emin, Nuri, Mehmet, Nihat, Salim, Talat ve ötekilerini hiç tanımadığını söylemiş. Vilda ile yüzleştirildiğinde Zeki gezdiği kadının o olduğunu kesin şekilde reddetmiş. Ancak Zeki tekrar Vilda'nın yanına götürüldüğünde, gezdiğin adam bu mu sorusuna Vilda tasdik eder bir tavır almış. Zeki bunu bize cezaevinde şöyle anlatmıştır: Yüzleştirmeye götürüldüğünde Vilda'nın son derece çökmüş olduğu görülüyor, Vilda peykede oturuyor, durmadan gözyaşlarını siliyormuş. Ve kendisine, gezdiğin adam bu mu, diye sorulduğunda, "evet" anlamında başını sallıyormuş. Mahkemede okunan zabıtta Vilda'nın Zeki ile gezdiğini de itiraf ettiği ileri sürülmüştür. Zeki polisteki sorgulamasında ve mahkemede bunu reddetmeye devam etmiştir. Zeki hiç dövülmemiştir.
(...)[16]

Kimi yoldaşlar poliste kendilerine neler sorulduğunu ayrıntılı şekilde anlatmadılar. Onlar yaptıkları hataları partiden gizlediler. Bu, aynen böyle olmuştur. Örneğin, Emin'in, Salim'in, Talat'ın ve hatta Greta'nın sorgulamalarındaki ayrıntıları öğrenemedik. Bolşevikçe davranıp, itiraflarının nerelere kadar uzandığını söylemekten kaçındılar. Bu konuya çok yüzeysel değindiler. Örneğin, mahkeme zabıtlarından anlaşılıyor ki, Greta Zeki'yi tanıdığını itiraf etmiş. Yukarıda ben bundan ve Zeki'nin Greta ile yüzleştirilmesinden söz etmiştim. Bu Greta'ya sorulduğunda, o bütün bunları uydurduğunu ve polisin yazdığını söylemiştir. Gerçekte ise, ya polis uydurmuş ya da Greta itiraf etmiş olmalı. Bunu ben, elbette ki, kesin olarak bilemem.

Çeviren: Galcan

1. Not: Vilda ya da Greta –Mertens'in 1932'de Türkiye'deki takma adıdır[17]. Zeki ise Aydın'dır.

2. Not: Feridov 1932 Şubatında tutuklanan ve mahkûm olanlar arasındaydı.

Galcan

[16] Şahsi dosyadaki belgede kısaltılmıştır.

[17] Margarete Wilde (Berlin 1904 -Karaganda 1943), Grete Wilde ve Erna Martens olarak anılır. 1921'de Alman KP üyesi, 1922-1925 arası Fisher-Maslow fraksiyonu üyesi, 1927-1930 arası Komünist Gençlik Yöneticisi, Moskova'da Lenin Yüksek Parti Okulu'nda okudu. 1932'de İstanbul'da tutuklandı ve 1934'te özgürlüğüne kavuştu. Reşat Fuat Baraner'in eşidir. 1934'te birlikte çekilmiş fotoğrafları aşağıdadır [Lizi Behmoaras'a teşekkür ediyorum]. 19 Temmuz 1935'te ortak oğulları doğdu. 1934'ten sonra Brückmann ile kadro şubesinde çalıştı. Ekim 1938'de tutuklandı, 8 yıl hapse mahkûm oldu. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 1104)

Pag.la.

Çok gizli.

KOTELNİKOV YOLDAŞIN MAKAMINDA YAPILAN 17.I.35 TARİHLİ TOPLANTI[18]

KOTELNİKOV - Doğrudan sizinle, tutuklanmanız ve salıverilmenizle, provokatörlerle ilişkiniz ve hapishanedeki tutumuzla v.b. ilgili olayları anlatmanız uygun olur.

(...)

CORC – (...)1932'de yine tutuklandım. Biz bir yer kullanıyorduk, orası Talât'ın adresiydi. O sıralar geçici MK'de beş kişi vardı. İzmir'de, Aydın'da vb. teşkilatlarımız vardı. 8 Şubat'ta İstanbul'da parti konferansı yaptık. Bunun ardından Trakya'da tutuklamalar oldu. Konferansla ilgili olarak İzmir'de 9-10 kişi tutuklandı. Sebep şuydu: Köylü bildirileri dağıtıyorduk. İzmir'de biri bizim bildiriyi polise vermiş. Bunun üzerine onunla bağlantılı birkaç yoldaş tutuklandı. Bu 9 Şubat'taydı ve İstanbul'da da tutuklama olmuştu. Ele veren yoldaş bizim İstanbul'daki adresimizi biliyordu.

KOTELNİKOV - Sizi kim ele verdi?

CORC - Bağlantı aparatından biri.

KOTELNİKOV - Tutuklanma sebepleri neydi?

CORC - Bana kalırsa, sebepler şuydu: Biz yeterince gizli çalışmıyorduk. Biz telgraf çektik ve bütün noktalarımız bu telgrafı almış, ama Edirne almamış. Orada bağlantı noktamız dağıtıldı. İstanbul'da bağlantı işçimizi polis biliyormuş. Biz bunu bilmiyorduk. O sahte bir mektup yazmış, evinin yakınına bir adam bırakmış. Pazar günü ben bu mektubu aldım, kahvehanedeyken polis beni görmüş. İsim yanlış yazılmıştı. Aynı akşam toplantımız vardı. Bunun her halde bir provokasyon olduğunu düşündük. Ve bütün bunları anlatması için bir MK üyesini oraya göndermeyi kararlaştırdık. O yola çıktıktan sonra başka bir yoldaşla karşılaşmış. O izleniyormuş. O kaçmış, bu yüzden tutuklanmamış. Gözetleyen o MK üyesi ise tutuklanmış. Sonra da bağlantı noktasındaki yoldaş tutuklanmış. Bu sırada biz bildiri basıyorduk. Bu tutuklamalardan haberimiz yoktu.

KOTELNİKOV - Bu bir başarısızlık mıydı, yoksa bir dikkatsizlik mi?

CORC - Bu bir başarısızlıktı. Sebebi o mektuptu. Bir yoldaş gözetliyorken, diğeri kaçabildi. O ertesi gün materyalleri almaya gelmek zorundaydı ve polis materyalleri getirecek adamı artık biliyordu.

KOTELNİKOV - MK'niz 5 kişilikti. Kim tutuklandı?

---

[18] RGASPI, f. 17, op. 266, d. 184

CORC - Bir yoldaş Nuri [Dede Ahmet Fırıncı] ile birlikte görüşme yerine gitti. İkisi görüşme yerinden kaçtı ve onu ertesi gün tutukladılar. İki gün sonra ben Nuri ile birlikte tutuklandım. Bize bildiriyi getiren adamı arıyorlardı. Onun izlendiğini biz bilmiyorduk. O Nihat'tı, iyi bir bağlantıcı. Bir bankada çalışıyordu.

KOTELNİKOV - MK'nin aldığı darbenin sebebi neydi. Gizliliğe uymamanın bir sonucu mu, yoksa bir provokatör mü vardı?

CORC - Emin-Corc, Mehmet-Feridov, Nuri [Dede Ahmet Fırıncı], Aydın [Zeki Baştımar], Haydar ve Greta'nin katıldığı MK toplantısında mektup görüşüldü. Nuri açığa çıkmamıştı. Mehmet'e sokakta rastlamış. Mehmet ona izlendiğini söylemiş. Nuri otele yönelmiş, orada polisi görünce kaçmış. Mehmet (Feridov) Nuri'yi uğurlayacağını söylemiş ve peşinden gitmiş. Nuri kaçmış, ama o tutuklanmış.

İki gün sonra biz o mektup konusunu yeniden görüştük. Nuri bunun bir provokasyon mektubu olmadığını belirtti. O gün, ayın 21'inde, bildirileri alacaktık. Biz o yoldaşın giysilerini değiştirmeyi ve bir daha buraya gelmemesini kararlaştırdık. Nihat bildirileri postadan alıp bize getirecekti. Nihat hiç bir zaman Talâtlarda (kahvehane civarında) bulunmamış, Talât'ı ise polis artık biliyormuş. Nihat bildirileri almış ve eğer kendisini arayan olursa, filanca yerde olacağını söylemiş. Bildirileri bize getirdi. Ben Nuri ile birlikteydim. Bizi tutukladılar, Nuri ile beni birlikte. Greta'nin Aydınla bağlantısı varmış. 23-24'ünde onlar da tutuklandı.

Elbette ki, sebep bizim gizlilik kurallarına yeterince uymamamızda. İkincisi, biz artık izlenirken bildiri dağıtıyorduk. Hiç bir şey olmamış gibi, çalışmaya devam ediyorduk.

17.VII.1937

Zeki (Aydın) hakkında zaruri bir izah[19]

1932 Şubat tevkifatında Zeki dayak yememiştir. Her tevkifatta her arkadaşın muhakkak dayak yemesi lâzım gelmez. Fakat bu tevkifatta Zeki'nin dayak yememesine şu amil olmuştur:

Zeki tevkif edilir edilmez, Zeki'nin annesi[20] kendisine yakın akrabalarından birisine başvuruyor, Zeki'nin tevkif edildiğini, poliste ona işkence etmekte olduklarını anlatıyor. Oldukça nüfuzlu bir tüccar olan bu adam hemen öteye beriye başvuruyor ve Zeki'nin dayak yememesi için elinden geleni yapıyor. Zeki'nin etrafında böyle gürültü olunca Zeki'ye dayak atılmıyor.

[19] Türkçe.

[20] Bu bilgi doğru olmayabilir, çünkü o sıralarda Zeki Baştımar'ın anne tarafıyla bir ilgisi yoktu.

Zeki o zaman poliste dayak yemedi amma, böylelikle polisin intikamından da kurtulmuş olmadı:

I/ Hapisanede açlık grevi yaptıkları zaman, elebaşı diye Zeki'ye şiddetli dayak atıldı, işkence yapıldı, prangaya kondu.

2/ Mahkemeleri bittikten sonra yapılan nümayişta polisin şiddetle saldırdıklarından birisi de Zekidir ve başından meçle ağırca yaralanan da odur.

3/ Hiçbir delil ve emare hakkında bulunmadığı halde bir sene yattı, mahkeme neticesi beraet ettiği halde salıverilmeyenlerden birisi de yine odur.

Polisin şiddetle göz hapsinde bulundurduğu komünistlerden birisi de Zeki'dir. Zeki gerek poliste, gerek hapisanede ve gerekse mahkemelerde kendisini eyi ve kuvvetli tutmuştur.

Marat

Kitabın hemen girişinde kendi kaleminden verdiğimiz Nisan 1934 tarihli özgeçmişinde Zeki Baştımar Şubat 1934'te Sovyetler Birliği'ne geldiğini belirtiyordu. Bundan sonra kendisiyle ilgili şahsi dosyasındaki ilk belge Eylül 1934'te KUTV'da Aziz, yani Hüsamettin Özdoğu ile birlikte bir yıllık özel yüksek eğitime gönderilmesine ilişkin. Burada Zeki Baştımar'ın kullandığı adlardan bir diğerine, Petrov adına ilk kez rastlıyoruz.

Ülkeye 25.8.36 tarihinde gitti.
imza

Girdi No. A44/c
4 Eylül 1934

I.IX.34.
/2/ N.K.

Gizli

KUTV "A" Sektörü'ne

Öğrenim görmek üzere AZİZ ve PETROV yoldaşları tarafınıza gönderiyoruz. Bu yoldaşlar için parti aktifleri müfredatı temelinde bir yıl süreli eğitimin düzenlenmesini rica ederiz. Bahis konusu yoldaşlar diğer üçüncü seksiyon öğrencilerinden ayrı ve iyi bir gizlilik içinde bulunmak durumundadır.

I.IX.34.

KEYK Doğu Sekreterliği
İmza /Mif/

Aziz'in şahsi dosyası için suret alınmıştır.
İmza

1932'de Merkez Komitesi üyesi, 1933'te Polit Büro üyesi olan Zeki Baştımar KUTV'daki eğitim süreci içinde, Dr. Şefik Hüsnü Değmer ile birlikte Türkiye Komünist Partisi'ni 25 Temmuz – 20 Ağustos 1935 tarihleri arasında yapılan

Komintern'in 7. Dünya Kongresi'nde Aydın adıyla, asli oy hakkı sahibi olarak ve 330 nolu yetki belgesiyle temsil etti. Bu kongreyle ilgili doldurmuş olduğu anket konusunda daha sonra aşağıdaki düzeltmeyi yapmıştır.

İLMÜHABER[21]

VII. Kongrede anketi doldururken Türkiye KP âzalığımı 1925 senesinden göstermişimdir ki, ben bunu doğru bulmaktayım. 1927 senesinden RKP(b) namzet âzası ve 1929 senesinden itibaren RKP(b) asli âzasıyım. 1932 senesinden TKP MK âzasıyım. Anketlerimde lâzım gelen tashihlerin yapılmasını rica edirim.

AYDIN /İmza/

18/I.36.

Zeki Baştımar 1936 yılında henüz KUTV'da öğrenim gördüğü sırada 1935 sonlarında hakkında Dr. Şefik Hüsnü bir bilgi notu vermiş, kendisi de anket doldurmuştur. Bunların çevirilerinin yanı sıra resimli anketin aslını da veriyoruz

9. Zeki /Aydın/ - 1926'dan parti azasıdır. 1926 - 1929 yıllarında Doğu üniversitesinde okumuştur. 1929'da Türkiye'ye döndüğünde muhalefetin tarafına geçmiş ve partiden ihraç edilmiştir. 1932 yılında hatasını kabul edip muhalefete karşı savaşta partiye yardım ettikten sonra tekrar saflarımıza kabul edilmiştir. Halihazırda 1934'ten beri KUTV yüksek sınıfında okumaktadır. Akıllı, siyasi bakımdan iyi gelişmiştir. Görüldüğü üzere, partinin menfaatlerine ters düşen önceki tutumunu hakikaten düzeltmiştir.

23/XII-35 FERDİ.

[21] Rusça.

1. IV. 193 6 г.

Фотография

1. Здешняя (школьная) фамилия и имя Айдын
2. Истоящая фамилия и имя Зеки
3. Партийные клички и псевдонимы
4. Год и место рождения 1905 Трабзон
5. Социальное положение Служащий
6. Профессия
7. Национальность и подданство
8. Партийность
9. Пребывание в др. партиях
10. Образование общее
11. Образование партийное
12. Время приезда в СССР и с какими документами
13. Место жительства и место работы или учебы

Отметка об исполнении

120.

1/IV-36 *1. IV. 1936* Gizli

(Fotoğraf)

1. Buradaki (okuldaki) soyadı ve adı	AYDIN
2. Asıl soyadı ve adı	ZEKİ
3. Parti adı ve takma adı	
4. Doğum yılı ve doğum yeri	1905 Trabzon
5. Sosyal menşei	Memur
6. Mesleği	*Parti işçisi*
7. Milliyeti ve tabiiyeti	*Türk, Türk*
8. Parti hali	*1921'den TKP azası, 1929'danRKP(b) azası*
9. Diğer bir partide bulundu mu	*Hayır*
10. Umum tahsili	*Orta*
11. Parti tahsili	*KUTV (1926-1929)*
12. SSCB'ye ne zaman geldi ve hangi vesikayla	*1926'da geldim vesikasız*

13. İkametgahı ve işlediği veya okuduğu yer	*Malaya Bronnaya 15, Mosk. KUTV*

Doldurma notları Cevapların yazıldığı tarih ve No 4/VII-36 - No. 2 sayfa 616

14. Partiye azalığından sonraki vazifeleri nerede ve ne zaman	*Parti işi Türkiye 1921-1926* *KUTV Moskova 1926-1929* *Parti işi Türkiye 1929-1935*
15. Son işyeri	*Türkiye* --
16. Hangi seçimli parti vazifesinde oldu	1932'den TKP MK âzası *Komintern VII.Kongre delegesi*

Notlar: 1930, 32, 33 ve 1934 yıllarında tevkif edildim, toplam 2 yıl 2 ay hapis yattım.

Reşat Fuat Baraner'in Moskova'ya gelmesi üzerine TKP MK, Zeki Baştımar'ın Türkiye'ye dönerek çalışması yönünde talepte bulunuyor. Konu kadro şubesinde TKP ile ilgilenen Galcan tarafından yetkililere bildirilerek gerekli hazırlıkların yapılmasını talep ediyor. Aşağıda belgelerini göreceğimiz bu hazırlıklardan sonra 25 Ağustos 1936 tarihinde Zeki Baştımar, Said El Mizri adına düzenlenmiş bir Filistin pasaportuyla Sovyet topraklarından ayrılıyor. OMS için doldurduğu ankette Zeki Baştımar ailesinin ana kolunun soyadını, yani Hacıyakuboğlu soyadını veriyor[22]. Bildiğimiz gibi Zeki Baştımar, 1960 sonrasında ön ad olarak Yakub adını kullanmıştır.

[22] Zeki Baştımar'ın mensup olduğu geniş aile, esas itibariyle Memiş ağa ve Ahmet ağa kollarından oluşur; Hacıyakuboğlu ve Baştımar soyadını taşır. Türkiye'ye döndükten sonra Zeki, Baştımar soyadını almıştır.

Aydın'ın gönderilmesi konusuyla Ferdi [Dr. Şefik Hüsnü], Çernomordik[23], Pik[24] ve Valetska[25] ilgilidir OMS[26]'ta imza Galcan

2 nüsha. N.Ş. Çok gizli

ÇERNOMORDİK yoldaşa[27]

AYDIN (ZEKİ) yoldaş 1921 senesinden parti azası, halihazırda RKP(b) namzet azası ve Türkiye Komünist Partisi MK azasıdır ve Komünist Enternasyonal'in VII. Kongre delegesi olmuş olup TKP aktifi içindeki en iyi parti azalarından biridir. SITKI [Reşat Fuat Baraner] yoldaşın gelmesinden sonra partinin yönetici kadrolara çok büyük ihtiyacı vardır. TKP MK kendi emrine verilmesi için bizzat AYDIN hakkında talepte bulunmuştur. AYDIN'ın çalışmak üzere gitmesi için muamelenin süratle yapılmasını lüzumlu bulmaktayım.

Kadro Şubesi Uzman Vekili İmza /GALCAN/

7 Nisan 1936.

---

[23] Moisey Borisoviç ÇERNOMORDİK (1898-1937), 1917'de Rus KP'ye katıldı. Komintern merkez aparatı kadro şubesinde Mart 1935'te Krajewski'nin yardımcılığını, Ağustos 1936'dan sonra yöneticiliğini yaptı. 1937'de tutuklanarak aynı yılın Eylül ayında infaz edildi. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 1093.)

[24] Wilhelm PİECK, Friedrich olarak anılır (1883-1960), 1895'te SPD üyesi, savaş sırasında Spartakistlere ve kuruluşundan itibaren KPD'ye katıldı. Thälmann ile birlikte KPD yöneticiliği yaptı. 1931'de Komintern Prezidyumuna ve Politik Sekreterliğine üye seçildi. 1933'te siyasi göçmen olarak SSCB'ye sığındı. Savaştan sonra SED (Almanya Sosyalist Birlik Partisi) yöneticisi ve Alman Demokratik Cumhuriyeti devlet başkanı oldu. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 1065.)

[25] Maximilian WALECKI veya Max Horvitz; Brooks, Michelson, Orwivz, Salcki, Szwarc, Valija, Walczak olarak anılır (1877-1938), Belçika'da yetişmiş matematikçi ve fizikçi. Polonya'ya döndü ve PPS'te çalıştı, Pilsudski ile çatışmaya girdi. Sürgün edildi, kaçtı ve İsviçre'ye gitti, Amsterdam Kongresi'ne katıldı. Polonya'da önemli bir rol oynadığı 1905 Devrimi'nden sonra yeniden İsviçre'ye yerleşti, Zimmerwald konferansına katıldı, 1918'de sınırdışı edildi. Polonya KP yöneticisi olarak Komintern adına Fransa'da, İtalya'da Birleşik Amerika'da görevde bulundu. Komünist Gençlik'in ve KİM'in [Komünist Gençlik Enternasyonali] liderliğini yaptıktan sonra 1928-1935 arası Komintern Balkan Sekreterliği Müdür Yardımcılığı görevini yürüttü. Haziran 1937'de tutuklandı ve 1938'de infaz edildi. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 1102.)

[26] OMS (Otdel Mejdunarodnoi Sviazi), Komintern Uluslararası Bağlantılar Bölümü. (Kaynak: Pierre BROUE, *Histoire de l'Internationale Communiste 1919-1943*, Paris, 2001, s. 879.)

[27] Rusça.

Form No. 2[28]

Agustos 1936'da gitti.
Galcan

2 nüsha olarak doldurulur **Çok Gizli**

Tashihsiz, açık ve net yazılır. Bütün sorular cevaplanır.
Hangi sorularla ilgili malûmat yoksa karşısına "Malûmat yoktur" yazılır.

KEYK Sekreterliği Temaslar Dairesi

Aydın (Zeki) yoldaşin SSCB'den **çıkışının** düzenlenmesi rica olunur:

1. Adı ve baba adı (gerçek) ..... Zeki Hacıyakuboğlu .....

2.Elinde pasaport varsa, yazılı adı baba adı ve milliyeti nedir .....Yok
.....
3.Parti adı ..... Aydın .....

4.Gerçek tabiiyeti .....Türkiye .....

5. Yaşı ...31

6. Mesleği .... Profesyonel devrimci .....

7.Hangi partinin azası ve ne zamandan beri .....1925'ten TKP azası

8.SSCB'de son zamanda nerede çalıştı (işyeri, vasfı) .....Okul – KUTV
.....
9.Hangi memlekete gidecek ..... Türkiye'ye .....

10.Kimin hesabına..... KUTV

11.Kayıt ve ilâveler Yok .....

Partinin KEYK'deki temsilcisinin imzası: **Ferdi** /İmza/

16 Ağustos 1936

a) Aydın yoldaşın gidişine itiraz yoktur.

KEYK Personel Şubesi Başkanı'nın imzası: (Çernomordik)

[28] Almanca.

16/VIII - 1936

b) ..... yoldaşın SSCB'den çıkmasına razı olunmuştur.

KEYK Sekreteri'nin imzası: (Pik)

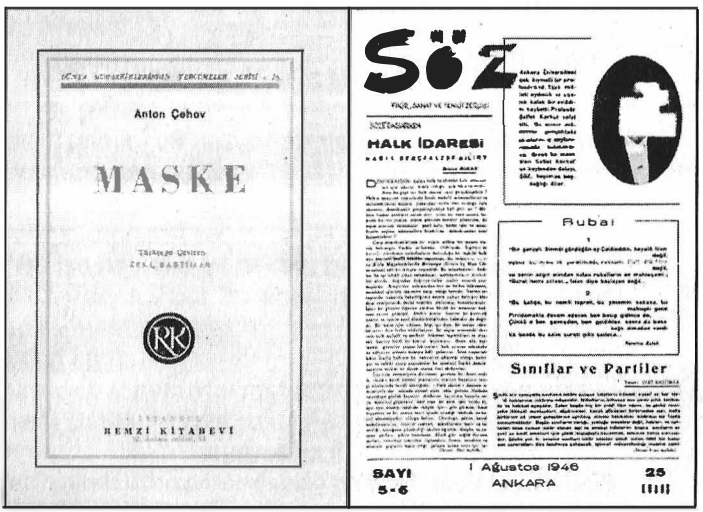
16/VIII - 1936
No. 320

KONTROL EDİLMİŞTİR
4/VII-36
İmza
17 VIII 36

2. Desantralizasyon'dan 51 Tevkifatına

1937'de Komintern Yürütme Komitesi Türk Sorununu Düzene Koyma başlığı altında TKP için desantralizasyon kararı almıştır. Bu karar sürecinde her ne kadar 14 Nisan 1937 tarihinde KEYK Personel Şubesi ve KEYK Sekreteri Piek tarafından 8 kişilik yeni TKP MK onaylandıysa da[29], 1 Temmuz 1937'de KEYK Sekreterliği şu karar almıştır: "(...) Parti konferansı yapılıp yeni bir Merkez Komitesi'nin terkibi hakkında karar çıkıncaya kadar Halim [Hasan Ali], Aydın [Zeki Baştımar] ve Vasıf yoldaşlardan oluşan geçici bir parti yönetimi atanmalı ve Halim yoldaş bu yönetimin sekreteri olmalıdır.(...)"[30] Ancak Reşat Fuat, özgürlüğüne kavuşmasıyla birlikte MK Sekreterliği görevini üstlenmiştir. 1942'de kendisinin askere alınma, Boz Mehmet'in sürgüne gönderilme sürecinde Komintern'e gönderdiği mektupta Dede Ahmet'in yetersizliğinden söz ederek Zeki Baştımar'ın İstanbul'a gelerek sekreterlik görevini üstlenmesini önerdiyse de bu fiiliyata geçmemiştir.

Bilindiği gibi Zeki Baştımar Türkiye'ye döndükten bir süre sonra Ankara'ya yerleşiyor ve Başvekâlet Murakabe Heyeti Kütüphanesinde tercümanlık yapıyor[31]. Başta Tolstoy'un Harp ve Sulh romanı olmak üzere, Çehov'dan, Puşkin'den bir dizi Rus klasiğini Türkçe'ye kazandırıyor. *Söz* dergisinde makaleler yayınlıyor.

[29] RGASPI, f.495, op. 266, dosya: 38 [Rusça].

[30] RGASPI, f.: 495, op. 18, dosya: 1208 [Rusça].

[31] 1944 TKP Davası Gerekçeli Hükmünde şöyle denmektedir: "(...) Türkiye'ye dönmüş ve komünistlik akidelerine dair herhangi bir propaganda ve faaliyette bulunmayacağını Cumhuriyet halk Partisi'ne bildirmiş ve bunun üzerine Başvekalet Murakaba Heyeti kütüphane memurluğuna tayin edilmiştir." *Kırklı Yıllar-2 1944 TKP Davası*, Der. Rasih Nuri İleri, TÜSTAV Yayınları, İstanbul 2003, s. 233.

Siyasi faaliyetleriyle ilgili gelişmeleri de şahsi dosyasındaki ilmühaberlerden izleyelim.

Çok gizli.
2 nüsha.dakt.
31.I.-40

İLMÜHABER[32]

AYDIN (ZEKİ) - TKP MK azası, 1905 Trabzon vilâyeti, Türkiye doğumludur. Bir veznedar-memur ailesindendir. (...)

Türkiye Komünist Partisi MK âzası FERDİ yoldaş 29.VI-36 tarihinde şu malûmatı vermiştir: "Zeki, yani Aydın, 1926'dan TKP âzasıdır. 1926-1929 senelerinde KUTV'da okumuş, memlekete döndüğünde muhalefetin tarafına geçmiş ve partiden ihraç edilmiştir. 1932'de hatalarını kabul etmiş ve muhalefete karşı savaşta partiye yardım etmiştir. Tekrar saflarımıza kabul edilmiştir."

TKP'nin KEYK'deki temsilcisi MARAT yoldaş 29.I-40 tarihinde şunları yazmıştır: "ZEKİ (Aydın) yoldaş Türkiye Komünist Partisi MK azasıdır. Komintern VII. Kongre delegesidir, siyasi bakımdan gelişmiş aktif bir yoldaştır."[33]

Kaynak: Şahsi dosya evrakı.

(Vladimirov)
Ocak 1940. İmza (Nizov)

---

[32] Rusça.

[33] Marat'ın adı geçen ilmühaberi şöyledir [RGASPI, f. 495, op. 266, d. 2]

2nüsha.el.
29/I-40
Gizli.
No.20 / 29.I.40
KEYK PERSONEL ŞUBESİ'NE

İLMÜHABER

Sıtkı [Reşat Fuat Baraner] yoldaş hâlihazırda partinin sekreterlik görevini yapmaktadır. Kendine hâkim ve girişken bir yoldaştır.

Zeki (Aydın) yoldaş Türkiye Komünist Partisi MK üyesidir, KEYK VII. Kongresinde delege bulunmuştur, politik bakımdan gelişmiş ve aktif bir yoldaştır.

Aziz – Hüsam [Hüsamettin Özdoğu] yoldaş Türkiye Komünist Partisi MK üyesidir, işçidir, 1920'den TKP üyesidir, kendine hâkim bir yoldaştır. İrtibat alanında büyük deneyimi vardır.

Bu yoldaşlar arasından en uygun ad Zeki'dir (Aydın).

TKP'nin KEYK Temsilcisi
Marat /İmza/.

Türkiye Komünist Partisi azası Aydın'ı (Zeki) şahsen 1933 senesinin sonundan beri tanıyorum. Eski TKP MK'den ilk kişi olarak onunla ben hapishaneden çıktıktan sonra karşılaştım. O zaman o MK Polit Büro azasıydı. Bana bizzat anlattıklarından ve başka yoldaşların anlattığından öğrendim ki, Nâzımcı muhalefete katılmış. Daha sonra bu muhalefetin Komintern'e karşı tavır aldığını anlayınca oradan ayrılmış ve MK'nin hattı uğrunda aktif şekilde mücadele etmiş. Diğer yoldaşların (MK azası Sıtkı [Reşat Fuat Baraner], Mehmet [Boz Mehmet], Ahmet [Dede, Fırıncı] vb.) sözlerinden ben Aydın'ın 1932 tevkifatında iyi tavır gösterdiğini ve feci şekilde dövülmesine rağmen hiç bir şey itiraf etmediğini biliyorum[34]. Aydın yoldaş hapishanede iki açlık grevine katılmış ve bu yüzden defalarca feci şekilde dövülmüştür. 1932 senesinde mahkûmiyet ilânının akabinde mahkeme binasının terkinden sonra mevkuflar nümayiş yapmış ve bu nümayişte Aydın ağır şekilde yaralanmıştır. 1933'te hapisten tahliye olduktan sonra Aydın (suçsuz bulundu) tekrar MK'nde aktif şekilde çalışmıştır. Nâzımcı muhaliflere katılımı vesilesiyle partiden ihracı konusunda ben bir şey bilmiyorum. Çünkü o sıralarda hapistim ve bunun hakkında bir malûmatım yoktu.

2/II-1940 İmza /Marat/[35]

Çok gizli

İLMÜHABER[36]

AYDIN (ZEKİ) Türkiye Komünist Partisi azasıdır, 1905 Trabzon vilâyetinde (Türkiye) bir veznedar-memur ailesinde doğumludur. (...)

Son malûmata (Nisan 1941) göre, MK azası olarak AYDIN (ZEKİ) yoldaş Ankara parti teşkilâtıyla bağlantılıdır ve aynı zamanda hükümet dairelerinin birinde (başbakanın kaleminde) tercüman olarak çalışmaktadır. Bu işe eski ticaret bakanı bir akrabası vasıtasıyla yerleşmiştir.

SITKI [Reşat Fuat Baraner] gibi Aydın da edebiyatçıdır, legal matbuata katılmaktadır, teşkilât işlerinde müteşebbis değildir.

İ s t i d l â l:

Münevver tabakayla, muharrir çevreleriyle temasları dikkate alınarak MK üyesi olarak AYDIN yoldaştan legal faaliyette faydalanılmalıdır.

13 Nisan 1941
VLADİMİROV (İmza)
3 nüsha.gm.

---

[34] Yukarıda Marat 1937'de verdiği "Zeki (Aydın) hakkında zaruri bir izah" başlıklı raporda ise Zeki'nin bu tutuklamada dayak yemediğini nedenleriyle birlikte aktarıyordu.

[35] Rusça.

[36] Rusça.

ZEKİ BAŞTIMAR (AYDIN)[37]

(...)

Mart 1944'te[38] komünizm faaliyeti şüphesiyle tevkif edilmiş, delil yetersizliğinden tahliye edilmiştir. Hapishanede iyi tavır göstermiştir. Ankara şehrindeki parti teşkilâtlarında çalışmaktadır. Münevverlerle ve muharrir çevreleriyle temasları vardır.

1946
Tanzim eden M. N. İvanova.

ZEKİ BAŞTIMAR, Türkiye Komünist Partisi MK azası[39]

(...)

Ocak 1947'den itibaren komünist partisinin Ankara teşkilâtını yönetmektedir.

Ağustos 1947 Varakina /İmza/

Zeki Baştımar 1947'de Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ve Türkiye Sosyalist Partisi'nin kapatılmasının ardından 1947 TKP Davası'nın açılması üzerine, Reşat Fuat Baraner'in 1944 TKP Davası'nda 9 yıla mahkum edilmesinin ardından 1944-1947 arasında Dede Ahmet'in yürüttüğü MK Sekreterliği[40] görevini üstlenmiş ve 1951 Tevkifatına kadar MK Teşkilat Sekreteri görevini yürütmüştür.

Gizli.

TKP MK Sekreteri
ZEKİ BAŞTIMAR (AYDIN) HAKKINDA
İLMÜHABER[41]

(...)

İkinci Cihan Harbi senelerinde Ankara parti teşkilâtını yönetmiştir.

1944 senesinde komünizm faaliyeti şüphesiyle tevkif edilmiş, delil yokluğundan tahliye edilmiştir.

---

[37] Rusça

[38] Zeki Baştımar, Teşkilat Sekreteri Reşat Fuat Baraner'in yargılanıp 9 yıla mahkûm edildiği 1944 TKP Davası'nda 14 Şubat 1944 günü tutuklanıp 21 Şubat 1944 günü serbest bırakılmış, ancak 23 Mart 1944 günü yeniden tutuklanarak yargılanmış ve beraat etmiştir.

[39] Rusça.

[40] RGASPI, f. 495, op. 266, d. 37.

[41] Rusça.

Bugün Aydın illegal durumdadır ve Ankara parti teşkilâtını yönetmeye devam etmektedir.

45[42] senesinde, Reşat Fuad'ın tevkifinden sonra

Aydın yoldaş Türkiye Komünist Partisi'nin tecrübeli ve becerikli bir faal işçisidir. Dayanıklı bir komünist, iyi bir teşkilâtçıdır. Kitle teşkilât işlerini legal matbuata da katılarak gazetecilik faaliyetiyle birlikte yürütmektedir.

TKP MK Azaları Aydın yoldaşın faaliyeti, manevi ve siyasi vasıfları hakkında müspet kıymet biçmektedir:

29.1-40 tarihinde Marat yoldaş şunu yazmıştır: "Zeki (Aydın) yoldaş siyasi bakımdan gelişmiş ve aktif bir yoldaştır."

TKP hakkındaki Şubat 1940 tarihli raporunda Mihri Belli şunu yazmıştır: "Zeki teorik hazırlığı olan, yiğit bir yoldaştır. İşinde azimkârdır."

Kaynak: Şahsi dosya evrakı.
7.5.1949 Raportör /İmza/
3-lk.

ZEKİ BAŞTIMAR, Türkiye Komünist Partisi MK Sekreteri[43]

(...)

İkinci Cihan Harbi senelerinde Ankara parti teşkilâtının faaliyetlerini yönetmiştir.

1944'te komünizm faaliyeti şüphesiyle tevkif edilmiş, delil yokluğundan beraat etmiştir.

Halen illegal durumdadır, Ankara parti teşkilâtının faaliyetlerini yönetmeye devam etmektedir.

Reşat Fuat Baraner'in tevkifinden sonra Türkiye Komünist Partisi MK Sekreteri vazifesini icra etmektedir.[44]

21 Aralık 1949 Gerasimov
/İmza/

İlginçtir ki Ekim 1951'de başlayacak olan TKP Tevkifatından 1 ay kadar önce Teşkilat Sekreteri olarak görev yaptığı dönemde yurtdışı ile yürüttüğü temaslar hakkında bilgi Marat'ın şahsi dosyasında A. Orlov tarafından düzenlenen malumat raporunda yer almıştır ve aynı tarihte desantralizasyon kararından sonra ilk kez TKP Merkez Komitesi ve Polit Bürosu hakkında bir ilmühaber tanzim edilmiştir.

---

[42] 1944 olmalı.

[43] Rusça.

[44] Bu ifade yukarıda 31. dipnotta aktardığımız Dede Ahmet Fırıncı'nın şahsi dosyasındaki belgeye göre doğru değildir. Zeki Baştımar bu göreve Dede Ahmet Fırıncı'nın 1947 TKP Davası'nda tutuklanıp mahkûm olmasından sonra gelmiştir.

(...) Türkiye Komünist Partisi MK Sekreteri Aydın'a 24 Nisan 1949 tarihli mektubunda Marat TKP'nin gelecekteki çalışmaları için birçok pratik öğütte bulunduktan sonra, şunu belirtmektedir: "Bugün partiyi bölmeye, parçalamaya ya da ortadan kaldırmaya çalışanlar Türkiye gericiliğinin doğrudan ajanlarıdır. Onlara karşı amansız savaş yürütmek gereklidir. Bu, partinin güçlenmesi ve Türkiye halkının geleceği için zorunludur. Partimiz temiz, birlik ve beraberlik içinde olmalıdır...

Biz Amerikan yayılmacılarının yurdumuzda egemenlik kurmasına izin vermemeliyiz. Partimiz kalıcı ve demokratik barış için savaşan büyük komşumuz ve dostumuz Sovyetler Birliği'ne saldırmaya hazırlananlara karşı çıkmalıdır."

Dosyadaki belgelerden görüldüğü üzere, 1948 yılında Marat Yugoslavya Komünist Partisi vasıtasıyla TKP MK Sekreteri Aydın'dan bir mektup almıştır. "Bu mektupta Türkiye Komünist Partisi'ndeki durum ve partinin geleceği yönelik çalışma planı anlatılmıştır. Mektupta TKP MK Politik Büro üyesi Boz Mehmet yoldaşın İzmir bölgesine gittiğine ayrıca işaret edilmiştir. 3-4 ay sonra Boz Mehmet İzmir'de polis tarafından tutuklanmıştır... Boz Mehmet'in tutuklanması bir yandan Türkiye Komünist Partisi içindeki bozguncu provokatörlerin, diğer yandan Yugoslavya elçiliği danışmanı Selim'in ihbar ve provokasyonu sonucunda olmuştur. Selim o zamanlar Yugoslavya'nın Türkiye'deki istihbarat şefidir. 1948 yılı başında Aydın'ın gönderdiği mektup onun elinden geçmiştir. Bundan başka, Selim ile sıkı bağlantısı olan Türkiye'deki Yugoslav askeri ataşesi, komünist partisinin malumatına göre, eski bir İngiliz ajanıdır..." (Marat'ın 12 Mayıs 1949 tarihli raporundan).

Bu raporunda Marat Aydın'ın kendisine şu olguyu bildirdiğini yazmıştır: "Aydın ile bir konuşmasında Selim, "Dimitrov yoldaş Belgrat'tayken Türk komünist partisi bundan böyle Bulgar komünist partisine değil, yalnız Yugoslav komünist partisine ve Tito'ya başvurmalıdır" demiştir. Bundan anlaşılmaktadır ki, Türkiye'deki Titocular provokasyon sayesinde Türkiye Komünist Partisi'ni kendi kontrolüne geçirmeye çalışmışlardır. Aydın, Selim ile her tür ilişkiyi kesmiştir"[45]

[45] RGASPI, f. 495, op. 266, d. 12 [Rusça].

İLMÜHABER[46]

Türkiye Komünist Partisi MK Sekreteri	- Reşat Fuat Baraner -Aydın[Zeki Baştımar] onun vekili
MK PB azaları	- Baraner, Boz [Mehmet], Marat [Laz İsmail].
MK âzaları	- Dede Ahmet Fırıncı, Hünü (Ferdi), Mihri Belli, Halil Zileli [Halil Yalçınkaya] .[47]

1000'in üstünde parti azası parti aidatı ödemektedir.

Malûmat Marat yoldaştan alınmıştır.

19.IX. 1951 Başkirov.

1951 TKP Tevkifatı ile ilgili olarak Rusya Devlet Sosyal Siyasi Tarih Arşivi'nde bulunan değerlendirme ve TASS ajansı bültenlerini aktarıyoruz.

Çok gizlidir

Türkiye Komünist Partisi yönetici kadrolarının tutuklanmasına ilişkin İLMÜHABER[48]

Türk basınının bildirdiğine göre, 1951 Kasım ayının ilk günlerinde Türkiye'de emniyet kuvvetleri "kanundışı ilân edilen Türkiye Komünist Partisi'nin faaliyetlerini yeniden başlatma" suçlamasıyla birçok kişiyi tutuklamıştır. Tutuklananlar arasında Reşat Fuat Baraner, Zeki Baştımar, Mihri Belli ve başkalarının adı da geçmektedir.

Reşat Fuat Baraner (Sıtkı) - 1902 doğumlu, yüksek öğrenimli, 1925'ten komünist partisi üyesi. 1930'da Moskova'da Uluslararası Lenin Okulu'nu bitirmiştir. 1932'den TKP MK ve MK PB üyesidir. 1933-934'te Moskova'da, KUTV Türk sektöründe yönetici görevde bulunmuş, 1936-1937'de ise KEYK Doğu Sekreterliği'nde çalışmıştır. 1934-1936 döne-

[46] Rusça.

[47] Marat'ın bu malumatında daha önceki belgelerde yer almış olan Zeki Baştımar'ın Polit Büro üyesi olduğu belirtilmemekte, aynı şekilde Merkez Komitesi üyesi Tayyareci Celal'in [Benneci] adı da anılmamaktadır.

[48] RGASPI, f. 495, op. 266, d. 2.

minde ve 1938-1951 yıllarında TKP MK Sekreteridir. Komünizm faaliyetinden defalarca tutuklanmış ve hapis yatmıştır. Son kez 1944'te tutuklanmış ve 1950'de hapisten çıkmıştır.

Zeki Baştımar (Aydın) - 1905 doğumludur, 1925'ten komünist partisi üyesidir. 1929'da Moskova'da KUTV'u bitirmiştir. Türkiye'ye döndüğü 1929 yılında parti düşmanı Troçkist polisçi Nâzım muhalefetine kapılmış, ama 1931'de uzaklaşmıştır. 1932'de komünist partisi MK üyesi seçilmiş, 1933-1934'te MK PB üyesi bulunmuştur. 1934'te (çağrılarak) ikinci kez SSCB'ne gelmiş, 1935'te Komintern VII. Kongresi'nde TKP delegeliği yapmıştır. 1936'da ülkesine dönmüş ve MK üyesi olarak çalışmıştır. 1944-1951'de (Reşat Fuat Baraner tutuklandıktan sonra) komünist partisi MK sekreteri görevini yürütmüştür. Komünizm faaliyetinden tutuklanmış ve hapis yatmıştır. 1944'ten beri illegal durumdadır.

Mihri Belli - 1915 doğumludur, yüksek öğrenimlidir, 1937-1940 yıllarında Türkiye hükümetince gönderilip okuduğu Yovay* Üniversitesi'ndeyken ABD Komünist Partisi üyesi bulunmuştur. 1940'tan TKP üyesidir. 1942'de TKP MK'ne koopte edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında gençliğin antifaşist cephesinin örgütleyici ve yöneticilerinden biridir. Bu faaliyetlerinden ötürü 1944'te[49] tutuklanmış ve 2 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 1946'da Marat yoldaş ile irtibat kurmak üzere komünist partisi MK tarafından Bulgaristan'a gönderilmiştir. Ancak, bu bağlantıyı kuramadan Yunanistan halk kurtuluş ordusuna geçmiştir. 1947'de orada ağır şekilde yaralanmış, tedavi için daha sonra Sofya'da bulunmuş, Şubat-Nisan 1949'da aynı amaçla Moskova'da kalmıştır. Yunanistan Halk Kurtuluş Ordusu Kurmayı, Mihri Belli yoldaşı efsanevi bir kahraman olarak değerlendirirken, faşist rejim onun kafası için çok büyük para vaat etmiştir.

Nisan 1949'da Mihri yoldaş Moskova'da tedavi olduktan sonra illegal parti çalışmaları için Türkiye'ye gönderilmek üzere Bulgaristan'a geçmiştir.

Türkiye Komünist Partisinin aldığı darbe ve tutuklamalara yol açan sebep ve koşullar hakkında henüz elimizde belge yoktur. Ancak, RKP(b) MK Dış Politika Komisyonu'nun elinde Nâzım Hikmet'in bu olaylar öncesine ait ve onlarla bağlantısı olan kimi girişimlerine dair malûmat vardır.

Ağustos 1951'de Berlin Dünya Gençlik Festivali'nde bulunan Nâzım Hikmet Türkiye, Fransa ve Batı Almanya'dan gelen TKP üyesi Türk öğrencilerle görüşüp sohbet etmiştir. O zaman kendisine refakat eden görevliye Nâzım Hikmet, Paris'te tıp fakültesini bitirmiş kızlardan Sevim adında bir kızı Festival'den sonra, kendi deyimiyle, Türkiye'deki yoldaşlara vereceği görevleri iletip, biri TKP MK sekreteri olacak, iki ya da üç yoldaşla birlikte geri dönmek üzere Türkiye'ye yollayacağını anlatmıştır.

---

[49] 1945 olması gerekiyor.

Berlin'den döndükten sonra RKP(b) MK'ne yazdığı mektupta Nâzım Hikmet şöyle demektedir: "Komünist Partisi Merkez Komitesi ile bağlantı kurmak için denenmiş bir yoldaş Türkiye'ye gönderilmiştir ve Size daha önce yönelttiğimiz öneri ve ricaların içeriği bizim MK'ne duyurulacaktır."

Dış Politika Komisyonu Sevim'in bu yılın 20 Ekim günü Türkiye'ye gittiğini bilmektedir.

1951 yılının Kasım ayı başında Dünya Barış Konseyi'nin Viyana'daki İkinci Toplantı Devresi'ne katılmakta olan Nâzım Hikmet Türk komünisti Sabiha Sertel'in kocası Zekeriya ile görüşmüştür. Türkiye'den henüz gelen Zekeriya, Nâzım Hikmet'e şu günlerde Türkiye'den Paris'e gitmek isteyen Sevim adında bir doktorun bir gemide tutuklandığını ve üzerinden TKP programının[50] çıktığını söylemiştir. Bu tutuklamanın ardından 70 evde arama yapılmış ve 67 kişi tutuklanmıştır.

Zekeriya'nın verdiği bilgi Türk gazetelerinde çıkan haberlerle doğrulanmaktadır. 1 Kasım günü çıkan gazeteler 31 Ekim'de kimi Türk komünistlerinin tutuklandığını yazmıştır. 2 Kasım tarihli *Vatan* gazetesi tutuklanan komünistlerden Dr. Sevim Tarı'nın üzerinden TKP programının çıktığını bildirmiştir. Aynı gazete 4 Kasım günlü haberinde Türkiye emniyet makamından iki görevlinin Türkiye komünistlerinin kurduğu teşkilâta sızmayı başardığını ve teşkilâtın ülkenin değişik şehirlerinde çok sayıda şubesi bulunduğunu tespit ettiğini yazmıştır.

Adı geçen Sevim Tarı hakkında şunlar bilinmektedir: 1925 doğumludur, küçük bir tüccarın[51] kızıdır, 1945'ten TKP üyesidir. 1949 yılında okumak üzere Fransa'ya gitmiş, hangi üniversiteye bağlı olduğu bilinmeyen bir tıp fakültesinde öğrenci olmuştur. Paris'teki Türk komünist teşkilâtının sekreteri ve Fransa'daki İlerici Jön Türkler teşkilâtının başkan yardımcısı olnmuştur.

.... Aralık 1951. İşbu İlmühaber Orlov yoldaşın verdiği görev üzerine ve ondaki yazılı bilgiler temelinde tanzim edilmiştir.

2-sf İmza.

[50] Sevim Tarı'nın üzerinde *Teşkilat Prensipleri* başlıklı Bülten bulunmuştur.

[51] Sevim Tarı'nın babası tüccar değil, Emniyet Müdürü'dür.

No. 299. 26.X.1953.
TASS bülteni

TÜRKİYE'DE İLERİCİLERE DAVA[52]

Tutuklananlar arasında yer alanlar: Zeki Baştımar, Şevki Akşit, Reşat Fuat Baraner, Şevket Mocan'ın (komünistlere idam cezası isteyen Meclis üyesi-redaksiyon notu) damadı, Dündar Baştımar, Tevfik Dilmen ve partinin önde gelen aktifleri diğer sanıklar.

No. 299. 26.X.1953.
TASS Bülteni

TÜRKİYE'DE İLERİCİLERE DAVA

Merkez İcra Komitesi üyeleri şunlardır:
1. Dr. Şefik Hüsnü Deymer (partinin lideri)
2. Mihri Belli
3. Ahmet Fırıncı
4. Mehmet Bozışık (Boz Mehmet diye bilinir)
5. Zeki Baştımar
6. Halil Yalçınkaya
7. Reşat Fuat Baraner
8. Celâl Zühtü Benneci.

Bunlardan Dr. Şefik Hüsnü uzun süre Rusya'da bulunmuş, orada aldığı görevle ülkesine komünizmi getirmiştir. Bu yüzden defalarca mahkûm edilmiştir. Son kez 1950 yılında af kanunu sayesinde hapisten çıkmıştır. 1946'da komünist partisinin kurucularından biridir.

8al. VARAKİNA
/İmza/

ZEKİ BAŞTIMAR
Türkiye Komünist Partisi MK Politbüro âzası

(...)

1947-1949 yıllarında Ankara parti teşkilâtının gizli faaliyetlerini yönetmiştir. Reşat Fuat'ın tevkifatından sonra TKP MK Sekreteri vazifesini icra etmiştir, TKP MK Polit Büro üyesidir.

Kasım 1951'de "kanun dışı ilân edilen Türk komünist partisinin faaliyetlerini yeniden başlatma" suçlamasıyla tevkif edilip hapsedilmiştir.

Temmuz 1953 Varakina /imzası/

[52] Rusça.

No. 299. 26 Ekim 1953.

TÜRKİYE'DE İLERİCİLER HAKKINDA DAVA

Zeki Baştımar defalarca SSCB'ye gitmiş kişilerden ve komünist partisinin en önde gelen üyelerinden biridir. Başbakanlık kütüphanesinde memurluk görevine sızma imkânı bulmuştur. Nâzım Hikmet ile ilişkisi vardır.

Ial Varakina /imza/

ZEKİ BAŞTIMAR (AYDIN)[53]
Türkiye Komünist Partisi MK Polit Büro azası
1/9-57 ilmühaberine

(...)

Kasım 1951'de kanun dışı ilân edilen Türkiye komünist partisinin faaliyetlerini yeniden başlatma iddiasıyla tevkif edilip hapse atılmıştır.

Kasım 1953'te Türkiye'de 167 ilerici hakkındaki davada mahkûm olmuştur.

Türkiye Komünist Partisi'nin
ve partisiz ilerici Türk teşkilâtlarının göçmen üyelerinin
LİSTESİ[54]

1.Marat Bostancı [İ. Bilen]	- TKP MK üyesidir. SSCB, Bulgaristan ve ADC'de
2. Nâzım Hikmet	- KP üyesidir. Büyük ve ilerici bir şair ve toplum adamıdır. SSCB'de bulunmaktadır. Polonya Halk Cumhuriyeti vatandaşıdır.
3. Suat Derviş	- TKP Genel Sekreteri [Reşat Fuat] Baraner'in eşidir. Ünlü bir ilerici yazardır ve Kopenhag'da bulunmaktadır.
4. Sabiha Sertel	KP üyesidir. Ünlü bir ilerici gazetecidir. ADC'de bulunmaktadır
5. Mehmet Zekeriya Sertel	- Partisiz, ünlü bir ilerici gazetecidir. ADC'de bulunmaktadır.
6. Aram Büyükpehlivanyan [A.	- KP aktifidir. ADC'de bulunmak-

[53] Rusça.
[54] Rusça.

Saydan]
7. Abidin Dino

tadır.
- İlerici bir ressamdır. Paris'te bulunmaktadır.

8. Necil Togay)
9. Gün Togay)

)- Budapeşte'de bulunmaktadırlar.

Hapiste Bulunanlar:

1. Zeki Baştımar (Aydın)

10 yıla mahkûmdur. Ceza süresi 1952'de başlamıştır. TKP MK üyesidir.

2. Kemal Ergin[55])
3. Mustafa Macit Bilge)

)- TKP MK üyesidirler. 10 yıla mahkûmdurlar. Ceza süreleri 1952'de başlamıştır.

Milovanov yoldaşın verdiği malûmattır.

9 Mart 1960

Aslına uygundur:
SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi
Asraportör Varakina /imza/
31/IV-60
7ka

[55] Kemal Ergin'in 1958'de ölmüştür. Bknz. Zeki Baştımar'dan Mehmet Bozışık'a Mektuplar bölümü, sf. ???

3. Yeniden yurtdışında

Zeki Baştımar Ağustos 1961'de Türkiye'den ayrılarak Sofya'ya, oradan da Moskova'ya gitmiştir. TKP'yi ilk olarak 1961 sonlarında toplanan SBKP'nin XXII. Kongresi'nde Yakub Demir adıyla temsil eden Zeki Baştımar, bundan böyle TKP MK Birinci Sekreteri unvanıyla değişik komünist partilerin kongrelerine ve 1969 Komünist ve İşçi Partileri Moskova Konferansına katılmıştır. 1962 Nisanı'nda toplanan TKP MK Dış Büro ve Parti Aktifleri Leipzig Konferansıyla teşekkül eden Dış Büro'daki[56] 1. Sekreterlik görevinden 24 Mayıs 1973 günlü TKP Merkez Bürosu kararıyla alınmıştır.

Yakup Demir (Zeki Baştımar), Kasım 1962'de Bulgaristan Komünist Partisi VIII. Kongresi'ne ve Macaristan Sosyalist İşçi Partisi VIII. Kongresi'ne, Aralık 1962'de Çekoslovakya KP XII. Kongresi'ne, Ocak 1963'te Almanya Sosyalist Birlik Partisi VI. Kongresi'ne, Eylül 1964'te Berlin'de düzenlenen Birinci Enternasyonal'in 100. Yılı Bilimsel Toplantısına katıldı. 1965'te TKP MK Dış Bürosu içinde doğan tartışmalarla ilgili olarak ASBP yöneticilerinin yanı sıra Sovyetler Birliği'nde SBKP ve Bulgaristan'da BKP yöneticileriyle görüş alış-verişinde bulundu[57] Temmuz 1965'te Romanya KP IX. Kongresi'ne, Ekim 1965'te Prag'da yapılan Komintern VII. Kongresi'nin 30. yıldönümü toplantısına katılan Yakub Demir, Mart-Nisan 1966'da SBKP XXIII. Kongresi'nde, Haziran 1966'da Çekoslovakya Komünist Partisi XIII. Kongresi'nde, Kasım 1967'de Moskova'daki Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi 50. Yıl Törenleri'nde, Şubat-Mart 1968'de kardeş partilerin Budapeşte Danışma Toplantısı'nda, Haziran 1969'da Moskova'da yapılan Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Konferansı'nda, Nisan 1970'te V. İ. Lenin'in 100. Doğum Yıldönümü Törenleri'nde[58], Mart-Nisan

---

[56] Zeki Baştımar'ın şahsi dosyasında şu belge yer almaktadır: Nisan 1962'de Nâzım Hikmet Ran, İsmail Bilen (Marat) ve Zeki Baştımar'dan (Aydın) oluşan Türkiye Komünist Partisi MK Dış Bürosu kuruldu.
G. N. Neçkina yoldaşın malûmatı.
Aslına uygundur: SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi
Asraportörü Varakina (İmza)
30 Mart 1963
4nk

[57] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *TKP MK Dış Bürosu 1965 Tartışmalar,* Der. Erden Akbulut, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2004. Ayrıca 1962 Leipzig Konferansı tutanakları ve 1965'e kadar yürütülen TKP Dış Büro faaliyetleri ile ilgili olarak bkz. *TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul 2002 ve *1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP*, Der.: Erden Akbulut, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2003.

[58] Bu törenler sırasında Yakub Demir'e bir nişan verilmiştir:

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun
17 Nisan 1970 tarihli 5013-VII nolu Kararı

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu şu kararı almıştır:

1921'de SBKP XXIV. Kongresi'nde, Mayıs 1971'de Çekoslovakya KP XIV. Kongresi'nde, Haziran 1971'de ASBP VIII. Kongresi'nde ve Aralık 1971'de Polonya Birleşik İşçi Partisi VI. Kongresi'nde TKP'yi temsil etti.

Bu ilmühaber 1/X-61 tarihindeki duruma dair Malûmat Kitabı'na alındı

ZEKİ BAŞTIMAR (AYDIN)
Türkiye Komünist Partisi MK Polit Büro azası[59]

Zeki Baştımar (Aydın) 1905 senesinde, Türkiye'de, Trabzon vilâyetinin Baştımar köyünde bir memur ailesinde dünyaya gelmiştir. Milliyeti Türktür. Türkiye'de muallim mektebini ve Moskova'da Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi mezunudur. Rusça bilmektedir.

1925 senesinden Türkiye Komünist Partisi azasıdır. 1929'da SBKP âzası bulunmuştur.

1915-1920 senelerinde İstanbul'da amcasının mağazasında tezgâhtarlık, sonra da bir devlet müessesinde müstahdemlik yapmıştır.

1920-1922 senelerinde Trabzon vilayetinde bir kaza mahkemesinde kâtiplik etmiştir.

1922-1926 senelerinde Trabzon şehrindeki muallim mektebinde talebedir.

1926'da Türkiye Komünist Partisi MK'nin izniyle SSCB'ye gelmiştir.

1926-1929 senelerinde Moskova'daki Şark Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde talebedir.

1930-1931 senelerinde Türk ordusunda askerliğini yapmıştır.

1931-1932 senelerinde Komsomolun İstanbul vilâyet komitesinde çalışmıştır. 1929'da KUTV'dan mezun olduktan sonra Türkiye'ye dönünce katılmış olduğu Nâzımcı Troçkist muhalefetten 1931 yılında ayrılmıştır.

1932'den Komünist Partisi MK azasıdır.

1932-1933 senelerinde komünizm faaliyetinden hapis yatmış, afla tahliye olmuştur.

Türkiye Komünist Partisi MK Birinci Sekreteri Yakub Demir'e Vladimir İliç Lenin 100. Doğum Yılı Jübile Nişanı verilir.

SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu Başkanı N. Podgornıy
SSCB Yüksek Sovyet Prezidyumu Sekreteri M. Georgadze
Moskova, Kremlin.

Suret aslına uygundur: SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Asraportörü
R. Varakina (İmza)
28 Mayıs 1970

[59] Rusça.

1933-1934 senelerinde Türkiye Komünist Partisi MK Polit Büro âzasıdır. 1934 sonunda çağrıldığı için Moskova'ya gelmiştir.

1934-1936 senelerinde KUTV'da kurs görmüş ve sonra KUTV'da aspirant olmuştur.

1935 senesinde Komintern VII. Kongre delegesidir.

1936 senesinde Türkiye'ye dönmüş, Ankara parti teşkilâtında çalışmıştır. Aynı zamanda Türkiye Başvekalet kaleminde tercüman olarak çalışmıştır.

İkinci Cihan Harbi senelerinde Ankara parti teşkilâtını yönetmiştir.

1944'te komünizm faaliyeti şüphesiyle tevkif edilmiş, delil yokluğundan beraat etmiştir.

1944-1951 senelerinde illegal durumdadır, MK Polit Büro azasıdır.

1947-1949 yıllarında TKP'nin Ankara parti teşkilâtının gizli faaliyetlerini yönetmiştir. MK Sekreteri Reşat Fuat'ın tevkifi dolayısıyla MK Sekreteri vazifesini icra etmiştir.

Kasım 1951'de "kanun dışı ilân edilen Türkiye komünist partisinin faaliyetlerini yeniden başlatma" iddiasıyla tevkif edilip hapse atılmıştır.

Kasım 1953'te Türkiye'de 167 ilerici hakkındaki davada hüküm giymiştir.

1959'da tahliye olmuş ve İstanbul'da çalışmıştır.

Ağustos 1961'de Türkiye'den kaçmıştır ve halen SSCB'de bulunmaktadır.

İLMÜHABER[60]

Kasım 1965 durumuna dair Kapitalist Ülkeler Komünist ve İşçi Partileri Yönetim Organlarının Terkibi Hakkında Malûmat Kitabı'nın yeni baskısının hazırlıkları dâhilinde SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Raportörü Y. S. İvanov yoldaş TKP hakkındaki malûmata ilâveler yapmıştır:

1. 3.4.1962'de seçilen MK Dış Büro terkibini düzeltmiştir. Kasım 1965 durumuna göre MK Dış Büro azaları şunlardır: İsmail Bilen, Yakub Demir, Abidin Dino, Aram Büyükpehlivanyan [A. Saydan], Gün Togay ve Bilâl Şen.

2. Yakup Demir 1961'den itibaren TKP MK Birinci Sekreteri'dir ve o zamandan beri ADC'nde yaşamaktadır.

SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Asraportörü
(R. Varakina)
İmza (Kozlova)
Kasım 1965
7nn

[60] Rusça.

I

В июле 1972 г. участвовал в работе международной теоретической конференции, посвященной 50-летию образования СССР, организованной в Праге журналом "Проблемы мира и социализма" и Институтом марксизма-ленинизма при ЦК КПСС.

ЯКУБ ДЕМИР (ЗЕКИ БАШТЫМАР)

Первый секретарь ЦК Компартии Турции

21

Родился 22 августа 1906 г. в г. Трапезунде, Турция, в семье мелкого чиновника. По национальности — турок. Образование среднее педагогическое. Окончил также КУТВ. Владеет русским и слабо французским языками. Член КП Турции с 1925 г. В 1929 г. был членом КПСС.

В 1915—1920 гг. работал продавцом в лавке родственника в Стамбуле, затем — рабочим по уборке помещения и одним из государственных учреждений.

1920—1922 гг. — секретарь уездного суда в вилайете Трапезунд.

1922—1926 гг. учился в педагогическом институте г. Трапезунд.

В 1926 г. с разрешения ЦК КПТ приехал в СССР. В 1926—1929 гг. учился в Коммунистическом университете трудящихся Востока.

1930—1931 гг. служил в турецкой армии.

1931—1932 гг. работал в Стамбульском медицинском институте.

С 1929 г. принимал активное участие в революционной деятельности. Из второй легально в 1931 г.

С 1932 г. — член ЦК, с 1962 г. — член Президиума и первый секретарь ЦК КПТ.

1932—1971 гг. за коммунистическую деятельность отбывал тюремное заключение, освобождался по амнистии.

В 1933—1934 гг. был членом Политбюро ЦК КПТ. В конце 1934 г. приехал в Москву по приглашению ИККИ.

1934—1936 гг. учился в аспирантуре КУТВ.

В 1935 г. был делегатом VII конгресса Коминтерна.

В 1936 г. работал в организации КПТ в Анкаре. Одновременно служил переводчиком в секретариате премьер-министра Турции.

В годы второй мировой войны руководил работой Анкарской партийной организации. В 1944 г. арестован и осужден.

1944—1951 гг. находился на нелегальном положении, был членом Политбюро ЦК. Руководил нелегальной работой Анкарской организации КПТ. После ареста генерального секретаря ЦК партии Тевфика Бекташ обязанности секретаря ЦК выполнял.

В 1951 г. вновь был арестован и затем осужден по процессу 187 прогрессивных деятелей Турции. После освобождения в 1953 г. из тюрьмы работал в Стамбуле. В 1961 г. нелегально выехал в Болгарию. С 1961 г. проживает в ГДР.

Неоднократно приезжал в СССР по вопросам партийной работы и на отдых. Избирался делегатом КПТ на XXII, XXIII и XXIV съезды КПСС. Присутствовал на празднование 50-летия Октября и 100-летие со дня рождения В. И. Ленина. В 1970 г. ему вручен юбилейный медаль «В ознаменование 100-летия со дня рождения В. И. Ленина».

Принимал участие в заседаниях Комиссии по подготовке международного Совещания коммунистических и рабочих партий 1969 г., затем возглавлял делегацию КПТ на самом Совещании. В январе 1970 г. участвовал во встрече представителей коммунистических и рабочих партий европейских стран в Москве по вопросу европейской безопасности.

В 1960 г. принимал участие в работе научной сессии в Берлине по проблемам мирного сосуществования, посвященной 100-летию Первого Интернационала. В 1965 г. участвовал в международной встрече в Праге, посвященной 20-й годовщине VII Конгресса Коминтерна.

II

В 1962 г. возглавил делегацию КПТ на VIII съезде Болгарской компартии, VIII съезде ВСРП и XII съезде Компартии Чехословакии. В 1963 г. представлял КПТ на VI съезде СЕПГ. В 1965 г. присутствовал на IX съезде Болгарской компартии и IX съезде Румынской компартии, в 1966 г. — на XIII съезде Компартии Чехословакии. В 1970 г. представлял КПТ на [illegible] съезде ВСРП, на VIII съезде СЕПГ, на XIV съезде Компартии Чехословакии и на VIII съезде СЕПГ.

[illegible] о составе руководящих [illegible]

[illegible] 1 - сент. 1972 (подпись)

[illegible] отдела в ЦК КПСС

Вариант

4. Hastalık, görevden alma ve ölüm

Zeki Baştımar ilk beyin kanamasını ve ardından gelen felci Kasım 1971'de Berlin'de geçirdi. İkinci beyin kanamasının ardından sağlığı bozuldu. Bu süreçte Marat'ın (İ. Bilen) Aralık 1972 sonlarında SBKP MK Uluslar arası İlişkiler Şubesi Başkan Vekili V.V. Zagladin ile görüşmesinin ardından Mart 1973'te ADC Hükümet Hastanesi tarafından "görev yapamaz" raporu verildi ve 24 Mayıs 1973 günü TKP Merkez Komitesi Bürosu tarafından görevden alındı. Bu konuda şahsi dosyasında bulunan belgeleri veriyoruz.

İLMÜHABER[61]

(SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Başkan Vekili V. V. Zagladin yoldaşın

TKP MK Dış Büro üyesi Marat (İ. Bilen) ile 26 Aralık 1972 görüşmesi zabtından)

Marat'ın verdiği bilgiye göre, bugün TKP MK Dış Bürosu'nda Y. Demir (MK Birinci Sekreteri), A. Büyükpehlivanyan ve kendisi (Marat) olmak üzere 3 kişi kalmıştır.

TKP çıkmaza yuvarlanmıştır, Avrupa'daki Türk komünistleri arasında çalışmaları aktifleştirmemektedir ve ülkedeki komünistlerle pratikte düzenlenmiş bağlantıları yoktur.

TKP'nin çalışmalarını aktifleştirmenin, partiyi yenibaştan düzenlemenin önündeki başlıca engel Y. Demir'dir. Daha 60'lı yılların başında Türkiye'den ayrıldıktan sonra o ülkede komünist kalmadığını ileri sürmüş, ancak daha sonraki olaylar, bu arada Türkiye'de yasadışı komünist partisi kurma suçlamasıyla bir süre önce yapılan tutuklamalar bu iddiayı çürütmüştür. Demir şahsına tapmayı getirmiş olmanın yanı sıra, parti işleriyle ilgili kararlara kimsenin katılmasına izin vermemekte, parti yönetimini güçlendirilmeye, TKP'nin yeni program ve tüzüğünü hazırlamaya (yürürlükteki parti Program ve Tüzük'ü 30'lu yıllarda kabul edilmiştir ve doğal olarak, eskimiştir) ve Batı Avrupa'daki TKP gruplarının yönetimini güçlendirmeye yönelik bütün önerilere fiilen karşı çıkmaktadır. Demir bu parti gruplarının her biriyle bağları ayrı ayrı kendi elinde tutmaya çalışmakta, böylece Batı'da yaşayan Türkler arasında gerçek çalışmaya geçme olanağını ortadan kaldırmaktadır.

Aslına uygundur:
SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi
Asraportörü Varakina (İmza)
21 Mayıs 1973.

[61] Rusça.

24.V.1973

TKP Merkez Komitesi Bürosu'nun toplantısı[62]

Gündem:

1. Demir yoldaşın durumu.
2. Değişik sorunlar

DDR Hükümet Hastanesi doktorlarının 28.III.1973 günlemli raporuna göre, Demir yoldaşın Kasım 1972'de geçirdiği apopleksiden sonra sağlık durumu daha da bozulmuştur. Raporda, genel arteryoskleroz, coronarskleroz ve cerebralskeleroz sonucu Demir yoldaşın erken ihtiyarladığı belirtiliyor. Bu yüzden kafaca çalışamaz hale gelmiştir. Uzun zaman çalışmaması, üzerindeki görevin alınması salık veriliyor.

Gerçekten, Demir yoldaş, geçirdiği apopleksiden sonra, sürekli sağaltma ve dinlenme görmekle birlikte, çalışamaz, fikirlerini toplayamaz bir durumdadır. Konuşmalarında dağınıklık artmıştır. Konuşmalarında zorluk çektiğini, kendisi, Leipzig parti grubu toplantısında açıkça söyledi.

Demir yoldaş, hastalıktan başka, parti yönetiminde kolektif çalışma ilkesini daha kaba çiğnemekte, Büroda çoğunlukla alınan kararlara uymamakta, bunları tanımamaktadır. Partiyi yanlış yollara sürüklemektedir. Açıktan fraksiyonculuğa geçmiştir.

Demir yoldaşın bu tutumları Büro toplantılarında eleştirilmiş, kendisi uyarılmıştır. Demir yoldaş çoğu zaman açık, içtenli olmamıştır. Hastalığını bile çalışma arkadaşlarından gizlemiye çalışmıştır.

Partinin bugünkü kritik durumu, önünde somut duran sorunlar serin kafayla, elbirliğiyle, yoğun bir çalışma istiyor.

Karar: Bütün bu nedenlerle Demir yoldaş, TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri görevinden alınmıştır. Emekliyle ayırılmıştır. Karar oy çoğunluğuyla verilmiştir.

Demir yoldaş, bu karara uymıyacağını, ancak "öldükten sonra görevinden ayrılacağını", parti kasasını teslim etmiyeceğini, "hesap vermiyeceğini" söyledi. Merkez Komitesini ve Büroyu aşağıladı. Büro toplantısını hiçe saydı ve kabaca çıktı, gitti.

TKP Merkez Komitesi Bürosu

Üye: Marat (İMZA)

Üye: Aram (İMZA)

---

[62] Türkçe.

Değerli yoldaşlar[63],

Geçen yılın sonlarına doğru, doktor raporuna göre, ciddi bir hastalık geçirdim. Henüz iyi olmuş sayılmam. Hastalıktan kalktığımdan beri, yani altı aylık bir zamandır, hastalığımla "yakından ilgilenen" kimselerin bana açtıkları sinir harbi büsbütün iyi olmama imkân vermedi.

24.5.1973 günü bir Dış Büro toplantısı oldu. Bu toplantıda 28.3.1973 tarihli doktor raporuna dayanılarak TKP Birinci Sekreterliğinden çıkarıldığım Marat tarafından bana bildirildi. İki kişilik bir "Dış Büro" kararıyla durumumun değişmeyeceğini, bu kararı kabul etmediğimi söyledim.

Dış Büro tam kadrosuyla toplansa da merkez komitesi görevini her zaman yapamaz. Meselâ, Dış Büro toplantısına plenum diyemiyoruz. Bugün memlekette sağ ve namuslu kalan Merkez Komitesi üyeleri vardır. Baskı ve terör altında yaşıyan, polisçe daimi surette izlenen bu yaşlı yoldaşların aktif olmaları zordur. Fakat onların da bu iki kişilik "Dış Büro"nun verdiği "karar" hakkında sözleri olmalıdır.

Ben hasta olabilirim, hastalığım ağır olabilir. Görevimden alınmam gerçekten zaruret olabilir. Görevimde değiştirilemez olduğumu iddia etmedim. Hayır, şüphesiz ki, değiştirilebilirim. Fakat hiç olmazsa bu, şimdi birlikte çalıştığım arkadaşların mutlak çoğunluğunun isteğine karşı olmamalıdır.

Belirtmek gerektir ki, Merkez Komitesi Dış Bürosu beş kişi olarak kurulmuştur. Son zamanlara kadar bu Büro şeklen dört kişiydi ve yeniden takviyesi, Maratla aramızda tartışma konusuydu. Abidin Dino'nun Dış Bürodan ve partiden çıkarıldığı, gerçeğe aykırı olarak Marat tarafından daha önce sağa sola yayıldığı halde, kendi özel taktiğinin gerektirdiği sebeplerle, meseleyi uzun zaman Dış Büroya getirmedi. Ancak ben hastaneden çıktıktan üç ay kadar sonra Marat meseleyi Dış Büro toplantısına getirdi, Abidin Dış Bürodan ve partiden çıkarıldı. Dış Büro yeniden takviye edilmeden ben sanatoryuma gönderildim. Sanatoryumdan döner dönmez de iki kişilik "Dış Büro"nun hakkımdaki "kararı" bildirildi. Görülüyor ki, Dış Büro tam kadrosuyla görevime son vermek yeteneğinde olsa bile, durum hiç de böyle değildir!

Şu noktalar dikkati çekiyor: a) Bir yıl istirahata ihtiyacım olduğu hakkındaki doktor raporunun tam metni arkadaşlara açıklanmadı; b) Doktor raporu, ben hastaneden çıktıktan dört buçuk ay sonra yazılmıştır; yani raporum yazılıncaya kadar benim gergin bir faaliyet havası içinde yaşamam gerekmiştir. C) raporda beni tedavi eden doktorların hiçbirinin imzası yoktur. Doktor Yekzentiz, 40 güne yakın bir süre kaldığım hastanede beni bir defa bile gelip görmemiştir, büsbütün ayrı bir şubenin doktorudur.

---

[63] Türkçe.

Partimize büyük yardımlarda bulunan Alman Sosyalist Birlik Partisine minnet hislerimi, bir defa da burada, Lenin'in partisi önünde ifade etmek isterim. Fakat Alman yoldaşların bu sıcak ilgisine karşı bizi soğuk gösterme, minnettarlık hislerimizi nankörlükle damgalama gayretleri var. Bu gayretler niçindir, hedefleri nedir? Bunu kavramak zor.

Ben kimseden şikâyet etmiyorum. Şikâyet merciimin burası olmadığını biliyorum. Sadece, partimize yakın, kardeşçe ilgisini bildiğim Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne bazı meseleler hakkında bilgi vermek ve kendi durumumu anlatmak, bazı notlarımı sunmak istiyorum.

Birkaç yıl önce partinizden ricam üzerine bir toplantı yapmıştık. O zaman söz sırasında, Layipzig'te bize yardım etmekle görevli bir kadından söz etmiştim.[64] Bu kadının en ufak işlerimizde bize zorluklar çıkardığını, işlerimizi kasten aksatmaya çalıştığını belirtmiştim. Mesela, bize ait olan ve anahtarları onun elinde bulunan posta kutusuna gelen mektupları haftalarca, bazen posta idaresi şikâyet edinceye kadar alıp getirmediğini anlatmıştım. Fakat o zaman işin yalnız bir tarafına dokunmuştum. İşin öbür tarafı bizce yüz kızartıcıydı. Marat yoldaşın en iyi dostu olduğu bilinen bu yoldaşın bana karşı davranışları düşmancaydı, Marat'ın ilhamıyla ayarlanmıştı ve kötü ayarlanmıştı. Amaç, işimde beni başarısızlığa uğratmaktı. Ben daha Layipzig'e gitmeden önce gıyaben ona tanıtıldığım ve kötü tanıtıldığım açıktı. Bu yoldaşın Maratla samimiliğinin derecesini göstermek için biraz bayağıca bir misal vereceğim. Özür dilerim: Bir gün bu kadın bana gelerek, Marat'ın aldığı aylığın artırılması için Alman Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesi'ne bir mektup yazmamı istedi. Ben ona bu işin kendi işi olmadığını, Marat böyle bir şey istiyorsa meseleyi bana söyleyebileceğini veya Dış Büroya getirebileceğini söyledim. Benimle ağız kavgasına girişti. İlâve etmeliyim ki, orada Marat'ın, hemen hiçbir iş yapmadan aldığı aylık benim aldığım aylıktan daha çoktu ve benim aylığımı Marat, ben daha Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne gitmeden önce tespit etmişti.

Bu kadın bugün artık çalışmıyor. Sonsuz şükran borcuyla bağlı bulunduğumuz Alman Sosyalist Birlik Partisiyle ilişkilerimize gölgeyi ilk düşüren odur.

1966 yılında Türkiye'de polis ajanı ve Maocu olarak tanınmış kimselerin kaleme aldığı bir mektup Sofya'ya gönderilmişti. O sırada ben, Marat ve Aram, Bulgar Komünist Partisi'nin daveti üzerine Sofya'da bulunuyorduk. Mektubu üçümüz de okuduk. Aynı mektup Layipzig'e, Veli Gündüz'e gerçek adıyla "Mustafa Fahri"nin adresine gönderilmişti. Veli Gündüz, o zaman Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin sorumlu organları tarafından hudut dışı edilmişti. Velinin adresine bir zarf geldiğini Rubriht yoldaş telefonla bana bildirdi. Fakat onu getirmedi. Sonra bu mektubu inkâr etti. Halbuki onu okuyanlar nereye gittiğini biliyorlar. Rubriht'in

[64] Söz konusu olan Ruprecht'tir.

Marat'la anlaşarak onu "gereken yere" ulaştırdığına eminim. İlişkili olduğum Alman yoldaşların bana karşı tavırlarından bu belliydi.

Yine o sıralarda Türk polisinin etrafımda dolaştığı, bir fotoğrafımı ele geçirmek istedikleri, bazı kardeş partiler tarafından Alman Sosyalist Birlik Partisi kanalıyla bize bildiriliyor, ihtiyatlı olmamız isteniyordu. Tam o günlerde, Alman Sosyalist Birlik Partisi'nin VII. Kongresi toplantı. Kongre devam ederken bir Türk "gazetecisinin" benimle mülakat yapmak istediğini Alman yoldaşlar bana bildirdiler. Bu mülakatı kabul etmedim. Fakat Kongrede yaptığım konuşma, bir fotoğrafımla birlikte, bütün ihtarlarıma rağmen, Nöyis Doyçland'da yayınlandı ve çok geçmeden Türkiye'deki bütün gerici gazetelerde çıktı. Bu olayı Sosyalist Birlik Partisi'ne (Merkez Komitesine) bildirmek zorunda kaldım. Ben bu olayı tesadüfî kabul etmiyorum.

Belirtmeliyim ki, ben Türkiye'den sosyalist ülkelere kendi isteğimle kaçmadım. On yıl hapis yattıktan sonra, Anadolu içlerine doğru üç buçuk yıl bir sürgün cezasına mahkumdum. Fakat memleketten kaçmaya niyetli değildim. Bir sosyalist ülkeden iki defa çağrıldım. Nihayet hayatımı tehlikeye koyarak kaçmak zorunda kaldım.

Türkiye'den geldiğim zaman (1961 Ağustosunda) Marat beni 25 yıla yakın zamandır görmemişti. O, partinin son plenumu, son büyük tevkifat ve sonuçları hakkında benden daha yetenekli kimseyi bulamazdı. Bunları öğrenmek istemiyordu. Ben anlatmak isteyince de, dudak bükerek lüzumsuz suallerle sözümü kesiyordu. Bu ilgisizlik beni hayrete düşürmüştü.

TKP Merkez Komitesinin memleket dışındaki iki üyesi sıfatıyla son plenumda alınan karar gereğince merkez komitesini genişleterek bir Dış Büro kurulmasında Marat'la anlaştık. Ben Nâzım Hikmet hakkında Merkez Komitesi'ndeki olumlu görüşe dayanarak ve milletlerarası şahsiyetini göz önünde tutarak, Merkez Komitesi'ne koopte edilmesinde ısrar ediyordum. Marat, Aram ve Bilal üzerinde duruyordu. Aram'ı Türkiye'den tanıyordum. Onu, hatta Ermeni yoldaşlar arasında bile seven, onun ahlâk ve karakterine güvenen kimse yoktur. Üstelik TKP'den ayrılıp memleti terk ederek Fransa'ya, kardeşlerinin yanına göç etmişti. Oradan, sonradan öğrendiğime göre, Veli Gündüz'ün tavsiyesiyle sosyalist ülkelere getirilmişti. Bilal ise, son parti tevkifatında 30 kişiye yakın kimseyi ele vermişti. Türkiye'de bunu bilmeyen kimse yoktur.

Marat'la aylarca tartıştıktan sonra, nihayet şöyle bir kompromi [uzlaşma] yaptık: Nâzım, Aram ve yine Marat'ın teklifiyle, Abidin Dino Merkez Komitesi'ne koopte edildiler. Aram'ın Merkez Komitesi'ne alınmasında, Türkiye'ye gitmesi ve bir müddet orada çalışması şart koşulmuştu. O zaman Aram'ın Türkiye'de serbestçe yaşamasına bir engel yoktu. Marat, bu şartı Aram'a kabul ettireceğine söz vermişti. Şart, Dış Büro toplantısında bir teklif olarak Aram'a bildirildiği zaman, Aram düşünmek için müsaade istedi. Ertesi gün Aram'ın Dış Büro'ya getirdiği cevap şu

oldu: 1) Partinin faaliyeti hakkında ve genel olarak çok şeyler biliyorum. Bunlar Türkiye'ye gitmeme engeldir. 2) Ben Ermeniyim, bunu göz önünde tutmak lâzım. 3) Türkiye'de önceden bir hazırlık yapılmalı ki, gitmem söz konusu olsun.

Böylece Aram teklifi (şartı) reddetmişti. Yapılan tartışmada Marat sesini bile çıkarmadı.. Bu cevabı Aram'la birlikte hazırladıkları belliydi.

Marat'ın Türkiye ile, parti ile ilgisizliğine bir misal daha vereceğim. Türkiye'den ayrılmadan önce parti teşkilatı ile bağlı bir arkadaşla anlaşmıştık. Ben memleketten ayrıldıktan sonra, üç ay süre ile her hafta belli bir yerde buluşulacak veya belli bir telefon numarasına telefon edilecekti. Bu randevuyu daha Sofya'ya geldiğim zaman Marat'a söyledim ve zaman zaman hatırlattım. O pek aldırış etmiyordu. Onun bu randevuyu (parolayı) bir daha hatırladığı ve bana hatırlattığı zaman ben Türkiye'den geleli bir yıla yaklaşıyordu. İş işten çoktan geçmişti.

Türkiye'den geldiğim zaman Marat ailesiyle birlikte Sofya'da oturuyordu; ara sıra Layipzig'e uğruyor, radyo yayınlarını, daha çok Sofya'dan idare ediyordu. Ben Layipzig'e geldikten bir veya bir buçuk yıl sonra Marat ailesiyle birlikte, şeklen, Layipzig'e taşındı. Şeklen, diyorum, çünkü yılın uzun bir zamanını Sofya'da geçiriyor, hastalığını ileri sürerek, belli bir iş Yapmıyordu. Marat geçen 1972 yılının dokuz ayını Sofya'da ve diğer istirahat yerlerinde geçirdi.

Partimizin durumunu, eski ve tecrübeli yoldaşlara ihtiyacını göz önünde tutarak, Marat'ın hiçbir suretle affedilemeyecek, komünist moraliyle bağdaşmayacak davranışlarını çoğu zaman yüzüne vurdum, fakat açığa vurmadım. Olayların tehlikeli bir yönde gelişmeye başlaması beni daha açık konuşmaya zorluyor. TKP'nin kalkınmasında Marat'ın bundan sonra da olumlu bir rol oynayacağına artık inanmıyorum.

Marat Türkiye'den ayrılalı 36 yıl oluyor. Ondan önce, son olarak Türkiye'de iki yıl kadar illegal çalıştı. Bu iki yıllık çalışma sırasında Marat'ın yaptığı yegane iş bir gizli parti matbaası temin etmek oldu. Satın alınan bu matbaada 2 veya 3 sayı çıkan bir gazete ile TKP'nin program ve tüzüğü bastırıldı. Bunlar memlekette dağıtıldı mı? Kimse bilmiyor. Bilinen bir şey varsa, Marat'ın bu yayınları yanına alıp bizzat Komintern'e getirmesidir.

Bu olaydan daha önce ben delege olarak katıldığım Komintern'in VII. Kongresi'nden Türkiye'ye dönüyordum. Komintern'den aldığım direktif gereğince Türkiye'de legal yaşamam ve kendime mutlaka bir iş bulmam gerekiyordu. Fakat bir müddet Marat'la birlikte illegal yaşamak zorunda kalmıştım.

1937 yılında Marat, parti yayınlarını Komintern'e getirdikten sonra bir daha Türkiye'ye dönmemiş, matbaayı da memlekette kimseye bırakmamıştır. Matbaa yıllarca olduğu yerde beklemiş ve dokuz yıl sonra bir ihbar üzerine polis tarafından ele geçirilmiştir, Marat'ın dokuz yıl önce evinde kaldığı Habip Çolak tevkif edilmiştir.

İkinci Dünya Harbi sırasında ve daha sonraları bir matbaa şöyle dursun bir şapirografa can atıyorduk. Marat bıraktığı matbaayı bir daha arayıp sormamıştır. Partinin yalnız matbaasıyla değil, kendisiyle de ilgilenmemiştir. Hele Komintern ortadan kalkınca, Marat kendisini büsbütün serbest saymış, o şekilde hareket etmiştir. 1943 yılından beri TKP'nin bütün Merkez Komitesi üyelerini içine alan büyük tevkifler oldu. Marat'ın memlekete dönmesi ve yıllarca faaliyeti aksayan parti ile ilgilenmesi gerekirdi. Bunu aklından bile geçirmedi. Üstelik gerçek durumu kardeş partilerden gizledi; her tevkifatı kendi faaliyetinin bir delili, âdeta bir övünme vesilesi saydı.

Aram'ın Marat'ı hiç sevmediğini yakından biliyorum. Fakat birbirine uymaz gibi görünen karakterlerinin müşterek tarafları çoktur. Açık haksızlığı kendi şahsi çıkarlarıyla bağdaştırma gayretinde birleşirler. Bir misal vereyim. TKP Layipzig grup komitesi sekreteri, aynı zamanda "Barış ve Sosyalizm Problemleri" dergisinin Türkçesi "Yeni Çağ"ın redaktörü Ercan yoldaşı parti grup sekreterliğinden atmakta Marat ve Aram yoldaşlar birleşirler ve meseleyi Dış Büroya getirirler. Ercan'a yüklenen suça dair hiçbir delil ileri sürülmemiştir. Suçu ihbar edenin hüviyeti benden de gizleniyordu. Ben ki, Dış Büro toplantısını idare eden kimseydim, onun (Dış Büronun) kör bir aleti olarak kullanılmak isteniyordum. Bu yola, şüphesiz ki, gitmedim. Önce "suçu" ihbar edenin Dış Büroda dinlenmesinde ısrar ettim. Münakaşa uzun müddet sinir yıpratıcı bir şekilde devam etti. Hastalığımdan önce Marat ve Aram haksız davranmakta bu kadar pervasız değillerdi. Cesaretleri çok artmıştı.

İnanılmaz ama gerçek: Marat eğer çalışmalarımızda belli başlı bir rol oynamıyorsa başarı elde edilmesini istemez (bu yola Aram da kendisiyle birleşir.) Bir misal vereyim: Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri L. İ. Brejnev yoldaşın XXIV. Kongredeki raporunun Türkçeye çevrilip yayınlanması partimizin bu kongre ile ilgili kararı gereğiydi. TKP yönetimi bu karara uyarak, raporun Türkçeye çevrilmesini sağlıyor ve Bulgar Komünist Partisiyle anlaşarak, basılmak üzere bundan bir buçuk yıl önce Sofya'ya, Merkez Komitesine gönderiyor. Aradan aylar geçtiği halde rapor basılmıyor. Bulgar Komünist Partisinde bu işle ilgisi bulunan sorumlu yoldaşlardan öğrendiğime göre, Marat bu raporun tam metninin Türkçe basılmasını istemiyor ve onun basılmasını engelliyor. Sovyetler Birliği'nin 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla Marat Moskova'ya geliyor. Bunu fırsat biliyor ve SBKP sorumlularının isteklerini ileri sürerek, XXIV. Kongre raporunun özetini, Brejnev yoldaşın diğer iki raporunun özetleriyle birleştirmesini sağlıyor ve tek bir broşür halinde bastırtmak için yine Bulgar yoldaşlara başvuruyor. İşte L. İ. Brejnev yoldaşın XXIV. Kongredeki raporunun tam metninin Türkçe basılması böyle engellendi.

Birçok meselenin teferruatını Aram'a söylememeğe evvelce Marat'la karar vermiştik. Meselâ, bütçe kaynaklarımızı Aram bilmezdi; Bulgaristanlı gençlerin nerede eğitim gördüklerini, bu eğitimin asıl amaçlarını

bilmezdi; kapitalist Batıdaki çalışmalarımızın teferruatını bilmezdi; Bulgaristan'da eğitim gören yoldaşların gerçek kimliklerini bilmezdi. Fakat bunlardan Gutman yoldaş tarafından bilinen bazılarının Aram'a söylendiğini biliyorum; diğerlerini de şimdi Marat'ın kendisine söylediğine şüphe yok.

Doğu Almanya'daki parti grubumuz hakkında, genel olarak bizler hakkında, Alman Sosyalist Birlik Partisi'ne yanlış enformasyonlar, evvelce doktor Çulfayan ve karısı[65] tarafından Rubriht kanalıyla gidiyordu. Şimdi bu iş doğrudan doğruya Aram tarafından yapılıyor.

Alman yoldaşların, kendi ülkelerinde yaşıyanların kimlikleri ve çalışmaları hakkında bilgi edinmeğe hakları olduğunu biliyoruz. Fakat grup içinde bazı kimselere karşı sempati, bazılarına karşı antipati besleyenlerin ve kendi grupçu gayretlerini, şahsi çıkarlarını desteklemeyenler hakkında doğru enformasyon vermeyenlerin bu işte kullanılmasına karşıyız. Onların telkinleriyle arkadaşlar hakkında doğru bilgi edinileceğine inanmıyoruz. Kaldı ki, enformasyon alacak kimsenin de enformasyon verecek kimse kadar namuslu bir komünist olmasını istemek de hakkımızdır. Ama biliyoruz ki, biz bu hakkı isteyecek durumda değiliz.

"Bizim Radyo" komünist partisinin elinde, memleketin gerici kuvvetlerine ve emperyalizme karşı mücadelede yenilmez, değer biçilmez bir silahtır. Kardeş partilerin bize verdiği bu silâhı yerinde, hedefe uygun kullanmak için çok dikkatli olmalıyız. "Bizim Radyo" yayınları, evvelce olduğu gibi yeniden etrafa küfür saçan bir vasıta haline, seviyesiz bir hale sokulabilir. Onu, şeklen ve muhteva bakımından bir dereceye kadar [1 sözcük okunamıyor] etmek için uzun ve çetin mücadele gerekmiştir. Aynı seviyeye düşmesi tehlikesini gözden uzak tutmamak gerektir.

Batıdaki çalışmalarımız ümit verici bir şekil alınca Marat, sonra da Aram bu işlere önem vermeğe başladılar. Batıdaki Türk komünistleri ile üç ay içinde TKP'nin bir konferansını düzenlemek şimdi onların başlıca amacı haline geldi. Bunu sağda solda yaymaya başladılar. İllegal bir parti kongresi veya konferansının ne demek olduğunu pek bilmedikleri anlaşılıyor.

Benim hastalığımdan sonra Marat'ta beliren bu fikri, bir aralık bana da açmıştı. Düşündüklerimi söyledim. Bence kongreye veya konferansa memleket içinden de, hiç olmazsa birkaç temsilcinin katılmasını sağlamak gerektir. Önce Merkez Komitesini takviye etmeliydik. Koopte edeceğimiz kimseleri memlekete gönderip bu temsilcilerin seçilmesini sağlamalıydık. Marat buna itiraz etmedi. Fakat sonra ve sanıyorum ki Aram'la konuştuktan sonra bu fikirden vazgeçti.

Şimdi konferansı hazırlamak için Marat ve Aram'ın sıra ile Batıya gitmeleri söz konusudur. Parti konferansı söz konusu olmasa bile ben

[65] Doktor Hayk Açıkgöz ve eşi Anjel Açıkgöz kastedilmektedir.

ne Marat'ın, ne Aram'ın Batıda olumlu bir iş göreceklerine inanmıyorum. 1964 yılında bunu bir defa denedik. Aram Batıdaki Türk işçileri arasında çalışmak, onları teşkilatlandırmak üzere Batı Almanya'ya gönderildi. Orada altı ay kalacaktı. Kendisine 2000 dolar verildi. O zaman illegal çalışan Alman Komünist Partisi'nin yardımıyla kendisine Bremen'de pasaportsuz kalabileceği bir ikametgâh sağlandı. Fakat Aram Alman Demokratik Cumhuriyetinden ayrılır ayrılmaz doğruca Paris'teki akrabalarının yanına gitti ve dört aya yakın bir zamanını orada geçirdi. Alman Komünist partisinin kendisine sağladığı ikametgâha uğramadı. Seyahatinin sonunda, Abidin Dino'nun Paris'te kendisine tanıttığı kimselerin yardımıyla Almanya'nın birkaç şehrini dolaştı ve bunlarla bir işçi derneği tüzüğü hazırladı, beş ay sonra da Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne geri döndü. Sonra ne tüzüğü hazırlanan derneğin faaliyeti görüldü, ne de derneği kuranların sesi çıktı.

Türkiye Komünist Partisi'nin kalkınacağına, parti yönetiminin uzak olmayan bir gelecekte işçi sınıfının gerçek temsilcilerinin eline geçeceğine inanıyorum. Partimizin kalkınması davası memleketimizin bugünkü şartlarında, şüphe yok ki, çok çetin bir davadır. Bu şartları nispeten hafifleten amillerin varlığı ümitlerimizi artıracak niteliktedir.

Türkiye İşçi Partisi'nin kalkınmasında, güçlenmesinde Türkiye Komünist Partisi'nin büyük yardımları oldu. TİP kapatılmıştır. Fakat TKP'nin kuvvetlenmesinde şimdiden önemli bir rol oynamaktadır ve oynayacak durumdadır. TİP'in saflarında yer almış komünistler, bu saflarda politik bilince ulaşmış işçi, köylü ve aydınlarla partimizde bişleşiyorlar. Eski TİP'liler bugün TKP'nin en aktif ve fedakar üyeleri arasında bulunuyor. Yıllarca ağır hapse mahkum TİP Genel Başkanı Behice Boran, TİP yöneticilerinden Prof. Sadun Aren partimizin eski üyeleridir.

TİP'e bağlı eski Türkiye gençlik örgütü Genel Sekreteri ve "Gençlik" dergisi sahibi Nihat Akseymen partimizin üyesidir, şimdi İngiltere'deki Türk ilerici örgütlerini idare ediyor; 28 yaşındadır, aktif bir komünistle evlidir; karı-koca yüksek okulu İngiltere'de, garsonluk yaparak, bitirmişlerdir. Bu yoldaşlar kapatılmış İşçi Partisi'nin Ankara, İstanbul, Zonguldak, Trabzon teşkilatları içindeki komünist hücrelerle temas halindedir. Eski Trabzon TİP Başkanı (şimdi komünist) Atilla Aşut, Nihat Akseymen ile işbirliği yapmaktadır. Nihat Akseymen ve arkadaşlarının Büyük Britanya Komünist Partisiyle ilişkileri vardır.

Nihat Akseymen'in ve diğer bazı genç yoldaşların Sovyetler Birliği'nde Marksist-Leninist eğitim görmesi bizim için hayati önem taşıyor. Böyle bir eğitim genç ve aktif kadronun parti idaresini bir an önce ele alması imkânlarını sağlıyacaktır.

Hastalığım bütün arkadaşlardan tecrit edilmeme, etrafımda bir sıhhi kordon vücuda getirilmesine bahane oldu. Hastalıktan kalkmam nedense beklenmiyordu, bazılarında bir şaşkınlık doğurdu. Sözde Dış Büro-

nun görevime son verme kararı bu şaşkınlığın bir sonucudur. Aleyhimde verilen kararın çok soğuk karşılanması, üzerine arkadaşların yalnız beni ziyaretleri değil, birbirini ziyaretleri de suç sayılmaya, işten çıkarma tehditleriyle karşılaşmaya başladı. Marat, ailesini aleyhimde seferber etmiş durumdadır ve en büyük desteğini orada bulmaktadır. Bulgaristan'la ailevi bağlarla bağlı bulunan yoldaşlara, yani yoldaşların çoğuna gözdağı vermek için, bu ülkede kendisini her şeyi yapmaya kadir göstererek zorbaca bir otorite sağlamaya çalışıyor.

Moskova'da ihtimamla yetiştirilmiş gerçekten kabiliyetli genç yoldaşlar hasis ihtiraslara feda edilmemelidir.

Gizli.

SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Başkan Vekili
V. V. Zagladin'in Y. Demir ile yaptığı[66]
GÖRÜŞME PROTOKOLÜ

21 Haziran 1973

Karşılıklı selamlaşmadan sonra V. V. Zagladin yoldaş görüşme öncesinde Demir yoldaşın SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi'ne verdiği ve TKP MK Birinci Sekreteri yükümlülüklerinden serbest bırakılmasına ilişkin 24 Mayıs 1973 kararı dolayısıyla TKP yönetimindeki durum hakkında görüşlerini ifade ettiği mektubunu okuduğunu söyledi (mektubun tercümesi eklidir). Demir yoldaşın bu karşılaşma sırasında görüşmek istediği başka ek sorunlar olup olmadığını sordu.

Demir yoldaş aslında bütün sorunlara mektupta açıklık getirildiği yanıtını verdi. TKP MK Dış Bürosu'nun kendisini MK Birinci Sekreteri yükümlülüklerinden serbest bırakma kararını kabul etmediğini ve etmeyeceğini belirtti. 1961'de Türkiye'den geldiği andan itibaren Dış Büro'daki diğer yoldaşların kendisine karşı tavır aldıklarını, şimdi ise hastalığından faydalanarak, onu işten atmayı kararlaştırdıklarını söyledi. Dış Büro'nun buna yetkisi yoktur ve bunu yapamaz. Yalnızca üç üyesi vardır, dedi.

Daha sonra Demir yoldaş Alman yoldaşların, özel olarak da ASBP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi'nin TKP MK'nin işlerine sürekli karıştığını ve kendisinin Dış Büro'dan çıkarılmasını da onların istediğini belirtti. SBKP MK'nin "müdahale etmesi", Dış Büro'da oluşan durumu görüşmesi gerektiğini birkaç kez vurguladı.

[66] Rusça

Görüşme sırasında Demir yoldaş 1972 sonundaki ciddi hastalığından henüz tamamen düzelmediğinden konuşmakta zorlandığı ve sık sık kimi sözleri bulabilmek üzere uzun uzun düşünmek zorunda kaldığı için birkaç defa özür diledi.

V. V. Zagladin yoldaş, Demir yoldaşın dile getirdiği görüşlerin SBKP MK'ne iletileceğini söyledi. Bununla birlikte, yönetim organlarının terkibiyle ilgili karar almanın her partinin iç işi olduğunu belirtti. SBKP MK'nin kardeş partilerin iç işlerine karışmama ilkesinden hareket ettiğine işaret etti. Bu nedenle de, anlaşılacağı gibi, söz konusu durumda bu sorunu Türk yoldaşlar kendileri çözmelidir, dedi. Zagladin yoldaş Demir yoldaşın ASBP MK'nin TKP MK'nin içişlerine müdahale ettiği suçlamasını kesinlikle reddetti[67]

---

[67] Yine şahsi dosyada bulunan ASBP'nin TKP'nin iç işleriyle ilgisini gösterir belgeyi aşağıda veriyoruz:

ADC'deki SSCB Elçiliği görevlisi G. P. Kınin'in 13 Eylül 1965'te
ASBP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Başkan Yardımcısı R. Gutman ile yaptığı görüşme zabtına dayalı (Dışişleri Bakanlığı'ndan Girdi No. 35607/16 Eylül 1965)
İ L M Ü H A B E R

Görüşmede R. Gutman Türkiye Komünist Partisi yönetimi konusunda oluşan durumun kendisinde uyandırdığı büyük endişeyi anlattı. ADC'de bulunan ve en başta politik öğrenim de dâhil, iyi eğitim görmüş "gençlerden" oluşan TKP üyesi bir grubun ASBP MK'ne gönderdiği mektupta ileri sürüldüğü üzere TKP içinde anormal bir durum oluşmuştur ve bu durumun devam etmesi olanaksızdır; partinin bütün işlerini diğerlerini dikkate almadan başında Demir'in bulunduğu birkaç emektar partili yürütmektedir. Onlar uygun görmedikleri ve bu duruma tepki gösteren kişileri ülkenin idare makamlarının yardımından ustaca yararlanarak değişik bahanelerle ADC'den uzaklaştırmaktadır. TKP yönetimi parti çalışmalarıyla ilgili güncel sorunları görüşmek için (ADC'nde gerekli bütün koşulların mevcut olmasına karşın) hiç bir toplantı ya da konferans yapmamakta, ADC'nde bulunan parti üyelerinin görüşünü almamakta, onlara hiç bir konuda bilgi vermemektedir. Uzun süredir TKP MK Plenumu yapılmamıştır, Türkiye'deki demokratik hareketle neredeyse hiç bağlantı yoktur, TKP yönetimi kendi ülkesindeki durumu bilmemektedir ve parti yönetimi çalışmaları genel olarak radyo yayınlarını düzenlemekle sınırlı tutmaktadır. FAC'ndeki Türk işçileri arasındaki pratik çalışmalar yeni yeni gelişmeye başlamaktadır.

Parti içi demokrasiye kaçınılmazlıkla belirli kısıtlamalar getiren konspirasyon durumu TKP'de gereklilik sınırlarını çok aşmaktadır.

10 Eylül 1965 tarihinde TKP'nin 45. kuruluş yılı dolayısıyla (Demir'in Leipzig'teki konutunda) yapılan akşam töreninde okuduğu bir buçuk saatlik raporda Demir partinin tarihini anlatmış ve partinin faaliyetlerini olumlu olarak değerlendirmiştir. Radyoda çalışan kadın redaktörün yaptığı sert bir konuşmada, TKP'de işlerin Demir'in gösterdiği kadar parlak olmadığı, görüş ayrılıkları ve parti demokrasisi ihlalleri bulunduğu belirtilmiştir.

Aslına uygundur:
SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi
Asraportör E. Kozlova (İmza)

Demir yoldaşın kötüleşen sağlık durumundan şikâyetleriyle ilgili olarak V. V. Zagladin yoldaş tıbbi muayene ve tahlillerin yapılması ve gerekirse ek bir tedavi sürecinden geçmesi için Demir yoldaşın Moskova'da hastaneye alınmasında yardımcı olmaya hazır olduğunu ifade etti. Demir yoldaş bu önerinin kendi isteklerine tamamen uygun olduğunu söyledi.

Zabıt tutan:
SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Raportörü
N. Pazikov (İmza)

No. 25-S-1316

Aralık 1965
Ilk

Yine şahsi dosyada bulunan ve birçok hatalı bilgi içeren bir diğer belgede ise SBKP'nin doğrudan TKP'nin iç işleriyle ilgili bilgi notu görülüyor:

Çok gizli

İLMÜHABER

Edinilen bilgiye göre, 23 Ocak 1968 günü Leipzig'de sözde TKP MK toplantısı yapılmış ve burada parti içinde kimi "bölünme belirtileri" sorunu ve TKP üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarını gidermek amacıyla bir MK üyesinin Türkiye'ye gönderilmesi konusu görüşülmüştür.

Eldeki malûmata göre, TKP MK güya 13 kişiden oluşmakta ve üyeleri şunlardır: Zeki Baştımar, Zekeriya Sertel [Parti üyesi ve o sırada Leipzig'de değildir], Sabiha Sertel uzun zamandır [2 Eylül 1968'de yaşama gözlerini kapadığı Bakû'de yaşamaktadır], Fahri Erdinç, Halis Okan, Ahmet Ekinci [Ahmet Akıncı, Halis Okan'ın yazarlık adıdır], Ahmet Saydan [Aram Pehlivanyan] ve Süreyya Üstüngel [İ. Bilen].

Kaynak: SSCB Bakanlar Kurulu Devlet Güvenlik Komitesi (KGB) Başkan Vekili
Zaharov yoldaşın malûmatı (Girdi no.0957 / 13/III-68).

SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Asraportörü
R. Varakina (İmza)
21 Mart 1968.

ASBP MK Uluslararası İlişkiler Sekreterliği'nin Duyurusu[68]

Berlin 3 Temmuz 1973 tarihli Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED-ASBP) Merkez Komitesi Polit Büro Üye ve Aday Üyelerine, Uluslararası İlişkiler Sekreterliğinin, 73 numarayla ve Markowski imzasıyla gönderdiği TKP yönetimindeki değişiklik başlıklı belgede aynen şöyle denmektedir:

Türkiye Komünist Partisi MK Polit Bürosu, 4.5.1973 günü yaptığı toplantıda Yakub Demir yoldaşı, Türkiye KP MK Birinci Sekreterliği görevinden alarak emekli etmiştir. Bunun nedenleri şunlara dayandırılmıştır:

1. Fiziksel ve ruhsal durumu çok kötüdür.

2. Demir yoldaş, faaliyetlerinde, Parti yönetiminde kolektif yönetim ilkesine aykırı davranmıştır. Politbüro çoğunluğunun aldığı kararları tanımamış, Partiyi hatalı bir biçimde yönlendirmiş ve fraksiyoncu çalışma yürütmüştür.

TKP Merkez Komitesi Polit Bürosunun bu toplantısında, Parti Konferansını toplamak, program ve tüzüğü kabul etmek, merkez organı oluşturmak üzere bir parti konferansının toplanmasına kadar Birinci Sekreterliğe Marat yoldaş getirilmiştir.

İLMÜHABER

SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Raportörü N. B. Slepov'un 19 Mayıs 1975 tarihli bildirimine göre, Yakup DEMİR 18 Kasım 1974 günü ölmüştür.

SBKP MK Uluslararası İlişkiler Şubesi Asraportörü
R. Varakina (İmza)
19 Mayıs 1975

[68] Federal Almanya Devlet Arşivleri, DY 30-J IV 2-2 J4801. [Almanca]

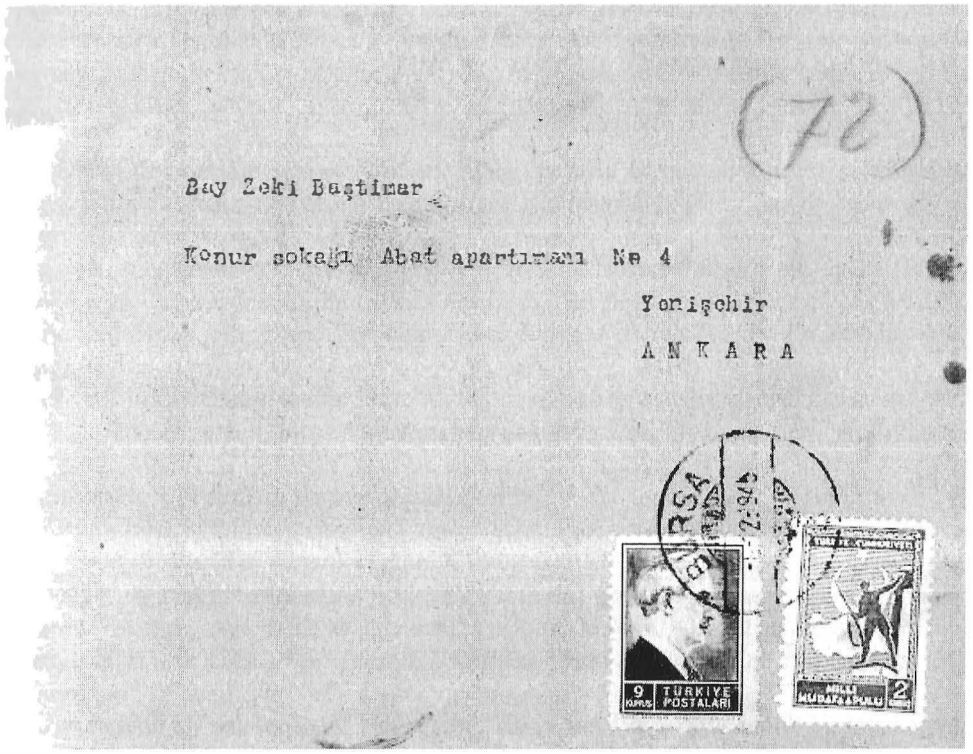
Zeki Baştımar'ın mezarının bulunduğu Leipzig Güney Mezarlığı'nda Faşizm Vahşeti Kurbanları'na ayrılmış anıtsal bölümünün genel görünümü. Anıt Yanındakiler: Anjel Açıkgöz, Erden Akbulut, Murat Alp

Zeki Baştımar'ın mezarı. Mezar Başındakiler: Anjel Açıkgöz, Murat Alp

Harp ve Sulh çevirisi üzerine

Nâzım Hikmet ile Zeki Baştımar Mektuplaşması[69]

[69] Bu mektuplar, yurtdışına giderken Zeki Baştımar tarafından yeğeni Süreyya Hacıyakuboğlu'na bırakılmış, o da bunları İlhan Selçuk'a iletmiştir. İlhan Selçuk'un bağışı olarak *Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı* arşivinde bulunan bu mektupların bir kopyasını ve yayın haklarını veren Vakıf yöneticilerine teşekkür ediyorum. Ne yazık ki Zeki Baştımar'ın gönderdiği mektupların büyük bölümü yoktur. Ayrıca Memet Fuat Arşivi – Piraye Koleksiyonu'nda bulunan Zeki Baştımar'ın bir mektubunun varlığı bilgisini veren ve kopyası ile transliterasyonunu ileterek yayınlamama olanak sağlayan Yeşim Bilge'ye teşekkür ediyorum. Mektupların çoğu tarihsiz olduğu için sıralama hatalı olabilir.

Size mektup yazmaya nihayet karar vermiştim. Tezkereniz bu "cesaretime" kuvvet verdi. Harp ve Sulh'u beraberce tercüme etmemiz için bundan dokuz, on ay evvel Maarif Vekâletince bana bir teklifte bulunulmuştu. O zaman size haber göndermiştim. Cevabınız geldikten sonra resmî ve tahrirî bir vesika istedim. Vekil buna muvafakat ettiği halde Tercüme Bürosundaki bazı kimseler işi uzattılar, beni de mahcup vaziyetine düşürdüler. Nihayet geçen gün Vekâletten bir tezkere geldi. Birinci cildin ne zaman bitirilebileceği soruluyor ve formalite icabı ilk otuz sayfanın Türkçeye çevrilerek gönderilmesi isteniyordu. Hemen işe başladım ve İstanbul'a akrabanızdan birisine bir mektup yazarak Harp ve Sulh'un Rusçasını ve mümkünse ayrıca bir de Fransızcasını bulup size göndermelerini bildirdim. Ne oldu bilmiyorum, bana cevap vermediler. Eğer kitabın Rusçasını şimdiye kadar tedarik etmedinizse bana derhal malumat verin. Buradaki *Haşet*'e yeni Rusça kitaplar ve bu arada Harp ve Sulh gelecekmiş, başkasına kaptırmadan alayım. Mamafih, bu da olmasa bile bendeki birinci cildi ikiye böler, yarısını size gönderebilirim. Fakat eğer sizde varsa kitaba yazık olur.

Maarif Vekâletinin tezkeresine verdiğim cevapta birinci cildin 1943 Nisanına, ikinci cildin Ağustos nihayetine kadar, diğer ciltlerin de 1944 ortalarına ~~kadar~~ doğru dilimize çevrilebileceğini bildirdim.

Usule göre ~~tercüme~~ ücretinin, galiba üçte ikisi tercüme teslim edildikten sonra, diğer kısmı da eser basıldıktan sonra veriliyor. Bu hesaba göre birinci cilt bitirilip teslim edilmeden para almak zor olacak. Fakat avans olarak bir şey almak için uğraşacağım.

Birinci cildi Nisana kadar bitirebilmek için hemen işe başlamak lazım geliyor. Tercümeye sizin kaleminizle başlanmasını çok isterdim, fakat ilk otuz sayfayı vermek mecburiyetinde olduğum için bu arzuma ulaşamadım. Bu otuz sayfanın tercümesini bitirmiş, Vekâlete vermiş bulunuyorum.

Birinci kitabın ikinci kısmının X'uncu faslına kadar olan kısım birinci cildin yarısıdır. Sizin bu fasıldan (ikinci kısmın X'uncu faslı) başlamanız gerekiyor. İsterseniz Türkçeye çevirdiğim otuz sayfanın müsveddelerini göndereyim de bu otuz sayfadan itibaren (bu otuz sayfayı da tashih ederek) ikinci kısmın X'uncu faslına kadar olan kısma siz devam edin. Ben de ondan sonraki kısmın tercümesine başlayayım. Siz bilirsiniz.

Tercümede bir vahdet bulunması gerek. Lakin ben bir üstatla ancak bir tezat teşkil edebilirim. Ne yapacağız? Her faslın tercümesini bitirdikçe hemen gönderirseniz onları okumaya, onlardan faydalanmaya imkân bulabilirim. İsterseniz ben de yaptığım tercümeleri size göndereyim. Okur ve kusurlarımı bana yazarsınız. O zaman vahdeti kısmen olsun temin etmiş oluruz.

Eserin Fransızcası Rusçadan yapacağınız
birinci cildi 1930'da basılmış olan son Fransızca
Mektubunuzu bekler, sıhhatinizi temenni eder, gözlerinizden öperim.

Zeki
Başvekalet Umumî Murakabe
Heyetinde Zeki Baştimar

3.I-43

Kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Harb ve Sulhun dört cildi de (rusça) bende var. Evden alıp gönderdiler. Mamafi siz zahmet edip bir de Fransızcasını bana yollayabilirseniz çok iyi olur.

İşi olduğu gibi yürütelim. Mademki siz birinci kısmın ilk yarısını yapacaksınız, öyle de kalsın. Ben söylediğiniz (?) [yırtık] yerden başlarım. Sonra tercüme ettiğiniz parçaları bana, ben de benimkileri size yollarsam ve karşılıklı (?) [yırtık] bir kontrol temin edersek faydalı olur sanıyorum. Sizin çok muvaffak tercümelerinizi zevkle (?) [yırtık].

Bu hususta sizin tecrübeniz bana nazaran (?) [yırtık]. Sizden ben istifade etmiş olacağım. Kitapta (?) [yırtık] metinlerin rusça tercümeleri var, biz de orda (?) [yırtık] güdülen prensibi kabul ederek yani üslup (?) [yırtık] hattını korumak şartıyla tercümeyi elden (?) [yırtık] kadar türkçeleştirirsek iyi olur kanaatindeyim.

Merak bu ya ücret olarak ne veriliyor, ve neye göre – sayfa hesabı mı?- veriliyor. Bu hususta hiç fikrim yok.Şu bizim dayı Ali Fuad paşa vasıtasıyla Maarif vekiline tesir edilerek –mesela benim hapiste oluşum ileri sürülerek- bir miktar avans koparabilirseniz bana ve yakınlarıma iyilik etmiş olursunuz.

Bir kerre daha reca ediyorum, tecrübelerinizden istifade etmek üzere yaptığımız işi karşılıklı mübadele edelim. İtirazlarınızı açık ve sert olarak bana yazınız, ben de bazı yerlere takılırsam size yazarım. Ancak bu suretle eserdeki üslub vahdetini bir çeşit kollektif otokritikle temin edebiliriz. Ben tercüme hususunda size nazaran çok acemiyim ve yapacağınız tenkidleri istifadeyle karşılayacağımdan emin olunuz.

Birinci cildin Fransızcasını bana göndermenizi bir kere daha reca eder, gözlerinizden öperim.

Nâzım

Kardeşim,

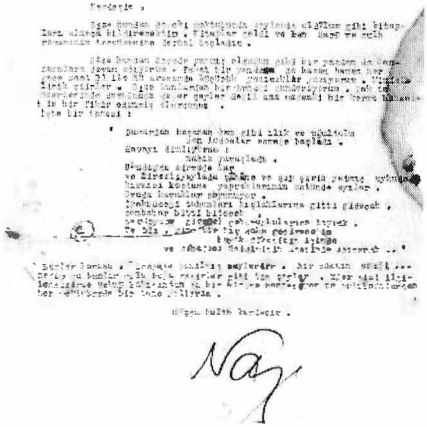
Mektubunuzu almış ve derhal cevab vermiştim. Fakat adreste ufak bir yanlışlık yaptığımı sandığımdan cevabımın elinize ulaşıp ulaşmadığını bilmiyorum. Bundan dolayı sizden hen(...) [yırtık] karşılık gelmemesini de bu yanlışlığıma yorarak geçen mektubumda (?) [yırtık] söylediklerimi ve recamı tekrarlıyorum.

Bir çok tercümelerinizi zevkle okumuş bir insan olarak söyliyebilirim ki büyük üstadın en güzel eserlerinden birini sizinle birlikte tercüme etmek bana alacağımız netice hakkında (?) [yırtık] haklı umutlar vermektedir. Yaptığımız tercümeleri peyderpey bir(?) [yırtık] birimize gönderecek olursak hem çevirme üslup birliğini (?) [yırtık] sağlamış oluruz hem de ben şahsen sizin (...) [yırtık] tecrübelerinizden istifade etmiş bulunurum. Binaen aleyh (...) [yırtık] yapılmış hazır parçalar varsa bana derhal göndermenizi reca eğeceğim (?) [yırtık]. Bundan başka Birinci cildin fıransızcasını da sa(...) [yırtık] bana göndermenizi diliyorum. Bu Fransızca gelmeden tercümeye (?) [yırtık] başlıyamıyacağım, çünkü Tolstoyun üslubu meselesinde bu üslubun (?) [yırtık] türkçeye çevrilişinde hususiyetini kaybetmemesi için bazı (...)lerim var ki bunların kabili tatbik olup olmadığını ancak (...) tercümeleri ve fransızca tercümeyi gördükten (...)tirebileceğim. Sizin tercümelerden bir iki parça ve Fransızca (?) [yırtık] kitap geldikten sonra hisseme düşen kısmı –burdaki (...) imkânlarının uçsuz bucaklığı, yapılacak başka işimin olmaması(?) [yırtık] dolayısıyla- belki de Nisandan önce bitirebileceğimi sanıyorum (?) [yırtık].

Gelelim ikinci recama: eğer sizde varsa veya buldurabilirseniz (?) [yırtık], iade etmek şartıyla bana "Felsefenin Sefaleti" Fransızcasını (?) da hemen yollayınız.

Mektubumu alır almaz derhal cevap vererek beni kurtaracağınızı ümid ederek hasretle gözlerinizden öperim kardeşim (?) [yırtık].

Nâzım

Kardeşim,

Size bundan önceki mektubumda söylemiş olduğum gibi kitapları alınca bildirecektim. Kitaplar geldi ve ben Harp ve Sulh romanının tercümesine derhal başladım.

Size bundan önce yazmış olduğum gibi bir yandan da Manzaralara devam ediyorum. Fakat bir yandan da hemen hemen her gece saat 21 ile 22 arasında küçücük yazıcıklar yazıyorum. Minicik lirik şiirler. Size bunlardan bir örneğini gönderiyorum, pek te üzerlerinde durulmağa değer şeyler değil ama mademki bir kerre bahsettim bir fikir edinmiş olursunuz.

İşte bir tanesi:

"Damardan boşanan kan gibi ılık ve uğultulu
son lodoslar esmeğe başladı.
Havayı dinliyorum:
nabız yavaşladı.
Uludağda zirvede kar
ve Kirazlıyaylada şâhâne ve şip şirin yatmış uykudadır
kırmızı kestane yapraklarının üstünde ayılar.
Ovada kavaklar soyunuyor.
İpekböceği tohumları kışlaklarına gitti gidecek,
sonbahar bitti bitecek,
nerdeyse girecek gebe uykularına toprak.
Ve biz, yine bir kış daha geçireceğiz
büyük öfkemizin içinde
ve mukaddes ümidimizin ateşinde ısınarak.."

Bunlar karıma, Pirayeye yazılmış şeylerdir. Bir saatın emeği... Dedim ya bunlar sulu boya resimler gibi bir şeyler. Eğer sizi ilgilendirirse üslup bakımından da bir birine benzemiyen bu sulu boyalardan her mektubumda bir tane yollarım.

Hoşça kalın kardeşim.

Nâzım

4-3-43

Bursa cezaevi

Kardeşim,

Her halde tercümeye mahsuben avans olarak gönderdiğiniz 80 lirayı aldım. Hızır gibi imdadıma yetişti. Çok teşekkür ederim.

Ben tercümeyi bitirdim. Şimdi ay başına kadar ceste ceste ve maalesef şu gördüğünüz şekilde makinayla temize çekip veya çektirtip size yollıyacağım. Makinayla temize çekildikten sonra da bu işi yapanlar o kadar çok makine hatası işliyorlar ve öyle tashihi icabediyor ki pek te temiz denilecek hali kalmıyor. Bundan dolayı eğer benim müsveddeleri burda güzelce hüsnü hat sahibi bir zata arapça temize çektirttikten sonra göndermem kabilse öyle yapayım yok kabil değil ise ve şu şekildeki temiz hoşunuza gidiyorsa ve işe yarıyacaksa devam edeyim. Bu hususta bana derhal bir cevap vermenizi çok reca ederim.

Tercümede bir çok hatalar yapmış olabilirim, hele askerî rütbelerde sivil memuriyet isimlerinde filan. Bundan başka da yanlışlarım varsa istediğiniz gibi düzeltebilirsiniz. Ben yalnız bir şeye dikkat ettim: Tolstoyun edasını ve üslubunu elimden geldiği kadar muhafazaya. Bu hususta fıransızca tercümesinden biraz daha muvaffak olduğumu sanıyorum. Fıransız tercüman buna hiç dikkat etmemiş, bazen Tolstoyun bilhassa uzun bir cümle turnürüyle söylediklerini, sanki Tolstoy onu daha kısaca söylemesini beceremezmiş gibi, kısaltmış, bazen de bunun aksini yapmış.

Velhasıl hemen geleceğini umduğum cevabınızda bu ilk tecrübemin –Çünkü hayatımda hemen hemen ilk defa edebî bir eser tercüme ediyorum- bu ilk parçası hakkında tavsiye, tenkit ve nasihatlarınızı sabırsızlıkla beklerim.

Fıransızca formayı da, size lâzım olan kısmı- yolluyorum.

Mektubunuzu dört gözle bekler, sizi kucaklarım kardeşim.

Nâzım

8-3-43

Kardeşim,

6 – 3 – 43 tarihli mektubunuzu bugün aldım derhal cevap yazıyorum. Size birkaç gün önce bir ufak kısım tercüme ile bir mektub (...) [yırtık] ve fransızca kitabın size lazım olan formasını yollamıştım. Bu mektubuma cevap vermek iyiliğini gösterirken onları da alıp almadığınızı bildirmenizi reca ederim. Bunları söyledikten sonra evvela geçmiş olsun. Hani ben de oldukça hastayım ama yürek kuvvetiyle hastalığı filan bermutad (?) [yırtık] yeniyoruz.

Gelelim, tercüme işine – ben de birkaç kelimeyi bulamadım. Bunların çoğu asker ıstılahları. Mesel teftiş esnasında çalınan ve rusların generalnıy marrş, fransızların sadece general dedikleri bir borazan havası var ki buna osmanlıcada nefiri âm diyorlar. Ti borusu değil çünkü ti borusu bir borazan tarafından çalınır, toplanma borusu hiç değil. Sonra bir de tekboynuz denilen fransızcada ve rusçada böyle denilen bir çeşit top var galiba bunun türkçesini de çıkaramadım. Sonra bir tane daha bir acayip sivil rütbe, onu da bulamadım. Velhasıl bu üç kelime öyle açıkta duruyor ve ellerinizden öpüyor. Sizin vestibüle gelince bu yerine göre avlu, hayat, pabuçluk, oda aralığı, sizin dediğiniz gibi sofa olabilir sanıyorum.

Tercümede elbetdeki muhteva asıldır, fakat bunun asıl olması tercüme bahsinde konuşuyoruz, mesela nefes almanın insan hayatı için asıl olması kadar su götürmez bir hakikattır ve bu olmadan tercüme olmaz, ama dediğiniz gibi yalnız bu şarta riayet ederek te tercüme yapılamaz. Şüphesiz ki muhtevasına en uygun olarak bulduğu, hatta muhteva tarafından tayin edilen şekli biz de eğer o muhtevayı olduğu gibi verirsek o şekli kendiliğinden bulacağız, yani bizim doğru olarak verdiğimiz Tolstoy muhtevası Tolstoy şeklini tayin edecektir. Yani demek istiyorum ki muhteva üzerinde çalıştıkça şekil çıkacaktır. Filhakika bazen bu şekil bugünkü kitabı nesir dilinden bazen uzaklaşacaktır, ama ne yapalım, daha doğrusu ne ala, ne iyi, zaten bugünkü nesir dilimizin sentaksı, ana şekli, bizim tabir caizse meşrutiyet burjuvazimizin cılız, basit muhtevasına uygun bir nesnedir ve öylece de kalıplaşmış, donmuştur ve binaen aleyh bunun yıkılması gerektir. Bu bir zarurettir, şiirde olan şey, zaten malum ya şiir her zaman önde gider nesir dilimizde de olacaktır.

Ben, geçen mektubumda da yazdığım gibi tercümeyi bitirdim., tashihe ve temize başladım. Peyderpey size yollıyacağım, lazım gelen düzeltmeleri dilediğiniz gibi yaparsınız. Kitab sizin imzanızla çıkacak, bu benim emeğim için ayrıca bir memnunluk kaynağı olmakla beraber, istediğiniz düzeltmeleri yapmak hakkını da size bol bol vermektedir. Sakın elbirliği ile yaptığımız işin mesuliyetinden kaçıyorum sanmayın. İcab ettiği vakit o mesuliyeti paylaşmağa daima hazırım. Sade-

ce bir formalite meselesine ve bana nazaran bu işteki tecrübenize bakarak bunu söylüyorum.

Bendeki tercüme parçanızı pek beğendim ve faydalandım. Yalnız bazı kelimeleri galiba ayrı ayrı tercüme etmişiz. Mesela ben "Veçer"e gece toplantısı, sosyeteye, obşestvoya filan kibar alemi, konfora bazen rahatlık dedim. Sonra Tolstoycu muhtevayı daha iyi vermek için tıpkı onun gibi –işerteini bol bol kullandım yalnız bunu yapmak için bizim dilin "diye" kelimesinin hususiyetinden istifade ettim-.

Temizi bitirince ikinci cilde hemen başlıyayım mı? Başlayacaksak isterseniz ben devamı olacağı için ikinci cildin baş kısmını ta ikinci cild üçüncü kısım on birinci fasla kadar olan yarısını yapayım ve siz ikinci cilt üçüncü kısım on ikinci fasıldan bu fasıl dahil tercümeye başlayın.

Sonra, bendeki ciltlerin sonunda bir de fihrist, bab izahları gibi bir şeyler var, onları da yapalım mı? Fıransız yapmamış – siz ne dersiniz?

Aman üstad, gayret, şu birinci kısmı Nisan içinde verip paralanalım.

Sabahattin Ali bana iki kitabını gönderdi. Kürk Mantolu Madonnasını okuyorum ve okuduğum yere kadar gayetle ve ehemmiyetle beğendim.

Bir taraftan da Memleketimden İnsan Manzaraları diye üç yıldan beri çalıştığım kitaba çalışıyorum. Günler saatleri dehşetli kısaltarak kuş gibi geçiyor.

Hasretle gözlerinizden öperim kardeşim

Nâzım

İmza atmayı unuttuğun için mektubu ben açıp kapadım.

16 – 3 – 43

Sevgili kardeşim,

Gönderdiğim ilk parça tercümelerle mektubun elinize ulaştığını bildiren kısacık mektubunuzu bugün aldım.

Ben harıl harıl temize çekiyorum. Merakla beklediğim tavsiye ve fikirlerinizi bir an önce bildirirseniz ona göre temize çekerim, tashihler yaparım ve sizi biraz olsun ikinci bir tashih yapmaktan mümkün mertebe kurtarmış bulunurum.

Mamafi sizde henüz cevabını alamadığım bir mektubum daha olacak. Belki ona cevab verirken bildirmeği vadettiğiniz her halde çok istifade edeceğim fikirlerinizi de yazarsınız.

Bundan evvelki mektubumda ikinci cild hakkında da bazı şeyler sormuştum. Ona da cevabı ihmal etmezsiniz.

Hapiste mektub almak zevkli şeydir, binaen aleyh hapisteki bir adama bu vesile ile olsun biraz daha sıkça ve uzunca mektub yazabilirseniz çok memnun olurum.

Gözlerinizden öperim kardeşim.
Nâzım

Kardeşim,

İki gün önce size yine bir kısım tercüme yolladım. Alınca bildireceğinizi ve beni merakta bırakmıyacağınızı umuyorum.

Mektubunuz geldi, söylediklerinizi pratikte çok doğru olan şeylerdir. Ve ve'dir amma, elbette ki müşteriyi düşünmeğe mecburuz bundan dolayı ben elimden geldiği kadar zavallı, canlı, zaruri VE'lerin canına kıydım. Mamafi siz dilediğiniz gibi Ve katliamında bulunabilirsiniz ve geçen mektubumda [? ıslanmış] söylediğim gibi benim tercüme üzerinde istediğiniz gibi tashihlerde [? ıslanmış] bulunabilirsiniz.

Ben bir haftadır hastaydım. Grip. Geçti. Temize devam ediyorum. Birkaç [? yırtık] haftaya kadar bu işin biteceğini sanıyorum. Artık ondan sonrası himmetinize [? yırtık] kalmış. Siz de o himmeti gösterdikten sonra bir an önce birinci cildin [?yırtık]sini alabilirseniz ve benim payı yollarsanız şöyle bir müddet ben [? yırtık] hane halkı dışarda yer içer keyfimize bakarız.

Manzaraları biraz daha ilerleteyim – henüz on üç bin mısra kadar oldu halbuki kitab otuz bin mısra üzerine hesaplanmıştır- size bir kopyasını [? ıslanmış] yollar fikirlerinizden istifade ederim.

Sıhhatte olmanızı dileyerek.
Nâzım

Canım kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Evvela şunu söyliyeyim ki müsveddelerle birlikte gönderdiğim pusulamın üslubu sırf bazı teknik mülahazalarla o edayı takınmıştı. Aklınıza başka bir şey gelmesin ve gelmemeli.

Beni, temize çekmek bir hayli yordu, bundan dolayı da, araya hastalık ta girince, temize çekilmiş müsveddelerin size muntazaman yollanması sekteye uğradı. Mamafi bir haftaya kadar tekmil tercümeyi temiz olarak size gönderebileceğimi umuyorum.

Hastalığıma gelince, sonuncusu dehşetli bir gripti, geldi geçti ama beni de bir hayli hırpaladı. Midem şimdilik düzeldi.

Ben tercümelerde, sizin de gayet kolaylıkla göreceğiniz ve görmüş olduğunuz gibi, sırf Tolstoyun edasını elden geldiği kadar muhafaza edebilmek için –bence çevrilen dilin, o dilde yazan yazıcının havasını vermek (...) [yırtık] şarttır, buna top yekûn tercüme kokuyor denmesi doğru olmaz; (...) [yırtık] ları sırf bir noktayı nazar olarak yazıyorum, yoksa siz müşteriyi daha iyi tanıdığınız ve maalesef bu işte müşterinin gustosunu gözetm (...) [yırtık] işaret ettiğiniz gibi, mecbur olduğumuz için; (...) [yırtık] gibi tashihlerde bulunabilirsiniz –ne diyordum? Tolstoyun edasını (...) [yırtık] çalışmaktan kendimi alakoyamadığım için bazı cümlelerde mesela onun (...) [yırtık] isim tekrarlarını, "düşünüyordu", "dedi", filan gibi şeyleri ben de (...) [yırtık] suretle tekrarlı yapmağa, sonra, on dokuzuncu asır üslubunu elden geldiği kadar muhafazaya çalıştım. Muvaffak oldum mu, olmadım mı bilmem. Fakat sırf sizinle –şimdilik pratik kıymeti olmadığı anlaşılan fakat başka şartlar içinde olabilecek- bir prensip meselesini konuşmak için bunları yazıyorum. Mamafi ben bu tecrübenin daha şimdiden neticesini almağa başladım, burda benimle yatan, suçunun mahiyeti benimkisi gibi, genç ve çok istidatlı bir arkadaşım var[70]. Kendisi çok dikkate değer hikâyeler ve şiirler yazıyor, türkçeden başka dil bilmiyor, harıl harıl fıransızcaya çalışıyor, işte o, Tolstoy tercümesindeki üslup başkalığından faydalandığını söylüyor, hattâ yeni bir hikâyesinde, tâbir caizse, Tolstoyun üslubunun bir iki örneğini de başarıyla verdi.

İşte böyle. Bir hafta sonra temize çekmek işi bitince ikinci cilde çalışmayı planlıyacağım, böylelikle de "Manzaralarıma" çalışmak imkânını da bulacağım.

Şimdilik hoşça kalın kardeşim, hasretle gözlerinizden öperim.

Nâzım

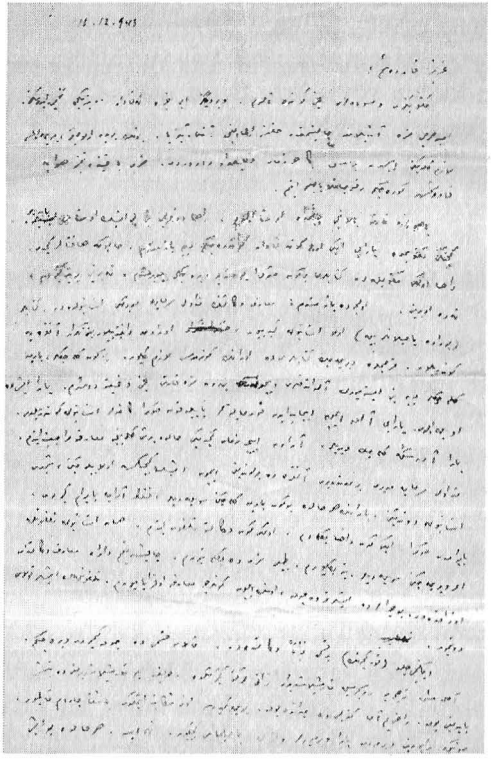
[70] Nâzım Hikmet, Orhan Kemal'den söz ediyor.

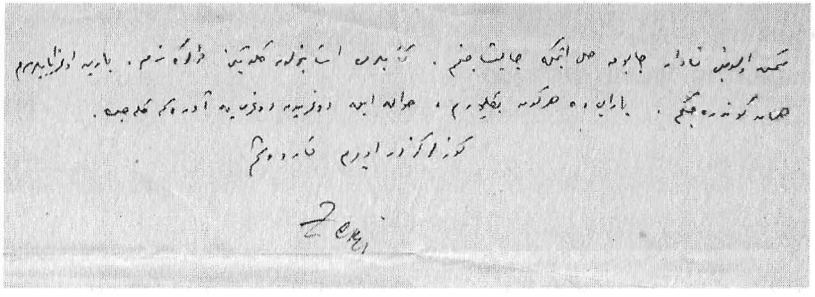
Kardeşim,

Sıhhatteyim, senin de sıhhatte olmanı temenni ederim. Sendeki ikinci cildi bana gönderemezsen ben bulduraym, aldırtayım ve dayım General Ali Fuat Cebesoy vasıtasıyla tercüme işini takip ettireyim. Nasıl istersen öyle yapalım.

Gözlerinden öperim.

Nâzım

Zeki Baştımar'ın Nâzım Hikmet'e yazdıpı mektuplardan bir örnek.

12-4-43

Kardeşim,

Bundan evvelki mektubu alıp almadığınızı bilmiyorum, bundan dolayı ihtiyaten tekrarlıyorum: geçen seferki müsveddelerle gönderdiğim pusuladaki üslup bazı teknik sebebler ve ihtimaller dolayısıyla o edayı taşımak zorunda kaldı. Ha, aklıma gelmişken, şunu da söyliyeyim, burda müddeiumumî benim yaptığım tercümeyle alakadar oldu, bunu nereye ve kimin hesabına yaptığımı sordu. Ben de Dayımdan, Ali Fuat Paşadan aldığım mektup üzerine, size müracaat etmemi söyliyerek adresinizi verdiği için size nasıl baş vurduğumu ve tercümenin Maarif vekâleti hesabına yapıldığını söyledim. Bunu mâlumat kabilinden bildiriyorum. Tabiî formalite icabı ve ben mahcuriyeti kanuniye altında bulunan bir vatandaş olduğumdan ve saire, böyle bir tahkikat yapması tabiîdir sanıyorum. Her ne hal ise.

Size son parçaları da postayla yolladım. Alınca bildirmenizi reca ederim.

İkinci cilde başlamak için ikinci cildin fıransızcasını ve bu hususta bir (?) [yırtık] işaretinizi beklemekteyim. Eğer ikinci cildi, yani bana ait olan kısmın fıransızcasını hemen yollarsanız, iyi olur, ben de bir an önce işe girişirim.

Bir mesele daha, birinci cildin sonundaki fıransızca kitaptaki notları da tercüme etmemi yazmıştınız, kanaatımca bunların hepsini tercüme etmek bizim okuyucuyu hiç te ilgilendirmeyecek bir sürü mâlumat vermek olur, bunun için ben hepsini değil, umumiyetle kitabın yazılışını ilgilendiren ve bazı şahıslar hakkında malumat veren kısımları tercüme edeceğim. Sonra bende bu kitap hakkında bazı başka meraklı notlar da vardı, onları da kısaca yazarım.

Mamafi bu not faslını birkaç gün sonra yollıyacağım.

Sıhhatim iyileşti, yani her ne kadar iyileşmesi kabilse o kadar iyileşti.

Ha, bir şey daha reca edeceğim, Muharrir Sabahattin Ali vardır, Konservatuvar profesörlerinden, kendisi bana güzel iki kitabını yollamıştı, ben ona mektub yazmıştım. Cevap alamadım. Eğer kendisini tanıyorsanız lütfen bu meseleyi sorun. Merak ediyorum.

Şimdilik hasretle.

Gözlerinizden öperim kardeşim.

Nâzım

20.4.943

Aziz kardeşim:

Evvelki mektubunuzu, tercümelerin son kısmını ve son mektubunuzu aldım. Ben de bitirmek üzereyim. Bir taraftan da bazı ufak tefek tashihler yaparak makineye çektirmeye başladım.

Tercümeleriniz ve edanız pek tabii olarak çok güzeldir. Kötü olan şey böyle [.....] siz üstada ayak uydurmaya yeltenmek zorunda oluşumdur. Sizi taklide (?) çalışıyorum ve şimdiki tercümelerimde sizdeki ilk müsveddelerimdekinden çok başka bir hava esiyor. Hatta ilk otuz sayfayı Vekâletten geri alıp değiştirmem lazım geliyor.

Evvelki mektuplarımdan birinde işaret ettiğim nokta teveccühlerinize ve örneklerinize verdiğiniz şekle itiraz ettiğim manasını ~~çıkartılmamalıdır~~ vermemelidir. Bu şekil çok mükemmeldir ve neşrimizde -üzerinde işlenmesi, bu tercümede filizlendirilmesi gereken- bir çığır olacaktır.

Evvelce kaydettiğim ~~noktalar~~ mülahazaların, bu yeni şekli tamamıyla bir tarafa bırakmak ve büsbütün eski şekilde yürümek lüzumunu icap ettireceği şeklinde anlaşılma~~malıdır.~~ ması lazım. Mamafih yeni gelen tercümeleriniz bu endişeyi siliyor.

Müddeiumumiliğin sizi sorguya çekmesi mühim olmamak gerektir. Fransızca notlar hakkındaki fikriniz doğrudur. Hepsini tercüme etmek istemez tabii.

Sabahattin Ali'ye söyledim. Bugün mektup yazacağını söyledi. Kendisiyle tanışıyorum, mektubunuzu bana okumuştu.

Fransızca ikinci cildi yarın göndereceğim. ~~Suçtaşınıza (?) selam.~~ Haldaşınıza (?) selam.

Gözlerinizden öperim kardeşim.

Zeki

Kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Size "notları" şahsen faydalı ve bizim okuyucuyu ilgilendirebileceklerini sandıklarımı yolluyorum.

Daha ikinci cildin bana ait Fransızcası gelmedi. Bugün yarın gelir herhalde.

Postayı yetiştirmek için kısa kesiyorum.

Hasretle gözlerinizden öperim. Selamlar

Nâzım

Birinci Cild için bazı Notlar

1 – Grip kelimesini ilk defa Doktor Sauvage de la Croix 1743 deki (...) [yırtık] sırasında kullanmıştır.

2 – Tolstoy bu romanında bir çok tanınmış ve yaşamış şahsiyetleri birer harf değiştirerek eserinin kahramanı olarak almıştır (...) [yırtık] Volkonsiki yerine Bolkonski, Troubetskoy yerine Drubetskoy (...) [yırtık].

3 – Kulebiak, bir çeşit börektir. Un, yumurta ve sütle yapılır (...) [yırtık] balık, bazen et, bazen de lahana konur.

4 – Ecossaise, millî iskoç oyunundan alınmış bir dans bir (...) [yırtık] cu asrın başlangıçlarında ilk önce Almanyada, sonra Fıransada (...) [yırtık] görmüştü.

5 – Trepak, çömelip bacakları ileri atmak suretiyle oynanan

(...) [yırtık]

Balarıydı.

8 – Sarafan, bir çeşit millî rus kadın elbisesi. Kolsuz ve dekolte bir yelekle buna bağlı bir eteklikten ibarettir.

9 – Kaşa, kara buğday bulguruyla yapılan lapa.

10 – Bagration gürcüydü.

11 – Tolstoy harb sahnelerini yazarken Sivastopol muharebesi hatıralarından ve intibalarından (kendisi de bu harbe iştirak etmişti) o zaman aldığı notlardan çok faydalanmıştır. Meselâ bu notlarından birinde der ki: "Kaç kerreler Sıvastopolda, ateş kesimi anlarında, rus ve fıransız askerinin bir araya toplaştıklarını, söylediklerinin bir kelimesini bile anlamaksızın, kardeşçe karşılıklı gülüştüklerini, bir birlerine işaret ettiklerini, bir birlerinin omzuna, karnına vurduklarını görmüşümdür. Bu adamların ruhu; harbi teşkilatlandıranların ve ayrı milletlere mensub bulundukları bahanesiyle, sizin benim gibi insan, birbirlerinin kardeşi olmadıkları fikrini onların kafalarına sokanlarınkinden ne kadar yüksekti.

12 – 1 pud 16 kilo 38 gıramdır.

13 – Massakat, koyu yeşil bir renktir, lüküs kumaşların, bilhassa kadifelerin rengi o devirde ekseriya böyleydi.

14 – "Gruşa", armut ve "baba", kadın demektir. O zamanlardaki rus alfabe kitaplarında sık sık kullanılırdı.

15 – Langeron, 1763 de doğmuş 1831 de ölmüştür. Fıransızdır. Asilzadedir. 1790 da Rusyaya iltica etmiş ve çarın hizmetine girmiştir. 1799 da Osterlişte bir Rus fırkasına kumanda edip fıransızlara karşı harp etti. 1812 ve 1813 de de yine Ruslarla birlikte Fıransızlara karşı muharebeye iştirak etti.

Aziz kardeşim,

Mektublarınızı, fransızca kitabı aldım. İkinci cildin tercümesine başladım. İlk iş sizden şunu sorayım: Kalaç diye bir kelime var, lugata baktım fransızcası da calatch yahut kalatch, diyor, türkçesini bulamadım, her halde sizde kalmış olan fransızca kitab kısmının notlarında, baş taraflarda olacak, yahut siz bu kelimeyi bilirsiniz, reca ederim bana bunun ne biçim şey olduğunu bildirin.

Bir recam daha var: şu birinci cildin parasını bir an evvel almak için gereken teşebbüslere girişin kuzum. Mâlum ya Viran olası hânede evladü ayal var.

Birinci ciltten edindiğim tecrübe ve sizinle yaptığımız karşılıklı konuşmalar sayesinde ikinci cildi daha rahat çevirebileceğimi sanıyorum. Mamafi birinci cild hakkında müşterilerin fikirlerini de öğrenmek fena olmazdı. Sabahattin Aliden aldığım mektupta, -siz ona biraz bir şeyler okumuşsunuz- işin fena yürümediğini söylüyordu kendisi. Fakat o, ne de olsa müşteri değil, satıcıdır. Her mektubumda size sormak isterim, bir türlü soramam, siz gerek edebiyat, gerekse ilim sahasında son ne gibi bir telif eser üzerinde çalışıyorsunuz. Bana öyle geliyor ki, dokümante hattâ didaktik, öğretici, bir "Edebiyatta; şiirde, romanda, hikâyede diyalektik materyalist realism" filan gibi isimli bir kitapçık hazırlasanız ve neşrettirseniz çok iyi olurdu. Bunu sizin büyük bir başarıyla yapabileceğinizden eminim. Sonra şiir, hikâye filan yazmıyor musunuz?

Muhakkak ki bu inkişaf hamlesi yapan Türk ileri edebiyatında diyalektik materyalist realist edebiyatın iyice anlaşılması yerinde olurdu. Çünkü bazan böyle bir realism ile natüralismi, bilhassa burjuva ve küçük burjuva natüralismini bir birine karıştırıyorlar.

Ben midemin hastalığını ve siyatiklerimi elimden geldiği kadar tâmir ettim. Bugünlerde uykusuzluktan başka bir şikayetim yok. Mamafi ona da alıştım. Umutlu, imanlı, neşeliyim. Zaten bu üç şeyi hiçbir zaman kaybetmedim. Bol bol okuyorum yazıyorum ve hattâ arasıra resim bile yapıyorum.

Sıhhatli, neşeli, umutlu ve verimli olmanız temennisiyle gözlerinizden öperim kardeşim.

Nâzım

Sabahattinin mektubuna yazdığım cevabı kendisine vermek zahmetine katlanmanızı reca ederim.

NH

[El yazısı ek:]

Sabahattine yazdığım mektupta temas ettiğim edebiyat meseleleri etrafında sizin de fikrinizi öğrenmek isterdim.

Kardeşim,

Size bundan on beş gün kadar önce bir mektub yollamıştım, içinde Sabahattin Ali için de mektub vardı. Hala cevap alamadığım için meraktayım.

Sizden soracaklarım şunlardır: Birinci cildin parasını yakında alabilecek miyiz?

İkinci cildi ne vakit teslime mecburuz? Ağustosun başında mı, sonunda mı?

Bu iki merakımı derhal bir mektubcağızla gidermenizi reca ederim.

Sonra size, geçen mektubumda, Kalaç diye bir kelime sormuştum (...) [yırtık] karşılığını ben lugatta bulamadım. Her halde fransızca notlarda (...) [yırtık] bildiriniz ki, ikinci ciltten yaptıklarını temize çekip göndereyim.

Sıhhatim yerindedir. Her zamanki gibi umutlu ve neşeliyim.

Gözlerinizden öperim. Bu mektubum kısa olduysa kabahat sizde.

Mektubunuzu sabırsızlıkla beklediğimi bir daha tekrarlarım.

Nâzım

Kardeşim,

Bir hayli zaman önce aldığım mektubunuza cevap vermiştim. Bir hayli zaman geçtiği halde karşılığını alamadım. Merak ediyorum. Benim tercüme bitti, bir hayli parçasını da tashih ve temyiz ettim, fakat sizden bir haber çıkmayınca durdum. Bu hususta beni aydınlatmanızı reca ederim.

Sıcak, terli ve tenbel günler geçiyor. Siyatikten başka derdim yok. Elime Ankara'da çıkan SÖZ isimli bir edebiyat dergisinin ilk sayıları geçti, bir ve iki numaralar, eğer üç dört numaraları da çıktıysa bana yollayın. İçinde güzel yazılar var. Daha ne yazayım. Sıhhat, neşe temennisi. Ve şu tercüme işinin son durumu hakkında mâlumat vermenizi bir kerre daha reca ederek gözlerinizden öper, mektubunuzu beklerim kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Hemen cevap veriyorum. Evvela şu iş meselesini konuşalım:

1 – Ben, sizden yeni talimat gelinciye kadar tercüme işini bıraktım. Daha yapılacak 100 sayfa vardı ve benim hesabıma göre, temize çekilmesi filan dahil on beş, yirmi günde bitecekti. Fakat, "Birinci cildin verdiği tecrübelerden sonra metod ve dil bakımından yeni mütalaalarım var ki bunlar üzerinde anlaşmamız ve yeni faaliyetimize ona göre (?) (kesik) bir şekil vermemiz lazım" diyorsunuz. Bu böyle olunca ve siz müşteriyle doğrudan doğruya temasda olduğunuza göre ve bu yeni mütalaalarınızda müşteriyle (?) [kesik] yaptığınız temasların neticeleri de bulunduğuna nazaran ben (...) [yırtık] mütalaalara muttali olduktan sonra işe devam edebilirim - (...) [yırtık] suretle müşteriyi memnun edebilirim – ki bu işte başka bir iddi(...) [yırtık] de yoktur, saniyen bunlara ne kadar çabuk bilgi ed(...) [yırtık] o kadar iyi olur, yaptığım tercümeleri de ona göre tashih ederi(...) [yırtık] bu mütalaalara karşı hiçbir itirazım olmadığını peşinen söyliyeyi(...) [yırtık] gibi bu işteki durumum malum olduğuna göre, sanat, yahut akademik münakaşalara (?) [yırtık] girişmemde mana yoktur. Bundan dolayı bu mütalaaların neden ibaret (?) [yırtık] olduğunu bana bildirirseniz ben derhal onların tatbikine ve onlara aykırı olan yerleri tashihe girişirim.

2 – Matbaa tashihlerinde size yardımım dokunabilir. Malum ya eski ve profesyonel bir musahhihim. Binaen aleyh ister kolon, ister sayfa tashihlerinin hepsini yahut bir kısmını, nasıl isterseniz, bana gönderirseniz, size çok çabuk, posta geliş gidişi müstesna, yirmi dört saat içinde iade ederim. Burda başka işim yok.

İş meselesi böylece bittikten sonra,

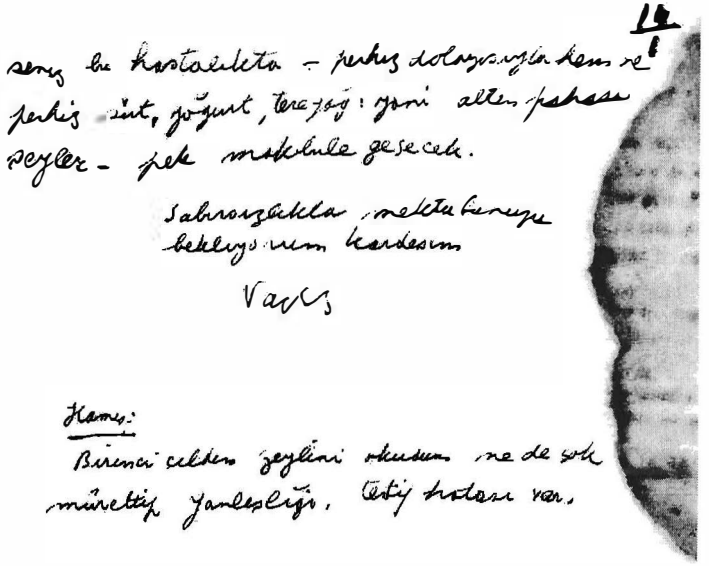
Buraya gelmeniz ihtimalini, ihtimallikten çıkarıp katiyet haline getirirseniz (?) [yırtık] duyacağım sevinci tasavvur edemezsiniz. Buraya, beni görmeğe gelmenizde her hangi bir mahzur olacağını sanmıyorum, çünkü birlikte yaptığımız tercüme ikimize de bu hakkı vermektedir. Hem tercümenin müstakbel inkişafı için de sizden şifahen alacağım direktiflerden faydalanırım.

Binaen aleyh, bir taraftan sizden gelecek olan ve mütalaalarınızı bildirecek mektuba kadar tercümeye mola veriyorum, bir yandan da mektubunuzu beklerken, bir yandan, yolunuzu gözlüyorum.

Dişimi sıkmak meselesine gelince sıktım gitti. Üzülmeyin.

Yolunuzu nasıl sabırsızlıkla beklediğimi tasavvur edemezsiniz. Hasretle ve derhal mektubunuzu ve onun arkasından kendinizi görmek ümidiyle.

Nâzım

Kardeşim,

Mektubunuzu felaketli bir ânımda aldım ve değeri bir kat daha artmış oldu. Felaket belki kocaman bir kelimedir, fakat normal şartlar içinde belki de felaket denemez buna. Lafı amma da uzattım. Galiba ilaçların tesiri. Mesele şu: Bir haftadır bir böbrek krizinden yatıyorum. Kum basmış bizim böbreği, beni epeyi kıvrandırdı. Şimdi sıkı perhizdeyiz. Her ne hal ise, başınıza gelen işten kurtulmanıza ziyadesiyle sevindim.

Gelelim tercümeye:

Ben rusça ikinci cildin neresine kadar tercüme edip size yollamıştım? Reca ederim son tercüme edilmiş sayfanın sonundan iki üç satır yazıp yollayınız. Sonra nereye kadar tercüme edeceğim daha? Ve üçüncü ciltten nerden nereye tercüme edeceğim? Bütün bunları bildirirseniz hemen işe koyulurum.

Sonra alacağımız varsa alıp gönderirseniz bu hastalıkta –perhiz dolayısıyla hem ne perhiz süt, yoğurt, tereyağı yani altın pahası şeyler- pek makbule geçecek.

Sabırsızlıkla mektubunuzu bekliyorum kardeşim.

Nâzım

Hamiş:

Birinci cildin zeylini okudum ne de çok mürettip yanlışlığı, tertip hatası var.

Kardeşim,

Çoktandır ne ben yazdım ne de siz. Sükutu ilk bozan ben olayım.

Size bugünkü posta ile tercümeden bir miktar yolluyorum. Alınca hemen cevap vermenizi ve beni merakta bırakmamanızı reca ederim. Artı her hafta parça parça yollıyacağım. Bu vesileyle de yine sizinle konuşmak –mektubla olsun- sevincine kavuşacağım.

Bizim hane halkı fena halde parasızdırlar. Acaba şu birinci cildin parasını ne zaman alacağız? Yoksa iki cildinkini birden mi verecekler? Bu hususta da beni aydınlatırsanız tasavvur edemiyeceğiniz kadar memnun olurum. Çünkü eğer ordan para almak işi gecikecekse, burdan faizle filan borç bulmağa, yahut battaniyenin bir tekini –çünkü battaniyem iki tane- ve bazı (...) [yırtık] şeyleri daha satayım.

Gazetelerde ve ağızdan ağıza bir af lakırdısıdır dönüp dolaşıyor (...) [yırtık] hususta bir duyduğunuz işittiğiniz var mı? Ben fazla ihtimal vermemekle beraber, ne de olsa, şöyle bir, ara sıra dalgaya da, hafiften, ama emin olun çok hafiften, düşmüyor değilim.

Sıhhatim fena değil, kör topal yürüyor.

Sonra kardeşim bu seferki tercümede bir balık ismiyle, birkaç eşya ismine rastladım ki Türkçelerini bulamadım. Bazılarının firansızca not kısmında izahatı olacak, bazılarını da belki siz elinizdeki daha geniş imkanlarla bulabilirsiniz.

Daha ne yazayım, bu uzun sessizlikten sonra bir girizgahtır ve bütün girizgahlar gibi ne kadar kısa olursa o kadar iyi.

Hasretle gözlerinizden öper, sorduğum şeylere cevabınızı getirecek olan mektubunuzu sabırsızlıkla beklerim.

Nâzım

Kardeşim,

İşte bu da sonuncu parça. Bundan önce size bir kısım kitap yapraklarıyla bir parça daha yollamıştım. Gerek onu gerekse bunu aldığınızı bildirecek mektubunuzu –sizden mektup alma zevkine de vesile olacağı için sabırsızlıkla bekliyorum.

Bunun hemen bastırılması için gerekirse Ali Fuad paşayla da görüşün. Yani gelecek (?) [ıslanmış-yırtık] seneki Cumhuriyet bayramına kalmaması için (?) [ıslanmış-yırtık].

Sıhhatlar, neş'eler, güzel günler temennisiyle gözlerinizden hasretle öperim kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Tercüme parasına mahsuben yolladığınız 200 lira imdadıma daha doğrusu hane halkımın imdadına hızır gibi yetişti. Sizde bu parçadan önce yolladığım, fakat elinize varıp varmadığını bilmediğim bir parça tercüme daha olacak. Bunun sonuncusu olacağını sanıyordum, fakat annem ziyaretime geldi ve iş dört beş gün aksadı. Mamafi bu hafta sonu tamamlanmış olacak. Artık lâzım olmayan kitap parçalarını da bu zarf içinde yolluyorum, gerisini de gelecek zarfla gönderirim.

İstanbul'da ne güzel dergiler çıkıyor ve gözüm, gönlüm hep oralarda sizin yazılarınızı arıyor, bulamayınca da adetâ üzülüyor.

Hasretle Kardeşim

Nâzım

Kardeşim,

Gönderdiğiniz parayı: Maarif vekâletinden tercüme ücretinin payıma düşenini aldı. Teşekkür ederim. Tercümeye devam edecek miyiz? Bu hususta benim teşebbüste bulunmam lazım mı?

Sizin orası, Ankara pahalıdır. Bakın sorun tereyağı, zeytin kilosu kaça? Burda daha ucuza bulup göndermek mümkün olur. Lakin [? yırtık] ben bir iki hafta gribe dönen soğuk algınlığıyla yattım. Bu [? yırtık] mektubum bundan dolayı gecikti.

Gözlerinizden öperim sevgili kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Sabırsızlıkla beklediğim mektubunuzu aldım.

Tercüme bir ay değilse de kırk güne hazırdır. Yalnız hepsini bir arada mı yollıyayım, yoksa ceste ceste temize çekip mi göndereyim?

İstanbul'a gittiğinizde o canım şehrimi benim yüreğimle ve gözlerimle de doya doya seyretseydiniz. Şehrimden beni ayıran yıllar çoğaldıkça ona karşı sevgim dayanılmaz bir hasret halini alıyor.

Sahiden de eğer yengenize şöyle bir hatır sormak için uğrayabilmiş olsaydınız, hem o hem de ben çok memnun kalırdık. Ama haklısınız, adresini bilmezsiniz. Bir daha sefere önceden haberim olursa adreşini yazarım. Çünkü belki o zamana kadar evden taşınır.

Hayatım namuslu ve ümitli bir mahpusun hayatı gibi geçmekte devam ediyor. Çalışıyorum, o kadar çalışıyorum ki, ne ihtiyarladığımı, hattâ bazan da, ne de hapis olduğumu farkediyorum.

Hasretle gözlerinizden öperim aziz kardeşim.

Nâzım

Kurban bayramı dördüncü gün [11 Aralık] 43

Kardeşim,

İsteğiniz üzere ikinci cilt (rusça) 197 inci sayfaya kadar (dahil) tercümeyi gönderiyorum. Üçüncü "çast" başlangıcına kadar demek. Böylelikle Türkçe ikinci kitap ikinci (Rusça) çaştın sonunda bitiyor ve türkçe üçüncü kitap rusça üçüncü "çast ile" başlıyor.

Birinci kitabın parasını alamadık hala galiba. Aman şu ikinci Türkçe kitabın tercümelerini hemen verin de onun da basılmadan önce alabileceğimiz miktarda parasını alalım. Zira pek meteleksizim. Sizin de daha zengin olduğunuzu sanmıyorum.

Türkçe üçüncü kitabın baş tarafını, Rusça ikinci kısım (yırtık) ait parçayla göndereceğim. Bir mektubunuzda 249. Sayfaya kadar (yırtık) tercümenin hisseme düştüğünü söylemiştiniz. Bu geri kalan (yırtık) sayfayı rahat rahat yapar yollarım. Yalnız siz bu üçüncü türkçe kitabın size ait olan kısmına başlayın ki, geç kalmıyalım.

Size bir de sevineceğinizi sandığım bir haber vereyim: Ben dayımdan iadeyi mahkeme talebinde bulunmak üzere istida dilekçesi aldım. Bu teşebbüse kendiliğinden girişmiş. Temize çektim gönderdim. Dilekçe gayet etraflı, vakıfane ve vakur yazılmıştı. Uğradığımız kanunsuzluğu etrafıyla izah ediyordu. Bundan bir netice çıkarsa benim gibi gadre ve kanunsuzluğa uğramış diğer sözde suç ortaklarım da, ben de hürriyetimize kavuşacağız demektir. Bu bir ümit. Ben yüzde elli ihtimal veriyorum. Haydi hayırlısı diyelim.

Müsvetteleri alır almaz lütfen bildirin. Para işi için biraz sıkıştırın, şu ikinci türkçe kitabın parasını da mümkün olan süratle alın. Kim bilir belki yakında görüşürüz.

Hasretle ellerinizden sıkar gözlerinizden öperim kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Bundan evvel yazdığım mektubu her halde almışsınızdır. Bu gönderdiklerimle sizin arzunuz gibi çast nihayetinde ikinci Türkçe kitap ta bitmiş oluyor. Bugünlerde fülüsü ahmere muhtaç bir haldeyim, gerek birinci kitabın, gerekse bu ikincinin –dörtte üçünü basılmadan verdiklerine göre- parasını alıp hisseme düşeni hemen gönderirseniz dünyalar değilse de karıya odun kömür ve benim Malatyadaki arkadaş Kemal Tahire bir çift iskarpin ve bana bir miktar yiyecek içecek nasip olduktan başka bir miktar da dünyalık kalmış olur.

Geçen mektubumda da yazmış olduğum gibi, dayımın kendiliğinden teşebbüsüyle bir iadeyi mahkeme talebinde bulundum. Yazdırıp bana gönderdiği istidalar gayet vakıfane ve vakurane idi. Uğradığım kanunsuzluk ve haksızlığın artık bir sona ereceğini bu sefer yüzde elli umuyorum. Tabii iadeyi mahkeme talebi varit görülür de –ki kanun tatbik edilirse varit görülmesi gerek- aynı haksızlığa uğramış olan arkadaşlarım da kurtulacaklar ve böylelikle de bir adlî hata tamir edilecek. Haydi hayırlısı, diyelim.

Hasretle gözlerinizden öperim kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Mektubunuza cevapta geciktiğim sebebi hastalığımdır. Dişim apse yaptı, bir iki gün beni yataktan çıkarmadı.

Bana Harb ve Sulhün birinci cildinden eğer kabilse on tane kadar yollayın. İkinci cilde gelince bu hesapla, beher cilt 317 sayfa hesabıyla, o da tamamdır demek. Yalnız ben rusçasından ikinci cildin müsveddelerini bir daha gözden geçiriyorum. Bir iki güne kadar size tashihli olarak yollarım. Onun da peşinden kalan kısmı gönderirim. Bu suretle bir hafta içinde türkçesinden ikinci cildin tamamını almış olursunuz.

Öteki tercüme için henüz gidip görememiş kitabçıyı. Fakat yakında gidecek. Bu işin de böylece halledilmesini çok istiyorum.

Af istidasına dair avukattan mektub aldım.

Bir aya kadar elimize tercümelerden para geçeceği müjdesine çok sevindim. Fakat birinci cildin kolon tashihlerinde filan siz çok yoruldunuz. İkinci cildin kolon tashihlerini bana yükliyebilirsiniz.

Dost hatırınızı yüreğimde saklar hasretle ellerinizden sıkarım kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

İşte asıldan ikinci cildin bana ait kısmının tercümesinin sonunu da tamamen yollıyorum. Yalnız burdaki lugatlarımla hallemediğim bir iki kelime var ki size yazıyorum ve yerleri açık bırakılmıştır, onların ne olduğunu keşfedip yerlerine koymak zahmetinde bulunun reca ederim.

1 – 20 inci sayfanın ikinci satırında boş bir yer bıraktım. Rusça kitapta sayfa: 22 satır 7 ve fransızcası suppôt de l'autel. Hasılı anlıyamadım, kafam takıldı kaldı.

2 – 20 inci sayfada yine, VII inci bölümün üçüncü satırında mason localarından bahsederken, rusçada sayfa 223 satır 4 de, fransızcada loges chapitrales et des loges funéraires, diyor. Anlıyorum ama bizim masonlar buna ne diyorlar bilmiyorum, bunun bizde kendine mahsus karşılıkları olacak.

3 – 28 inci sayfada prince de ligne, ben bunu hanedana ana tarafından mensup prens diye biliyorum ama doğru mu yanlış mı?

4 – 28 inci sayfanın 26 ıncı satırında, fransız: sahnedeki aktör gibi, tiyatrodaki aktör gibi filan anlamış, ben ilk önce, tiyatroya girer gibi diye anladım, sonra tiyatroda gibi dedim, en sonra kafam fransızın anlayışına kapıldı ve sahneye çıkar gibi de karar kıldım. Son söz sizin. Rusça aslında 234 üncü sayfanın sekizinci satırının sonundan itibaren.

İşte böyle canım kardeşim. Size bir sürü de angarya. Bu kadarla kalsa yine iyi, şimdi bir de aman avans alalım diye tutturacağım. Haydi hayırlısı hasretle gözlerinizden öper yazıları aldığınızı bildirecek olan ve sizden gelecek olduğu için içime ferahlık verecek mektubunuzu sabırsızlıkla beklerim...

Nâzım

16.12.1943[71]

Aziz kardeşim;

Mektubunuzu ve müsveddeleri aynı günde aldım. Verdiğiniz iyi habere ne kadar sevindiğimi tahmin edersiniz. Ümitlerimi size aşılamaya çalışmakta haksız olmadığımı anladınız ya bunun böyle olacağını, böyle olması lazım geldiğini içimde bir ses bana her zaman fısıldar dururdu. Sizi yakında temiz havaya kavuşmuş göreceğime, kucaklayacağıma eminim.

Yahu size karşı yalancı çıkmakta usta oldum, daha doğrusu beni bu işin de ustası yaptılar. Geçen ki mektubumda parayı iki üç güne kadar göndereceğim diye yazmıştım. Hâlbuki haftalar geçti. Daha evvelki mektubumla da kitapları bir gün sonra postaya vereceğimi bildirmiştim. Ne birini yerine getirdim ne de öbürünü. Evvelce de yazmıştım: maarif vekâletinin mütedavil sermaye müdürlüğü İstanbul'dadır. Kitaplar (burada basılanlar bile) evvela İstanbul'a gidiyor, oradan dağıtılıyor yani tekrar Ankara'ya gönderiliyor. Mütercimlere verilecek kitapları da oranın göndermesi lazım geliyor. Bugün gelecekler, yarın gelecekler diye beni istemeyerek aldattıkları için ben de size karşı aynı vaziyete düştüm. Para işi de öyle oldu. Parayı almak için icap eden formaliteler yapıldıktan sonra kâğıtlar İstanbul'a gönderildi. Para adresine gelecek dediler. Aradan epeyce zaman geçtiği halde bir şey gelmeyince maarife müracaat ettim. Mütedavil sermaye müdürü bir müddetten beri Ankara da bulunduğu için işin gecikmiş olabileceğini, şimdi İstanbul'a döndüğünü, paranın her halde bu gün yarın geleceğini söylediler. Fakat araya bayram girdi, bayramdan sonra iki gün daha bekledim, evvelki gün vekâlete telefon ettim. Hemen İstanbul'a telefonla emir verileceğini söylediler. Yine bekliyorum, tabii sizi de bekletiyorum. Çalıştığım daire de maarif vekâletinden uzaktadır. Bu sıralarda işlerimiz de çok, onun için günlerce maarife uğrayamıyorum telefonla da işler kolay dönmüyor.

İkinci cilt Türkçenin bir kısmı zaten vekalettedir. Kalan kısmını da çok geçmeden vereceğim. Asıl mesele tercümeyi Rusçasıyla karşılaştıran zatı harekete geçirmekte. Herif bu karşılaştırmayı da bensiz yaptığı yok. Razıyım ama kendisi de meydanda yok. Böyle giderse onu şikâyet etmekten başka çarem kalmıyor. Çünkü raporunu vermeden para vermiyorlar ve eserin basılması gecikiyor. Neyse her halde bu işi mümkün olduğu kadar çabuk halletmeye çalışacağım. Kitapların İstanbul'dan geldiğini öğrendim. Yarın uğrayabilirsem hemen göndereceğim. Parayı da her gün bekliyorum. Havale ile doğrudan doğruya adresime gelecek.

Gözlerinizden öperim kardeşim.

Zeki

---

[71] Memet Fuat Arşivi – Piraye koleksiyonu'ndan.

Aziz Kardeşim,

Mektubunuzu aldım. Formaliteler yüzünden uğradığınız daha doğrusu uğradığımız müşkilat bir hayli canımı sıktı. Mamafi bu hususta Münakalat Vekaleti Hukuk Müşaviri Bay Ziya Meriçle temas ederseniz o size kolaylık gösterir sanıyorum.

Tabii meseleyi kendisine anlatırsınız. O da dayıma söyler, o da Maarif vekiline, -iş yine uzadı diyeceksiniz- ama ne de olsa faydası olur sanıyorum.

Benim iadeyi mahkeme işinden henüz yeni bir haber yok. Mamafi aradan çok vakit te geçmedi. Ama ben, geçen mektubumda da yazdığım gibi, bu meselede sizden yüzde elli daha ümitsizim. Sahici müslümanların bir sözü vardır, gayet diyalektiktir: hiç ölmeyecekmişin gibi dünyayı, yarın ölecekmişin gibi ahireti düşün, derler. Ben bir çok işlerimde olduğu gibi, bu işte de bu düsturu tatbik ettiğim için, sizin tabirinizle temiz havaya kavuşursam şaşırmıyacağım, fakat bu kavuşma yine uzarsa ona da şaşmıyacağım.

Buralarda hava adam akıllı soğuk. Bereket versin ki ben kışları hapishanede mangal yakmak itiyadında olmadığım için, ne başıma kömür vuruyor –hoş Bursada müthiş bir kömür krizi baş gösterdiğinden bir çokları benim prensibi bilmecburiye tatbike başladılar ya- ne de nezle oluyorum. Sadece paltoyla oturup çalışıyorum ve arasıra ellerime hohlıyorum işte hepsi bu kadar.

Ankara'da mecmualar çıkıyor, bir çok, bunlardan okuduklarını okuduktan sonra bana yollarsanız memnun olurum. Çünkü burda tedarik imkanı yok.

Daha ne yazayım. İşiniz başınızdan aşkın. Bir de benim sudan mektubla size vakit kaybettirmeyeyim.

Hasretle gözlerinizden öperim vefalı kardeşim.

Nâzım

27.3.943

Sevgili kardeşim:

Mektuplarımı seyrek yazışımı ihmalime hamletmeyin. Bu zamanlarınızın haftada birkaç dakikasını sizinle paylaşmaktan daha zevkli ne olabilir? Lakin olmuyor, insan bazen böyle en zevkli bir vazifesini bile hakkıyla yerine getirememek zaruretinin boyunduruğundan kurtulamıyor. Fakat ben mümkün olduğu kadar kurtulmaya, kardeşlik borcunu böyle ufak taksitlerle bile olsa (mademki onlara kıymet veriyorsunuz) ödemeye çalışacağım.

Rahatsızlığınıza üzüldüm. Bu mide hastalığı da nereden çıktı? Temenni ederim ki ehemmiyetsiz, geçici bir şey olsun. Geçmiş olsun.

Gelelim işe: Tercümelerinizden, fikirlerinizden çok faydalandım. Tavsiyelerinizi yerine getirmeye çalışıyorum. Bilhassa (-)leri ve "diye"leri bol bol kullanıyorum.

Fakat bana öyle geliyor ki bazen bugün revaçta olan neşrimizin işaret ettiğiniz kifayetsizliği yüzünden ve belki ~~bazen~~ biraz da dilimizin hususiyeti icabı olarak, muhavere sırasında şahısların hareket, hal, tavır ve edalarını tasvir eden ara cümleleri çıkarıp başa almak (bazen kaydını tekrarlıyorum) daha muvafık olacak. Kullanacağımız dilin, tercümeyi cümle cümle okuyacak olan heyetçe yadırganması ihtimali var. Bilhassa tercümelerde, bugünkü cılız (?) neşrin çerçevesi biraz aşılınca "tercüme kokusu var" deyip geçmesi çok kolay oluyor. Malum ya biz sipariş iş yapıyoruz. Sipariş biraz da müşterinin zevkine uydurulmak gerektir. Gerçi bir sanat eserinde bu iş zordur, hatta acıdır. Fakat gerekiyor.

Yenilik, onun lüzumunu, zaruriliğini takdir edenler için güzeldir. Bunu takdir edebilmek için de eskinin kifayetsizliğini, eskiliğini, çirkinliğini görmek lazımdır. Görmeyenlerce, anlamayanlarca yenilik ekseriya bir acemilik, bir acayiplik telakki olunur. Aksini ispat etmek ve kabul ettirmek için uzunca bir gayret, sürekli bir yaratıcı mücadele ister. Edebiyatımızda, şiirimizde en büyük yeniliğin başarıcısı olan siz hakikati kendi tecrübenizle ve herkesten iyi bilirsiniz. Bu siparişte az [.....] hareket etmek lazım. Burada yeniliğin tohumlarını ekmek, fakat filizlenebilmeleri [*için?*] üzerlerini mümkün olduğu kadar örtmek lazım.

Sonra, bugünkü neşircilerimiz arasında ara sıra münakaşa edilen bir (ve) meselesi ~~var~~, hatta Tercüme Bürosunda bir (ve) düşmanlığı var. Hatta o kadar ki tercüme ettiğimiz kitabın ~~adının~~ adına "Savaş, Barış" ~~diye tercüme edilmesini~~ denmesini teklif edenler bile bulundu. Bu kadarı da çok saçma tabii. Yabancı dillerde çok bol olan (ve)leri tercümede çok defalar virgülle geçmek, bazen "de", "ile" ve yerine göre başka edatlarla ifade etmek mümkündür ve dilimize daha

uygun düşüyor. Bununla beraber şüphe yok ki ve ve'dir, icap ettiği, uygun düştüğü yerde ne kadar sık da olsa kulanılmak gerektir.

Gece toplantısı ve kibar âlemi tabirleri güzeldir, ben de bunları kullanacağım. Fakat "gece toplantısı" "suare"nin haşmetini, aristokratik ruhunu vermiyor gibi geliyor bana ne dersiniz?

Fransızca *Generale* karşılığına Şemsettin Sami yoklama [.....] diyor, galiba bizde teftiş marşı diye askerî bir tabir de varmış. Ne ise, mukabillerini bulamadığınız kelimelerin yerlerini açık bırakabilirsiniz. ~~Ben burada (.....) (.....) (.....).~~

Tercümelerinizden anlaşıldığına göre ГРАФ'ı evvela kont diye tercüme ettiğiniz halde sonra bunu değiştirerek Graf'ı aynen kabul etmişsiniz. Ben de öyle düşünüyordum. Hatta КНЯЗЬ'ı da kınaz olarak almak istedim. Fakat sonra kınyazna, grafinya'nın da aynen alınması lazım geleceğini ~~düşünerek~~ bunların ise bizde büsbütün yabancı olduğunu düşünerek kont, prens, kontes ve prensesi kabul etmiştim. Tolstoy da Fransızca cümlelerinde böyle kullandığına göre biz de böyle kullanabiliriz zannediyorum. Siz bilirsiniz.

İkinci cilde başlayabilirsiniz tabii. Bildirdiğiniz yerden başlamanız en muvafığıdır. Mümkün olduğu kadar atlamadan devam etmek en doğrusudur. Üçüncü cilde gelince bu sefer ben sırayı takip ederek baştan başlarım, dördüncü ciltte yine siz. ~~Fakat~~ Bakalım o zamana kadar neler olur. Fakat ne de olsa biz her halde bu işe devam ederiz.

Kitabın sonundaki fihristi tercümeye lüzum yok zannediyorum. Ancak, ~~kitabın~~ Fransızcasının sonunda bir izahat kısmı var ki bu her halde mühimdir. Bunu tercüme edersek fena olmaz. Fakat bu işi (bana ait olan kısım da dahil olmak üzere) siz yaparsanız çok iyi olur. İkinci cildin Fransızcasını göndereceğim. Birinci cildin sizde olan kısmını her halde kaybetmezsiniz. Çünkü tercüme tetkik edilirken her ne kadar aslıyla yani Rusçasıyla karşılaştırılıyorsa da, bazen Fransızcası da lazım oluyor. Halbuki orada ne Rusçası, ne de Fransızcası [*var?*] bunları da bizden istiyorlar. "Memlekette İnsan Manzaraları" adlı eserinizi ne kadar görmek isterdim fakat [.....] her halde [.....].

Zeki

28 – 1 – 43

Aziz Kardeşim,

Başında 20 tarihini taşıyan mektubunuzu bugün yani ayın 28 inde aldım. Eğer mektubu yazdıktan sonra postaya vermedinizse mesele yok –çünkü damgalardan kaç tarihinde verdiğiniz ve buraya kaç tarihinde geldiğini anlamak mümkün olmadı, ikisi de siliktiler- fakat eğer mektub sekiz günde elime ulaştıysa her halde kabahat postanın değildir. Bu mektubumu zamanında almanızı temenni ederim. Ben tabir caizse "şuurlu" bir hapis vatandaş olarak mektuplarımı hapishane idaresine kontrol ettirdikten ve mühürletip imzalattıktan sonra gönderdiğime göre, hapishane idaresine ve binaen aleyh Türkiye Cumhuriyeti Bursa Adliyesine itimat etmeyip mektublarımı ikinci bir kontrolduktan geçirerek, Türkiye postalarının mahremiyetine tecavüz edenler varsa bu marifetlerinin mahiyetini tesbit ve adlandırmak biraz da kendilerine güvenilmiyen Adliyeye ve mahremiyeti ihlal olunan postaya düşer. Her ne hal ise, temenni ederim ki, geç te olsa, mektubum elinize ulaşsın.

İkinci kitabın okunmasına ve karşılaştırılmasına başlandı mı? İnşallah başlanmıştır. Ve bu karşılaştırmayı yapan zat elini tez tutar da biz de avans alırız.

Yeni şiirler ve şairler için –teknik bakımdan- yüzde yüz hemfikirim. Gayet haklısınız. Şiir yazmanın, emek, emek, kültür, kültür istiyen mesuliyetli bir iş olduğunu anlayamıyorlar. Kendi tabirleriyle kafiyesiz ve vezinsiz yazdıkları ve sırf bundan dolayı yeni sandıkları şiirlerin, eskilikte, haidelikte, kolay ve emeksiz, kültürsüz bir verim olmakta, mesela Yusuf Ziyanın kafiyeli ve vezinli yazılarından hiçbir farkı yok. Yusuf Ziyanınkiler, ne kadar kolay, kepaze, sanatla ilgisizse yeni şiirlerin bir kısmı da o kadar tenbel harcı, sanatla ilgisiz ve eski. Yeni şekil, elbette ki ancak yeni muhtevanın işlenmiş, emek çekilmiş bir çerçevesi olduğu zaman yenidir.

Rıfat Ilgazın şiirlerini ben de beğeniyorum. Bir de A. Kadir diye bir delikanlı vardı onun şiirlerini de beğeniyordum. Sonra Dinamo ismindeki şairin de şiirleri çok güzeldi.

Ha, aklımdayken söyleyim ikinci kitapta, Denisof bir erzak kolunu cebren çevirince mahkemeye verilir, ondan evvel genelkurmaylıkta bir herifle kavga eder, ona komisyoner diyordu kitap, ben düşündüm taşındım, levazımcı dedim olmadı, müteahhit dedim olmadı, komisyoncu dedim o da olmadı. Aman dikkat edin, doğrusu neyse onu yazın. Yahut, kitabın bu sefer kolon tashihlerini isterseniz ve kabilse, size zahmet olmasın diye ben yapayım ve orda düzeltirim. Eğer karşılaştırmada düzeltilmediyse. Fakat bu komisyonere ne diyelim bana bildirin.

Benim iadeyi mahkeme işinden henüz bir haber yok. Doğrusunu isterseniz ben de bunu ancak böyle mektub yazıp bu hususta bilgi vermek zorunda kalınca

hatırlıyorum. Yoksa, tercümelerin durmasından faydalanarak kendimi çalışmaya öyle bir kaptırdım ki, sanki atlı kovalıyor ardımdan.

Daha ne yazayım.

Gözlerinizden öperim aziz kardeşim.

Nâzım

Kardeşim,

Mektubumda da bildirmiş olduğum gibi ikinci cildin başlangıcını maarif vekaleti tercüme bürosunun ve sizin isteklerinize uygun bir şekilde yeniden düzelterek yollıyorum. Türkçe ikinci cilde lazım olan miktarı tesbit ettim. Esasen onun da temize çekilmesinden başka yapılacak işi yok. Bir haftaya kadar onu da gönderiririm. Siz isterseniz asıldan, birinci ciltten artan parçalarla bu şimdi gönderdiğimi matbaaya verin. Ve kolon tashihlerini vakit varsa ve bu sefer olsun bu angaryadan kurtulmak için bana yollayın.

Bu parçayı alır almaz bana hemen bildirin ki meraktan kurtulayım.

Selam ve hasret.

Nâzım

[El yazısı not:]

Yekun mecmuu filân gibi bazı hesab terimlerinin yeni türkçelerini bilmiyorum onları lütfen düzeltirsiniz.

Kardeşim,

320 lirayı aldım, Hızır gibi imdadıma yetişti. Kitablar henüz gelmedi. Onları da bir himmet ederseniz deyme keyfime. Sizden, okuduğunuz mecmuaları okuduktan sonra göndermenizi reca etmiştim. Bunu da lütfedin. Ha, bir de şu ikinci (Türkçe) cildin müsveddelerini bir an evvel verin kuzum. Hani ordan da avans gelirse, Kemal Tahir isimli mahpus arkadaşım ve ben yaşadık demektir.

Ben gece gündüz kitabıma çalışıyorum, uzadıkça uzuyor, ama pilandan dışarı çıkmadığı için beni yormuyor. Vakit de bol, uzasın varsın diyorum, uzunu kısaltmak kolay, kısayı uzaltmak daha zor. Benim istidalardan henüz bir haber çıkmadı. Mamafi ne yalan söyliyeyim, öyle meşgul ve umumiyetle öyle bahtiyarım bunu pek te düşündüğüm yok.

Ama ne yalan söyliyeyim, sizin gibi iyi dostlara kavuşmak ta bahtiyarlığımı bir kat daha reelleştirecek.

Pınar diye bir mecmua çıkmış, bilmem gördünüz mü? Ben, bilhassa makalelerini bir hayli mücerret buldum. Hele bir tanesi vardı Hürriyet cephesi diye bir şey galiba, okudum, okudum ve anlamadım, daha doğrusu anladım da şaştım. Bu ne betbin insan. Ama belki bu ilk sayısıdır. Düzelir inşallah. Ha, şiirleri fena değildi. Mamafi belki de mecmuayı görmemişsinizdir boşuna başınızı ağrıtıyorum.

Haydi güle güle kardeşim. Kısacık, bir iki satırlık da olsa, ara sıra mektubunuzu beklerim, ara sıra deemkte samimi değilim, ara sırasız olsa daha iyi.

Gözlerinizden hasretle öperim kardeşim.

Nâzım

Aziz kardeşim,

Artık sabırsızlıkla beklemeğe başladığım mektubunuzu aldım. İşte size ilk parti tercüme gönderiyorum, geri kalan kısmını da on güne yahut bir haftaya kadar yola çıkaracağım. Gerek bunu gerekse onları aldığınız zaman bildiriniz. Hele bu ilk kısmı aldığınız zaman hemen bildiriniz ki geri kalanları da emniyetle yollıyabileyim.

Ben hep öyleyim. Sıhhatim bildiğiniz gibi. Sabırla, ümitle günlerimi dolduruyorum.

Tercüme parası olarak gönderdiğiniz yüz ve yüz doksan beş lirayı almıştım ve hızır aleyhisselam gibi imdadıma yetişmişlerdi. Teşekkür ederim.

Hasretle ve muhabbetle gözlerinizden öperim sevgili kardeşim.

Nâzım

Hastalandığım için temize çekmek işi biraz gecikti. Mamafi artık on gün içinde tekmil temiz işini bitireceğimni umuyorum. Yalnız, reca ederim, her partiyi aldığınızda bildiriniz ki gerisini de yollıyabileyim.

Bu zarf içinde 25 sayfadan 56 sayfaya 32 daktilo kaadı var.

Saygılarla
Nâzım

Kardeşim,

Size bu dört satırlık şeyi acele yazıyorum. Harp ve Sulhün aslının üçüncü cildini kaybettim. Daha doğrusu pasaklılığım malûm geçen gün revirin sobasına düşürdüm. Oldu bir kerre. Bana ne yapıp edin derhal üçüncü cildi, yahut üçüncü cildin benim tercüme edeceğim kısmını yollayın. Bundan önceki mektubumda da yazmış olduğum gibi –her halde o mektubu almışsınızdır- kitaplar ve para geldi. Sizi yine zahmete soktum... Hasretle..

Nâzım

10 Ekim 45

Kardeşim,

Bu ayın 2 sinde tercümenin son kısmını da yolladım bu suretle aslın ikinci cildinde bana ait olan kısım bitti, fakat müsveddeleri alıp almadığınızı bildirecek mektubunuz hâlâ gelmediği için merak ediyorum. Reca ederim bana bir mektupla müsveddeleri alıp almadığınızı bildirin. Beni sorarsanız, ümitli, sabırlı ve neşeliyim. Hasretle gözlerinizden öperim kardeşim.

Nâzım

8 Şubat 1946

Aziz kardeşim,

Bir yandan tercümeye çalışıyorum bir yandan hâlâ adını takamadığım ama vaktiyle "Memleketimden İnsan Manzaraları" diye bir isim koymuş olduğum kitapla uğraşıyorum – bitip tükenmiyor bir türlü, gemi azıya almış bir at gibi beni sürükleyip duruyor, bu hâl de başıma ilk defa geliyor-, bir yandan da küçük şeyleri yazıyorum. Şimdi bir iki deneme yapmak üzereyim, belki size tuhaf gelir ama Rubai yazıyorum. Size bu mektubumda bir iki örnek te onlardan yollıyorum. Bunları dörde ayırdım, bir kısmı felsefî, bir kısmı sosyal-kritik, bir kısmı satir, bir kısmı sırf lirik.Lâkin henüz deneme devresindeyim. Benim küçükler için gösterdiğiniz ilgiye seviniyorum, o şiirleri beğenmeniz hoşuma gitmiyor dersem yalan söylemiş olurum, bunun da sebebini bir başka mektubumda yazmıştım sanırsam. Şiirlere başlamadan önce bir daha sorayım, şiirleri ceste ceste yollıyayım mı, yoksa, bekleyim bitsin hepsini birden mi göndereyim?

Her halde okumuşsunuzdur, Mevlânanın, "Suret hemi zıllest" diye başlıyan ve idealist felsefenin ana prensiplerini ileri süren bir rubaisi vardır, bu benimkisi işte ona karşılık:

-1-

"Bir gerçek âlemdi gördüğün şey ey Celâleddin, heyula filân değil,
uçsuz bucaksız ve yaratılmadı, ressamı illetî – ûlâ filân değil,
ve senin azgın etinden kalan rubailerin en muhteşemi:
"Suret hemi zıllest..." fâlan diye başlıyan değil...

Aynı bölümden bir başka rübai daha:

-2-

"Bu bahçe, bu nemli toprak, bu yasemin kokusu, bu mehtaplı gece
pırıldamakta devam edecek ben basıp gidince de,
çünkü o ben gelmeden, ben geldikten sonra da bana bağlı olmadan vardı
ve bende bu aslın sureti çıktı sadece...

Şimdi bir tane de Hayyamla polemik:
"Ömür gelip geçiyor, vakti ganimet bil uyanılmaz uykulara varmadan,
yâkut şarabı billur kadehe doldur, seher vaktidir ey delikanlı uyan....

Perdesiz, buz gibi odasında uyandı delikanlı,
gecikmeyi affetmeyen fabrikanın canavar-düdüğüydü uğuldayan..."

Şimdi küçüklerden bir iki tane daha yazayım:
13 Aralık 1945:
Gece kar birden bire bastırmış.
Bembeyaz dallardan dağılan kargalarla başladı sabah.
Göz alabildiğine Bursa ovasında kış:
başsızlık ve sonsuzluk geliyor akla...
Sevgilim,
değişti mevsim,
çekişen gelişmelerden sonra bir sıçramakla.
Ve karın altında mağrur
hamarat
sürüp gidiyor hayat ....
******
10 Ekim 1945:
Gözlerine bakarken
güneşli bir toprak kokusu vuruyor başıma,
bir buğday tarlasında, ekinlerin içinde kayboluyorum...
Yeşil pırıltılarla uçsuz bucaksız bir uçurum,
durup dinlenmeden değişen ebedî madde gibi gözlerin:
sırrını her gün bir parça ver[kıvrık]
fakat hiçbir zaman
büsbütün teslim olmayacak [kıvrık]...

Aziz kardeşim

Mektubunuza bu kadar geç cevap vererek sizi merakta bırakmış ve hatta üzmüş olduğumu son mektubunuzdan anladım. Affedersiniz. Mesele, gayet basit: Şu Harp ve Sulh tercümesini bitireyim de öyle cevap vereyim, dedim, halbuki o da uzadı. Neyse artık bitti. Şimdi daktiloyla temize çekiyorum. Bu da on beş gün sürer, sonra size hepsini birden göndereceğim. Yalnız, pek parasız kaldım, Maarif vekâletinden tercümeye mahsuben avans almak kabil mi acaba?

Gribi atlatalı bir hayli oldu. Yalnız bu sefer de siyatikler azdı. Ama bunlar dokuz yıllık hapisane hayatının tabiî sonuçları ve üzerinde durmağa değmez.

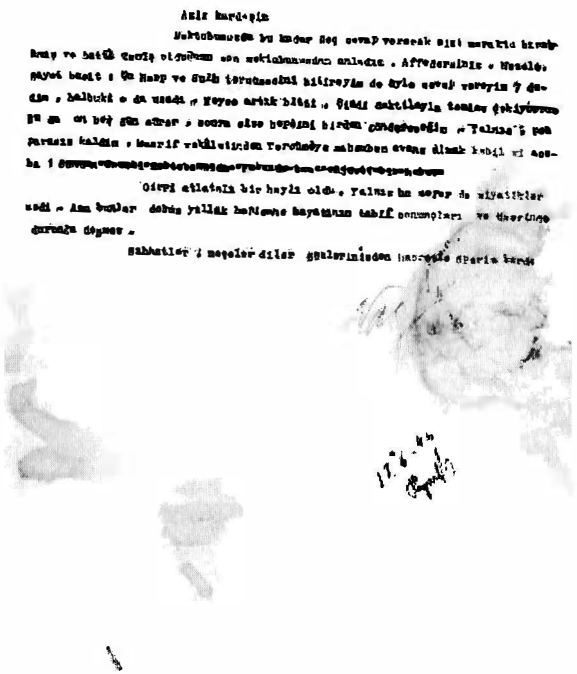
Sıhhatler, neşeler diler gözlerinizden hasretle öperim kardeşim.

Nâzım

Görüldü

13.6.46

(İMZA)

Aziz kardeşim,

Mektubunuzu ve Harp ve Sulh romanı tercümesinden hisseme düşen 515 liranın makbuzunu aldım. Zahmetinize teşekkür. Henüz kitaplar ve fransızca tercüme gelmedi. Onlar da gelince ben derhal işe başlıyorum. Siz kitapları ve fransızca metni postaya verdiniz mi? Birkaç gün daha beklerim ve alıp almadığımı tekrar size bildiririm.

Sıhhî durumum pek yerinde değil. Ama böyle şeylere boş veriyorum. Gayet tabiî olarak yaş biraz ilerledi, hapisane şeraiti de elbet sıhhat üzerinde müessir olacak. Herşeye rağmen neşeli, ümitli ve elimden geldiği kadar çalışkanım.

Mektubunuzu bekler, sıhhatler ve iyilikler temenni ederim aziz kardeşim.

Nâzım

Canım kardeşim,

Mektubunuza cevapta gecikişim araya bayramların girmiş olmasındandır. Tercümenin basılışı bitti mi, ve ötekine ne zaman başlanacak ve ben döndüncü cilde nerden, ne zaman başlıyayım bu hususlarda haberlerinizi beklemekteyim.

Bugünlarde acayip bir baş ağrısına yakalandım, müzmin, berbat bir şey, hapisane doktorumuz baş romatizması diyor. Tedavi ediyorum kendimi, elbette bu baş belasını da yeneceğim. Anlaşılan benim vücut tepeden tırnağa romatizma kaynağıymış.

Bu ağrılara filan aldırmadan çalışıyorum, okuyorum. Bilhassa yeni edebiyat eserlerini yakından takibediyorum. Ha, edebiyat dedim de aklıma geldi, Nurettin Eşfak diye bir şaircağız var, birkaç şiiri Ankara'da neşredilen Söz mecmuasında çıkmıştı, rubailer filan, sonra bir iki yazısını da başka mecmualarda okumuştum. Dün okuduğum şiirlerden birisini İstanbul'da çıkan Ses isimli bir dergiye basmışlar. Acıdım şairceğize, herifin yazısını kepaze etmişler. Baştan aşağı yanlış, mürettip hatası değil, yazı baştan aşağı gerek şekil gerek muhteva itibarıyla keyfe göre, ulu orta, atlana matlana, yerler değiştirilerek, ilaveler yapılarak, falan neşredilmiş. Adamcağız kim bilir ne kadar içerlemiştir. Sanatım şiir yazmak olduğu için mi nedir, bu işi mesuliyetli bir sanat sayarım, bundan dolayı da böyle bir iş aynı telakkiyi güden namuslu bir şairin başına gelince adamcağız acımamak elden gelmiyor. Her ne hal ise.

Başka ne yazayım, herşeye rağmen dünya güzel ve insanların büyük bir çoğunluğu ve Türk halkı namuslu, güvenilmeğe değer, beraber yaşanmağa layık insanlardır ve ben dünyaya geldiğimden dolayı bahtiyarım. Size de aynı bahtiyarlığı diler, hasretle gözlerinizden öper, mektubunuzu ve tercüme hakkındaki haberlerinizi ve kabilse, bir parça dünyalık göndermenizi –tercümeye mahsuben mi olur, yoksa artık biraz daha bekleyip basılmakta olan kitap basıldıktan sonra mı olur, her nasıl olursa olsun- beklerim. Kavuşmak ümidiyle kardeşim

Nâzım

Aziz Kardeşim,

Mektublarınıza cevap vermekte gecikiyorum. Kusur ediyorum, başka mazeretim yok.

Göndermiş olduğunuz parayı almıştım.

Tercümenin kalan kısmını, yani dördüncü cildin hisseme düşen ilk parçalarını size devrediyorum, siz yapın, çünkü ben bunu ancak dört beş ayda bitirebileceğim, basılması gecikecek, zaten her nedense, bu işe devam etmeğe tahammülüm kalmadı.

Sonra, dışarıda geçimin içerden zor olduğunu da biliyorum. Bu angaryamı bir bayram hediyesi olarak kabul edin ve sizi bu tercüme işinde yarı yolda bıraktığım için beni affedin canım kardeşim.

Sizi çok göresim geldi. Hasretini çektiğim insanlar arasında sohbetini ve dostluğunu en kuvvetle aradıklarımdan birisi de sizsiniz. Hafif siyatik ve kuvvetlice karaciğer sancılarını bir yana bırakırsak sıhhatim yerinde, demir gibiyim. Neş'emden ve ümidimden zerresini kaybetmiş değilim, dünyamı ve insanlarımı doludizgin seviyorum. Tercüme işi böylece sona erdi diye bana mektup yazmamazlık etmeyin. Her mektubunuzda vefalı, dost elinizi sıkmış gibi oluyorum. Kitapları bekliyorum. Üçüncü cildden bakiye kalan alacağımı da gönderirseniz memnun olurum. Hasretle canım kardeşim.

Nâzım

Aziz kardeşim,

Mektubunuzu ve tercümeden 150 lirayı aldım. Bir miktar daha alacağımın kaldığını yazıyorsunuz, eliniz değdiği zaman onu da gönderirsiniz, hepsi için canü gönülden teşekkürler. Bu tercüme işinde sizi böyle yarı yolda bıraktığımdan dolayı duyduğum utancı, ancak size bunun, dolayısıyla bir faydası olabilir teselli-siyle hafifletebiliyorum. Dostluğunuza ve mektubunuzda bunu belirten kardeşçe sözlerinize bir kere daha teşekkür ederim. Emin olun ki hapislik devrimin şu son yedi sekiz yılında bana sevgili bir insan eli şefkatıyla uzanan, evimden ve sizden gelen mektuplar oldu. Arada, tercüme, mektuplaşmaya bir vesile olmuştu bu vesilenin kalkmasıyla mektuplarınızın arkasını kesmemenizi reca ederim. Ayda bir de olsa bir dostun sıhhatından iki satırla da olsa haber almak sevinçli bir iştir. Ben her zamanki gibi ümitli, inançlı ve keyifliyim. Şu hapisliğimin onuncu yılını doldurmaya bir iki ay kalmış olmasına rağmen, dünyanın güzel, insanların mu-zaffer olduklarına ve memleketimin bahtiyar olacağına dolu dizgin güveniyor ve inanıyorum, yaşamaktan memnunum velhasıl. Hasretle gözlerinizden öperim aziz kardeşim.

Dördüncü cildin bendeki Fransızca parçasını postaya verdim

Nâzım

Boz Mehmet'e (Bozışık) Mektuplar

Boz Mehmet (Bozışık) 21 Eylül 1901'de bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Kavala'da doğdu, 27 Ağustos 1998'de İstanbul Samatya SSK Hastanesi'nde yaşama gözlerini yumdu.

Boz Mehmet 1927 yılında TKP üyesi oldu ve partinin çeşitli organlarında görev yaptı. 1932'de Zeki Baştımar ile birlikte Merkez Komitesi üyeliğine seçildi. Bu tarihten itibaren Zeki Baştımar ile Mehmet Bozışık'ın yoldaşlık ilişkileri sürekli oldu, birlikte Merkez Komitesi ve Polit Büro üyeliği görevleri yaptılar, tutuklanıp yargılandılar.

1953 TKP Davası'nda her ikisi de mahkûm oldu. Cezaevinden yazışmalarının ne yazık ki sadece bir bölümü Zeki Baştımar'ın Boz Mehmet'e gönderdiği mektuplar elimize ulaştı. Zeki Baştımar'ın ülkeden ayrılırken bıraktığı fotoğrafların ve varsa mektupların ise bir akrabasında olduğu dışında bir bilgiye ulaşamadık[72]. Rasih Nuri Arşivi'nde bulunan mektupları aşağıda sunuyoruz.

[72] Bunlardan Nâzım Hikmet ile Zeki Bastımar arasında olanlarını bu basımda vavınlıvoruz.

30/12/956

Kardeşim,

Arkadaşlardan birinin mektubuna selâmlarımı ekliyerek uygun bir zamanda ayrıca mektup yazacağımı kaydetmiştim. Sen daha çabuk davranarak ilk mektubu yazdın; bu suretle de bahsettiğim uygun zamanın gelmesini çabuklaştırdın. Hapishanede mektup yazmak için uygun zaman aramak ne demek? Bütün zamanlar boş ve serbest değil mi? Diyeceksin. Boş ve serbest, ama uygun değil. Mesele orada. İnsan boş zamanlarını istediği zaman istediği gibi kullanamıyor ki. Önde ölçüye sığmayacak kadar boş zaman olunca ve ortada acele bir iş olmayınca insan boş zamanların ister istemez bir uygununu arıyor.

Anlaşıldığına göre sizin boş zamanlarınız oldukça cümbüşlü geçiyor. Hürriyet havasının yaklaşması bu cümbüşlü havanın içine girmeyi gerektirdiğine göre buna katlanmalı artık. Biz de, henüz yıllardır hasretini çektiğimiz sükûna, huzura kavuşmuş sayılmayız. Ama gözlerini etrafındakilerden ziyade kendi içine çevirmesini kendi kendini dinlemesini bilenler için bir şeylerle meşgul olmak mümkün. Yerimiz oldukça rahat. Kovuştan başka bir de yemekhanemiz var ki, aynı zamanda okuma salonumuzdur. Bilhassa geceleri çalışmak isteyen oraya çekilir. Bugünlerde akşamları havalar biraz soğuk. Benim için yemekhanede çalışmak zor oluyor. Yataktan çıkamıyorum. Arkadaşlardan bir kısmı şu anda orada sakin sakin çalışmakta. Bir kısım yataklarına uzanmış bir şeyler okuyor. Bizim Süleyman bunlardan biri. Bazıları koğuşun dar koridorunda volta atıyor. İşte R. Baraner, bir tarafında R. Su, solunda F. Ural canugönülden konuşarak, dertleşerek volta atıyorlar. Ötede H. Yalçınkaya yüksek sesle uzun uzun esneyerek tek başına dolaşıyor. Herkes kendi âleminde. Günler geçiyor ama yıllar geçmiyor.

Sıhhatim eskisi gibi, fena sayılmam. Bozuk sinirlerimin düzelmesi şimdilik, bu kalabalık içinde imkânsız. Hele bir iki yıl daha geçsin bakalım.

Duyduğuma göre, -ahvalın gidişatı sizi kaygılandırmış olacak ki- servetinizi altına tahvil ediyormuşsunuz. Allah versin.

Şimdilik bu kadar. Gözlerinden öperim. Şahabın da... Gerekenlere selâm.

Z. Baştımar

3/3/957

Kardeşim,

Aklımda kaldığına göre, geçenki mektubunda oradaki (yani cezaevindeki) durumunuzun kararsız olduğunu, başka bir cezaevine naklinizin mümkün bulunduğunu, bunun için bir müddet yazamayacağını bildirmiştin. Mektubumun bu kadar gecikmesinin asıl sebebi budur. Durumun kararsız olduğuna ve mektup yazamayacağına göre benden de mektup beklememeliydin. Halbuki çocuklara gelen mektuplardan birinde benden mektup alamadığından şikayet ediyorsun.

Ben sihhatça hep bildiğin gibiyim. Belki biraz daha iyi. Buranın havası fena gelmedi. Bu yıl kış görmedik. Gerçi kocuğu hemen hiç sırtımdan indirmedim, ama bu kadar olacak artık. Sobasız geçen bu kışı kocuksuz da geçirebilirdim ama, binamız yeni. İçerisi dışarıya nisbetle soğuk.

Sen ne âlemdesin? Biliyorum ki yalnızsın. Onun için de herhalde çok iyi değilsindir. Gürültü patırtı ile geçen beş küsûr yıldan sonra yalnızlığın, kafayı ve sinirleri dinlendirmek için bir nimet olduğunu biliyor ve öyle bir yalnızlığın hasretini halâ da çekiyorum. Ama kalabalık içinde yalnızlık o çeşit bir yalnızlık değil. Neyse. Zaten şurada birkaç ayın kaldı. Nasıl olsa o da geçer. Yeter ki sihhatli ve sağlam ol. Çocukların hepsi iyi. Selâm ederler. Onlar da sana yazacaklar sanıyorum. Şimdilik bu kadar. Gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

19/4/957

Aziz Kardeşim,

Mektubum oldukça gecikti. Kusura bakma. Bugünlerde biraz meşguldüm. "Harp ve Sulh"ü yeniden bastırmak için bir kitapçı müracaat etmişti. Ben muvafakat cevabı verdim. Ayrıca Maarif Vekâletinin de müsaade etmesi lâzım. Kitapçı bir dilekçe ile müracaat etti cevap bekliyor. Gelir gelmez ben kitabı yeniden gözden geçirerek tashihleri yapacağım, ceste ceste basılmağa göndereceğim. Yeni çıkacak tabı için bir önsöz hazırladım. Çok uzun bir şey oldu, altı firma kadar tuttu. Kitapçı bir önsöz istiyor ama bu kadar büyüğüne bakalım ne diyecek. O kitap için bundan daha küçüğü de olmaz.

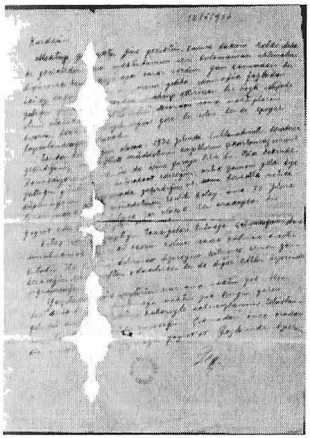
Ha aklıma geldi: Bundan evvelki bir mektubumda kullandığım bir kelimenin manasını yanlış anladın. Hasan'a yazdığın mektubu ben okumuştum. Benden nasıl bahsettiğini biliyordum. Sana yazdığım mektupta kullandığım "şikâyet" kelimesinin manası çok basit ve çok samimi idi. Sen onu çok ters anlamışsın. Sanki ben bundan alınmışım gibi bir mana vermişsin ona. Halbuki ben bu kelime ile sadece sana mektup yazmakta gecikmemin sebebini anlatmak istemiş ve senin evvelki mektubunun buna sebep olduğunu ifade etmeğe çalışmıştım. Mesele bundan ibaret. Üzülecek bir şey yok.

Eşrefle Tahir burada. Oldukça hoş bir vaziyet. Mektubumu bitirmek zorundayım. Koğuş paspas yapılıyor ve ben masadan kalkıp yatağıma çıkmağa mecburum.

Gözlerinden öperim.

Zeki

Koğuşumuz değişti. 13üncü koğuşa geçtik.
Siyasiler koğuşu demek daha iyi.

12/6/957

Kardeşim,

Mektup yazmakta yine geciktim. Kusura bakma. Belki daha da gecikirdim ama mektubumun seni bulamaması ihtimalini düşünerek hemen yazmaya karar verdim. Yeni kanundan bir iki ay kadar istifade ediyorsun galiba. Mamafih fazladan yattığın günleri cezaya mahsup ettirirsen bir hayli istifade etmiş olacaksın. Haydi hayırlısı. Bundan sonra mektuplarını dışardan beklerim. Söylendiğine göre bu işten ben de epeyce faydalanacağım. Bakalım.

Senden bir dileğim olacak: 1932 yılında Sultanahmette beraberce geçirdiğimiz mevkufluk müddetinin kayıtlarını çıkartamaz mısın?[73] Zannediyorum ki senin de işine yarayabilir bu. Ben eskiden yattığım günler için müracaat edeceğim; artık zamanı geldi diye düşünüyorum. Ankara'da geçirdiğim ve beraatla neticelenen mevkufluk müddetinin tesbiti kolay, ama 32 yılına (yırtık) bulmak zor olacak. Sen oradayken gayret edersen bir şeyler olur belki.

Kitap işinde yaptığın tavsiyeleri tutmağa çalışacağım. Ama unutmamak lâzım ki eserin aslına sadık kalmak esastır. Kitabın ilk cildini bitirmek üzereyim. Bitirince hemen göndereceğim. Bir taraftan o basılırken ben de diğer ciltler üzerinde uğraşacağım.

Yazılacak çok şeylerim var ama vaktim yok. Hem belki senin de beni dinlemeğe vaktin yok. Bugün yarın gelmesi muhtemel tahliye haberiyle sabırsızlanmış, telâşlanmış (yırtık) keseceğim. Çıkmadan önce oradan bir mektup daha yazmağa gayret et. Gözlerinden öperim.

Zeki

---

[73] "Siyasiler koğuşunda Hüseyin oğlu Şerife'den doğma Kavalalı 1317 doğumlu Mehmet Bozışık"ın 19.6.1957 tarihinde "on ay müddetle Sultanahmet cezaevinde mevkuf bulunduğuna ve beraat ederek tahliye edildiğine" ilişkin kaydın kendisine verilmesi yönündeki dilekçesine verilen yanıt şöyledir:

T.C.
İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi
Sayı Mt. 957/408

932 senesine ve daha evvelki senelere ait defter vesair kuyudat 933 senesindeki Adliye Yangınında tamamen yanmış bulunduğu cihetle Mehmet Bozışığın dilekçesindeki hususat bu sebeple yerine getirilememiştir. Kendisine tebliği iadeten İstanbul C.M.U.liğine. 5/8/957
Resmi Mühür İmza

Aslının Aynıdır. 16/9/1957
C.M.U. Mühür

(Yırtık)3/7/957

Kardeşim,

Son mektubundan bir önceki 19/6/957 tarihli mektubunu almıştım. O sıralarda hergün tahliye edilmen ihtimali bulunduğu için cevap vermeği lüzumsuz görmüştüm. Halbuki sen çileni daha doldurmamışsın. Neyse, zaten kaç günün kaldı ki? On beş veya yirmi gün. Darısı bizim başımıza. Şimdilik asri cezaevine ne zaman ve nereye gönderecekler diye bekliyoruz. Çıkan arkadaşlardan bazılarından mektup aldık. Dede Polatlıdan hiç memnun değil. Ankara'ya nakil için müracaat etmeği düşünüyormuş. Bekir Develiden çok hoşlanmış görünüyor. Ben 944 yılına ait alacağımın mahsubu için henüz müracaatta bulunmadım. Kararın tarih ve numarasiyle yapılacak müracaatın şekli hakkında İstanbul'dan bilgi istemiştim. HâlĊ bir cevap alamadım. Alınca müracaatı hemen yapacağım. 932 nin tevkif ve tahliye tarihleri Emniyet Müdürlüğünün cevabından anlaşılmış bulunuyor. Bu da işe yarar, ama asıl mesele resmi kayıtları çıkartmakta. Giriştiğin işin peşini bırakma, masraftan da kaçınma ve neticeyi bana bildir. Lütfi Kanad'ın âlâkasına teşekkür ederim. Selâmımı söyle. Ben hâlâ "Harb ve Sulh"le uğraşıyorum. Birinci ciltle önsözü gönderdim. Şimdi II inci ciltle meşgulüm. Bu iş beni daha iki ay oyalar. Çıkınca mektup yazmayı, adresini göndermeyi unutma. Macit, Ahmet, Kamuran (yırtık). Gözlerinden öperim.

19/8/957

Kardeşim,

Mektubuna hemen cevap veremedim. Bu günlerde biraz sıkışığım. Kitabın ikinci cildini bitirmek zorundayım. Neyse, bitti sayılır artık. Bugünlerde onu da göndereceğim. Birinci ciltle önsözü daha evvel göndermiştim. Kalan iki cildi de önümüzdeki bir buçuk ay içinde teslim etmeği taahhüt etmiş bulunuyoruz. Ama ben bu işi en çok bir ayda bitirmeğe gayret ediyorum. Mümkün olsa da daha çabuk bitirebilsem, ama imkânsız. İşi bir aydan evvel bitirmek isteyişimin sebebi şu: Biliyorsun ki asri cezaevine gitmemiz gerekiyor. Formaliteler evvelce tamamlanmış, Ankara'ya bildirilmişti. Ben iş uzar sanıyordum, aldanmışım, çabuk bitti. Yeni kanundan istifade etmesi gerekenlerin hepsini ayrı ayrı asri cezaevlerine taksim ettiler, benim payıma da Dalaman düştü. Biliyorsun ki Dalaman bir çiftliktir. Bu çiftliğin içinde veya dışında bir de cezaevi var demek. Macidi İmralıya, Ahmedi Niğdeye, Kâmuranı Ankara'ya, diğerleri de başka başka gönderildiler. (yırtık) Ahmet yol paralarını kendileri ödemeği kabul ettiler, bugün (yırtık) ayrılacaklar. Biz tahsisatı bekleyeceğiz. Bir aydan evvel (yırtık), ama belli de olmaz. Bütün bu sebeplerden ötürü ben hala (yırtık) mahsubu için müracaatta bulunmadım. Bu işi ancak Dalamana gittikten sonra ele alacağız. 32 senesine ait alacak için İstanbul infaz savcılığına dilekçe vermekte de acele etmemek zorundayım, çünkü bugünlerde ve daha bir müddet için İstanbul'da bu işi ciddi olarak takibedebilecek adam yok. Kitap işinde bir hayli yük yüklediğim kimselere bir de bu işi yüklemek istemiyorum.

Sen artık yarı hürriyete kavuştun sayılır. Koca bir ev de tuttuğuna göre niyetin bozuk galiba. Yengeyi falan getirtiyormusun yoksa? Bir iş bulabildin mi? Sen ekmeğini taştan çıkarırsın, bilirim, ama istirahata da hakkın var. Yorucu olmayan, ama paralı olan bir iş bulabilsen. Ben her halde daha bir müddet buradayım, gidince sana bildiririm. Sen şimdilik mektuplarını gene buraya yaz ve ihmal etme. Şimdilik bu kadar. Gözlerinden öperim, kardeşim.

Zeki

22/9/957

Kardeşim

Sana mektubu gene geciktirdim. Evvelce de yazdığım gibi, Dalamana sevkimiz gün meselesi olduğu için şimdiye kadar yazmadım. Gittiğim yerden yazarım diye düşündüm. Halbuki hâlâ buradayız. Gerçi gitmemiz gene de gün meselesi. Ama artık daha beklemeden şu mektubu yazmaya karar verdim. Çünkü senin de oradan ayrılman bahis konusudur. Geçenki mektubundan öyle anlaşılıyordu. Bakarsın ikimiz de birden ayrılırız. Mektup yazma sırası bende olduğuna göre sıramı savmamış kalırım. Benden önce ayrılırsan yeni adresini bildirmen için mektup yazman gerekecek. İyisi mi sıramı savayım dedim. Senden önce gidersem tekrar yazarım. Mazeretim yalnız bu değil. Mektup yazmakta gecikmemin demirbaş sebebi hissesine düşen rolü gene de oynadı: Dördüncü cildi bitirmek için uğraşıyorum. Bu işin sona ermesi için on – onbeş güne ihtiyacım var. Ondan sonra artık serbestim. Fakat bugünlerde buradan ayrılabiliriz. Gideceğim yerde dördüncü cildin kalan kısmını ikmal edebilecek miyim bilmiyorum. İşi burada bitirmek isterdim, ama galiba bitiremeyeceğim, bakalım. Ankara askeri mahkemesine baş vurarak telle 944-45 senelerinde yattığım müddeti, kararın tarih ve numarasıyla öğrendim. Dalamana gittikten sonra resmen müracaat edip bu müddetin mahsubunu isteyeceğim. Ama sana bir şey söyleyeyim mi, şimdilik 932'yi bir tarafa bırakıyorum, bunu bile saydırmak bir hayli zor olacak galiba. Bakalım. Senin nakil işi ne oldu. Gidersen gittiğin yeri, adresini hemen bildir. Orada işlerini yoluna koydun mu diye sormuyorum. Anlaşıldı ki, orada ev tutmana ve beni mahut düşüncelere (şakadan da olsa) sevk etmene rağmen orada kalmaya, yuva kurmaya hiç te niyetli değilsin.

Şimdilik bu kadar, Dalamandan sana yazacağım. Cünbüşlü haberlerim olacak, sanırım. Gözlerinden öperim.

Macidin selamını (yırtık)

(yırtık)/12/957

Kardeşim[74];

Sana bu mektubu da Adana'dan yazıyorum. Ve artık buradan yazacağım sonuncu mektup olması tahminiyle yazıyorum.

Sen Şahab'ın adresini ararken o da seni, senin adresini arayıp duruyormuş. Geçen gün Macit'ten bir mektup aldım. Bana Şahab'ın adresini ve selamını bildirdi. Kendisine mektup yazmamı, senin adresini bildirmemi istedi. Yazıp bildirdim. Mektubunu almış olacaksın, sana yazmıştır her halde.

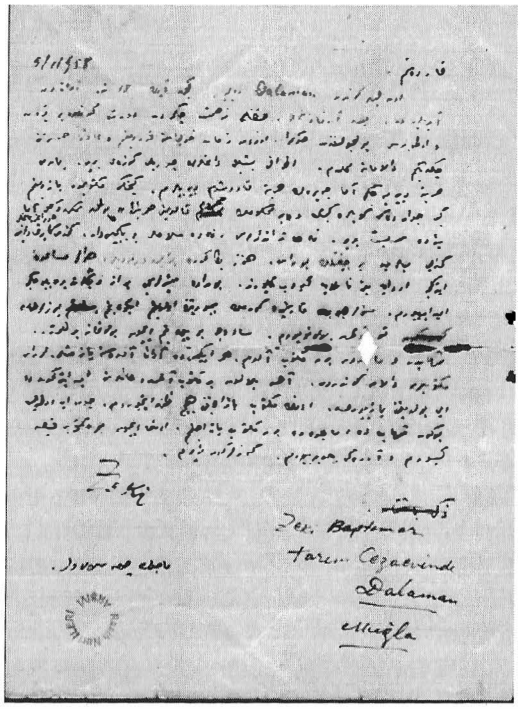
Bilal'in durumu hakkında sana şimdiye kadar bir şey yazmamıştım. Onun [lekeli – hudut harici] edildiğini duydun mu bilmem. Bir çok maceralardan, zahmetlerden sonra nihayet anasına, babasına kavuştu. Memleketine vardığını bir telgrafla Ahmet'e bildirdi. Böylece hayatının bir faslını kapamış oldu.

Gideceğim yere (Dalaman'a) dair edindiğim bazı bilgilerin ...[yırtık] hiç de fena bir yer değilmiş, çalışma dükkanları dışında mahkumlar civardaki köylerde serbestçe dolaşabilirmiş. Macit'in yazdığına bakılırsa "bir mahkûmun mahrum kaldığı her şey, ama her şey" orada temin edilebilirmiş. Macit bu her şeyin üzerine fazla bastırarak ben ihtiyarladım. Bakalım.

Hayatını temin için katlanmak zorunda kaldığın zahmetler beni de üzüyor. Zahmetsiz yaşamak hakiki manasıyla yaşamak sayılmaz, ama zahmet haddini aşarak ızdırap şeklini alırsa ona da bütün bir ömür boyunca dayanılmaz, bilirim. Ama zararı yok. Senin, inadına sağlam olan bedenin bunu da yener, dişini sık. Gözlerinden öperim.

Zeki

Şahab'ın adresi:
İpek Oteli, Belediye Meydanı
Bolu

5/1/958

Kardeşim,[75]

On beş gündür Dalaman'dayım. Geçen ayın 18'inde Adana'dan ayrıldık. Beş arkadaştık. Fazla zahmet çekmeden dört günlük bir tren ve otobüs yolculuğundan sonra, uzun zaman hülyasını kurduğum ve adeta hasretini çektiğim Dalaman'a geldim. Etrafı yeşil dağlarla çevrili güzel bir yer. Yarı hürriyete diyemeyeceğim ama çeyrek hürriyete kavuştum diyebilirim. Geçenki mektubumda yazdığım gibi civardaki köylere gittik ve "bir mahkumun mahrum kaldığı havayı" bulmak mümkün değil ama yine de serbest bir yer. Ne jandarması, ne de silahlı bir bekçisi var. Kendi toprağa bağlı ırgatlarını kendisi besleyen bir çiftlik burası. Henüz bana göre bir iş vermediler. Havalar müsaade ettikçe oraya yani tarlaya gidip geliyoruz. Burada sinirlerimi biraz dinlendirebileceğimi ümid ediyorum. Senelerce karşımda görmek mecburiyetinde olduğum iğrenç yüzlerden kurtulmuş bulunuyorum. Sadece bu bile benim için bulunmaz bir nimettir. Şahab'dan ve Macit'ten birer mektup aldım. Her ikisi de Adana adresine yazmışlar. Orası mektupları Dalaman'a gönderdi. Ahmet, Bilal'den bir mektup almış, ailesini ümid ettiğinden de iyi bulduğunu yazıyormuş. Onun mektup yazacağını hiç zannetmiyordum. Çok iyi ... bugün Şahab'a da, Macit'e de birer mektup yazacağım. Onun için bu mektubu kısa kesiyorum ve adresimi bildiriyorum. Gözlerinden öperim.

Zeki Baştımar
Tarım cezaevinde
Dalaman
Muğla

Macit'in çok selamı var.

---

[75] Eski Türkçe

2/3/958

Aziz Kardeşim,

Mektubuna çok geç cevap verdim. Kusura bakma. Burada, Adanada olduğu gibi, kolayca mektup yazmak imkânı bulunamıyor. Adanaya gönderdiğin son mektubu almıştım. Buradan yazdığım cevapta isimlerini her zaman hatırlamak istemediğim kimselerden bahsetmemiş olmam mektuplarını almadığım vehmini uyandırabileceğini düşünmemiştim. Asri cezaevinden daha sık, daha muntazam mektuplaşacağımızı düşünmüştük, ama olmadı, evin pazarı çarşıya uymadı. Şimdiye kadar boş zamanlarımda daha fazla geciktirilmesi caiz olmayan şahsi işlerimle uğraşmak zorunda kaldım. 944-45 yıllarında mevkuf kaldığım bir senenin mahsubu için resmen müracaat ettim, (1 sözcük okunamıyor) nihayet yerine getirdim. Gözün aydın diyeceğim (yırtık)...

Sıhhatime fena denmez. Her zamankinden pek farklı değil. Ama alışık olmadığım işler ve gıda kifayetsizliği ilerisi için sıhhatim bakımından pek iyi şeyler vadetmiyor. Umumi yemeklerden yemek mecburiyetindeyim, çünkü başka yok. Temini de şimdiki şartlar altında pek zor. Şartların değişeceğini hâlâ ümit ediyorum. Değişmezse ve benim bir yıl sayılmazsa daha uygun bir yere naklimi istemekten başka çare kalmıyor.

Şahaptan mektup alamayışın sebepsiz değil. Uğraşa uğraşa nihayet İstanbul'a naklettirmeğe muvaffak oldu. Bende kendisinden başka mektup alamadım. Naklettiğini Ahmet'e yazmış bana Macit yazıyor. Macit ayrıca selam ediyor ve mektubunu bekliyor. Adresini ayrıca bildirmeğe lüzum yok. Mamafih işin sağlam olması için bildireyim: (Macit Bilge – Yeni Cezaevi İmralı-İstanbul)

Dede Hasan Yılmaz'dan çoktandır mektup alamıyorum. Son mektubuma (Adana'dan yazdığım) cevap alamamıştım. Ankara'ya nakli için mahkemeye müracaat etmişti. Mektubumu almadan Polatlı'dan ayrıldı sanıyordum. Halbuki Bekir'in Macit'e yazdığına göre, Ankara'da yokmuş. Sana adresini bildiriyorum. Sen bir mektup yaz bakalım. İstersen benim de durumumu, merak ettiğimi söyle. Adresi şudur: Cumhuriyet caddesi (okunamıyor) sokak no: 13

Benim mektubumun gecikmesi biraz da elimde olmayan sebeplerden ileri geldi. (yırtık ve okunamıyor).

6/4/1958

Kardeşim,

Bir yıllık mevkufluğun cezama sayılması için resmen dilekçe ile müracaat ettiğimi geçen mektubumda yazmıştım. Dilekçeme menfi cevap geldi. Garnizon mahkemesi 940yılında bilmem hangi numara ile çıkmış bir tevhidi içtihat kararı gereğince dileğimi yerinde görmeyerek ret etti. Böylece bu mesele de kapandı. Ancak daha bu karar bana tebliğ edilmeden yukarıdan gelen bir emirle Dalaman'dan alınarak Ankara'ya sevk edilmek üzere Muğla'ya nakledildim. Burada (Muğla'da) yirmi gün bekledim. Nihayet vaziyet tavazzuh etti. Ankara Yeni Cezaevi'ne (Asri Cezaevi) getirildim. Eski mevkufluğum mahkûmiyetime sayılacağından pek ümitli değildim, biliyorsun. Ama belki körün taşı gibi rastgelir diye düşünerek müracaat ettimdi, avukat da o kadar ümitli değildi. O dertten de kurtuldum. Ankara'ya nakledilmem çok iyi oldu, yoksa bu yazı ben orada geçiremezdim.

Muğla'dayken Şahap'ın Dalaman adresine gönderdiği bir mektubu aldım. Uğraşa uğraşa nihayet İstanbul'a naklettirebilmiş. Mektup İstanbul'dan geliyor. Senin Bolu'ya göndermiş olduğun mektubu almamış olacak. Ben henüz kendisine cevap vermedim. Bugün ona da yazmayı düşünüyorum. Ama yazılacak daha bir sürü mektup var, Ankara'ya geldiğimi henüz kimseye bildirmedim. Şimdilik bu kadarla yetineceğim. Gözlerinden öperim.

Zeki

Adres: Zeki Baştımar
Yeni Cezaevi
Ankara

13/5/958

Kardeşim[76],

Daha (1 sözcük okunamadı) senin inhisarında değil ya, ben de bu işi oldukça becerdim. Son mektubuna cevabımın bu kadar gecikmesi bu becerikliliğimin bir eseridir. Ankara'ya geleli bir buçuk aya yaklaşıyor. Geleceğim zamanın değişik havaları beni biraz okşadı, ama artık havalar da düzeldi, ben de düzeldim. İştiham yerinde, ne bulursam yiyorum ve şişmanlıyorum. Burada yemekler, Dalaman'a nisbetle, daha iyi ve daha bol. Parayla da öte beri tedarik etmek mümkün.

Hapishanede son yazı geçiriyorum, Mehmed. Gelecek Nisan'ın 28'inde yedi buçuk seneyi tamamlamış olacağım. Senin hesabın yanlış. Kalan cezam 18 ay değil 11 ay on beş gün (on bir buçuk ay) altı sene altı buçuk aydır içerdeyim. Yedi buçuk seneyi doldurmak gerekiyor.

Sorduğun kimselerin her biriyle mektuplaşmıyorum. Evvelce bazılarıyla mektuplaşıyorduk ama sonu gelmeyen nakiller yüzünden iş aksadı. Birbirimizi kayıp ettik. Bazılarıyla ise ayrıldığımızdan beri mektuplaşmıyoruz. Macit'ten de çoktandır mektup alamadım. Bu ayın, yani Mayıs'ın üçünde Cazım gününü bitirip çıkacaktı. Böylece Macit de büyük bir dertten kurtulmuş olacaktı. Zaten onun da Niğde'ye nakli kararlaşmıştı. Tahsisat bekliyordu. Ama ne oldu bilmiyorum. Öğrendiğime göre Ahmet'i Kayseri'den Bolu'ya nakletmişler. O, İzmir'e naklini istemişti, istediği yeri vermemişler. Kayseri onun için daha iyi idi. Bolu'da ne yapar, zavallı. Sen nasılsın? Yine aynı yerde mi çalışıyorsun? İngilizceye muntazam çalışabiliyor musun, iyice ilerlendin mi? Gazete, dergi, okuyacak Türkçe kitap bulabiliyor musun? Benim "Harp ve Sulh"ün ikinci baskısı, daha doğrusu ikinci tercümesinin basılmak işi şimdilik kaldı. Kitapçı ile aramızda bazı noktalarda anlaşmazlık çıktı. Daha doğrusu kitapçı bize açıktan açığa kazık atmak istedi. Taahhüd ettiği paradan kesmek için şifahi mukavelemize aykırı bazı şartlar ileri sürmeye kalkıştı. (1 sözcük okunamadı) kabul etmediği için baskı işi şimdilik kaldı. Bakalım.

Mektuplarını bekler, gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

[76] Eski Türkçe.

26/6/958

Kardeşim[77]

Son mektubunu ve fotoğrafı aldım. Seni her zamanki gibi sıhhatli, dinç buldum. Ağır iş seni alt edememiş. Eski kilonu kayıp etmiş olabilirsin ama eski sağlam yapın yerinde. Benim gibi sen de elliyi sırtladın. Fakat bu yılların ağırlığı o bedeni eğebilir mi? Gençlik kırkında başlar derler. Bu herkes için doğru mu bilmem. Ama şu var ki bazıları için ihtiyarlık altmışında bile başlamaz. Ben bu takatsiz bedenimle seninle beraber seksene kadar gitmeyi göze alıyorum. Ondan sonrasına karışmam. Seni orada bırakabilirim. Tabii oraya kadar da yolda bir tufaya uğramazsam seni takip edebilirim. Benim için sekseni göze almak biraz aç gözlülük olur, biliyorum. Daha gençliğimde su almaya başlayan beden sandalım bu fırtınalı havada o açık denizlere nasıl dayanır? Diyeceksin. Gayret edeceğim, dostum.

Ne yaptın? Dinlenmeyi bitirdin mi? İşe başladın mı? Aynı işte mi, yoksa başka bir işte mi çalışıyorsun? Orada işsiz durulmaz, işsiz yaşanmaz. Başka bir iş de bulmak zor olduğuna göre yine eski işe başlamış olacağını düşünüyorum. Dişini sıkacaksın, başka çare yok. Zaten günlerin de bitmek üzere değilse de bitmeye yüz tutmak üzere.

Oranın iklimi nasıl? Yazı nasıl? Havalar sıcak mı? Meyvası, sebzesi bol mu? Bol bol duş yapabiliyor musun? Burada havalar geçen gün birden kışı hatırlatacak kadar soğuduktan sonra yine ısınmaya başladı ve bugün bunaltıcı bir hal aldı. (1 sözcük okunamadı) tedarik etmek mümkün, ama çok pahalı. Bol bol yiyemiyoruz.

Macit'ten çoktandır mektup gelmiyordu. Niğde'ye gittiğini, adresi kayıp ettiğini (Ankara'ya nakledildiğimi bilmediği için) sanmıştım. Geçen gün Sultan Ahmet'ten bir mektubunu aldım. Cazım'la ikisini oraya sevk etmişler. Bir buçuk aydır orada imişler. Üzücü bir hadisenin bu neticeyi doğurduğunu yazıyor, fakat hadisenin mahiyetini şimdilik bildiremeyeceğini söylüyor. Meşruten tahliye hakkını kayıp ederse yazık olur doğrusu. Bakalım. Boş zamanlarında, fırsat buldukça yaz. Gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

[77] Eski Türkçe

21/9/1958

Kardeşim,

13/9/1958 tarihli mektubuna hayret etmedim, sadece sevindim. Bundan önceki mektubumun eline değmemiş olabileceğini düşünmüyor değildim. İçinde bir de fotoğraf bulunan uzun mektubunu aldıktan sonra sana uzunca bir mektup yazmıştım. Bu mektubu almadığın anlaşılıyor. Yazık oldu. İyi bir mektuptu o. Kazaya uğradı demek. Orada yazdıklarımı şimdi tekrar edemem. Gönderdiğin fotoğrafın o anda bana ilham ettiği fikirleri, bende uyandırdığı hisleri ifade etmeğe çalışmıştım. Yazdıktan sonra da bir daha okumuş ve beğenmiştim. Senin de hoşuna gidecekti.

Ben hep bildiğin gibiyim. Sıhhatim fena değil. Kalan günlerim (yedi ay sekiz gün) sonunu getirmeğe uğraşıyorum. Bu kışı da atlattım mı, tamam. Ondan sonra daha muntazam, daha sık mektuplaşırız. Kaybolan mektubuma cevap alamayınca durumu öğrenmek için tekrar yazmağa hazırlanıyordum ki, son mektubun geldi. Yazı nasıl geçirdin? Bol meyve yiyebildin mi? Ağabeyinden mektup alıyor musun? Sıhhati, ekonomik durumu (kazancı) nasıl?

Mektuplarını bekler, hasretle gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

22/12/1958

Mehmet, Kardeşim

İadeli taahhütlü mektubunu aldım. Ondan evvelki mektubunu da almıştım. Cevap veremeyişimin sebebi ne ihmalkârlıktır, ne de unutkanlık. Bir aydır yazı yazamıyorum. Sağ elimin parmaklarında müziç bir çıban çıktı, bir türlü iyi olmadı. Hâlâ da iyi olmuş değil, ama artık yavaş yavaş yazabiliyorum. Yara iyileşmeğe yüz tuttu denebilir. Ama istediğin uzun mektubu yazmama imkân verecek hale gelmiş sayılmaz. Hem sonra, cevabı verilecek başka mektuplar da var. Yaramın şu andaki uysallığından faydalanarak onları da çıkarıvermek gerek. 1958'de yazılmış mektupların cevaplarını 1959 yılına bırakmak olmaz. Yılbaşına ne kaldı ki? Yeni yılını şimdiden kutlasam olur mu?

Sıhhatim iyidir. İyileşmek üzere olan elimdeki kan çıbanının sağlamlığa işaret olduğunu söyleyenler de var. Ama gene de sana böyle bir yara temenni etmem. Zaten sen bir yaradan medet ummayacak kadar sıhhatlisin.

Sana, iyi olmayan bir haber vereyim. Belki duymuşsundur. Ben yeni duydum ve çok geç duydum: Kemal Ergin Edirne Yeni Cezaevi'nde ölmüş. Futbol oynarken düşüp ölmüş. Acıdım dememek elimde değil. Neyse, kapayalım bu bahsi. Onun iyi olan hatırası da var.

Şimdilik bu kadarla yetiniyorum. Arzu ettiğin uzun mektubu başka bir zamana bırakalım.

Gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

9/2/959

Kardeşim,

Son mektubunu alınca, sana hemen cevap vermek, böylece mektup yazmakta geç kalmanın bende bir âdet haline gelmiş sayılamayacağını isbat etmek istemiştim. Olmadı, gene geciktim. Ama söylemeliyim ki bu gecikmeyi bende âdet haline getiren amiller benim kendimde, içimde olmaktan ziyade dışımdadır. Bunu tahmin edeceğini bilmesem üzülürdüm. Durumumu takdir edeceğini bilirim. Çok kalmadı: Yetmiş küsur gün. Ümit ederim ki daha sık mektuplaşmak için daha elverişli şartlar, imkânlar doğar.

Geçenki mektubunda bahsettiğin yeni iş teklifi, bana kalırsa hiç te reddedilecek gibi değildi. Ciddi bir teklifse ve sana ücretten başka elverişli bir yaşama şartı da sağlayabilecekse hemen kabul etmelisin. Bu tavsiyemin artık kıymeti yok, biliyorum. Lâf olsun diye söylüyorum. Yoksa sen artık bu teklifi ya ret ya kabul etmiş olmalısın. Kabul etmişsen bu mektubum seni belki de biraz geç bulacak. Ama ümit ederim ki adresin değişmemiştir. Yoksa yeni adresini bildirirdin.

Macit'le Cazım'ın işini merak etmekte haklısın. Ama benim öğrenebildiğime göre incir çekirdeği doldurmayacak kadar önemi olmayan bir iş ve burada zikre değmez. Macit'ten son aldığım mektuptan anlaşıldığına göre onun bu işten fazla bir şey kaybettiği yok.

Bende değişen bir şey yok, Hep öyleyim. Fenayım denmez, iyiceyim. Senin durumun değişti mi? Değiştiyse, bu değişiklikten memnun musun? İstanbul'la evle (ağabeyinle) muntazaman haberleşiyor musun? Onun işi nasıl? Son yıllardaki ekonomik olayların onun kazancı üzerindeki tesiri ne oldu?

Bu yıl Ankara'da kış oldukça geç başladı. Ama zorlu başladı. Yılbaşından sonra havalar bir hayli soğudu. Henüz adam akıllı bir kar yağmadı, fakat soğuklar şimal soğuklarını andırıyor. Ne olursa olsun kış artık sona ermek üzere. Kışla beraber benim çilem de dolarsa bu hoş bir şey olacak. Hayırlısı. Gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

28/5/959

Aziz kardeşim,

Elimde olmayan sebebler son mektuplarına cevap vermekten beni alakoymuştu. Bu mektubu sana Ankara'dan değil, Amasya'dan da değil, doğrudan doğruya İstanbul'dan yazıyorum. Şimdilik buradayım ve serbestim. Amasya'ya gitme işi iki buçuk yıl sonraya kaldı. Yani meşruten tahliye hakkından kazandığım iki buçuk yılın sonunda başlayacak. Kanuna göre fer'i ceza ancak asıl cezanın sonunda tatbik edilebilir. Ben, tahliye edilmekle cezamı bitirmiş oluyorum. Şartla tahliye ediliyorum. Ceza (asıl ceza) iki buçuk yıl sonra bitecek. Fer'i ceza emniyet-i umumiye nezareti ondan sonra tatbik edilecek. Benden evvel bir çokları kanunun bu sarahatinden faydalanarak çıkmışlardı. Onların açtıkları yoldan ben de sıyrılıyorum. On beş günden İstanbul'dayım. Sana mektup yazmak fırsatını şimdiye kadar bulmadım değil, fakat bu fırsatlardan bilerek faydalanmadım. Çünkü henüz işim de, yerim de belli olmadı. Hâlâ akrabaların yanında kalıyorum. Müstakil bir yer tutmak için evvela bir iş tutmak lazım. Bir kitap evi açmayı düşünüyorum. Akrabalarım yardım edecek ama yer, dükkân bulmak zor; arıyorum, bakalım. Yerleşince sana yine mektup yazar, adresimi de bildiririm. Tahmin ve ümid ediyorum ki iyisin. Gazinondan memnunsun. İstanbul'da iyi iş yapmak epey paralı olmaya bağlı. Senin de günlerin yaklaşıyor. Dört beş ay bir şey kaldı. İstanbul'u (şehri) bir hayli değişmiş bulacaksın. Şimdilik bu kadar. Gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

2/9/959

Mehmed, kardeşim[78]

Mektubum bir hayli gecikti. İstanbul'a geldikten sonra yazdığım ilk mektupta, daimi ikametgâhıma gelince sana tekrar mektup yazacağımı ve adresimi bildireceğimi de yazmıştım, sanıyorum. Daimi ikametgâha ancak şimdi geçtim, bunun için de ancak şimdi yazıyorum. Bir tercüme ve yayın bürosu açtım, fakat henüz işe başlamış değilim, para kazanmak ve geçinmek kolay olmayacak gibi geliyor bana. Ama gayret etmek vazife. Büroyu açmak için akrabaların kesesinden bir hayli masraf ettik. İşe başlayabilmek ve işi yürütmek için de sermayeye ihtiyaç var. Bunu temine çalışıyorum.

Sen ne haldesin? Günlerin artık yaklaştı. Az sonra sen de burada mısın? Senin "köroğlu" gazinosu bu yaz işledi mi? Seni geçindirebildi mi? Bu suallerin cevabını geldiğin zaman şifahi olarak da anlatabilirsin. Sana adresi bildiriyorum ama yakında geleceğine göre mektup yazmana belki de lüzum yok. Buraya gelince uygun bir zamanında bana uğrayacaksın tabii.

Şimdilik bu kadar. Hoşçakal, gözlerinden öperim.

Z. Baştımar

Adres: Divanyolu Caddesi Uğurlu Han 152
Kat 3. No 6

[78] Eski Türkçe

TKP 1953 Davası İddianamesi[79]

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR Trabzon Muallim Mektebi beşinci sınıfına kadar okuduktan sonra kaçak olarak 926 senesinde Rusya'ya gitmiş ve 930 senesine kadar Sosyal İlimler tahsil ettikten sonra yine tekrar kaçak olarak yurda dönmüştür.

Askerliğini er olarak yaptıktan sonra, Moskova'dan tanıdığı maznun REŞAT FUAT'ın o zamanki karısiyle görüldüğünden, tevkif edilmiş ve on bir ay mevkuf kaldıktan sonra beraat etmiş, bu defa da Yunanistan'a, oradan Romanya'ya geçmiş, Romanya'da bir buçuk sene kadar Ekalliyetler Mektebinde hocalık yapmış ve oradan Moskova geçme imkânlarını aramıştır. Çekoslovakya'ya geçtiği sırada, ailesinden aldığı bir mektupla yurda dönmesi bildirildiğinden, yine kendisini kaçıran adamın gemisiyle ve NİKOLA KANAVAS diye yazılı bir pasaportla yurda gelmiş, Başvekâlet Kütüphane memurluğuna tayin olunarak, 7-8 sene bu işi görmüş, 944 Ankara tevkifatında tevkif olunmuş ve bir sene mevkuf kalmış ise de, sonunda beraat etmiş. Bir müddet daha memuriyette çalışmış ve istifa etmiştir.

Ankara'da Köylü ve Emekçi Partisi'nin şubesini açmıştır. Bu parti kapandıktan sonra, bir kısım partili komünistler tevkif olunmuş ve illegal faaliyet kısmen aksamıştır. Ankara'da kendisine bağlı olarak KEMAL ERGİN, RACİ DİNÇER, RUHİ SU, YAŞAR ÇÖL, ÖMER LÜTFİ ve bunlara bağlı olan kimselerle illegal faaliyete bir düzen verdikten sonra İstanbul'da da bu şekilde hareket etmeyi düşünmüş ve bu maksadla İstanbul'a gelerek temaslar yapmıştır.

KEMAL ERGİN'in sahtekârlık suçundan dolayı olan cezası kat'ileşince, İstanbul'a gelmek zarureti doğduğundan, evvelce izah olunan ÖMER LÜTFİ TUNÇAY'ın sekreterliğindeki ENVER GÖKÇE ve BEKİR KARAYEL Ankara vilayet komitesini bizzat kurmuş ve kendisi de Kemal ERGİN'den bir müddet sonra İstanbul'a gelmiştir.

Ankara'da bulunduğu müddet zarfında şimdiye kadar izah olunduğu üzre KEMAL ERGİN'le çalışarak neşriyat yaptırdığı ve bazı şeyleri saklattığı gibi, RACİ DİNÇER ve hücreleri ÖMER LÜTFİ TUNÇAY, YAŞAR ÇÖL ve RUHİ SU gibi kimselerle de re'sen parti münasebetinde bulunmuştur. Maznun; Ankara'da bulunduğu sırada İzmir'den gelen MEHMET BOZIŞIK'la da temas etmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; KEMAL ERGİN'i İstanbul'a gönderdiği sırada, İstanbul'da HALİL YALÇINKAYA ile temasa geçmesini söylemiştir. Kendisi de İstanbul'a gelince, HALİL YALÇINKAYA vasıtasile KEMAL ERGİN'i bulmuş ve SEYİT ATILAL ve bazı isimler vererek tütün işçileri arasında teşkilatı genişletmesini söylemiştir.

---

[79] İddianamede Zeki Baştımar ile ilgili bölüm: sayfa 100-107.

KEMAL ERGİN kısmında izah edildiği gibi, KEMAL ERGİN; bütün faaliyetinden ZEKİ BAŞTIMAR'a haber vermekte ve ondan direktif almakta idi. Burada neşriyata daha fazla önem vermiş ve imkân bulmuş olan maznun, KEMAL ERGİN'e bir yazı makinesi verdiği gibi, ayrıca KEMAL ERGİN'e bir teksir makinesi aldırmış, ve bunlarla illegal neşriyata germiy [germi-hız] vermiştir. Bu meyanda MAUÇETUNG, Komünist Enformasyon bürosu kararı, İngiliz Amerikan tezadı, MUSTAFA SUPHİ OLAYI, LENİN yaşıyor, STALİN'in 70 inci yıldönümü, Görüşler, Harbe karşı Sulh faaliyeti gibi neşriyat hücrelere kadar gönderilmiştir.

Bir ara neşriyat durmuş, bu sırada da zaman zaman Nuhun Gemisi, Barış, Hür Gençlik, Marko Paşa gibi parti görüşüne uygun neşriyat yapan dergiler partiye tavsiye edilmiştir. Çünki bunların ekserisinin idaresi tertip ve tanzimi, hatta satış ve dağıtımı partililer tarafından yapılmıştır. Meselâ Barış tamamen FERİT TEKSOY'un murakabesi altında hazırlanmakta, dizilmekte, tashih yapılmakta ve müsveddeler alınarak FERİT TEKSOY gittikten sonra gazete çıkmakta idi. Bir kısmında RASİH GÜRAN, bir kısmında RACİ gibi kimseler vardır.

Bütün bunlar da maznun ZEKİ BAŞTIMAR'ın direktifine uygun olarak yapılıyordu. Hatta İzmir'den getirilen 200 lira da bu uğurda sarfedilmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR'ın KEMAL ERGİN'le münasebeti devam ettiği sırada, TEVFİK DİLMEN'le de münasebeti başlamış ve bir müddet kendisi TEVFİK DİLMEN'le münasebette bulunduktan ve onu gizli parti faaliyetine ikna ettikten sonra KEMAL ERGİN'e söyliyerek, her ÜÇÜ de Kadıköyü'nde buluşmuşlar ve bundan sonra TEVFİK DİLMEN'in KEMAL ERGİN'e bağlanması kararlaştırılmış, lüzum görüldükçe de yine ÜÇLÜ olarak buluşmalar olmuştur.

Nihayet KEMAL ERGİN'in Af Kanunu'nun kabulü ve Ankara'ya gitmesi zarureti hasıl olunca, KEMAL ERGİN'e Ankara vilayet komitesi sekreterliğini alması ve mevcut bazı anlaşmazlıkları gidermesini söylemiş ve bu suretle İstanbul vilayet komitesi sekreteri olarak TEVFİK DİLMEN kalmıştır.

Bu defa vilayet komitesi sekreteri sıfatile maznun ZEKİ BAŞTIMAR ile TEVFİK DİLMEN temasa başlamış, ŞEVKİ AKŞİT ve ENVER GÖKÇE'nin vilayet komitesinde olduklarını, ŞEVKİ AKŞİT'in İstanbul, ENVER GÖKÇE'nin de Beyoğlu Mıntıka komitesi sekreteri oldukları maznuna bildirilmiş ve bunların faaliyetleri anlatıldığı gibi, Ortaköy ve Kasımpaşa'daki teşkilât, bunlar arasındaki ihtilâf, BOZ MEHMET taraftarlığı, gruplaşmalar, BOZ MEHMET hakkında çıkan şayialar da kendisine duyurulmuştur.

BOZ MEHMET kısmında izah olunduğu üzere, maznun ZEKİ BAŞTIMAR bizzat kendisi BOZ MEHMET'le münasebet tesis ederek, randevulu buluşmalar yapmış, çıkan şayialar hakkında konuşmuş, KADRİ ÇOKUĞURLU ve etrafındakilere ait listeyi alarak, TEVFİK DİLMEN'e vermiş, KADRİ BULDU hakkın-

da randevu tesbit etmiş, Cihangir toplantısına MEHMET BOZIŞIK'ı davet etmiştir.

Bir taraftan TEVFİK DİLMEN'le vilayet komitesi sekreteri sıfatile münasebeti devam ederken, diğer taraftan da HALİL YALÇINKAYA ve CELAL ZÜHTÜ BENNECİ ile faal komite olarak temaslara devam etmiştir.

Vaktiyle kendisinin temas ettiği ABDÜLKADİR DEMİRKAN'ı bir müddet TEVFİK DİLMEN'e devretmiş, fakat bilahare tekrar bir randevu ile kendisi almış ve muhtelif randevulu temaslar yapmıştır. Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; ABDÜLKADİR DEMİRKAN'a, neşriyata materyal olmak üzere kupür toplama ve diğer faydalı faaliyetlerde bulunması vazifesini vermiş, ABDÜLKADİR DEMİRKAN, BEHÇET PEKMERDOL ile buna başladığı gibi, ZEKİ BAŞTIMAR'a malumat vermek suretile BEHÇET'in talebelerinden bir grubu idaresine alarak ve bunlara bir yazı makinesi ve bir radyoyu, parti parasından almış ve hazırlanan materyali ZEKİ BAŞTIMAR'a vermiştir. Ve bu münasebetleri tevkifata kadar devam etmiş, son ele geçen neşriyat olan T.K.P. Teşkilât Prensipleri ve üç aylık Bülten'i ABDÜLKADİR DEMİRKAN'a ZEKİ BAŞTIMAR vermiştir.

MİHRİ BELLİ'nin memlekete gelmesi üzerine irtibat aranmış ve nihayet Ankara'da bulunduğu sırada ZEKİ BAŞTIMAR bir mektup yazarak, bunu TEVFİK DİLMEN'e vermiş, o da MERİH DEMİRKAN'la bunu Ankara'ya göndermiş ve Ankara'da Sıhhıye durağında ŞEVKİ AKŞİT'e teslim etmiştir. ŞEVKİ AKŞİT MİHRİ BELLİ'yi evinde ziyaret etmiş, mektubu vermiş, cevabı almış ve bu suretle MİHRİ BELLİ İstanbul'a gelerek, maznun ZEKİ BAŞTIMAR'la parti münasebeti tesis etmiştir.

Her iki maznun muhtelif yerlerde, muhtelif zamanlarda randevulu olarak buluşmuşlardır. Bu meyanda MİHRİ BELLİ Cihangir toplantısına da gelmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; 7-8 kişinin dışarda toplanmasını uygun görmediğinden, elverişli bir katın tutulmasını TEVFİK DİLMEN'e söylemiş ve bu suretle Cihangir'deki kat tutulmuştur. Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; bizzat evi gördükten sonra şimdiye kadar isimleri geçen yedi kişiyi yani ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER, HALİL YALÇINKAYA, MİHRİ BELLİ, MEHMET BOZIŞIK, REŞAT FUAT BARANER, AHMET FIRINCI, CELAL ZÜHTÜ BENNECİ'yi bu toplanmaya davet etmiş, bunlardan AHMET FIRINCI ve CELAL ZÜHTÜ BENNECİ iştirak etmemiş, diğerleri iştirak etmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; o güne kadar yaptığı faaliyetin neler olduğunu izah etmiş, parti hesabını vermiş, yani fiilî komite, kendisi, HALİL YALÇINKAYA ve MİHRİ BELLİ olarak seçilmiş, MEHMET BOZIŞIK MİHRİ BELLİ'ye yardımcı verilmiş ve bundan sonra dünya ahvalinden bahsolunmuş. MİHRİ BELLİ ile ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER arasındaki münakaşada, maznun; yatıştırıcı bir tavır takınmış, bu müzakerelerden sonra dışarda diğer odada oturan

TEVFİK DİLMEN de içeriye alınmıştır ve evvelce temin olunan yiyeceklerden yenilmiştir.

REŞAT FUAT BARANER ile olan durumu o kısımda izah olunmuştur. 2/9/951 tarihindeki Yenimahalle'deki toplantıya gelenleri çağırmış ve T.K.P. Teşkilât Prensipleri üzerinde izahat vermiştir. Arap harfli müsveddeyi okumuştur.

ENVER GÖKÇE ve ŞEVKİ AKŞİT'le olan temasları, onlara ait kısımda izah olunmuştu. Şunu ilâve etmek lâzımdır ki, ŞEVKİ AKŞİT Vilayet komitesi üyesi ve bir Mıntıka komitesi sekreteri sıfatile KEMAL ERGİN'e ve TEVFİK DİLMEN'e bağlı olduğu zaman, Gençlik Komitesi sekreteri sıfatile de doğrudan doğruya maznun ZEKİ BAŞTIMAR'a bağlı bulunuyor ve bu mevzularda doğrudan doğruya maznun ZEKİ BAŞTIMAR'la temas ediyordu. Hatta bu yüzden vilayet komitesinde ihtilâf ta zuhur etmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; İzmir'le irtibat tesisi için emin bir adres bulmasını da KEMAL ERGİN zamanında KEMAL ERGİN'e söylemiş ve KEMAL ERGİN de Fener'de Berber AHMET HOŞBAY'ın adresini bulmuştur ve bir mektup yazmasını KEMAL ERGİN'e söylemiş, bu şekilde İzmir'le muhabere tesis edilmiştir. Buradan yazılan mektupların fotokopyeleri dosyada mevcuttur.

Yine AHMET HOŞBAY adresine İzmir'den aidat gelmiş ve bu aidat ZEKİ BAŞTIMAR'a verilmiştir. AHMET HOŞBAY, dükkânını değiştirmesi üzerine, mektupların kendisine gelmesini istemeyince, KEMAL ERGİN bu defa İSMAİL SAFA SINDIR adresini bulmuş ve onun namına Ankara'dan ve İzmir'den gelen mektup ve aidat zamanına göre KEMAL ERGİN ve TEVFİK DİLMEN tarafından alınarak maznun ZEKİ BAŞTIMAR'a verilmiştir.

İzmir'den kurye ile gelen vapurlarda KEMAL ERGİN ve TEVFİK DİLMEN tarafından maznuna yazılı ise, aynen verilmiş, sözlü ise anlatılmıştır. İzmir vilayet komitesi sekreteri MACİT BİLGE'nin bir gelişinde, ZEKİ BAŞTIMAR'ın kendisile görüşmek icap ettiğinden, TEVFİK DİLMEN maznuna MACİT BİLGE'yi alarak Florya'ya götürmüş ve MACİT BİLGE Florya'da bir gazinoda ZEKİ BAŞTIMAR'la parti işlerini görüşmüştür.

1951 senesi Ağustosunda, Doğu Berlin'de yapılacak Gençlik Festivali için gelen davetiye İstanbul Yüksek Tahsil Derneği'ne geldiği gibi, YILDIZ SERTEL evvelâ bu festivale götürülecek materyal hakkında bir mektup yazmış ve bilahare de GÜN, NECİL, maznun GÜLÖREN GÖRKMEN'e, MÜBECCEL ve İBRAHİM KIRAY'a festivale Türkiye'den katılacaklar için mektup yazmışlardır.

Bilhassa illegal çalışan memleketlerden festivale iştiraki temin edebilmek için, bu memleketlerden gelecek kimselerin bütün yol masrafları ile Berlin'deki ikametlerine ait masraflar festival komitesince kabul edildiğinden, Türkiye'den de beş Sporcu ve iki gencin bu şekilde bedava iştirakleri parti grubu tarafından temin olunarak buraya bildirilmiş, fakat parti ancak iki kişi temin edebilmiştir.

Bunlardan biri maznun HALİM SPATAR ve diğeri de halen yabancı memlekete kaçmış olan EREM ESEN'dir.

EREM ESEN'in teyyare ile Paris'e gidebilmesi için ZEKİ BAŞTIMAR 500 lira yol parası verdiği gibi, EREN'den sonra giden HALİM SPATAR için de 500liraya yakın bir yol parası vermiştir. Parti Paris grubu festivalde bir de sergi açacağından, bu sergide teşhir edilmek üzere bazı materyal ve ezcümle Türkiye'de bu güne kadar neşrolunmuş komünist fikirler yayan dergiler, broşürler, kitaplar ile Türkiye'de Gençlik hareketleri, sıhhat durumu, tahsil vaziyeti ve faaliyet hakkında yazılardır. Bu günkü duruma göre, iktisadi ve siyasi vaziyet hakkında Türk komünist partisinin görüşü diye bir yazı da Paris grubuna gönderilmiştir. Türkiye'de Marşal Plânı diye bir yazı da vardır. Temin olunan dergiler kısmen posta ile, kısmen de EREM ESEN'le gönderilmiştir.

Hazırlanan yazılar EREM ESEN'in bavulunda çıta ile yüz arasına yerleştirilmiş ve tekrar çivilenmiştir. Bu yazılardan Gençlik hareketleri hakkındaki yazı, FERİT TEKSOY, ŞEVKİ AKŞİT ve VECDİ ÖZGÜNER tarafından, tahsil durumu hakkındaki yazı, ŞABAN ORMANLAR ve KEMAL DAYAN tarafından yazılmıştır.

Sıhhi durum hakkındaki yazıyı ZEKİ BAŞTIMAR daktilo edilmiş olarak verdiği gibi, Paris grubuna yazılan bir mektupla Türkiye'de Marşal yardımı isimli yazıyı ZEKİ BAŞTIMAR yazmış ve müsvedde olarak TEVFİK DİLMEN'e vermiş, TEVFİK DİLMEN bunu daktilo etmiştir.

Bundan başka, ipekli kumaş üzerine Festival komitesine bir yazı yazılmıştır. Bu yazıda; Türkiye'nin demokratik bir memleket olmadığı, bu yüzden daha fazla bir kadro ile festivale iştirake imkân bulunamadığı, gelenler bulunduğu takdirde, suçlu olarak tevkif olunacakları bildirilmiştir.

Paris grubuna gönderilen yazıda bildirilen hususlar, SEVİM TARI'ya ait kısımda izah olunmuştu. Festivale iştirak edecek kimseler için millî kıyafetler de istenmiş ise de, bundan ancak bir kıyafeti ZEKİ BAŞTIMAR göndermiştir.

Festival dönüşü Paris'ten İstanbul'a gelen SEVİM TARI'nın gelişi, ABDÜLKADİR DEMİRKAN tarafından ZEKİ BAŞTIMAR'a bildirilmiş ve ZEKİ BAŞTIMAR'ın görüşmek istemesi üzerine ABDÜLKADİR DEMİRKAN TEVHİDE GÖLOĞLU kısmında izah edildiği gibi Yenimahalle'de ikisini buluşturmuştur.

Buluşmadan sonra ZEKİ BAŞTIMAR'la SEVİM TARI muhtelif yerlerde randevulu olarak buluşmuşlardır.

Bu buluşmalarda SEVİM TARI'ya ait kısımda izah olunduğu üzre, Paris grubunun faaliyeti hakkında bilgi verilmiş, festival intibaları anlatılmış, Paris'teki şahıslar ve durumları izah olunmuş, sekreterlik meselesi bahis konusu olmuş, NAZIM HİKMET'in plâkları ve belge meseleleri konuşulmuştur. SEVİM TARI; maznun ZEKİ BAŞTIMAR'dan bazı kitaplar, büyük şehirlerin telefon rehberleri,

kataloğlar istemiştir. Bunlardan temin olunabilenler yine bu randevulardan birinde SEVİM TARI'ya verilmiştir.

Fransız Komünist Partisi öteden beri Türk komünist partisi'nden bir belge istediğinden ve bunun verilmesinde SEVİM TARI da fayda gördüğünden, bu buluşmalarda yine bu belgeyi istemiş ve nihayet ZEKİ BAŞTIMAR istenilen belgeyi tafsilâtı dosyada olduğu üzere müsvedde halinde yazmış SEVİM TARI da bunu bir ipekli kumaşa yazmıştır. Bu belgede ezcümle:

(Bu vesikanın hamili arkadaşımız SEVİM TARI Türk Komünist Partisi'nin azasıdır. Kendisi Fransa'daki komünist grupların dirijanlarından biridir. Türk talebesi arasında progresist ve revolüsyoner faaliyeti sevk ve idare etmekle mükellef bu grup, memleketimizin hürriyeti ve barış için olan mücadelesinde kardeş partilerin yardım ve müzaheretine muhtaçtır. Yukarıdaki talebimizin kabul olunacağı ümit olunur) T.K.P. Merkez Komitesi diye yazılıdır.

Yeniden Marsilya irtibatı meselesi konuşulmuş, parolalar tayin olunmuştur. Paris grubunun şikayet ve dilekleri ZEKİ BAŞTIMAR'a anlatılmıştır, o da bunların bazısını cevaplandırmıştır, bazısını da oradaki duruma göre takdir etmelerini söylemiştir.

VASFİ YÜKSELSOY ile gönderilen raporun gönderilme şekli, bir defa daha tenkit olunmuş ve badema raporların mutlaka yazılı olması söylenmiş ve Marsilya irtibatının devam edeceği bildirilmiştir. Çünki SEVİM TARI; Marsilya irtibatının kendileri için zor olduğunu, malî bir külfet bulunduğunu, daha başka ve mümkin olduğu kadar sık bir irtibat sağlanmasını istemiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR SEVİM TARI'ya; T.K.P. Teşkilât Prensipleri'ni ve Üç Aylık BÜLTEN'i vermiş ve bilhassa T.K.P. Teşkilât Prensipleri'ni Paris'e götürmesi hususunda ısrar etmiştir. Paris'ten neşriyat istemiştir.

Yine maznun ZEKİ BAŞTIMAR SEVİM TARI'ya; maznun ve halen yabancı memlekette bulunan SADUN AREN'in adresini vermiştir. Dış Büroya diğer yabancı memleketlerdeki partililerle irtibat tesisi vazifesi verildiğinden SEVİM TARI, SADUN AREN'le irtibat tesis edecekti. SADUN AREN burada iken partili olup ZEKİ BAŞTIMAR Ankara'da iken kendisine bağlı bulunuyordu. Bilahare ÖMER LÜTFİ TUNÇAY'a ve KEMAL ERGİN'e bağlanmıştır.

SAİM ALTINEŞ kısmında da geçtiği gibi, maznun ZEKİ BAŞTIMAR; SAİM ALTINEŞ'in İstanbul'a gelişinde, Kumkapı'da iki defa görüşmüştür. Sendikalar mevzuunda görüştüğü gibi, müfettiş olan SAİM ALTINEŞ'in gezdiği yerlerde işçi hareketlerini takip etmesini ve partisi lehine adam kazanmak için çalışmasını söylemiş ve bazı yazılar istemiştir.

Neşriyata maznun MİHRİ BELLİ'nin baktığı malûmdur. Maznun ZEKİ BAŞTIMAR neşriyat vasıtalarını ve mevcut neşriyatı MİHRİ BELLİ'ye verdirmiştir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; T.K.P. Teşkilât Prensipleri'ni Şenlik köyünde oturduğu zaman arkadaşlarına okumuş ve onların da muvafakatını almıştır. Bundan sonra bu müsveddeyi Osmanlıcadan Türkçeye çevirmesi için bunu TEVFİK DİLMEN'e vermiştir. Bunları TEVFİK DİLMEN'den almak için tertip edilen randevuda TEVFİK DİLMEN bunları tamamen Türkçeye çeviremediğini söyleyince, maznun ZEKİ BAŞTIMAR kızmış ve elinden almıştır. TEVFİK DİLMEN'den sonra hemen aynı civarda MİHRİ BELLİ ile buluşması, bunun, teksirinin MİHRİ BELLİ vasıtasile yapıldığının bir delilidir.

Maznun ZEKİ BAŞTIMAR; bu müsveddeyi İstanbul'a gelip kendisini ziyaret eden YAŞAR ÇÖL'e okumuştur. Maznun Ankara'da iken de KEMAL ERGİN'le parti münasebetinde bulunduğu gibi, ÖMER LÜTFİ TUNÇAY, ENVER GÖKÇE, RACİ DİNÇER'le YAŞAR ÇÖL ve RUHİ SU ile aynı mahiyette temas etmiştir. YAŞAR ÇÖL ve muhitinin parti içindeki durumu diğerlerine nazaran başka olduğundan, kendisi ayrıldıktan sonra irtibat bakımından ÖMER LÜTFİ TUNÇAY ve KEMAL ERGİN ile münasebette bulunmalarına rağmen faaliyetleri hakkında İstanbul'a gelişlerinde ZEKİ BAŞTIMAR'a malumat vermişler ve aidat vermişlerdir. ZEKİ BAŞTIMAR bir defasında RECEP EGEMEN'den aidatların alınarak kendisine gönderilmesini ENVER GÖKÇE ile ÖMER'e bildirmiştir.

İstanbul vilayet komitesi sekreteri TEVFİK DİLMEN'in bazı konuşmalarını Boğazkesen'de SÜHEYL TEREK'e tutturulan evde ve TEVFİK DİLMEN'in evinde yapmıştır.

Paris'ten aldıkları raporda, partiye karşı cephe alan (Gençlik Mukavemet Cephesi) isimli teşekkül hakkında tahkikat yaptırmış ve neticeyi Paris'e bildirmiştir.

Barış dergisinin sahibi RIFAT PEHLİVAN [PELVAN – E.A.] tevkif olunduğu zaman kendisine yardım yapılması ve avukat tutulması için ZEKİ BAŞTIMAR maznun YAŞAR ÇÖL'e söylemiştir.

SEVİM TARI'dan Paris dönüşü mufassal bir rapor da yazılı olarak almıştır. Yine SEVİM TARI'nın Barış Yolu ve Tek Cephe hakkındaki izahlarını dinlemiştir.

Gençlik Komitesini bizzat kendisi idare etmiş, ŞEVKİ AKŞİT'le temaslar yapmış ve direktifler vermiştir.

Sendika Komitesinin hazırladığı Grev tasarısı ve işçi kanununda yapılacak değişikliğe ait yazıları görmüştür.

Bir tevkifat halinde, fiilî komite tevkif olunduğu takdirde diğer fiilî komitenin KEMAL ERGİN'in sekreterliğinde TEVFİK DİLMEN ve MACİT BİLGE'den kurulacağını, teşkilâtı, kendilerine müracaat vaki oluncaya kadar muhafaza etmelerini söylemiştir.

ASIM AKŞAR ve onun parti durumu hakkında, ASIM AKŞAR'la konuştuğu gibi, ÖMER LÜTFİ TUNÇAY'la da konuşmuş ve bu hususta karar vermeği vilayet komitesine bırakmıştır.

Marangoz ŞEVKİ ve MEHMET TAN'ın partiye alınmasını KEMAL ERGİN'e söylemiş, fakat bilahare bunlardan vazgeçmesini bildirmiştir.

Maznun SADUN AREN'i partilemiş ve ÖMER LÜTFİ TUNÇAY'a tanıştırmıştır. SADUN AREN Avrupa'ya giderken haberi olmuş ve talimatlamıştır. Bu defa SEVİM TARI'ya SADUN AREN'in adresini vermiştir.

Bir zamanlar gizli komünist partisi mensuplarının Halk Partisi'ne girerek köşe başlarını kapmalarını ve bu yol ile iktidarı ele almak kabil olacağını partiye yaymıştır.

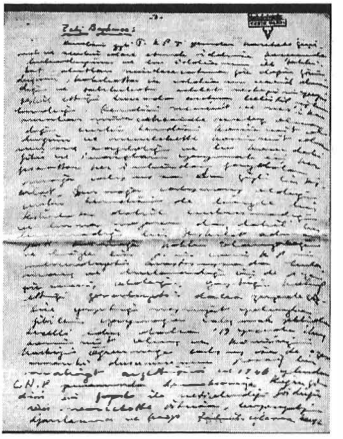
YAŞAR ÇÖL'e T.K.P. Teşkilât Prensipleri'ni okuttuğu gibi, Cihangir toplantısına da mektupla çağırdığı, YAŞAR'ın beyanı ile sabit olduğuna göre, YAŞAR ÇÖL de Merkez Komitesi üyesi olarak ZEKİ BAŞTIMAR'ca seçilmiştir.

Bizzat kendisinin yapması lazım gelen bir çok şeyleri başkalarına yaptırmış olan maznun ZEKİ BAŞTIMAR; bu güne kadar soruşturmalarda yaptığı gibi, bunları sırtından atarak onlara yüklemeğe teşebbüs etmişse de, bunların tamamen kendi emir ve direktifi dahilinde yapıldığı dosya münderecatile sabittir. Merkez Komitesi teşkilât başkanı ve sekreteri olarak kendisinin haberi olmadan bu işlerin yapılmasına imkân olmadığı gibi, bir an için yapılsa bile, sonradan duymamasına imkân yoktur.

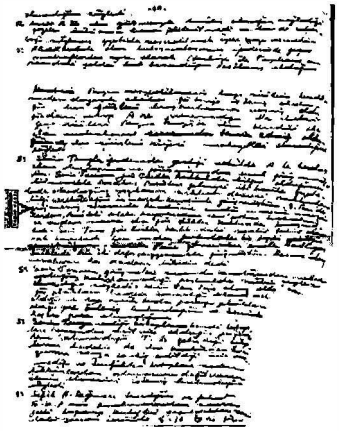
Maznunun kendi ifadeleri arasındaki tezadlar da bunun güzel bir delilidir. Bir çok kısımlarda da tevillere sapmıştır.

TKP 1953 Davası Sorgusu[80]

Kendisinin gizli T.K.P.yi yeniden harekete geçirmek ve sevkü idare etmek iddiası karşısında bulunduğunu ve bu iddianın ilk tahkikat zabıtları münderecatına göre doğru göründüğünü, hakikatte ise iddianın varit olmadığını ve tahkikat sıklet merkezini yayın teşkil ettiği burada adının belirtilmiş bulunduğu. Kendisi mevcut ve mer'i kanunlar muvacehesinde suçsuz olmadığını çünkü kendisinin komünist oldut olmanın suç sayıldığını ve bu konudaki inanç ve fikirleri yaymak için her fırsattan her imkândan faydalanmağa çalışmışsa da gizli bir teşkilât kurmağa çalışmamış olduğu çünkü kendisinin de böyle bir teşkilâta dahil bulunmadığı ve buna nazaran da dahil bulunmadığı bir teşkilat adına parti kurmağa hakkı bulunamayacağı ve böyle bir partinin yani KP'nin mevcudiyetini araştırmasında bulamamış ve bulamadığı için de içine (?) girememiş olduğu, yaptığını kabul ettiği faaliyetin daha ziyade gizlice yaptığı neşriyat yoluyla fikirleri yaymağa çalışmak şeklinde tecelli eden daha 19 yaşında iken komünist olmuş ve komünizmi Marksizmi öğrenmeğe çalışmış ise de o zamanki durumunun pasif bir mahiyet arz ettiğini ve 1946 yılında C.H.P. zamanında demokrasiye doğru gidişin bir fiyasko ile neticelendiğini gördüğü için memlekette irticaa, emperyalizm ajanlarına ve harp tahrikçilerine karşı mücadele etmeyi düşünmüş ve bunun neticesi olarak ta komünist partisine girmeye karar vermiş ve 947 yılında tercümesini yapmakta olduğu "Harp ve Sulh" adlı eserin basımı sebebile İstanbul'a geldiğinde komünist partisini de aramayı düşünmüş ve komünist olduklarını zannettiği bazı yakınlarla görüşmek istemiş o tarihte bunlardan bir kısmı mahkûm, bir kısmının mevkuf ve bir kısmı da sürgünde olduklarından ancak birkaç kişi ile görüşme imkânını bulmuşsa da onların da komünist partinin mevcudiyetine dair bir şey söylemedikleri ve ancak kapatılmış olan Emekçi ve Köylü Partisi'nin ihyasına lüzum hissettiklerini belirttiklerini ve işinin hitamı sebebile tekrar Ankara'ya döndüğünü orada tercüme işine devam ettiğini, bu arada rastladığı Kemal Ergin'e tercümesinden bahisle Arap harflerini bilen bir daktiloya olan ihtiyacından bahsetmesi üzerine Kemal Ergin'in kendi yardımını teklif ettiği ve bunun neticesi olarak evvelce temayüllerini bildiği Kemal Ergin ile daha sık temasa gelmiş ve bu sık temasının aralarında itimadı doğurmuş bulunduğundan, Kemal Ergin'e de kendi düşüncelerinden ve komünist partisine girmek istediğinden bahsetmiş ve Kemal Ergin'den de aynı kanaati belirten cevabı almış bulun-

[80] Tarih Vakfı Arşivi Mehmet Ali Aybar Fonu'nda yer alan el yazısı belgedir.

duğunu ve bu durum karşısında boş durmaktansa beraberce çalışmayı kararlaştırmış olduklarını, o sıralarda Ömer Lütfi [Tunçay-E.A.] ile de teması olduğunu ve Kemale bahsettiği şekilde ona da açıldığını ve onunla da aralarında fikir beraberliği bulunduğu ve Ömer'in de komünist partisine girmeği istediği fakat bu partiyi bulamadığını söylemiş olduğunu ve onun o sıralarda kamyonlarda çalışması sebebile Ankara'da devamlı kalmadığını gidip geldiğini ve kendisinin Ankara'da Emekçi ve Köylü Partisi'nin teşkilâtını kurduğu sırada esnaf ve işçi ve talebe muhitlerinde tanıdığı bazı kimselerin mevcut olduğunu, Ömer'in de aralarındaki görüşme sırasında esnaf muhiti ile olan temaslarından bahsettiğini, o tarihte daha ziyade talebe muhiti ile temasta bulunduğunu ve fakat ortada bir teşkilâtın mevcud olmadığını ve kendilerinin de bu teşkilâtı kuracak durumda bulunmadıklarını, K.P. ile teması sağlayamadıklarını, yaptıkları faaliyetin fikirlerini yayabilmek ve ileride ilk fırsatta girecekleri K.P.ne adam kazanmak için münferit temaslarda bulunmağa inhisar ettiğini ve bu mevzuları Ömer ve Kemal ile 15 günde bir buluşup görüştüklerini, Kemal Ergin'le olan münasebetin yaptığı tercüme sebebile daha sık cereyan ettiğini, 948 yılında "Harp ve Sulh"ün tercümesi sebebile tekrar İstanbul'a giderek tahminen 7 ay kaldığı bir gün Kadıköy'de tramvay durağında yanına birisinin yaklaştığını, tanımadığı o şahsın kendisini tanıttığını ve bunun evvelce Şakir ismile tanıdığı kimse olduğunu bilahare asıl adının Suphi olduğunu öğrendiğini, bu şahısla beraber Kalamış'a gittiklerini, Şakir'in de komünist olduğunu ve İstanbul'da ona rastladığı için sevindiğini, o günkü görüşmelerinde İstanbul'daki sol faaliyet görüşülmüşse de o gün Şakire daha fazla açılamadığını ve fakat bilahare yapmış oldukları konuşmalarda ona da K.P.ni aradığını söylemişse de Şakir kendisine "irtibatı kaybettiğini" ve fakat bulacağını umduğunu söylemiş olduğunu ve görüşmeleri sonunda birbirlerile irtibatı kesmemeyi kararlaştırmış olduklarını, bu görüşmeden sonra Ankara'ya dönmüşse de 949 baharında tekrar ve aynı sebeple İstanbul'a gelmiş ve Şakir'le de yeniden buluşmuş ve Şakir'in başka kanallardan geldiğini ve K.P.nin bir yazısı olduğunu söyleyerek kendisine bir yazı vermiş bulunduğunu, bunun "Görüşler" olduğunu ve Şakir'in verdiği yazı K.P.nin bir yazısı olduğuna göre partinin mevcud olduğunu anlamış bulunduğunu ve Şakir'in bunun neticesi olarak P. ile temas ettiği kanaatına vardığını ve fakat Şakir'in bu yazıyı başkasından aldığını ve kendisinin P.ye girebilmek için o şahsı bir kanal olarak kullanamayacağını söylediğini ve bunun üzerine "Görüşler"i alarak ayrıldığını ve Ankara'ya döndüğünde bunu teksir etmiş olduğunu, 949 baharında Kemal Ergin'in İstanbul'a gitmesi üzerine Ömer Lütfi ile temasa devam etmiş ve bu arada İstanbul'a gitmezden önce Kemal Ergin'in ta-

nıştırmış olduğu Enver Gökçe ile de temas ettiğini ve bir gün kendisi Ömer Lütfi, Enver Gökçe beraber bir gezi yaptıktan sonra binin Ankara Vilayet Komitesi kurulması için yapılmış bir toplantı olmadığını ve Ömer Lütfi ile beraber geldiğini söyleyen Bekir Karayeli orada gördüğünü hatırlayamadığını, bu buluşma ve gezme esnasında siyasetle ilgili bir mevzu görüşülmemiş ve P. de bahis konusu edilmemiş yalnız onların bazı nazari sualleri üzerinde görüşülmüş bulunduğunu, bu yılın yaz başlarında İstanbul'a gitmiş ve Çifte Havuzlarda bir ev tutarak yerleşmiş ve tercümesini yapmakta olduğu kitap üzerindeki çalışmalarına devam etmiş ve burada son cildi tamamlamış olduğunu, o sıralarda İstanbul'da olduğunu bildiği Kemal Ergin'i arayıp da bulamamış olduğunu, bir gün Burgaz adasında tesadüf etmiş ve ondan sonra buluşup temas etmiş olduklarını ve Kemal Ergin'in Ankara'dan ayrılması sonrasında İstanbul'da bazı muhitlerle edeceği hususunun aralarında görüşülmüş olduğu ve bu arada Kemal Ergin'in Ortaköy'de akrabası olması sebebile bu mahalle sık sık giderek ve bir işçi muhiti olan Ortaköy'de temaslar yapacak olduğunu ve kendisinin de Kemale evvelce cezaevinden tanıdığı bazı şahısların isimlerini vermiş bulunduğunu ve bilahare Kemal Ergin'le olan görüşmelerinden Kemal Ergin'in işçi muhitine girdiğinden, onlardan bazılarile tanıştığından, görüştüğünden ve fakat fikirlerini yaymak yolunda faaliyette bulunabilmek için neşriyata mutlak surette ihtiyaç olduğundan bahsettiğini, neşriyatı yazmayı esasen düşündüğünü, Şakirle yaptığı görüşmelerde de aynı neticeye varmış olduklarını, bu sebeple neşriyat sağlamak düşüncesile Emekçi ve Köylü Partisi'nin lağvından sonra bu Partinin Ankara şubesinin bulunduğu binanın devri sırasında yaptıkları masraf karşılığı olarak almış oldukları 1000-1200 lira kadar paradan bir kısmını sarf etmiş ve onunla teksir makinesi ve daktilo temin etmiş ve bir de ev tutmuş olduklarını, bu evin Küçük Mustafapaşa'da tutulduğunu ve Kemalin aynı evde oturduğunu ve evde bazı neşriyatı bastıklarını. Bu neşriyatı üç kısımda toplamanın mümkün olduğunu, 1inci kısmı tercümelerin, 2inci kısmı başka gizli kanallardan gelen yazıların, 3üncü kısmı da kendilerinin yaptıkları neşriyatın teşkil ettiğini, "İngiliz-Amerikan tezadı", "Lenin'in ölüm yıldönümü" ve "Stalin'in 70inci yaş dönümü" gibi neşriyatın tercümeler grubu olduğunu, "Görüşler",."T.K.P. teşkilât ve prensipleri" gibi yazıların başka gizli kanallardan gelen grupla ve "Mustafa Suphi olayı", "Barış" mevzulu broşür gibi yazıların kendilerinin yapmış oldukları neşriyata dair yazılardan olduğunu söyledi.

Sonraki celsede vermiş olduğu ifadesi Kemal Ergin ve Ömer Lütfi Tunçay ile olan temasına ait kısmında 15 günde bir vaki olduğu zabta geçirilen buluşmalarının üçlü olarak cereyan etmediğini her ikisi ile 10-15 günde bir, ayrı ayrı görüşmüş olduğunu söyledi ve ilave ederek İstanbul'da bulunduğu sırada ve 950 bidayetinde evvelce Ankara Cezaevinden tanıdığı Tevfik Dilmen rastladığını ve bilahare buluşmak üzere randevulaştıklarını ve buluşmalarında Tevfik'le de görüşleri arasında mutabakat olduğunu görmüş ve Tevfik'in daha evvel Kemal Ergin'le de temasta bulunduğunu anlamış olduğunu, 950de çıkan af kanunu sebebile Kemal

Ergin Ankara'ya döneceğinden Kemalde bulunan neşir vasıtalarını Tevfik'e vermek düşüncesile Tevfik'den muvafakatini sormuş ve onun da bu neşir vasıtalarını bir müddet saklayabileceğini söylemiş bulunduğunu ve Tevfik'in bu neşir vasıtalarını bilahare aldığını, Şakir'le yaptıkları görüşmelerde Şakir'in ev bulduğundan ve bu makinelere ihtiyacı bulunduğundan bahsetmesi sebebile Tevfik'den alarak Şakir'e vermeyi düşünmüş ve bunun neticesi olarak teklifi üzerine Tevfik makineleri bir emanetçiye bırakmış ve makbuzunu da kendisine getirmiş olduğunu ve bu makbuzu Şakir'e verdiğini, 951 yılı baharında Şakir'le yaptığı bir görüşmede Şakir'in T.K.P. teşkilât prensiplerinin kendisinde mevcud olduğundan bahsetmesi üzerine Şakir'den bu yayının bir suretini Arap harflerile yazmak suretile aldığını ve bilahare bunu yeni harflerle yazmak için Tevfik Dilmen'e vermişse de Tevfik bu yazı işini bitiremediğinden müteakip kısmını kendisinin tamamlamış olduğunu ve bilahare de bu yazının teksir edildiğini bu arada yine Şakir ile 3 aylık bülteni de müştereken hazırlamış ve bunun da teksir edilmiş olduğunu bilahare bir randevu ile Şakir'in bu teksir edilen yazıları Tevfik Dilmen'e vermiş olduğunu, kendisinin yapmış olduğu faaliyetin bunlara inhisar ettiğini, iddianamede yazılı olduğu şekilde hücre faaliyeti, komite teşkili gibi konularda herhangi bir faaliyeti mevcud olmadığı gibi aidat aldığı hususunun da olmadığını, her ne kadar Tevfik Dilmen ve Kemal Ergin yapmakta oldukları neşriyat için yardım parası almışlarsa da bunların da mahdut olduğunu ve Ankara'da bulunduğu sırada Kemal Ergin ve Ömer Lütfi ile olan münasebetleri dışında hiç kimse ile siyasi bir münasebet tesis etmediği gibi komünizm lehinde de ne Ruhi Su ne Yaşar ne de Raci ile görüşmemiş ve onlara K.P.den veya müsned suçla ilgili hususlardan bahsetmemiş bulunduğunu, Emekçi Partisinden tanıdığı Raci ile aralarında bazı görüşmeler olmuşsa da bunların da komünizmle ilgili olmadığını, Boz Mehmed'in Ankara'ya geldiği, kendisiyle görüştüğü iddiasının da doğru olmadığını, Boz Mehmed'i 20 seneden beri tanıdığını ve fakat bir o kadar seneden beri görmemiş, cezaevine geldiği zaman karşılaşmış olduğunu, Halil Yalçınkaya'yı da 15 senedir tanıdığını, tanışmalarının evvelce bayram günleri siyasi sabıkası olanların polisçe nezarete alınmaları sırasında vaki olduğunu, Ankara'dan İstanbul'a naklettikten sonra Halil Yalçınkaya'yı yolunun üzerine rastlayan dükkan önünden geçerken sık sık görmüş ve konuşmuş bulunduğunu, fakat bu yakınlarda aralarında P. faaliyeti ile ilgili herhangi bir münasebet mevcud olmadığını ve keza faal komite diye bahsedilen bir komite içerisinde de onunla temasının mevcud olmadığını, Celal Zühtü'yü [Benneci-E.A.] de 944 yılından cezaevinde bulunmaları sebebile tanıdığını, sonra uzun bir zaman görmediğini ve 49 yılında bir gün Şişli ile Hürriyeti Ebediye Tepesi civarında rastlamış ve konuşmuş olduklarını, ikinci bir konuşmalarının yine [1 sözcük okunamadı] üzerine Kapalıçarşı'da vukua gelmiş ve bir müddet birlikte yürümüş ve sonuncu olarak ta ev araması sebebile bir komisyoncu temini ricası için Celal Zühtüyü dükkanında görmüş konuşmuş ve bir komisyoncu tavsiyesi almış fakat

bu ve konuşmanın hiç birinde de Celal Zühtü ile aralarında siyasi herhangi bir mevzuun görüşülmemiş olduğunu, bu tarihten 2-3 gün sonra da tevkif edildiğini, Abdülkadir Demirkan'ı 943 yılında Kutlu ve Özen pastanelerinde görmek suretile tanımış olduğunu, o zaman, Abdülkadir'in yedek subayda olduğunu kendisine söylediğini, görüşmelerinde san'at ve edebiyattan bahsettiklerini, bilahare 951e kadar görmediğini, bu tarihte Abdülkadir'e Babıali'de rastlamış kendisi o sırada Şenlikköy'de oturmakta olduğundan plaja geldiği takdirde daha iyi dostluk edebileceklerini söylemiş ve fakat Abdülkadir kendisini ziyarete gelmeden tekrar Bakırköyü'nde ve bir dondurmacı dükkanında Abdülkadir'e tesadüf etmiş, beraberce dolaşmış ve sahile kadar inerek san'at ve edebiyat meseleleri üzerinde görüşmüş, Abdülkadir kendisine yazmakta olduğu bir romandan ve bazı şiirlerden bahsetmiş bulunduğunu, bu görüşmeden sonra Abdülkadir'in de kendisini Emirgan'a davet ettiğini ve ondan sonra Abdülkadir'i kendisi plaja çağırmış ve bu suretle aralarında bazı görüşmelerin cereyan etmiş bulunduğunu ve fakat Abdülkadir'i asker olarak hiç görmediğini, onu askeri lisede sivil öğretmen olarak bildiğini ve muvazzaf olanların yedek subaya gideceğini bilmediğinden ilk tanışmalarında Abdülkadir'in yedek subayda olduğunu söylemesine bakarak onu bu şekilde tanıdığını, Abdülkadir'le bu görüşmeleri sırasında Abdülkadir'in yazdığı roman için gazeteleri taradığından kendisine bahsetmiş ve kendisi de tarihi bilgilerle alakalı bir kitap yazmakta olduğundan Abdülkadir'den gazetelerden çıkardığı kısımlardan tarihle alakalı olanları kendisine vermesini istemiş ve onun da bir-iki defa paket halinde bu yazı kısımlarını kendisine vermiş olduğunu, Abdülkadir'e neşriyat olarak hiçbir yazı vermediğini, komünizmden gizli Partiden bahsetmediğini, Abdülkadir'i Tevfik Dilmen'le tanıştırmamış olduğunu, her ikisinin birbirini tanışım olup olmadıkları hakkında bilgi sahibi bulunmadığını,

Şevki Akşit'i tanımadığını, polis takip raporlarına göre Bakırköy'de Şevki Akşit'le konuştuğu ileri sürülüyorsa da, Bakırköyde konuştuğu zatın Kemal Dayan olduğunu, Kemal Dayan Dündar [Baştımar-E.A.] ile cezaevinde bulunduğu sırada ve kendisi Dündar'ı görmeye gittiği zaman görmüş ([1 sözcük okunamadı] Kemal Dayan da ziyaretçiler arasında bulunduğundan) ve bu şahısla bilahare kendisinden bazı meseleleri sormak istemesi sebebile aralarında bir görüşme cereyan etmiş ve bu arada Kemal Dayanın gençlik meseleleri hakkında da bazı sualler sormuş ve bunları kendi görüşüne göre cevaplandırmış ise de bu şahsa da komünizmden bahsetmemiş bulunduğunu, Ankara'da iken tanımış olduğu Enver Gökçe'nin İstanbul'da bulunduğunu bilmekle beraber buna da tesadüfen rast gelmiş ve Enver'in teklifi ile Kumkapı'da beraberce oturup yemek yemiş olduklarını, bu arada Enver'in kendisinden K.P.de alt kademe ile üst kademe arasındaki münasebetlerin şekilleri, bizde de K.P. mevcud olup olmadığı hakkında sualler sormasından Enver'in Teşkilât prensiplerini okuduğunu anlamış ve suallerine T.K.P. Teşkilât prensiplerinden anladığı şekilde cevap vermiş, bizde de K.P. olduğu fakat kendisinin de partiyi bilemediğini bildirmiş bulunduğunu, gerek

Enver'in gerekse Şevki Akşit'in Vilayet Komitesi içerisinde bulunup bulunmadıkları hakkında kendisinin malumat sahibi olmadığını, Kemal Ergin ve Tevfik Dilmen'le yaptığı temaslarda ve görüşmelerde hücre, vilayet ve mıntıka komitesi gibi tabirlerin geçmiş olabileceğini ve fakat bunlardan umumiyetle komünist partilerinin teşkilât ve prensiplerinden konuşurken bahsettiğini ancak kendi yaptığı temasların hücre ve komite faaliyetleri ile ilgili bir tarafının mevcud olmadığını ve yine gençlik komitesi adındaki bir komite teşekkül edip etmediği hakkında da bilgi sahibi olmadığını, Mihri Belli'yi 1945-46 yıllarında Dündar Baştımar'ı ziyarete gittiği sırada görmek sureti ile tanımış ve fakat bilahare 1951 yılına kadar görmemiş ve bu yıl içerisinde 1-2 defa görmek sureti ile konuşmuş olduğunu fakat aralarında gizli randevular tesbit etmemiş ve buluşmamış ve iddia edildiği gibi Ankara'ya Mihri Belli'ye verilmek üzere mektup ta göndermemiş olduğunu, Macit Bilge'yi, Tevfik Dilmen vasıtası ile tanıdığını, Tevfik'in kendisine İzmir'den birisinin geleceğini söylemiş ve kendisinin de muvafakat etmiş olması üzerine Macit'in Tevfik Dilmen ile beraber gelmiş olduklarını ve bir kahvede oturarak görüştüklerini, bu konuşmada Macit Bilge'nin İzmir'de ileri düşünceli bir muhit mevcud olduğundan, bir gazete çıkarmayı arzu ettiklerinden bahsetmiş ve gazetenin çıkması hususunda yazı vermek suretile yardımda bulunmasını rica etmiş ve kendisinin de gazete çıkınca bir nüshasını göreyim sonra yardım yaparım demiş olduğunu ve Macit Bilge ile o gün memleket meselelerinden ve diğer bazı aktüel meselelerden bahsetmiş olabileceklerini ve fakat bu şahısla da komünizm ve parti mevzuunda bir şey görüşmediği, Saim Altınеş'i de Tevfik Dilmen'in tanıttığını, daha evvel Saim'i ismen tanımakta olduğunu, "cemiyet şekilleri" adlı bir eser yazmayı düşündüğünü ve fakat ekonomik gelişmeler hakkındaki malumatı noksan olduğundan, müfettiş olması sebebile muhtelif muhtelif vilayetlerde dolaşmakta olan Saim Altınеşten kütüphanelerde mevcud salnameleri (?) tetkik ederek faydalı bilgileri kendisi için çıkarmasını rica etmiş ve Saim'in Eski Türkçe bilmediğini ileri sürmesi üzerine ne kadar mümkün olursa kendisine bilgi toplamasını istemiş olduğunu, Saim Altınеş'le Tevfik'in tanıştırmasından sonra tekrar buluşmuşsa da Saim'le de komünizm ve parti hakkında herhangi bir mevzuu konuşmadıklarını ve Saim Altınеş'i ismen tanıması sebebinin Saim Altınеş'in kayın biraderi olan şahsın kendisinden "[1 sözcük okunamadı] vergi sistemi" hakkında malumat istemesi ve kendisinin de kurumunda mevcud ansiklopediden bazı malumatı çıkarmayı [söz] vermesi sırasında Saim'in de adının geçmiş olmasından ileri geldiğini, iddianamede bahsi geçen festivale bazı şahısların gönderilmiş olması meselesinden Tevfik'in kendisine bahsettiğini ve fakat bu şahısların kimler olduğunu söylemediğini veya söylemişse de kendisinin bunun üzerinde durmadığı için hatırlayamadığını ve gerek bu meseleden gerekse diğer bazı meselelerden Emniyet Müdürlüğünde de ısrarla müteaddit defalar bahsedilmesi sebebile bazı hadiseleri Emniyette duymasından evvel mi yaşamış yoksa emniyette mi duymuş olduğunu kestiremediğini, festivale katıl-

mak üzere giden şahısların yol paralarının nasıl temin edildiği, bu şahısların beraberinde bazı neşriyatı götürmüş olup olmadıkları hususunda malumatı olmadığı gibi festivale katılacak bir şahsın giymesi için milli bir kıyafet te göndermediğini, Paris'le muhaberesi olmadığını ve böyle bir teması temin için vapurla irtibat sağlandığından haberi olmadığını ve Tevfik Dilmen'in de bu hususta bahsetmediğini, Yenimahalle'de vaki olduğu iddia edilen ve 2 Eylül 1951'e rastlayan toplantı hakkında sorgusu yapılırken bu toplantının varit olmadığını belirtmiş ve zabta da o zaman bu şekilde geçirilmiş ve tarafından da imzalanmış olduğunu, hücresinde pazara rastlayan 2 Eylül 1951'de ne yaptığını düşünmüş ve o zaman henüz aradan uzun bir zaman geçmediği için mezkûr tarihte evde olduğunu, abilerinin misafirleri olduğunu ve akşama kadar dışarı çıkmayarak evde çalışmış olduğunu hatırladığını, bu hususun ilk sorgusundan sonra kendisinden hemen Hamdi tarafından yeniden sorulması üzerine parti toplantısı olmadığını ilk ifadesindeki gibi belirtmekle beraber ilk ifadesi sonradan tahkikat hakiminin okumuş olduğu takip raporları ile bazı ifadeler münderecatına göre kendisi de bir gezinti uydurmuş ve Yenimahalle toplantısını bu şekilde anlatmış ve bilahare de bunun Hamdinin tespit ettiği hususların ilk tahkikat ifade zabtına geçirilmiş ve kendisi tarafından bu zabtın imzalanmış olduğunu fakat hakikatte kendisi, Mihri Belli, Halil Yalçınkaya ve Reşat Fuattan müteşekkil bir toplantı yapılmamış ve burada T.K.P. Teşkilât Prensipleri'nin kendisi tarafından okunmamış olduğunu, Cihangirde vukua geldiği iddia edilen toplantının ise tamamen asılsız olduğunu, Sevim Tarıyı hemşerisi olması ve ailece tanışmaları sebebile eskiden beri tanıdığını, Paris'te olduğunu işitmiş bulunduğunu ve bir gün tramvayla Beyoğluna çıkarken yaya gitmekte olan Sevim'i gördüğünü, bilahare Abdülkadir'le görüştüğü zaman Abdülkadir'in Sevim'le görüşmek arzusundan bahsetmiş ve sonra kendisinin de aynı arzuyu izhar etmiş ve bu sebeple bir de kart vermiş ve eğer bir mahzur yoksa Yenimahalle'de devamlı olarak gidip oturduğu aile bağına gelmesini ve orada kendisini bekleyeceğini söylemesini rica etmiş ve Abdülkadir ile Sevim'in bu davet üzerine birlikte gelmiş olduklarını, Abdülkadir'in işi olduğunu söyleyerek yanlarından ayrıldığını, Sevim'le bir müddet görüştükten sonra ayrılmış ve ayrı ayrı zamanlarda 2-3 defa daha buluşmuş olduklarını, kendisi Sevim Tarı'dan Paris'teki Jön Türkler meselesini sormuş onun da bildiği duyduğu bazı şeyleri söylemişse de esaslı olarak bir şey ifade edememiş bulunduğunu, bu arada Sevim'in kendisinden bazı plaklarla kitapları istemiş olduğunu ve bunun neticesi olarak aralarındaki buluşmaların vukua geldiğini, istenilen şeylerin bir kısmını kendisi temin etmiş bazı kitapları da Tevfik vasıtasile temin etmiş olduğunu, plakları da kendisinin temin ettiğini Sevim'in ne şekildeki şarkıları [sevdiğini] söylemesi sebebile bunları çaldırıp seçtiğini, Sevim'in partili olup olmadığı hakkında bilgisi olmadığını ve Sevim'in yakalanması sırasında üzerinde çıkmış bulunan bazı yazıların Sevim'e kendisi tarafından da verilmediğini ve Sevim tarı için almış olduğu kitapların piyasada satılan kitaplar olduğunu, Tevfik dilmenden

de Sevim'e vermek üzere aldığı kitapların isimlerini hatırlamamakla beraber bunların da piyasada serbest satılan kitaplar olduklarını söyledi.

Soruldu: 947 yılında İstanbul'a gelişinde görüştüğünü söylediği şahıslar Emin Sekun ve soyadını bilmediği Mehmet idi. Daha ziyade Emin Sekun'la görüşmüştüm.

Soruldu: Kemal Ergin Ankara'dan İstanbul'a geleceği sırada hapishaneden tanıdığı bazı şahısların Ortaköy'de tütüncüler muhitinde bulunduklarını onlardan faydalanabileceğini Kemal Ergin'e söylemiştim. Mesela Seyit Atılal'ı da cezaevinden tanımaktaydım. Fakat Kemal Ergin'e Seyitin isminden bahsedip etmediğimi tam hatırlamıyorum. Ve başkaca Kemal Ergin'e hangi isimlerden bahsetmiş olduğumu da şimdi hatırlamamaktayım dedi.

Soruldu: Şakir adındaki şahsı veya Suphi'yi evvelce Moskova'da bulunduğu sırada gördüğünü, en son olarak tevkifine takaddüm eden bir ay zarfında görmüş bulunduğunu bilahare bu şahsın nereye gittiğini bilmediğini, ikametgahı hakkında da bilgi sahibi olmadığını söyledi.

Soruldu: Macit Bilge ile olan görüşmemizde Macit'in çıkacağını söylediği gazete bilahare bana gönderilmedi ve ben de çıkacağı söylenen gazetede neşredilmek üzere yazı vermedim.

Soruldu: Abdülkadir'le olan buluşmalarının ifadesinde geçen mahallerden ayrı olarak Harbiye ile Tophane arasındaki yolda tesadüfen rastlamış olduğunu, Nâzımın neşredilmemiş bazı şiirlerini kendisinden duyarak alâka gösterip istemiş olduğunu, bu şiirleri başkalarına vermiş olduğundan alıp Abdülkadir'e vermediğini ve bahsi geçen şiirleri Nâzım hapiste iken kendisi ile olan muhaberesi sırasında temin etmiş olduğunu ve bu şiirlerin siyasi mahiyetleri olmadığını söyledi.

Soruldu: Sevim Tarı'yla ifademde geçtiği şekilde Abdülkadir'le olan buluşma ve görüşmemizden evvel görüşmemiştim. Sevim Tarı'nın Jön Türkler hakkında bilgisi olduğunu bilmemekle beraber Paris'ten gelmesi itibarile gazetelerde okuduğumuz yazıların sıhhat derecesi hakkında bilgi verebileceğini umarak kendisile görüşmüştüm. Sevim Tarı ile görüşmemiz sırasında kendisine evvelâ umumi mevzuulardan, Paris'teki talebe hayatından san'attan bahsetmiş ve ondan sonra da Jön Türkler hakkında konuşmuştuk. Sevim Tarı Jön Türkler hakkındaki sualimi tabii olarak karşıladı ben onda fevkalâde bir tepki yarattığını zannetmiyorum. Sevim'le Paris'e gitmesinden evvele rastlıyan tarihlerde bir iki defa Kuzguncuk'ta görüşmüştük. Resme olan merakını da oradan bilirdim dedi.

Soruldu: Sevim Tarı'nın görüşmeleri sırasında kendisinden neler sorduğunu hatırlamadığını herhalde mühim şeyler olmadığını söyledi. Sevim Tarı için almış olduğu plakların bedeli karşılığı olarak 100 lira aldığını ve bu miktarda parayı plakları almış olduğu yere ödemiş bulunduğunu ve Sevimden başka para almadığını...

Soruldu: Sevim Tarı'ya verdiği kitapların kendi kitapları içerisinden verilmiş olduğunu, piyasadan almadığını, Tevfik Dilmen'in getirdiği kitapların bedelini de bu hadiseden kısa zaman sonra tevkif edildiği için veremediğini ve Tevfik'ten kitapları sadece dükkânlardan almasını değil varsa temin etmesini istemiş bulunduğunu söyledi.

Soruldu: Şefik Hüsnü Değmer'i tanıdığını ve fakat Emekçi ve Köylü Partisinin kurulmasından sonra parti kapanıp, tevkifleri yapıldıktan sonraki zaman içerisinde Şefik Hüsnü Değmer'i görmediğini ve aralarında bir münasebet mevcud olmadığını söyledi.

Soruldu: Ömer Lütfi, Enver Gökçe ile buluşup Kavaklıdere'ye doğru gezintiye başladıkları mahallin su deposu civarı olarak söylendiğini fakat kendisinin bu yeri hatırlamadığını söyledi.

Soruldu: Kemal Ergin İstanbul'a giderken temas hususunda Halil Yalçınkaya'dan bahsetmemiş bulunduğunu ve İstanbul'da Kemal Ergin ve kendisinin bulundukları zaman içerisinde de Kemal Ergin'e Halil Yalçınkaya ile temas etmesi hususunu söylemediğini, Halil Yalçınkaya ile Kemalin İstanbul'da bulunduğu sıralarda görüşmüşse de bunların da tesadüflerden ibaret olduğunu ve bu görüşmelerinde Halil Yalçınkaya'nın kendisine Kemal Ergin'den bahsetmediğini ve Kemal Ergini Halil Yalçınkaya vasıtasile bulmamış olduğunu...

Soruldu: Ankara'da bulunduğu müddet içerisinde Görüşler'den başka neşriyatın yapıldığını ve bu şekilde bir yazının tercüme edilmiş, kaleme alınmış veya teksir edilmiş bulunduğunu hatırlamadığını Görüşler'in 3 nüsha olarak çıkarılmış olduğunu, bunlardan biri kendisinde kalmış, birini Kemale vermiş, birini de Ömer'e vermiş olduğunu, Kemal Ergin'le olan münasebetleri içerisinde sol temayülleri olan neşriyat hakkında görüşmediklerini ve kendisinin Kemal Ergin'e bu neşriyat hakkında tavsiyede bulunduğunu hatırlamadığını söyledi.

12 Ocak 954

Zeki Baştımar:

Soruldu: Nuhun Gemisi[81], Barış[82] ve Hür Gençlik[83] gibi neşriyatla şahsen alâkası bulunmadığını ve Rasih Güran'ı Ankara'dan tanımakta ise de bu şahısla aralarında bir samimiyetin de mevcud olmadığını söyledi.

Soruldu: Tevfik Dilmen'le yaptığımız görüşmelerde Enver Gökçe ile Kadri Buldu'nun buluşmalarını temin için bir randevu tesbit etmedim dedi.

---

[81] Bu dergi için bkz. http://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/nuhun-gemisi/

[82] Bu dergi için bkz. http://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/baris/

[83] Bu dergi için bkz. http://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/hur-genclik/

Soruldu: İddianamede yazılı olduğu şekilde kendisinin sekreterliğinde Celal Zühtü Benneci ve Halil Yalçınkaya'dan müteşekkil bir komitede bulunmamış olduğunu söyledi.

Soruldu: Abdülkadir Demirkan'la olan görüşmemiz sırasında Abdülkadir'in bana meşgul olduğu bir talebe grubundan ve bunların arasında radyo vasıtasile hariç memleket neşriyatını dinlediklerinden yine bu talebelere yazı makinesi alındığından bahsetmemiştir dedi.

Soruldu: Kendisinin gerek İzmir ve gerekse Ankara ile irtibat yapılması için berber Ahmet Hoşbay ve İsmail Safa Sindir adreslerinin kullanıldığından malumatı olmadığını ve bu adresler vasıtasile kendisine mezkûr mahallerden ne mektub ne para gelmediğini ve başka eller vasıtasile bu adreslere gelmiş para ve mektub almadığını söyledi.

Soruldu: Festivale gidecek şahıslarla festival komitesine hitaben yazılmış ve ipekli bir kumaş üzerine dercedilmiş bulunan yazılardan haberdar olmadığını, kendisinin de böyle bir yazı yazmadığını ve Sevim Tarı'ya talimat göndermediğini söyledi.

Soruldu: Sevim Tarı ile yaptıkları görüşme sırasında İsviçre'de kalacağından ve orada tanıdığı kimse bulunmadığından kendisine bahsetmesi üzerine Sadun Aren'den bahsetmiş ve onun adresini vermiş bulunduğunu, kendisinin Paris'e mektub yazmadığını Ferhat müstear adının kendisine ait bulunmadığını ve bu isim tahtında yazı yazmadığını ve Sevim Tarı'ya Fransız Komünist Partisi'ne hitaben yazılmış bir yazıyı da vermemiş bulunduğunu söyledi.

Soruldu: Ömer Lütfi ile İstanbul'da bulunduğu sırada ve onun Ankara'dan gelmesi ile iki defa görüştüğünü, Ömer Lütfi Ankara'daki durumdan bahsetmiş ve bu arada kendinin temasta bulunduğu esnaf muhiti yani terziler muhiti ile, kurmakta olduğu inşaatçılar sendikasından ve talebe grubu ile olan temaslarından bahsettiğini ve bu arada talebelerle olan temasın kesildiğini çünkü onların disipline riayet etmediklerinden bahsetmiş bulunduğunu, kendisinin de Ömer'e ortada bir teşkilât bulunmadığından bu şahıslardan disiplinli hareket etmelerini istemenin doğru olmayacağını söylemiş ve tenkid etmiş olduğunu, o zamanki temaslarının münferit olduğunu ve umumiyetle kendi fikirlerinin yayılması yolunda gayret sarfettiklerini söyledi.

Soruldu: Recep Egemen ve Ziya Kirman'la aramızda ileri bir münasebet mevcud değildi. Bu şahıslarla hatırladığıma göre bir ziyafette tanışmış ve hariçte de bir iki defa görüşmüştüm dedi.

Soruldu: Sevim Tarı ile görüşmemizde Sevim Tarı Paris hakkında malumat veren bir yazıyı bana vermemiştir ve Sevim'le "Barış Yolu"[84] dergisi hakkında

[84] Bu dergi örnekleri için bkz. http://www.tustav.org/tustavtkp-arsiv-fonu/ içinde Gün Benderli-Togay Arşiv fonu.

konuşmadığını, Sevim'in bundan bahsetmediğini kendisinin de haricen bu derginin mevcudiyetinden haberdar olmadığını, Müdüriyet'te gördüğünü ve görüşmelerinde "Tek Cephe"den[85] de bahsedilmemiş olduğunu, "Gençlik Mukavemet Cephesi" ismi altındaki teşekkülden de haberi olmadığını ve bunu da Emniyet'te duymuş olduğunu söyledi.

Soruldu: Asım Akşar'ı Kudret gazetesinde çalıştığı sırada bu gazete idarehanesine ara sıra uğraması sebebile görmüş ve tanımış olduğunu bir iki defa da hariçte görüştüğünü ve İstanbul'da bulunduğu müddet içerisinde bir gün Asım'a Tepebaşı civarında rastlamış ve orada bir müddet için gazinoda oturmuş ve bu arada kendisine Ankara'da Titocu olduğu yolunda bazı dedikodular çıktığından bahsetmiş ve kendisinin de böyle dedikodular yapılabileceğini, aslı solmadıktan sonra üstünde durmağa değmeyeceğini söylemiş olduğunu ve ondan sonra da Asım'ı cezaevinde görmüş olduğunu, Ömer Lütfi ile yaptığı görüşmelerde Ömer'in kendisine bundan bahsetmemiş olduğunu veya bahsetmişse de şimdi hatırlamadığını söyledi.

Soruldu: Kendisi ile görüşüp temasta bulunan şahısların bu temaslarını betahsis yapmadıklarını, Macit'i Tevfik'in getirdiğini, Asım'la da tesadüfen karşılaştıklarını ve Ömer'le de esasen aynı fikirde olduklarından konuşmalarının tabii olduğunu, bu şahıslarla diğer mevzularda da görüşme yaptığını ancak burada bahsi geçen hangi [1 sözcük okunamadı] onlardan bahsettiğini ve yine kendisinin sol temayüllü olarak tanındığını ve evvelce yapmış olduğu legal sol temayüllü neşriyatla da kendisinin tanınmış olduğunu, memlekette sol temayüllü kimselerin az olduğunu, bu sebeple de kendisi ile görüşmelerin pek te gayrı tabii olmadığını söyledi.

Soruldu: Boğazkesen'de parti faaliyeti için ev tutulduğundan haberdar olmadığından ve bu eve giden Tevfik Dilmen'le de buluşmadığını söyledi.

Soruldu: "Barış" dergisi sahibi Rifat Pelvan'ı tanımadığını ve bu şahıs tevkif edildiği zaman yardım edilmesi veya avukat tutulması hususunda aralarında bir görüşme geçmediğini...

Soruldu: Grev tasarısı ve iş kanunu üzerinde yapılacak olan tadiller etrafında iddia edildiği gibi parti sendika komitesince çalışma yapıldığından haberdar olmadığını ve Tevfik Dilmenden bu hususta bir şey duymadığını, Tevfik'in söylememiş olduğunu söyledi.

Soruldu: Marangoz Şevki ve Mehmet Tan adlarındaki şahısları tanımadığını, bu şahıslar hakkında aralarında Kemal Ergin'le bir konuşma geçip geçmediğini hatırlamadığını ve Saim Altineş'in kayınbiraderi olan Sadun Aren'i Ömer Lütfi ile tanıştırmadığını söyledi.

---

[85] Bu dergi örnekleri için bkz. http://www.tustav.org/tustavtkp-arsiv-fonu/ içinde Gün Benderli-Togay Arşiv fonu.

Soruldu: Tevfik Dilmen'le görüşme sırasında Tevfik Dilmen'e bir tevkifat vaki olduğu takdirde yedek MK üyelerinin kimlerden ibaret olacağı ve bu arada bu mevkileri Kemal Ergin, Macit Bilge ve Tevfik'in alacaklarını söylememiş bulunduğunu söyledi.

Savcı sordu: Kendisinin gizli komünist partisi ile temas teminine çalıştığını fakat bulamadığını, kendisi ile temasta bulunan şahısların da bunu gösteremediklerini, memlekette polisin de gizli komünist partisini aradığını, onun da bulamadığını çünkü komünist partisinin müşkül şartlar içerisinde ve çok gizli olarak çalıştığını ve bu parti içine sızmak isteyenler olduğu için kendi arasına lâyık gördüklerini aldığını zannettiğini, kendisini buna lâyık görüp görmediğini bilemediğini ve lâyık görülmek için itimad telkin edici bazı şeylerin yapılması icab ettiğini söyledi.

Savcı sordu: İstanbul'da bulunduğu sırada Enver Gökçe'nin bir defa gelerek kendisi ile temasta bulunduğunu hatırladığını ve Enver'in bu ziyareti Çifte Havuzlardaki eve gelmek suretile yaptığını, bu ziyaret sırasında Enver'in Ankara'daki gençlik derneğinden bahsetmiş ve derneğin Ankara'daki sağ talebelerin tazyikine maruz kaldığından ve bunun neticesi olarak ta idare heyetinin derneği kapamak zorunda kaldığından bahsetmiş ve bir de emperyalizm hakkında bazı sualler sormuştu, bunun dışında Enver Gökçe'nin Ankara'dan gelerek benimle teması olmamıştır ve tahminen 1951 yılı içerisinde Kemal Ergin'in İstanbul'da iki defa kendisile görüşmüş olduğunu Kemalin bu gelişlerinin ilkinin Mecidiyeköyü civarında olduğunu ve Kemale burada tesadüf etmiş olduğunu, bu gelişinde Kemalin Ankara'da Ömer Lütfi'nin bazı gençlerle teması kesmek hakkındaki düşüncesinden ve hülbuki bu gençler arasında kendi fikirlerine uygun fikirde bulunan şahısların mevcud olduğundan bahsettiğini, ikinci gelişinde Kemal Ergin'in Tevfik Dilmen'le beraber geldiğini ve esasen o gün kendisinin Tevfik Dilmen'le buluşmak üzere bir randevusunun olduğunu ve fakat bu karşılaşmada kemal Ergin'le evvelce konuştukları mevzular üzerinde konuşmadıklarını, evvelâ Tevfik'in ayrıldığını bir müddet Kemal Ergin'le konuştuktan sonra Kemal Ergin'in de ayrılıp gittiğini, bu buluşmanın Yenikapı civarında bulvar üzerinde vaki olduğunu ve kendisinin Kemal Ergin'in Ömer'in tarzı hareketi hakkındaki sözlerini teşvik etmiş ve Ömer'in hareketlerini tenkid etmiş bulunduğunu ve Kemal Ergin'le olan her iki buluşmasında da Tevfik Dilmen'le randevuların mevcud olduğunu ve bu randevulara Tevfik'in Kemal Ergini de beraberine alarak gelmiş bulunduğunu ve bu buluşmalarda Kemal Ergin'in yanında Tevfik Dilmen'le veya Tevfik Dilmen'in yanında Kemal Ergin'le aralarında mutabakatın mevcud olduğunu söylediği fikirler etrafında görüşmediğini, bu şahıslarla tek tek, ayrı olarak konuştuğunu söyledi.

Abdülkadir Demirkan sordu: Abdülkadir ile yaptıkları görüşme arasında mahallini ve zamanını tayin edememekle beraber Abdülkadir'in karısının Sevimden aldığı bir mektubda Sevim'in Avrupa gazetelerinin Berlin festivalinden bahset-

tiklerini bu arada Fransız gazetelerinin de aynı konuyu ele aldıklarını ve Berlin festivalinin bir fiyasko ile neticelendiğinden bahsettiğini, bunu Abdülkadir'den duyduğunu söyledi.

Sevim Tarı sordu: Tevfik Dilmen'in getireceği yazılı şeylerin de kitap olduğunu bülten olmadığını tastik etti.

Behçet [Pekmerdol] sordu: Abdülkadir'le yaptıkları görüşmelerde Demirkan'ın Behçet Pekmerdol'dan kendisine bahsetmediğini ve İzmit'te Osman Nuri adında kimseyi tanımadığını ve üç aylık bültende bu ismi de içerisine alan bir yazı geçirilmiş olup olmadığını hatırlamadığını eğer böyle bir yazı mevcud ise bunun nereden çıktığını hatırlayamıyacağını söyledi[86]

[86] Abdülkadir Demirkan'ın Behçet Pekmerdol da içinde olmak üzere TKP 1953 Davası'yla ilgili olarak yazdığı "Sevim Belli'nin Önemli Sorusu" başlıklı makalesi için bkz. *Tüm Yazıları Konuşmaları*, Vedat Türkali, Gendaş Kültür, Aralık 2001, s. 391-420.

Türkiye gericiliğin kıskacında[87]

Yakub Demir

Türkiye, Birinci Dünya Harbinden sonra milli kurtuluş devrimlerinin zafere kavuştuğu memleketlerden biridir. Türk halkının 1918—1923 yıllarındaki anti-emperyalist savaşı, memlekette politik bağımsızlık elde edilmesi ve feodal-teokratik monarşi rejimi harabeleri üzerinde yeni Türk devletinin kurulmasiyle sona erdi. Fakat idareci sınıfların son çeyrek yüzyılda güttükleri halk aleyhtarı hıyanet politikası neticesi olarak, memleketimiz politik, ekonomik ve askeri bakımdan emperyalist devletlerin tam bağımlılığı altına düştü, saldırgan Batı bloklarının askeri üssü, talimgâhı ve yabancı tekellerin arpalığı haline getirildi.

Milli hıyanet politikası

Türkiyede milli burjuva (Kemalist) devrimi anti-emperyalist karakter taşıyan, memleketin sosyal ve ekonomik hayatında köklü değişiklikler yapmıyan, yarıyolda kalmış bir devrimdir. Bağımsızlık elde edildikten az sonra anti-emperyalist milli cephe birliği dağıtıldı. Devrimin önderliğini yapan milli burjuvazinin ve liberal toprak sahiplerinin temsilcileri köklü sosyal-ekonomik reformlara yanaşmadılar, emperyalist tekellerin mülklerine: bankalara, sanayi ve ticaret işletmelerine, demiryollarına, liman tesislerine v. s dokunmaktan korktular. Sadece padişah ailesinin, derebeylerin, şeyhlerin ve milli kurtuluş hareketine karşı savaşarak istilâcılarla beraber memleketten kaçan komprador burjuvaziden bir kısmının mülklerine el koymakla yetindiler.

Yapılan üstünkörü reformlar, geniş halk yığınlarının istek ve ihtiyaçlarını tatmin edemedi, halka demokratik haklar ve hürriyet sağlıyamadı. Neticede emekçilerin desteğini kaybeden burjuvazinin, gericiliğe ve yabancı sermayeye karşı savaşta mukavemet mevzileri önemli derecede zayıfladı.

Gerçi Cumhuriyet rejiminin ilk 10-12 yıllarında idareci sınıflar, devlet idaresinde ve kültür alanında, ortaçağ kalıntılarının yokedilmesi, yabancı sermayenin mevzilerinden sürülüp çıkarılması yolunda ilerici birçok reformlar yaptılar. Etatizm politikası (devlet hesabına ve devletin yardımiyle sanayi işletmelerinin kurulması) memleketin ekonomik bağımsızlığının korunmasına yardım etti. İlâve etmek gerek ki, o devrede Türkiyenin dış politikası da esasta ilerici bir karakter taşıyordu. Sovyetler Birliği ile işbirliğinin milli ekonominin gelişmesinde, milli

---

[87] "Barış ve sosyalizm problemleri" dergisinin 1963 yılı, 11-nci sayısında çıkmıştır notuyla Yeni Çağ dergisi, yıl: 1964, sayı: 1-2, sayfa:

egemenliğimizin kuvvetlendirilmesinde büyük rolü olmuştur. Fakat milli burjuvazi bütün bu hayırlı işleri kitleleri işe karıştırmadan yapmağa çalıştı, çünkü onları harekete getirmekten çekiniyordu, idareci çevreler, gelişen işçi ve demokratik halk hareketini bastırmak için her çareye başvurdular. İlerici kimseleri takipler, işçi teşkilâtlarına baskı hızlandı. Komünist partisine karşı terör daha da şiddetlendi. Bütün bunları, yabancı sermayenin memlekete sokuluşu takip etti, onun baskısı altında da milli burjuvazi yerli irtica ile anlaşma yoluna kaydı. Memleketin dış politikasının yönü birden değişti.

Atatürkün ölümünden sonra hâkim sınıflar emperyalist devletlerle, bu arada Hitler Almanyasiyle açık bir yakınlaşma yolu tuttular. Memlekette gerici, emperyalist taraflısı rejim kuruldu. Büyük milli burjuvazinin, hiç mübalâğa etmeden, *milli hıyanet vasfını verebileceğimiz politikasının* sonucu işte bu oldu.

Komünist partisi, doğduğu andan beri bütün ilerici milli kuvvetlerin sıkıca birleşmesi, demokrasinin gelişmesi, başlıyan antifeodal ve antiemperyalist devrimin sonuna kadar götürülmesi için durmadan savaşmıştır. Komünistler emperyalizme verilen her tavizin içyüzünü açığa vurmuşlar, idareci çevrelerin Sovyetler Birliğiyle münasebetleri kasten bozarak Türk halkının en köklü menfaatlerine hıyanet ettiklerini, memleketi emperyalizmin kucağına ittiklerini önceden haber vermişlerdir.

Türk idareci çevrelerinin İkinci Dünya Harbi sırasında oynadıkları kötü rolü herkes bilir. Türk hükümetinin ilân ettiği "tarafsızlık", Türkiyenin Hitler Almanyasının sadık bir müttefiki durumuna düşmesine ve harpte Sovyetler Birliğine karşı ona yardım etmesine engel olmadı.

İkinci Dünya Harbinden sonra Türkiye zor duruma düştü. Memleket ekonomisinin, Alman askeri ekonomisinin ihtiyaç ve menfaatlerine göre ayarlanmış olması Türkiyeyi ekonomik yıkıma sürükledi. Halkın güvenini tamamiyle kaybeden hükümet, emperyalizm cephesinde kendisine destek aramağa başladı, Türkiyenin askeri-stratejik mevkiine büyük önem veren Amerika Birleşik Devletleri bundan faydalanmakta gecikmedi. Sosyalist memleketlere karşı tecavüz plânlarını gerçekleştirmek, Yakın ve Orta Doğu memleketlerindeki milli kurtuluş hareketlerini boğmak için Amerikan emperyalistlerinin bir dayanak noktasına, askeri üsse ihtiyaçları vardı. Bu "dayanak noktasını" Amerikalılar Türkiyede buldular.

Birleşik Amerikanın 1947 yılında başlıyan ekonomik ve askeri "yardım"ı mevzi kazanmak ve memlekette Amerikan tekellerinin hâkimiyetini kuvvetlendirmek için bir başlangıçtı. Türkiyenin NATO ve SENTO'ya girmesi ve Amerika ile imzalanan iki taraflı askeri antlaşma memleketin iç ve dış politikasını tamamiyle Amerikan emperyalizminin diktası altına soktu. Askeri masraflar hızla arttı; Amerikan emperyalistleri memleketin ekonomisini istedikleri gibi kullanmağa başladılar. Memleket köleleştirici borçlar altına sokuldu.

Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Bakanlığının açıkladığına göre, 1961 yılının başında özel Amerikan sanayicilerinin Türkiyedeki sermaye yatırımları 65 milyon doları buluyordu. Geçen yılın Haziran ayına doğru bu miktar 70 milyon dolara çıkmıştır.

Türkiye sanayiinin petrol rafinerisi, makina yapımı, radyoteknik, kimya ve eczacılık gibi birçok alanlarının yarısı yabancı kumpanyalar tarafından kontrol ediliyor. Amerikan ve İngiliz petrol kumpanyaları memleketin petrol mamulleri ihtiyacının teminini tamamiyle kontrolleri altına almışlardır. Bu kumpanyalar, memlekette iki büyük rafineri fabrikası kurarak, hükümeti, on iki yıl müddetle, petrolü yalnız kendilerinden almağa mecbur eden köleleştirici şartlar kabul ettirdiler. Yabancı firmalar, başta Amerikan firmaları, memlekette, başlıca olarak, NATO hesabına yapılan bütün askeri inşaat işlerini tekelleri altına almışlardır.

İdareci çevreler tekellerin her isteğini uysalca yerine getiriyorlar; karma kumpanyalarda yabancı kapital hissesinin, Türk kanunlarının emrettiği gibi, % 49 değil, % 60—70 ve hattâ daha fazlaya çıkarılması yolundaki istekleri kabul ettiler, birçok malları memlekete ithal etmemeyi taahhüt ettiler, yabancı kumpanyalara, istihsal ettikleri mamulleri ve kazançlarını memleketten serbestçe çıkartmak hakkı tanıdılar.

Tekellerin güttükleri politikanın hedefi sanayideki devlet sektörünü yoketmek, tekelleri iç pazardan sürüp çıkarabilecek güçte milli sanayi işletmelerinin kurulmasını önlemektir. Türkiyenin, yalnız köy ekonomisini ve hafif sanayiin bazı kollarını geliştirmesine "müsaade ediliyor". Başka ifade ile, emperyalistler, Türkiyenin bir zirai-ham madde kaynağı ve mallarına bir sürüm pazarı olarak kalmasına çalışmaktadırlar.

"*Yön*" dergisi, yabancı tekellerin Türkiyedeki faaliyetleri üzerinde durarak şu sonuca varıyor: "Yabancı sermayenin memleketimize girmesi için kapılarımız ardına kadar açılmıştır. Türk halkının çetin milli kurtuluş savaşı sonunda 40 yıl önce kaldırılan kapitülâsyon rejimi yeni şekliyle bugün tekrar diriliyor. Batı ile işbirliğimizin başlıca sonucu işte budur."

Ve işte bu işbirliğinin acı meyvaları: Milli işletmelerimiz birbiri arkasından kapanıyor, işsizler ordusu büyüyor, emekçilerin hayat seviyesi bir katastrof [felaket] hızıyla düşüyor. Amerikan "yardımı" tamamen askeri maksatlara harcanıyor. Milli bütçenin militarist karakteri gittikçe daha açık beliriyor. Bütün bunlar, ağır bir yük olarak emekçilerin sırtına yüklenmektedir. Bütçenin aşağı yukarı % 90'ı halk yığınlarından toplanan vasıtalı ve vasıtasız vergilerle karşılanıyor.

Emekçilerin acıklı durumu

Türkiye bir ziraat memleketidir. Tarım mahsulleri milli gelirin % 70'ini teşkil ediyor. Bunun içindir ki, Amerika ilkin Türkiyeyi "NATO"nun bir iaşe ambarı haline getirmek istemişti. Bunun için Amerika Marşal Plânı ile Türkiyeye çok

sayıda tarım makinesi, özel olarak traktör verdi. Büyük toprak sahipleri hızla zenginleşti, toprak kiracıları ve küçük toprak parçalarında eskiden beri tarımla uğraşanlarsa, toprakları genişliyen büyük toprak sahipleri hesabına topraklarından uzaklaştırıldı.

Bugünkü Türkiyede büyük toprak sahipleri (bütün çiftçi işletmelerinin % 14'ü) işlenir toprağın % 70'ne sahiptirler. Küçük işletmelerin (bütün çiftçi ailelerinin % 69'u) hissesine ise, işlenir toprağın ancak % 28'i düşer. Büyük toprak ağalarının elinde 3-5 köy, hattâ bazan 40 köy vardır ve bu köyler toprakla beraber alınıp satılır. Diğer taraftan, aşağı yukarı 750,000 Türk köylüsünün toprağı yoktur, büyük toprak sahiplerinin çiftliklerinde ırgat olarak çalışmak zorundadırlar. Topraksız veya az topraklı birçok köylü aileleri toprak sahiplerinden toprak kiralar ve karşılığında, elde ettiği mahsulün arslan payını öder.

Türk köyünde hayat ve sosyal problemler daha az önemli değildir. Resmi açıklamalara göre, mevcut köy evlerinin % 90'ı barınılacak durumda değildir. Bütün köy ahalisinin yarısından fazlası içme suyu eksikliği çeker. 16,000 Türk köyünde okul yoktur; memlekette mevcut 40,000 köyden yalnız 250'sinde elektrik var. Köylerimizin hiçbirinde, hastane şöyle dursun, doktor bile yok. (Köylerde 4,000 kişiye bir doktor düşer.)

Orta Anadolu köylerinin çoğunun halkı, toprak kulübelerde hayvanlarla birarada yaşar. Bu kulübelerin penceresi küçük bir deliktir. Memleketin Doğu bölgelerindeki köylülerin durumu daha da acıklıdır.

Yaşama vasıtalarından mahrum yoksul köylü yığınları, doğdukları toprakları bırakarak ekmek peşinde büyük şehirlere akın ediyor, muazzam işsizler ordusuna katılıyorlar. 1948-1959 devresi içinde şehir ahalisi % 65 bir artış kaydetmiştir. Uzmanların hesabına göre, yalnız İstanbul'a yılda 80,000 kişi göç etmektedir.

Gerici kuvvetler, bütün vasıtalariyle köyün bugünkü durumunu muhafaza etmeğe çalışıyorlar. Devlet ve politika adamları köyün kalkındırılmasından çok bahsederler. Fakat hiçbiri, ana meseleye, köylülere toprak verme meselesine dokunmuyor. 1945'de kabul edilen kısır toprak kanunu bile gerçekleştirilemedi.

Yüzüstü bırakılmış köy ekonomisi, topraksızlık, makineleştirilme yetersizliği ve daha birçok sebepler, toprakta bereketin biteviye azalmasına ve garip bir hâdiseye yol açtı: Bir tarım memleketi olan Türkiye yabancı memleketlerden buğday, nebati yağlar ve başka tarım mahsulleri satın almak zorundadır. İşte bundan dolayıdır ki, Amerikanın, Türkiyeyi NATO'nun iaşe ambarı haline getirme plânı derhal yerini başka bir plâna bıraktı: Türkiyeyi kendi mallarının, özel olarak kendi tarım mahsullerinin bir sürüm pazarına çevirmek.

Türkiyenin saldırgan NATO ve SENTO bloklarına girmesi dış ticaretinin de dezorganize olmasına sebep oldu, memleketi, sosyalist devletlerle karşılıklı menfaatlere uygun ticaret bağları kurmak imkânlarından mahrum etti.

Büyük bir kısmı Amerikan komutanlığının emri altında bulunan 500 bin kişilik ordunun askeri masrafları bütçenin önemli bir kısmını yutuyor (doğrudan doğruya askeri masraflar bütçenin 1/3'ünü teşkil etmektedir). Memleket, "müttefiklerine" bir buçuk milyar dolardan fazla borçludur. Türk gazetelerinin yaptıkları hesaplamalara göre, Türkiye bu borçlarını, yeni borç yapmamak şartiyle, ancak 2008 yılına kadar ödiyebilecektir. Ticaret bilânçosundaki açıklar yıldan yıla artmaktadır. Maliye Bakanının açıkladığına göre, 1963 yılının ticaret açığı 385 milyon doları bulacaktır, ki bu miktar bütün yıllık ihracat değerinden 35 milyon dolar fazladır.

İdareci sınıfların halk aleyhtarı hıyanet politikası sonucu olarak bugün Türkiye hayat pahalılığında dünyada ikinci geliyor, İstatistik Genel Müdürlüğünün verdiği bilgiye göre, 1961 yılında memlekette hayat pahalılığı 1938 yılına nisbetle yüzde 922 artmıştır. Bu devre içinde gıda maddelerinde fiyatlar % 1176, giyim eşyalarında % 935, ayakkabılarda % 1032 yükselmiştir, işçi ve memur maaşları ise ancak iki - iki buçuk defa artmıştır.

Bugünkü Türkiye, emekle sermayenin, hâkim sınıflarla emekçi halk yığınları arasındaki uçurumun çok derin olduğu bir memlekettir. Milli gelirin yüzde 38'i nüfusun yüzde 2'sini teşkil eden lükse gömülmüş bir avuç azınlığın eline geçiyor. Emekçi yığınlarsa yarı aç yarı tok bir hayat içinde çırpınıyor.

Hükümet "ekonomik kalkınma" yükünü emekçilere yükledi, işçi ücretlerinin bir kısmına karşılık olmak üzere verilen "tasarruf bonoları" çıkarıldı. 10 yıl vadeli olan bu zoraki istikraz şekliyle, zaten pek az olan işçi aylıkları iyice azaltıldı.

Memleket ekonomisinin en gelişmiş sanayi kolu olan tekstil sanayiinde bir işçinin aylık ücreti ortalama 300 liradır. Hâlbuki 4 kişilik bir işçi ailesinin asgari ihtiyacı, resmi takdire göre 2,300 lira civarındadır. Madencilik sanayimde çalışan bir kısım işçiler, 14-16 saatlik iş gününe karşılık ayda 160 liradan fazla alamamaktadırlar. Zonguldak maden işçileri 8-10 lira gündelik alır, bir doktorun vizitesi ise 30-50 liradır. Daha çok işçilerin hesabına gerçekleştirilen sosyal sigortalarsa, işçi ailesi bütçesi için ayrı bir yüktür.

Türkiyenin saldırgan askeri bloklara katılmasının ve ölçüsüz, aşırı askeri masrafların doğurduğu ekonomik düzensizlik iş âleminde güvensizlik yaratıyor, pazarda durgunluğa, istihsalde sarsıntıya, bunun sonucu olarak da halkımız için asıl felâket olan işsizliğin artmasına sebep oluyor. Resmi açıklamalara göre, bugün Türkiyede 4 milyon işsiz vardır. Nüfusu 30 milyondan az olan bir memleket için bu astronomik bir rakamdır ve ilk bakışta bu rakam büyütülmüş görünebilir. Fakat mesele şuradadır ki, Türkiyede işsizler kitlesini daimi olarak dolduran ve milyonlarla sayılan bir ziraat işçileri ordusu vardır. Bunlar, ekmeğini kazanmak için şehre giden topraksız ve az topraklı köylüler, mevsimden mevsime toprak ağalarının veya köy zenginlerinin yanında çalışan ırgatlar ve ziraatta yalnız birkaç ay çalışan köy proleterleridir.

Askeri hükümet darbesinden sonra

Menderes hükümetinin halk aleyhtarı, hıyanet politikası ile ve harp masraflarının durmadan artması sonucu olarak, ekonomik durumun gittikçe daha da kötüleşmesi, ilerici kuvvetlere karşı baskı tedbirlerinin şiddetlenmesi, halkın bütün tabakaları arasında büyük bir memnuniyetsizlik uyandırmış ve bu orduya da yayılmıştı.

1960 Mayısında memlekette bir askeri hükümet darbesi oldu. İktidara gelen askeri çevreler, memleketin ekonomik durumu hakkında gerçeği söylemek zorunda kaldılar. Sosyal reformlardan, Ata-türkün prensiplerine dönmekten, barış politikası zaruretinden bahsettiler. Memleketi ekonomik, politik felâkete sürükliyen Bayar-Menderes kliğinin muhakemesi başladı. Siyasi hayat biraz canlandı. Sendika faaliyeti arttı. İç ve dış politikada sosyal ve demokratik reformlar beklemek için sebep var gibi görünüyordu.

Fakat yeni Anayasanın kabulünden sonra büyük burjuvazinin ve büyük toprak ağalarının menfaatlerini temsil eden partiler durumlarını kuvvetlendirdiler. Mecliste, evvelce olduğu gibi, emekçilerin bir tek temsilcisi, bir tek işçi veya köylü yok. Yeni koalisyon hükümetinin politikası, halk arasında başgösteren kaynaşmalar içinde doğan hükümet darbesinin yukardan gelme bir hareket karakteri taşıdığına en iyi delildir. Bayar-Menderes kliğinin hıyanet politikasının sosyal bir şahlanmaya yol açabileceğini anlayan hâkim sınıflar, böyle bir hareketi önlemeğe, en büyük toprak ağalarını ve komprador burjuvaziyi doğrudan doğruya egemenlikten kenara çekmeğe, halk yığınlarını, çekici, bol sosyal-ekonomik reform vaadleriyle yatıştırmaya karar verdiler.

Şüphe yok ki, yeni Anayasa birçok bakımdan eskisinden ileridir. Siyasi hürriyetlerden bir dereceye kadar faydalanma imkânı veriyor. Bununla beraber, Anayasa gerçekten demokratik olmaktan uzaktır. Toprak reformunun gerçekleştirilmesini garantilemiyor, milli meseleyi çözmüyor. Anayasaya aykırı eski antidemokratik kanunlar memlekette hâlâ yürürlüktedir. Memleket topraklarının dörtte birinde yaşıyan 5 milyon Kürt her türlü haktan, hattâ kendilerine Kürt demek hakkından bile mahrumdur. Türkiye hükümeti, memleketin milli menfaatlerine aykırı olarak, Irakta Kürt halkının kurtuluş hareketine karşı silâhlı mücadeleye geçen gerici kuvvetleri destekledi.

Dış politika alanında koalisyon hükümeti Batıya tek taraflı yönelişini muhafaza etti. Sosyalist memleketlerle münasebetleri düzeltmek ve geliştirmek için açılan imkânlardan faydalanmadı. Sovyetler Birliğinin barışçı tekliflerini reddetti. Her şeyden evvel saldırgan NATO ve SENTO bloklarına katılmada kendini gösteren Bayar-Menderes rejiminin dış politika tutumunu muhafaza etti.

Memleketi askerleştirme tutumuna devam askeri masrafların daha da artmasına, memleketin ekonomik durumunun daha da bozulmasına yol açtı. Milli Savunma Bakanlığı masraflarına 1961 yılında 2.100.000.000 lira ayrılmışken, 1962

yılında bu miktar 2.500.000.000; 1963 yılında ise 2.800.000.000 liraya çıkmıştır. Hâlbuki aynı devrede köy ekonomisinin ihtiyaçlarına 440 milyon, Sanayi Bakanlığına ise 190 milyon lira gibi az bir miktar ayrılmıştır. Bu politikanın sonucu olarak, memlekette insan başına düşen milli gelir yıldan yıla azalmaktadır.

Hayat pahalılığı artıyor. Yalnız bu yılın son üç ayında, başta gıda maddeleri olmak üzere, fiyatlar ortalama % 30 nispetinde yükselmiştir. İşsizlik meselesini çözemiyen hükümet, Batı Almanya maden ocaklarında en ağır işlerde çalıştırılan Türk işçilerinin bu memlekete gönderilmesini her şekilde teşvik ediyor.

Durum, köleleştirici yeni Amerikan kredileriyle, vergilerin durmadan yükselmesiyle katmerleşiyor. Bunun sonucu olarak halk yığınları arasında hoşnutsuzluk artıyor ve ordu arasına da yayılıyor. İşte 1962 Şubatında ve 1963 Mayısındaki hükümet darbesi denemelerini doğuran budur.

Halkı yatıştırmak, ekonomik buhrana bir çıkış yolu bulmak için hükümet yeni bir ekonomik kalkınma plânı hazırladı. Bu plânın gerçekleştirilmesi için Türkiyenin devlet bütçesi iki milyar lira arttırıldı. Bu iki milyarın yeni yabancı kredilerle ve yeni "yardım"la sağlanması düşünülüyor. Böylelikle, yeni plân ancak memleket ekonomisinin yabancı sermayeye bağlılığını artırabilir.

Yeni plân daha Meclisçe kabul edilmeden, yabancı devletlerin eksperleri ve temsilcileri tarafından incelenmiştir. Hayata geçirilmesi için 13 devlet temsilcisinin, bu arada Amerika, Batı Almanya, İngiltere ve Fransanın dahil bulunduğu bir "yardım" konsorsiyumu kurulmuştur. Konsorsiyum, Türkiyeye ilk yılda 250 milyon dolar, beş yıl içinde de 1.250.000.000 dolar verecektir.

Konsorsiyumun ileri sürdüğü ilk şart, devlet iktisadi sektörünün reorganizasyonu olmuştur. Bununla güdülen gayenin devlet sektörünün tasfiyesi, milli iktisadi müesseselerin özel sektörün eline geçmesinin sağlanması olduğu açıktır.

Verilen tahmini rakamlara göre, özel sektörün genel kıymeti takriben 10 milyar liranın altında, devlet sektörününse 50 milyarın üstündedir. Böylece yabancı sermayenin iştiraki olmadan özel sektörün devlet sektörünü yutamıyacağı açık olarak görülür.

Partimiz, diğer ilerici kuvvetlerle birlikte, devlet sektörünün demokratik temel üzerinde gelişmesi, kuvvetlenmesi için savaşıyor. Bizce mesele devlet sektörünün veya özel sektörün üstünlüğü değildir. Mesele, bir tarafta ilerici kuvvetler, öbür tarafta emperyalistler ve gericiler olmak üzere iki cephenin savaşmasıdır.

İşçi sınıfının mücadelesi

İşçilerin politik ve ekonomik mücadelesinin kızışması, sınıf şuurlarının yükselmesi Türkiyenin bugünkü durumunun özelliklerinden biridir. Türkiyedeki bugünkü işçi sınıfı 40 yıl evvelki tecrübesiz, teşkilâtsız, sayıca az işçi sınıfı değildir. Bu sınıfın, özel olarak fabrika proletaryasının çoğalması, memleketin sosyal yapısında köklü değişikliklerin meydana geldiğini gösterir.

Türkiyede bugün işçi sınıfının sayısı — 600,000 tarım işçisi de dâhil olmak üzere — 2.000.000'u buluyor. Son on yıl içinde işçi sınıfının sayıca önemli derecede artışının, köyün proleter olmıyan tabakaları hesabına, ağaların topraklarından kovulan kiracı köylüler hesabına olduğunu da gözönünde tutmak lâzımdır. Bunun için, Türk işçi sınıfının bir kısmı daha köyle bağlıdır; küçük burjuva ideolojisinin etkisi altındadır; idareci sınıflarca geniş ölçüde propagandası yapılan ve işçi hareketinin karakteri üzerinde oldukça etkisi olan uydurma "kaynaşmış millet" anlayışına bağlıdır.

Böyle olmakla beraber, memleketin tarihinde emekçilerin, haklarını elde etmek için bu kadar aktif oldukları görülmemiştir. Yerli gericileri ve onların Amerikalı koruyucularını dehşete düşüren işte budur.

1960 hükümet darbesinden sonra işçi hareketi yeni bir safhaya girdi. Kısa bir zamanda 200 yeni sendika kuruldu. Birçok sendikalarda proletaryanın gerçek davasına yabancı veya doğrudan doğruya burjuvazinin ajanları olan kimseler idarecilikten uzaklaştırıldılar.

Bugün Türkiyede 550 sendika var. Geçen yıl 200 bin olan sendikalara kayıtlı işçilerin sayısı bu yıl 350 bine yükselmiştir. Asıl önemli olan, sendikaların şimdi yalnız ekonomik isteklerle değil, aynı zamanda politik isteklerle de harekete geçmeleridir. 1961 yılının sonunda İstanbul'da 150,000'den fazla işçinin katıldığı muazzam bir gösteri yapıldı. İşçilerin istekleri işsizliğin önlenmesi, grev hakkının verilmesi ve bir kollektif sözleşme kanununun çıkarılmasıydı. 40 yıllık cumhuriyet tarihinin bu en büyük gösterisi, esaslı bir kuvvet denemesi oldu.

Memlekette grevin yasak olmasına rağmen, 1962 yılında grev ve gösteri hareketleri daha geniş ölçüde devam etti. Bunların en önemlilerinden biri Ankara inşaat işçilerinin 1962'deki gösteri yürüyüşüdür. Birçok burjuva gazeteleri bu gösteriyi memlekette ilk büyük sosyal hareket olarak vasıflandırdılar. Ereğlide Amerikan kumpanyası "Morison-Nadsen"e karşı yapılan miting (bu harekete 210 sendika temsilcisi katılmıştır) ve İstanbul'daki Türk-Amerikan kumpanyası "Kavel" fabrikası işçilerinin grevi de dikkate değer olaylardır.

İşçilerin, Amerikan kumpanyası "Morison" ve diğer yabancı kumpanyalara karşı mücadelesi anti-emperyalist bir karakter taşır. Ve bu mücadele bütün demokratik ve progresist (ileri) kuvvetler tarafından desteklenmiştir. İstanbul'daki "Kavel" fabrikası grevi ise, Türk işçi hareketinde yeni bir merhaledir. 36 gün devam eden bu greve fabrikada çalışan işçilerin istisnasız hepsi katılmıştır. Grev, sendikalardan, halk yığınlarından ve progresist basından geniş ölçüde destek görmüştür.

Gerici kuvvetler, sınıf mücadelesini zayıflatmak, işçi sınıfını memleketin politik hayatına aktif olarak katılma hakkından mahrum etmek için her vasıtaya başvurmaktadırlar. Bu maksatla hâkim sınıflar komünist hareketini, her türlü ilerici

akımları şiddetle ezme politikası gütmekte, bayatlamış "komünist tehlikesi" şiarından geniş ölçüde faydalanmağa çalışmaktadırlar.

Türkiyede, emperyalizmin ekonomik, politik ve ideolojik etkisi ve hâkimiyeti altında bulunan diğer birçok memleketlerde olduğu gibi, komünizm aleyhtarlığı hükümetin kanunlaşmış politikasıdır. Memleketimizde kırk yıldır gizli çalışmak zorunda bırakılan komünist partisine üye olmak en ağır cezayı gerektiren bir suç sayılıyor. Komünizm aleyhtarlığı isterisi yıllardan beridir resmi propagandayla ve her şekilde körükleniyor, besleniyor. Birçok işçi, sendikacı ve aydın komünist partisine üye olmakla suçlandırılarak polis karakollarında, mahkemelerde ve cezaevlerinde süründürülmektedir.

Bu yılın başında senatörlerden biri "Komünizmle mücadele için özel emniyet memurları yetiştirilmesini, özel mahkemeler kurulmasını, komünistlere verilen cezaların artırılmasını" ve komünistliklerinden şüphe edilen kimselerin devlet müesseselerinden uzaklaştırılmasını teklif etti.

Bu kışkırtmalar hükümet çevrelerinin açık desteğiyle karşılanmıştır.

Gerici burjuva politik partileri tarafından teşkilâtlandırılan faşist külhanbeyi grupları, ileri teşkilâtların binalarına karşı baskınlar tertiplemektedir. İlerici basın ciddi hücumlara uğruyor. Menderes, rejimini biraz tenkit eden gazetecileri hapse atardı. İnönü, başka metodlarla hareket ederek, ilerici basını ekonomik tedbirlerle boğmaya çalışıyor. Son yılda birçok gazete ve dergi mali ve ekonomik zorluklar yüzünden kapandı.

Milli güçlerin birliği yolunda

Memleketimizin başlıca meselelerinden biri bütün ilerici milli güçlerin birliğini sağlamaktır. Halkın bütün ilerici kuvvetleri tek bir cephede birleşmedikçe, emperyalizme, feodalizme karşı etkili bir mücadeleyi, memleketin milli bağımsızlığının savunulmasını, köklü demokratik reformların, sosyal ilerlemelerin gerçekleştirilmesini ve halkın hayat seviyesinin yükseltilmesini partimiz imkânsız görüyor. Komünist partisi, emperyalizme ve gericiliğe karşı demokratik milli bir cepheyi zaferin anahtarı sayıyor.

Bu cephenin başında, şüphe yok ki, işçi sınıfı olmalıdır. Bununla beraber, işçi sınıfı kendi saflarında birliği sağlamadıkça bu cepheyi sağlam bir temel üzerinde kuramaz, onun teşkilâtçısı ve önderi olamaz. İşçi sınıfının birliği sağlam bir milli-demokratik cephenin ilk şartıdır.

Gerici çevreler, tabiidir ki, işçi sınıfının birliğine engel olmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Sağcı sendika liderleri, sendikalardaki parçalayıcı faaliyetlerine devam ediyorlar. Gerçek şu ki, bugün hükümetin baskısına rağmen, sendika yöneticiliğinde, ne de olsa bir seçim imkânı vardır. Sağcı önderlerin durumları gittikçe sarsılıyor. İşçi sınıfının birliği yararına hareket eder gibi görünmek zo-

runda kalmışlardır. Kısacası, onlar diğer kapitalist memleketlerdeki reformist sendika önderleri gibi hareket etmek yolunu tutmuşlardır.

Memleketin en büyük sendika teşkilâtı 293 sendikayı birleştiren İşçi Sendikaları Konfederasyonu "Türk-iş"tir. Bu teşkilâtın başında Halk Partisinin eskiden üyesi olan ve bu partiyle şimdi de sıkı temasta bulunan Seyfi Demirsoy vardır. Konfederasyon idare heyetinin sol kanadı ve diğer bazı sol sendikalar, Demirsoyun tutumunu protesto olarak, Konfederasyondan çekilmeğe karar verdiler. Neticede, Konfederasyon tamamiyle gericilerin eline düştü. Bu sekterce davranışın ancak işçi hareketinin gelişmesine engel olacağı meydandadır.

Memleketimizin işçi sınıfı kendi saflarını birleştirmek zaruretini anlamıştır. Bu gerçek küçük istihsal sendikalarının birleşmesinde de kendini gösteriyor. Diğer taraftan, işçi sınıfının politik haklarının savunulması zarureti, 1961 yılında legal politik bir teşkilâtı-Türkiye İşçi Partisini (TİP) doğurdu. Bu parti, koalisyon hükümetinin gerici politikasına karşı Türk halkının bütün ileri eğilimli tabakalarını işçi sınıfının etrafında birleşmeğe çağırıyor.

İdareci çevrelere ileri görüşlü kimseleri "komünistlik"le suçlandırıp sorumlu tutmak imkânı veren gerici kanunlara karşı mücadeleyi TİP başlıca vazifelerinden biri olarak görüyor. Partinin, silâhsızlanma ve Atatürkün "yurtta sulh, cihanda sulh" şiarı altında bütün milletlerle dostluk lehindeki çıkışı ilerici çevrelerce desteklenmektedir.

Bunun içindir ki, yeni partinin gerici çevrelerce hiç de hoş karşılanmaması ve bir saldırı hedefi olarak seçilmesi tesadüfî değildir. İdareci çevreleri telâşa düşüren, partinin işçi sınıfının günlük mücadelesini oldukça başarı ile teşkilâtlandırması, emekçiler arasında nüfuzunun gittikçe artmasıdır.

Memleketin ekonomik ve politik durumu milletin ilerici güçlerini bugünkü çıkmaza bir yol aramaya zorluyor. Bu güçler kapitalist gelişme yolunun memleket meselelerini çözemiyeceğini gittikçe daha iyi anlıyorlar. Diğer taraftan, sosyalist âlem, büyük ekonomik, sosyal ve kültürel başarıları ile bütün yurtseverleri düşündüren meselelerin çözüm yolunu açık olarak göstermektedir. Sosyalizm fikri halk yığınları arasına gittikçe daha geniş yayılıyor. İşte bu, memleket içi ve milletlerarası gericiliğin körüklediği komünizm aleyhtarlığına tesirli bir panzehir teşkil ediyor.

Sosyalizm, yolumuzda son hedefimizdir; bizim bütün gayretlerimiz işte bu hedefe yöneltilmiştir. Memleketimizde sosyalist eğilimli bazı teşkilâtlar Türkiyede daha şimdiden sosyalizm kurmanın mümkün olduğu inancındadırlar ve günlük siyasi faaliyetlerinde bu hedefi gözetmektedirler.

Bu teşkilâtlar bugünkü Türkiyede sosyalizm kurma şiarını ortaya atarlarken, kuvvet dengesini, kitlelerin siyasi şuur seviyesini hesaba katmıyor, büyük toprak ağalarının ve burjuvazinin en gerici kısmının idare ettiği ve onların emperyalizmin ekonomik, politik ve askeri hâkimiyeti altına soktuğu bir memlekette sosya-

lizmin günlük bir mücadele şiarı olamıyacağını gözönünde tutmuyorlar. "Daha bugünden" sosyalizm kurma şiarı, milli-demokratik antiemperyalist cephe birliğini yaratma imkânını azaltıyor, emperyalizme ve onun memleket içindeki müttefiklerine karşı mücadelede menfaatleri olan kuvvetleri kendinden uzaklaştırıyor.

Milli-demokratik cephede hangi sınıflar, hangi sosyal tabakalar birleşebilir? Memleketimizde menfaatleri emperyalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin menfaatleriyle çatışan hangi sınıflardır?

Partimizin ileri sürdüğü ve gerçekleştirmeğe çalıştığı milli cephenin ana kuvveti işçi ve köylü birliğidir. Kabul etmeliyiz ki, köylü kitleleri arasındaki nüfuzumuz oldukça yetersizdir. Önümüzde duran en önemli vazifelerden biri işçi-köylü birliğinin temelini meydana getirmektir.

Memleketimizde emperyalistlerin, derebeylerinin, toprak ağalarının ezgisi altında inliyenler yalnız ırgatlar, fakir köylüler değillerdir; orta halli köylüler de, köy burjuvazisi de bu ezginin altındadır. Köy burjuvazisi iç pazarda bile rekabet edemediği Amerikan tarım monopollerinin ezgisine uğramaktadır. Bu bakımdan, köy burjuvazisinin menfaatleri, istekleri bütün antifeodal ve antiemperyalist kuvvetlerin menfaatleri ile birleşiyor.

Milli burjuvazinin en büyük kısmını teşkil eden şehir küçük burjuvazisi "esnaf", işçi sınıfının ihmal edemiyeceği büyük bir devrimci potansiyeldir.

Nihayet, yabancı tekellerin milli pazarı sömürmesinden büyük zarar gören Türk ticaret ve sanayi burjuvazisinin bir kısmı da milli demokratik cephede yer bulabilirler. Milli burjuvazinin bu kısmının menfaatleri emperyalistlerin, derebeylerin ve komprador burjuvazinin menfaatleriyle tam bir çelişme halindedir.

Böylece, meydana getirilmesi için Türk komünistlerinin durmadan savaştıkları bu milli-demokratik birlik cephesi, ayrı ayrı siyasi görüşlere, inançlara sahip, ayrı ayrı teşkilâtları, metodları olan, fakat milli bağımsızlık için emperyalistlere, onların memleket içindeki ajanlarına, her soydan gericilere ve derebeylerine karşı savaşan en çeşitli sınıfların, tabakaların, grupların proletarya önderliği altında birleştiği cephedir.

Türkiye Komünist Partisi bütün çalışmalarında Marksizm-Leninizm teorisini ve kardeş komünist ve işçi partilerinin Moskova toplantılarında formüle edilen ana prensiplerini kılavuz edinmekte, bunları memleketimizin konkre tarihi şartlarına yaratıcı bir şekilde uygulamaktadır. Partimiz, Çin Komünist Partisi idarecilerinin milletlerarası komünizm hareketini iç ve dış politikada sürüklemeğe çalıştıkları sahte devrimci avantürist tutumlarını kesin olarak reddediyor. Devrimi "dürtme" tezi, proletarya devrimi davasının, netice itibariyle, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının milli kurtuluş hareketlerine bağlı olduğu görüşü, sınıf mücadelesinin ve esir milletlerin kurtuluş savaşlarının gelişmesine yardım etmek şöyle dursun, onları frenler.

Türkiyenin ve daha birçok memleketlerin acı tecrübesi açık olarak gösteriyor ki, milli kurtuluş hareketinin dünya sosyalist sisteminden, gelişmiş kapitalist memleketlerin işçi hareketlerinden uzaklaşması, ister istemez emperyalist devletlere köleliğe, siyasi bağımsızlığın ve hükümranlığın kaybedilmesine yol açar.

Partimizin şiarı, bağımsız, demokratik, barışsever, tarafsız bir Türkiyedir. Amacımız işçi sınıfının önderliği altında, bütün halkın ilerici güçlerine dayanan bir milli demokrasi devletidir. Önce büyük toprak sahiplerinin egemenliğine son verilmesi, memleketteki yabancı üslerin ortadan kaldırılması, saldırgan NATO ve SENTO paktlarından çıkılması, memleketin bağımsızlığının sağlanması, gerçek bir demokrasi kurulması, memleketimiz için hayati bir önemi olan milli meselenin çözülmesi, köklü bir toprak reformu yapılması, milli ekonominin gelişmesine engel ne varsa bertaraf edilmesi, komünizm aleyhtarı, halk aleyhtarı propagandaya son verilmesi, halkın maddi ve kültürel hayat seviyesinin yükseltilmesi, sosyalist memleketlerle her türlü ekonomik bağlar kurulması ve geliştirilmesi partimizce zaruri görülüyor. Bizce sosyalizme yaklaşmak için bu yoldan geçmek gerektir.

Barış halkımız için zaruri bir yaşama şartıdır. Harp politikasından vazgeçmek, memleketimizin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulmanın tek yoludur. Barış için mücadele, Leninin barış içinde yan-yana yaşama prensibine bağlı partimizin ana vazifesidir. Çin Komünist Partisi idarecilerinin, barış içinde yanyana yaşama prensibinin sınıf mücadelesini ve halkların milli kurtuluş mücadelelerini engelliyeceği iddiaları, ancak saldırgan politikalarına mazeret ve bahane arıyan emperyalistlerin işine yarar. Çin komünist idarecilerinin bu ve diğer birçok ana meselelerdeki tutumları, Marksizme-Leninizme, milletlerarası komünizm hareketinin 1957 ve 1960 Moskova toplantılarında çizilen genel hattına tamamiyle aykırıdır.

Harp masraflarının ağır yükü altında inliyen Türk halkı emperyalistlerin harp politikalarının acısını çok çekmiştir. Hâlâ da çekiyor. Bugün bir nükleer harpte tamamiyle yokolmak tehlikesiyle karşı karşıya getirilmiş bulunuyor. Bunun içindir ki, barışsever Türk halkı Moskova Antlaşmasını, bütün ileri insanlıkla birlikte, sevinçle karşılamıştır. Fakat bu antlaşma, ancak "soğuk harp" ve milletlerarası siyasi gerginlik şartları içinde iktidarda tutunabileceğini bilen gerici çevreleri telâşa düşürmektedir.

Türk komünistleri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve bütün kardeş komünist ve işçi partileri ile yanyana, milletlerarası komünizm hareketinin birliği uğrunda, barış uğrunda, milli bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm uğrunda yılmadan savaşacaklardır.

Birinci Enternasyonal'in yüzüncü yıldönümü münasebetiyle[88]

Yüz yıl önce I. Enternasyonal kurulduğu zaman Türkiyede işçi sınıfı yeni doğmuştu; toplumun esas sınıflarından sayılamazdı. Denebilir ki daha oluş halindeydi. Ama daha II. Abdülhamit devrinin (1876-1909) ortalarında Türk proletaryasının ilk öncü savaşçıları için takipler, işkenceler, sürgünler devri başladı.

Halkın aktif olarak katılmadığı, fakat ümitlerle dolu olarak karşıladığı 1908 Devrimi tepeden gelme bir burjuva devrimiydi. O devirde Türkiyede sanayi işçisi pek azdı, işçi sınıfı zayıf ve teşkilatsızdı. Sosyalizm fikri Türkiyeye yeni giriyordu. Bununla beraber, Türk işçisi Devrimin daha ilk günlerinde sesini duyurmağa, varlığını hissettirmeğe başladı.

İşçi sınıfının beklenmedik bir hızla teşkilatlanması ve Devrimden bir ay kadar sonra memleketin belli başlı bütün istihsal alanlarını kaplayan grev dalgası yeni iktidarı ürküttü. Grevler silah kuvvetiyle bastırıldı; işçi hareketini yasaklayan kanunlar hemen çıkarıldı. Tevkifler, sürgünler yeniden başladı.

Birinci Dünya Harbinden sonra Büyük Oktobır Sosyalist Devriminin etkisi altında başlayan milli kurtuluş hareketi, emekçi halk yığınlarının ayaklanması, silaha sarılmasıyla başladı. Hareketin ana kaynağı, başlıca dayanağı köylülüktü. İşçi sınıfı mücadelenin teşkilatlandırılmasında, zaferin sağlanmasında aktif rol oynadı. Büyük Lenin 1921 Şubatında Moskova İşçi ve Köylü Sovyetleri mebuslarının toplantısında bu gerçeği şöyle belirtmişti: "Türk işçileri ve köylüleri, zamanımız halklarının soygunculuğa şiddetle karşı koyuşunun hesaba katılması gereken bir şey olduğunu gösterdiler; emperyalist hükümetlerin Türkiye'yi talan edilmeğe mahkûm etmeleri, en kudretli emperyalist devletleri yıkılıp gitmeğe zorlayan bir mukavemet doğurdu."

İşçi sınıfı milli kurtuluş hareketinin öncülüğünü ele geçirmek ve elden kaçırmamak için her yola başvuran milli burjuvazi karşısında zayıf, tecrübesiz ve teşkilatsızdı, politik bakımdan yeter derecede hazırlıklı değildi, köylü ile bağı yoktu. Üstelik memleketin belli başlı sanayi bölgeleri, toplu işçi yığınlarının bulunduğu yerler yabancı orduların işgali altındaydı. Proletaryanın öncü kısmı milli hareketin en yaygın olduğu bölgelerden ayrılmıştı. Fakat buna rağmen, yabancı istilasına karşı koyan ilk köylü çetelerinin teşkilinde Türk komünistleri aktif bir rol oynamışlardır. Milli kurtuluş hareketinin içinde doğan Türkiye Komünist Partisi henüz zayıftı. Üstelik milli hareketin idareci çevrelerinin de daimi baskısı altındaydı; savaşın en kızışık anlarında bile ani bir baskına uğramak tehlikesiyle karşı

[88] *Yeni Çağ* dergisi, yıl 1964, sayı 9-10, sayfa 556 -564. Berlin'de yapılan milletlerarası ilmi toplantıda Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Y. Demir yoldaşın konuşması

karşıya bulunuyordu. Bu tehlike birçok defalar gerçek olmuş, işçi sınıfı başsız bırakılmak amacıyla, Komünist Partisi önderleri toptan yok edilmek gibi en haince ve kahpece yollara başvurulmuştur.

Bu şartlar burjuvazi ve büyük toprak sahipleri blokuna, milli kurtuluş hareketinin önderliğini ele geçirmek, kazanılan zaferden kendi, dar çıkarına göre faydalanmak, sonunda devrimi soysuzlaştırarak milli menfaatlere hıyanet etmek imkânını verdi.

Bugünkü Türk basınında sık sık ifade edilen gerçeklerden biri de şudur: Bir zamanlar ezilen milletlere milli bağımsızlık mücadelesi örneği veren Türk halkı, bugün onlardan örnek almak durumuna düşürülmüştür.

II

Türkiyenin konkre tarihi şartlarının, özellikle geçirdiği iki burjuva devriminin memleketin sosyal ve politik hayatında birçok özel etkileri ve belirtileri olacağı şüphesizdir. Ancak, bu özellikler Türkiye'yi, geri kalmış Asya, Afrika, Latin Amerika memleketlerini birleştiren ana vasıflardan ayıracak mahiyette değildir.

Milli kurtuluş devrimi de, 1908 Meşrutiyet devrimi gibi, memlekette emperyalizmin ekonomik nüfuzunu tamamiyle kırmadı, derebeyliğin köklerine dokunmadı, memleketin ekonomik gelişmesini engelliyen sebepleri ortadan kaldırmadı. Şüphe yok ki, milli kurtuluş devrimi ana karakteri antiemperyalist olan bir hareketin sonucudur. Bu bakımdan Meşrutiyet devrimiyle mukayese edilemez. Ama bu alanda varılan sonuç onları birleştiriyor. Bununla beraber, bu iki devrimin, özellikle sonuncusunun Türkiyede kapitalist münasebetlerin gelişmesine oldukça tesir ettiği, memleketin objektif havasına ayrı bazı özellikler verdiği de bir gerçektir.

Milli kurutuluş devriminin, Türkiyenin sosyal-ekonomik hayatında iz bırakan, geleceğe etkisi olacak başlıca kazançları, milli burjuvazinin anti-emperyalist, ilerici karakterini henüz muhafaza ettiği, memleketin politik ve ekonomik bağımsızlığına karşı az çok titizlik gösterdiği, bunun için de halkın desteğini gördüğü devrelerde elde edilen kazançlardır.

Milli kurtuluş savaşı sona erip de memleket politik bağımsızlığa kavuşunca, Türk halkının karşısına memlekette büyük nüfuzu, derin kökleri olan yabancı sermaye dikildi. İktidardaki milli burjuvazi bu yabancı sermaye ile boy ölçüşecek durumda değildi; varlığını sürdürebilmek ve gelişmek için yabancı sermaye ile savaşmak zorundaydı. Bu yolda, tereddütlü de olsa, ileri adımlar attı. Yabancı kumpanyalar, yabancı imtiyazlar ve tekeller devletçe satın alındı. Yerli sanayii koruyan, yabancı sermayenin haklarını kısıtlayan kanunlar çıkarıldı.

Fakat burjuvazi yabancı sermayeye karşı tedbirlerinde, derebeyliğe karşı mücadelesinde de olduğu gibi, hiçbir zaman cezri davranmaya yanaşmadı, mücade-

lesinde sebatlı olmadı. Bu yüzden memleket ekonomisi, gelişme yollarını tıkayan engelleri aşamadı, güdük kaldı.

Burjuvazi, milli sermayenin güçlü yabancı sermaye rekabeti karşısında tutunmasının, milli ekonominin geliştirilmesinin imkânsız olduğunu; zayıf özel sermayenin ancak devletin desteği ile kalkınabileceğini, ayakta durabileceğini anladı. Bu endişe iledir ki, devletçilik (etatizm) prensipleri benimsendi, yani zayıf milli ve özel sermayenin kuvvetli yabancı sermaye karşısında gelişmesini sağlamak için devletin inisiyatif ve yardımından faydalanma esası kabul edildi ve bir devlet işletmeciliği sistemi doğdu. Devlet eliyle ve devlet sermayesiyle büyük sanayi kurumları ve tarım işletmeleri meydana getirildi. Devlet sektörü milli ekonomide özel sanayi işletmeleri ve özel teşebbüsler için kuvvetli bir destek haline geldi; Türkiyede kapitalizmin gelişmesinde, milli burjuvazinin kuvvetlenmesinde önemli rol oynadı.

Menfaatlerini Türkiyenin geri kalmış bir tarım memleketi olarak kalmasında gören yabancı tekeller devlet sektörünü kendi soyguncu amaçlarını gerçekleştirmeğe, mevzilerini sağlamlaştırmağa engel görüyor, ona karşı açıktan açığa, çoğu zaman Türkiyedeki yerli ortakları kompradorların, yabancı sermaye ile menfaatleri bağlı diğer gerici çevrelerin arkasına sinerek savaşıyorlardı.

Burjuvazinin, devletçiliği ve devlet sektörünü, daha çok, kendi dar ekonomik ve politik çıkarları için, halk yığınları zararına olarak, kullandığı doğrudur. Türkiye Komünist Partisi bu gerçeği açığa vurmaktan; devlet sektörünün demokratik bir esas üzerinde, emekçi halk yığınlarının yararına olarak yeniden teşkilatlandırılması lüzumunu ısrarla savunmaktan geri durmadı. Fakat öte yandan Komünist Partisi devlet sektörünü, onun geliştirilmesi, kuvvetlendirilmesi işini memleketin ekonomik ve politik bağımsızlığı üzerinde yapacağı olumlu etkiler açısından ele almış, onu halkın gözünden düşürmek isteyenlere karşı mücadeleyi önemli bir vazife saymıştır.

Devletçilik politikası memleket ekonomisinin gelişmesinde olumlu bir rol oynadı. Sanayiin geliştirilmesi için hazırlanan ilk beş yıllık plan Sovyetler Birliğinin karşılıksız yardımları sayesinde oldukça başarı sağladı. Sovyet uzmanlarının Sovyet tekniği ile meydana getirdikleri Kayseri ve Nazilli tekstil kombinaları ve diğer kurumlar Türkiye'yi Yakın ve Orta Doğunun ileri bir ülkesi haline getirdi. Devlet sektörü memleketin ekonomik kilit noktalarına hâkim bir seviyeye ulaştı. Verilen rakamlara göre, 1932'den 1949'a kadar özel sanayideki esas sermaye toplamı üç misli artmıştır. Aynı süre içinde devlet sanayiinin esas sermayesi ise hemen hemen yirmi beş misli bir artış göstermiştir. Gerici burjuvazi ve büyük toprak sahipleri, iktidarı daha İkinci Dünya Harbinden önce ele geçirmişler, harp içinde yabancı sermaye ile sıkı fıkı olmuşlardı. Harbin sonunda Türkiye Amerikan "yardım" planları ağına düşerek NATO ve SENTO gibi saldırgan askeri bloklara girdikten sonra, yerli büyük sermayedarlarla yabancı tekeller arasındaki menfaat bağları daha da kuvvetlendi; yabancı sermayeye hiç de tekin görünme-

yen devlet sektörü iktidardaki gerici, yabancı sermaye ile bağlı çevrelerden bir üvey evlat muamelesi görmeğe başladı. Birleşik Amerika ve diğer Batılı memleketlerin emperyalist çevreleri çeşitli yollara başvurarak yabancı sermaye için Türkiyede elverişli şartlar sağladılar. Atatürk devrinde çıkarılan milli sermayeyi ve milli sanayii koruyucu kanunlar yürürlükten kaldırıldı, memleketin bağımsızlığıyla bağdaşmayacak kanunlarla yabancı sermayeye imtiyazlı bir durum sağlandı. Buna rağmen, yabancı sermaye hâlâ Türkiyede kendini emniyette hissetmiyor; özellikle devlet sektörü onu kuşkulandırıyor. Yabancı sermaye ve onun Türkiyedeki yerli ortakları şimdi bu sektörü ortadan kaldırmanın veya hiç olmazsa, onu zararsız bir hale getirmenin yollarını aramaktadırlar. Türkiyenin şimdiki ekonomik kalkınma planının gerçekleştirilmesine yardım için kurulan Batılı tekellerle sıkıca bağlı Konsorsiyumun ileri sürdüğü başlıca şart, devlet sektörünün reorganizasyonu, daha doğrusu, yabancı sermayenin menfaatlerine uygun bir hale sokulmasını kolaylaştıracak şartların sağlanmasıdır. Devlet sektörüne ait bazı kurumlar şimdiden yerli ve yabancı sermayenin ortak menfaatlerine işler bir hale sokulmuşlardır. Yabancı tekellerin rekabetine karşı himayesiz bırakılan devlet sektörüne ait bazı kurumların yıllık bilânçolarını zararla bağlamaları bu sektör aleyhindeki propagandayı kolaylaştırmaktadır. Yabancı tekellerin ve onların yerli ortaklarının devlet sektörüne karşı tertipleri bu sektörün memleketin milli bağımsızlığı davasındaki olumlu rolünü ispata yeter. Devlet sektörü bugün hâlâ yabancı sermayenin Türkiyeye dilediği ölçüde girmesine başlıca engeldir. Yabancı sermaye ile menfaatleri bağdaşmayan Türk milli burjuvazisi, devlet sektörünün, kendi varlığı ve gelişmesi bakımından taşıdığı önemi öz tecrübesiyle biliyor, onun korunması için savaşmağa azimli görünüyor. Bu mücadelede Türk halkının menfaatleri milli burjuvazinin menfaatleriyle birleşiyor.

III

Bugünkü Türkiyenin en karakteristik niteliği, memleket realitesinin en göze çarpan tarafı, işçi sınıfındaki kalkınma, işçi hareketindeki gelişmedir. Türkiyenin bugünkü işçi sınıfı ne 1908 Devrimi devrindeki sayıca az, siyasi şuuru yeni uyanmaya başlamış işçi sınıfıdır, ne de milli kurtuluş hareketi devrinin teşkilatsız, ,tecrübesiz, dağınık işçi sınıfıdır. Bugün Türkiyede 2,5 milyona yakın işçi var. Bunun 700 binden fazlası sendikalara üyedir. Yani memleketimizde haklarını ancak birleşerek ve mücadele ile alabileceklerini kavramış, en az, 700 bin işçi vardır.

Türkiye işçi hareketi tarihinin son sayfaları onun en zengin, en dolgun sayfalarıdır. Türk işçisi sosyal ekonomik ve politik haklarını elde etmek için top yekûn savaşıyor. Baskılar, provokasyonlar onu yıldıramıyor. Grevler, mitingler, gösteri yürüyüşleri, Türkiyede işçi hayatının olağan belirtileri haline gelmiştir.

Milli kurtuluş hareketinin zaferinden sonra egemenliğini sağlamlaştıran burjuvazi Türkiyede işçi sınıfının yalnız haklarını değil, bir sınıf olarak varlığını bile uzun. zaman kabul etmedi. Onu en ilkel ekonomik ve sosyal haklardan yoksun bıraktı. İşçi sınıfı kendi sosyal varlığını kabul ettirmek, sınıf haklarını elde etmek için uzun yıllar çok ağır şartlar altında savaşarak gelişti, memleketin sosyal ve politik hayatında oldukça ağır basan bir kuvvet haline geldi.

Belirtmek gerek ki, Türkiyede işçi sınıfının gelişmesiyle birlikte, burjuvazinin, bu hareketi parçalama yolundaki gayretleri, yabancı ideolojilerin, yabancı tesirlerin işçi sınıfına, işçi hareketine daha çok sızma imkânları da artıyor. Bu durum işçi davası savaşçılarına, yabancı tesirlere karşı mücadelede işçi hareketinin birliğine zarar verecek metodlardan kaçınmak ve dünya işçi hareketinin tecrübelerinden daha iyi faydalanmak vazifesini yüklüyor. İşçi hareketinin Türkiyede her yönde alabildiğine geliştiği bir sırada gittikçe bollaşan konkre olaylar, bu işte samimi işçi savaşçılarının en iyi yardımcısıdırlar.

Sayıları 700'e varan Türkiye işçi sendikalarının önemli bir kısmı Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna (Türk-İş) bağlıdırlar. Bu teşkilatın yönetim kurulunda oportünist eğilim ve burjuva partilerinin tesiri hâkimdir. Geçenlerde Türkiyenin birçok yerlerinde işçilerin grev halinde bulunduğu ve yeni grevler için hazırlıklar yapıldığı bir sırada, Türk-İş Yönetim Kurulu, Kıbrıs buhranı devam ettiği müddetçe greve gidilmemesi ve başlayan grevlere son verilmesi yolunda şovence bir karar almış, bunu kendisine bağlı sendikalara bildirmiştir. Fakat bu yersiz kararı Türk-İş'e bağlı birçok sendikalar bile dinlemediler; Kıbrıs buhranının en kızışık anlarında bile, grevler devam etti ve Türk-İş Yönetim Kurulu kararını geri almak zorunda bırakıldı.

IV

Türkiye az gelişmiş bir memleket olmakla beraber, kapitalist gelişme yolunda az çok mesafe almıştır. Fakat bu durum Türkiye için kapitalist gelişme yolunun sonuna kadar gitmek zaruretini doğurmaz. Tersine, bu yolda sürüklendiği çıkmaz onu başka bir yol aramaya zorlamaktadır. Memlekette nüfusun yüzde 78'i köylerde ve ilkel şartlar altında yaşamaktadır. Resmi istatistiklere göre, 42 aile köyde ekilen toprakların yüzde 20'sine yakın bir kısmını ellerinde bulundururken, 2 milyon 22 bin köylü ailesi, yani köy nüfusunun yüzde 84'ü ekilen toprakların ancak yüzde 39'una sahiptir. Gerici burjuvazi ile büyük toprak sahipleri blokunu temsil eden hükümetlerin toprak reformu vaatlerine köylü artık inanmıyor. Topraksız Türk köylülerinin toplu halde zora başvurarak toprak elde etme yoluna gittiklerini gösterir olaylara, özellikle son zamanlarda sık sık rastlanıyor. Askeri bütçeler kabardıkça durmadan ağırlaştırılan vasıtalı ve vasıtasız vergiler, biteviye yükselen fiyatlar hayat pahalılığını alabildiğine yükseltti. Emperyalistlerle işbirliğinin yüklediği silahlanma masrafları yüzünden biriken dış borçlar nesiller bo-

yunca ödenemeyecek bir seviyeye yükseldi. Emperyalist ortakların yıllık "yardım"ları, memleketin onlara her yıl ödediği borç faizini karşılamıyor. Bu yıl 175 milyon dolar borç taksiti ödenmesi gerekiyor. Gelecek yıl ödenecek taksit 215 milyon dolardır. Emperyalist Batı ile işbirliği memleketin dış ticaret muvazenesini de altüst etti, Dış ticaret açığı her yıl milyonlar tutuyor. 1962 yılında 241 milyon dolar tutan bu açık, 1963 yılında 319 milyon dolara yükselmiştir. Bundan başka, emperyalistlerin dikte ettikleri anlaşmalar gereğince hiçbir engelle karşılaşmadan serbestçe yabancı memleketlere transfer edilen memleket içindeki yabancı sermaye kazançları şimdiden yüz milyonlarca dolar tutarındadır.

İşte Türkiye'nin kapitalist gelişme yolunda girdiği çıkmaz budur. Türk halkı bu yolu denemiş, onun Türkiye gibi az gelişmiş bir memleketi yeni sömürgecilerin yeni bir sömürgesi olmaktan ileri götüremiyeceğine inanmıştır.

Türkiye gibi kapitalist istihsal münasebetlerinin nispeten gelişmiş olduğu, ileri bir sanayi merhalesine ulaşmamakla beraber, bu alanda az çok ilerlemiş sayılan, kuvvetli bir devlet sektörüne, nispeten gelişmiş bir işçi sınıfına sahip bir memleket için kapitalist olmayan gelişme yolu sosyalizme açılan kısa bir yol olabilir.

Türkiye Komünist Partisi, yeniden emperyalizmin ekonomik, politik tahakkümü altına düşen Türkiye'yi nihai kurtuluşa götürecek yolu memlekette gerçek bir demokrasinin zaferinde görüyor, bu zaferi ancak bütün halkın ilerici güçlerine dayanan bir milli demokrasi devletinin gerçekleştireceğine inanıyor ve bu uğurda savaşıyor. Gerek bu mücadele sırasında, gerekse zaferden sonra işçi sınıfının öncülüğünü sağlamak Türk komünistlerinin başlıca amaçlarındandır. İşçi sınıfının öncülüğü onun diktatörlüğü demek değildir. Milli demokrasi devleti bu veya şu sınıfın diktatörlüğü değildir; emperyalizme, derebeyliğe, gericiliğe karşı birleşen bütün ilerici, demokratik kuvvetlerin egemenliğidir; kapitalist. olmayan yolda gelişme imkanlarını sağlayacak bir vasıtadır.

Bugünkü şartlarda Türkiyede işçi sınıfının önderliği olmadan bir demokrasi devleti kurmak, kapitalist olmayan bir gelişme yolu tutmak mümkün müdür?

1919-1923 milli kurtuluş hareketinde Türk burjuvazisinin önderliği ele geçirmesini izah ederken ileri sürdüğümüz sebepleri, Afrikalı genç bir milli kurtuluş savaşçısı bugün kolay kolay kavrayamaz. İşçi sınıfının çok zayıf olduğu, hatta henüz doğmadığı birçok Asya ve Afrika memleketlerinde sosyalizmi amaç edinecek milli demokrasi idarelerinin doğabileceğini yirmi yıl önce kimse düşünemezdi. Şartlar değişti. Özellikle sosyalist sistemin doğuşu ve kuvvetlenmesi birçok imkânsızlıkları imkân haline getirdi. Türkiye'nin özel şartları gelişmemiş veya az gelişmiş memleketleri birleştiren müşterek vasıflara aykırı düşmüyor, Türkiye'yi bu müşterek şartların yarattığı genel imkânların dışında bırakmıyor.

Bugünkü Türkiye için karakteristik olan bir belirti de sosyalizm fikrinin halk yığınları arasına hızla yayılmasıdır. Bu belirti, işçi sınıfındaki işçi hareketindeki kalkınmanın memleketin genel fikir hayatına aksetmesidir. Milletlerarası sosyal

ve politik gelişmelerin de bu belirtinin kendini göstermesine büyük etkisi olduğuna şüphe yoktur.

NATO'nun Türkiye politikasının bir yönü de, memlekette dayandığı ve güvendiği büyük kapitalistlerin sayısını, halkın sefaleti pahasına da olsa, artırmak, memlekette egemenliklerini sağlamlaştırmak, yabancı emperyalist sermayenin memlekete istediği gibi ve istediği şartlar altında girmesini güçleştiren ekonomik, politik ve ideolojik engelleri ortadan kaldırmaktır. Bu politikanın acı sonuçları, memleketin yıllardan beri içinde kıvrandığı ekonomik ve sosyal buhranlar, ileri Türk aydınını kapitalist yoldan soğuttu ve onu, hiçbir zaman kapitalizme ısınmamış olan Türk halkıyla birleştirdi. Sosyalist memleketlerin ekonomik, teknik ve kültürel alanlarda elde ettikleri büyük başarılar, bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş halklar arasında kapitalist olmayan gelişme yolunu seçenlerin ekonomik gelişme yolunda attıkları büyük adımlar sosyalizm fikrinin memleketimizde hızla yayılmasını kolaylaştırıyor. Bu fikir yalnız işçi yığınları ve aydınlar arasında değil, yabancı tekellerin menfaatlerine kurban edilmiş bütün sınıflar ve taraflar arasında taraftar buluyor.

Bugünkü şartlarda sosyalizm Türkiye için şüphe yok ki, erkendir. Memleketimizin objektif şartları, sosyalizme gitmek için belli bir geçit devrinin aşılmasını zaruri kılıyor. Bu devre Türkiyenin maddi ilerlemesini köstekleyen engelleri ortadan kaldırarak sosyalizme yol açan bir geçit devri olacaktır. Kapitalist olmayan gelişme yolu bizim için bu demektir.

Son yıllarda Türkiyenin politik hayatında geçen olaylar ve son gelişmeler gösteriyor ki, işçi sınıfı gibi, ordu içinde ve ordu dışındaki yurtsever aydınların ve ileri gençliğin de memleketin kaderiyle yakından ilgilenmeleri, bugünkü şartlarda Türkiyede, işçi sınıfının doğrudan doğruya önderliği olmadan da bir milli demokrasi idaresinin kurulması, kapitalist olmayan bir gelişme yolu izlenmesi mümkündür. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, memleketin objektif şartları bu geçit devrinin nispeten kısa bir zamanda sona ermesini ve işçi sınıfının önderliğinde, sosyalizmin maddi-teknik temelinin kuruluşu devrinin başlamasını kolaylaştıracaktır.

Unutmamak lazım ki, işçi sınıfının önderliğinde olmayan bir kurtuluş devrimini biz bir defa denedik. Sonu acı geldi. Bir Türk atasözü var: "Sütten ağzı yanan yoğurdu üfler" Biz de yoğurdu üfleyeceğiz, memleketimizin şimdiki dış ve iç şartlarının 1919 şartları olmadığını biliyoruz. Ama kendi önderliğinde olmayacak bir harekette işçi sınıfının çok ihtiyatlı ve uyanık olması gerektiğine inanıyoruz.

Sosyalizm fikrinin, son zamanlarda, Türkiyede serbestçe yayıldığını yukarda belirtmiştik. Unutmamak lazım ki, anti-komünizm Türkiyede hâlâ resmi bir devlet politikasıdır. On beş yıl önce sosyalizm komünizmin eş anlamı sayılır, komünizmi yasaklayan kanunla cezalandırılırdı. Kanun değişmemiştir. Ama sosyaliz-

mi propaganda etmek genel olarak ve çoğu zaman komünizm propagandası sayılmıyor.

Bu gevşeme, görünüşte 1960 askeri hükümet darbesiyle gelen iktidar devrinde başladı. Legal işçi teşkilatlarına ve ileri basına karşı baskıda da bu gevşeme hissedildi. Şimdi yalnız komünistlere karşı uygulanan kanun maddeleri evvelce komünistlik sayılan bütün demokratik ve ilerici hareketlere karşı uygulanıyordu. Komünistlere karşı uygulanan bu kanun faşist İtalyan kanunundan alınmış, ilerici basın, ilerici aydın çevrelerince eski Anayasaya bile aykırı sayılmıştır. Eskisine göre ileri sayılan yeni Anayasa devrinde bu kanun komünistlerden başkasına pek uygulanmıyorsa da, diğer ilerici ve demokratik kuvvetlerin tepesinde Demoklesin kılıcı gibi asılı tutuluyor. Bu gerçek, memleketin politik havasındaki yumuşamanın köklü bir rejim, bir zihniyet değişikliğinin değil, devamlı olup olmayacağı politik havaya bağlı günlük idari bir politika değişikliğinin sonucu olduğu kaygısını uyandırıyor. İlerici Türk basınını ve bütün ilerici çevreleri Anayasaya aykırı anti-demokratik kanunlara karşı zaman zaman harekete geçmeğe zorlayan bu kaygıdır.

Türkiye'nin saldırgan askeri bloklara girmesi, Ankara hükümetine, hoşnutsuz halk yığınlarına karşı baskısını artırmak, onu sindirmek fırsatını verdi. Soğuk harp havasında başlayan gevşeme, hükümetin bin bir çeşit yükü ve üstelik baskısı altında ezilen halka sesini yükseltmek imkânını verdi, hükümeti halk üzerindeki baskısını azaltmaya zorladı. Bu zorlamanın 1960 askeri hükümet darbesinde olduğu kadar, baskı politikasının gevşemesinde de büyük rolü vardır. Bu gevşeme, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, bütün sosyalist memleketlerin ısrarla ve sebatla yürüttükleri barış içinde yanyana yaşama politikasının, barış politikasının sonucudur. Bu sonuç, barışın, barış içinde yanyana yaşama politikasının işçi hareketini körleteceği, devrim hareketlerini ve dünya devrim seyrini engelliyeceği iddiasını doğrulamaktan uzaktır.

"Barış ve sosyalizm problemleri" dergisinin redaksiyon heyetince tertiplenen bu ilmi toplantıda milli kurtuluş hareketleriyle ilgili çok önemli meselelere dokunuldu, ilgi çekici fikirler ortaya atıldı. Toplantı gerçekten faydalı oldu. Dokunulan meselelerin, ileri sürülen fikirlerin taşıdığı önem bir daha ortaya koydu ki, komünist ve işçi partileri temsilcilerinin yeni bir danışma toplantısını zaruri kılan sadece komünist hareketi içindeki anlaşmazlık değildir; 1960 Moskova toplantısından sonra geçen dört yıl içinde dünya işçi ve milli kurtuluş hareketlerindeki ve genel olarak milletlerarası durumdaki gelişmeler birlikte görüşülmesi, değerlendirilmesi gereken birçok yeni meseleler ortaya koymuştur.

Türkiye: Gelişme yolları[89]

Yakub Demir, Ahmet Akıncı[90]

Türkiye 50 yıldır ki kapitalist yolda yürüyor, fakat açık gerçekler kapitalizmin toplumumuzun en önemli sosyal-ekonomik meşelelerini çözemediğini, ülkemize hızla gelişme imkânı sağlamadığını gösteriyor. Türkiyemiz bugün hâlâ ekonomik ve askeri bakımdan emperyalist devletlere bağlı geri kalmış bu memlekettir. Milli gelirinden yılda insan başına ancak 160 dolar düşüyor. Memlekette tesadüfi gelirlerle yaşıyan bir buçuk milyon tamamen işsiz, birkaç milyon da yarı işsiz vardır. Halkımızın % 60'ı okuma yazma bilmiyor. Bugün Türkiye yabancı devletlere 2 milyar dolardan fazla, yani 21,5 milyar TL borçludur. Bu miktar, ülkemizin bütün altın ve döviz yedeklerini birkaç misli aşıyor. Dış ticaret açığı 1961 yılında 162,3 milyon dolar, 1962 yılında 238 milyon dolar, 1963 yılında 320 milyon dolar, 1964 yılında (altı ayda) 126 milyon dolardır.

27 Mayıs 1960 hükümet darbesinin başlıca sebeplerinden biri de, ülkemizin kapitalist gelişme yolunda sürüklendiği derin ekonomik ve sosyal-politik buhrandı. Fakat ordu tarafından yapılan bu hükümet darbesi buhranı çözemedi. Bu şartlar altında Türkiyenin ilerdeki gelişme yolları üzerinde bugün Türk toplumunun geniş çevrelerinde ve basında gittikçe daha sık durulmaktadır. Ülkemiz, ilerde de emperyalist devletlerin mâli, ekonomik ve politik bağımlılığında kalarak kapitalizm yolunda mı yürümelidir, yoksa başka bir gelişme yolu mu tutması gerek?

Burjuva partilerinin liderleri ve burjuva ideologları, kapitalizm yolundan gelişmenin Türkiye'ye en uygun yol olduğunu iddia etmektedirler. Açık gerçeklere rağmen, kapitalizmin Türk halkına sözde refah getirdiğini, yığınların çıkarlarına en uygun yol olduğunu söylüyorlar.

Ülkemizin ilerici güçleri, özellikle Türkiye Komünist Partisi başka bir yol, kapitalist olmıyan gelişme yolunu ileri sürüyorlar. Bu güçler ülkemizin geleceğini sosyalizmle bağlamaktadırlar. Fakat Türkiye Komünist Partisi, ilerici güçler, ülkemizin şimdiden doğrudan doğruya sosyalizm kuruluşuna geçmesi için gereken objektif şartların, temelin henüz mevcut olmadığı fikrindedirler. Türkiyede, sosyalizm kuruluşuna geçilmesi için, memleket ekonomisinin hızla kalkınmasını köstekleyen bütün engellerin ortadan kaldırılmasını ve sosyalizmin kurulması için gereken şartların yaratılmasını sağlayacak belli bir geçiş dönemi gerektir.

Kanaatimizce, Türkiyede, kapitalist gelişmesinin devamını durdurmak ve kapitalist olmıyan gelişme yoluna girmek için gereken objektif şartlar meydana

---

[89] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1965, sayı: 6, sayfa: 478-487.

[90] Ahmet Akıncı, Halis Okan'ın kullandığı yazarlık adıdır.

gelmekte, olgunlaşmaktadır. Böyle bir dönemi kolaylaştıran ekonomik etkenlerden biri, ülkemizde bütün sanayi üretiminin yarısından fazlasını veren büyük bir devlet sektörünün mevcut olmasıdır. Devlet sektörü ülkemizde şimdilik kapitalizmin gelişmesine hizmet etmektedir. Bu bir kapitalist devlet sektörüdür. Fakat bu sektör demokratikleştirilip, onun kapitalist niteliği değiştirilirse, devlet sektörü, Türkiyenin kapitalist olmıyan gelişme yolundan gelişmesinde ekonomik temel olabilir.

Politik nitelik taşıyan önemli etkenlerden biri de Türkiyede, politik güçler dengesinin değişmesi, ülkemizin kapitalist olmıyan yoldan, sosyalizm yolundan gelişmesini istiyen ilerici güçlerin gittikçe artmasıdır. Sosyalist ülkelerin, kapitalist olmıyan gelişme yoluna giren kurtuluşlarına yeni kavuşmuş bağımsız Asya ve Afrika ülkelerinin ekonomik ve politik alanda elde ettikleri başarıların etkisi altında sosyalizm fikri ülkemizin geniş halk yığınları arasında hızla yayılmaktadır. Türkiyenin sosyalizme doğru yönelmesi ve kapitalist olmıyan yoldan gelişmesi fikrini bugün Türkiyede yalnız işçi sınıfının öncü kolu değil, Türkiye İşçi Partisinde, Sosyal Demokrat Partisinde ve Cumhuriyet Halk Partisinin solcu kanadında büyük nüfuzu olan geniş ilerici aydınların tabakaları da savunmaktadır. Sosyalizm ve kapitalist olmıyan gelişme yolu ilkeleri, üniversite hareketinin önemli bir kısmı tarafından da destekleniyor.

Milli kurtuluş ilkelerinin ordu içindeki etkisini de belirtmek gerektir. Ordunun yurtsever subayları memleketin bugünkü durumu karşısında memnuniyetsizliklerini açığa vuruyorlar. Yurtsever subaylar, Türkiyenin kalkınması ilkelerinin, ordunun 27 Mayıs 1960'da uğrunda hükümet darbesi yaptığı ilkelerin gerçekleştirilmediği inancındadırlar. Bunun için bu subayların çoğu, ilerici aydınların ve işçi sınıfı temsilcilerinin ileri sürdükleri demokratik reform ve istekleri desteklemektedirler.

Böylece, bugün Türkiyede politik güçlerin dengesi, kanımızca, gelecekte, ilerici güçlerin önünde, emperyalizmle bağlı gerici güçleri ülkenin idaresinden uzaklaştırmak, halkçı demokratik bir idare kurmak, düzenin demokratikleştirilmesini sağlamak ve demokratik dönüşümleri gerçekleştirmek imkânını, yani kapitalist olmıyan gelişmeye politik şartlar hazırlamak imkânını açmaktadır.

Türkiye ve benzeri ülkelerde kapitalist olmıyan gelişme yolu meselesi çok bileşik ve az araştırılmış bir problemdir. Bu mesele inceden inceye ve her yönden tahlile muhtaçtır. Bu yazımızda biz, meseleyi genel olarak ele almağa ve kapitalist olmıyan gelişme yoluyla ilgili olarak Türkiyenin en aktüel meseleleri üzerinde durmağa çalışacağız.

Toprak meselesi

Köy ekonomisi, ülkemiz ekonomisinin başlıca koludur. Çalışan halkın % 75'nden çoğu ziraatle uğraşır. Memleketin milli gelirinin yarısından fazlasını ve

ihracatımızın % 75-80'nini köy ekonomisi sağlar. Fakat köy ekonomisi, Türkiye ekonomisinde çok önemli bir yeri olmasına rağmen, az gelişmiştir. İşlenmeğe elverişli on binlerce hektar topraktan faydalanılmaz, ülkemizde işlenir topraklar 23 milyon hektardan biraz fazladır. İşlenir toprakların % 60'ndan fazlası büyük toprak sahiplerinin mülküdür. Türkiyede, işlenir toprakların % 44'ne sahip olan büyük toprak sahiplerinin sayısı yakın zamana kadar 76 bini (bütün büyük toprak sahiplerinin % 2,6'sı) kadardır. 773 bin fakir köylü ailesinin (köylü ailelerinin % 30.6'sının) elinde yalnız 836 bin hektar toprak vardır. Türk köylüsünün büyük bir çoğunluğu -489 bin aile- topraksızdır, köy proleterleridir. Topraksız ve az topraklı köylülerin çoğu, Türk işçi sınıfının yedek ordusu, şehir sanayi proletaryasının başlıca kaynağıdır.

Milli Kurtuluş, anti-emperyalist (1919-1923) devriminden sonra idareye gelen burjuva hükümetleri, Türk köyündeki feodal ve yarı-feodal toprak münasebetleri kalıntılarını tamamen yoketmediler.

Feodal ağa toprak mülkiyetiyle sıkı sıkıya bağlı bulunan burjuvazi, köylü yığınlarının ekonomik isteklerini elde etme çabalarına, toprak reformunun gerçekleştirilmesine karşı koydu. Uzun yıllar Türkiyede bir toprak meselesinin varlığını kabul etmek bile istemedi, ülkede ve özel olarak köyde sınıfları ve sınıf mücadelesini inkâr etti. Cumhuriyet Halk Partisinin Programında Türk halkı şöyle tarif edilmiştir:

"Biz Türk halkını çeşitli sınıfların toplumu olarak değil, bir bütün olarak kabul ediyoruz. Küçük çiftçiler, küçük esnaflar, işçiler, serbest meslek sahipleri, sanayiciler, büyük toprak sahipleri, müteahhitler, küçük ve büyük tüccarlar Türk toplumunun başlıca emekçi gruplarıdır. Bu grupların her birinin emeği, öteki grupların ve bütün toplumun yaşaması ve refahı için zaruridir."

Böylece, Türk burjuvazisi emekçilerin sınıf şuurunu körletmek ve burjuva toplumunu sarsan sınıf mücadelesini bastırmak istemiştir.

Türk burjuvazisinin büyük toprak mülkiyetini sınırlandıracak tedbirler almaması ve adaletli bir tarım reformu yapmamasının tabii bir neticesi olarak kapitalist üretim münasebetleri köye giremedi, kuvvetli feodal ve yarı-feodal münasebet artıkları kaldı.

Tarım meselesi Türkiyede bugüne kadar çözülememiştir, ülkemizde büyük feodal mülkiyetini yokederek sanayide ve köy ekonomisinde üretim güçlerinin gelişmesine yol açacak bir toprak reformu yapılmamıştır. Hükümetin köy ekonomisi alanında aldığı bazı tedbirler, köyün durumunu değiştirmedi. Kanaatimizce, ekonomimizin hızla gelişmesinin sağlanmasında başlıca önem taşıyan tarım meselesinin kökten çözülmesi ilk önce şu esas meselelerin çözülmesini gerektirir: Büyük toprak mülkiyeti ortadan kaldırılmalı ve kamulaştırılan topraklar topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılmalıdır. Büyük toprak sahiplerinin kamulaştırılan

topraklarının elverişli sahalarında kooperatifler ve devlet çiftlikleri kurulmalıdır; rant-icar münasebetleri köylü yığınlarının yararına uygun olarak ayarlanmalıdır.

Ülkemizin bugünkü şartlarında, Türk köyündeki çelişmeler ancak köklü bir toprak reformunu ve emekçi yığınlarının çıkarlarına uygun başka köklü sosyal-ekonomik dönüşümleri öngören kapitalist olmıyan gelişme yoluyle çözülebilir.

Sanayileşme problemleri ve devlet sektörü

Türkiyede milli sanayi işletmeleri kurmak yolunda atılan ilk önemli adımlar, Milli Kurtuluş (1919-1923) burjuva devriminin zaferinden sonraki yıllara rastlar. Burjuva devriminin başlıca amacı, yarı feodal, yarı sömürge niteliğinde olan Türkiyeyi bağımsız bir burjuva devleti haline getirmekti. 1919-1923 burjuva devriminin ilerici karakteri de o zaman için tarihi olan bu ödevini yerine getirmesindedir. Burjuva devrimi, Türkiyede kapitalizmin gelişmesine yol açtı. İktidara gelen milli burjuvazi, yabancı kapitalistlerin ülkenin ekonomik hayatına karışmaları imkânlarını sınırlandırmak, etatizm politikası yardımıyle kendi mevzilerini, memleketin bağımsızlığını sağlamlaştırmak istiyordu. Etatizm, bir yandan devletin ekonomik hayata karışması, öte yandan da özel sermaye teşebbüslerinin teşvik edilmesiyle karakterize edilir. Etatizm, ülkemizin geriliğinden, Türk burjuvazisinin, henüz ilk adımlarını atan milli sanayie büyük sermaye yatırımları yapmaktan korkmasından ve memleket ekonomisinin gelişmesini sağlıyabilecek sanayi kollarının meydana getirilmesi zorunluğundan doğmuştur. Milli burjuvazi etatizm politikası yoluyle, milli sanayiin bazı önemli kollarını kurmak için bütün milli gelir kaynaklarından faydalandı. Milli önemi olan bütün işletmeler (maden ocakları, demiryolları vb.) yabancı kapitalistlerden alınarak devletleştirildi. Devlet gücü ve devlet sermayesinin yardımıyle büyük sanayi ve köy ekonomisi işletmeleri kuruldu. Türkiye ekonomisinde önemli bir devlet sektörü meydana geldi.

Türk burjuvazisi, etatizmi bütün halkın "refahını" sağlıyan bir sistem olarak göstermeğe çalışır. Burjuva iktisatçıları, devletleştirilen işletmelerin "halk mülkiyeti" niteliği taşıdığını, "kapitalizmle savaş demek olan etatizmin hakiki bir devlet sosyalizmi" olduğunu iddia ederler. Gerçekte, milli burjuvazinin güçlenmesinde ve kapitalizmin gelişmesinde önemli rol oynıyan etatizmin hayata geçirilmesi, her şeyden önce burjuvazinin çıkarlarına uygundu. Bunu Atatürk de dolaylı olarak kabul etmiş, şöyle demişti:

"Bugün Türkiyenin gerçekleştirdiği devletçilik, XIX. yüzyılın sosyalist düşünürlerinden alınmamıştır. Bizce, devletçiliğin temeli, özel teşebbüs ve özel faaliyet olmalıdır; fakat büyük milletin ve geniş ülkemizin bütün ihtiyaçlarını gözönünde tutarak ekonominin devlet tarafından kontrolü gerektir."

Burjuvazi etatizmden, halk yığınlarının zararına olarak kârlarını artırmak ve politik mevzilerini kuvvetlendirmek için faydalandı. İkinci Dünya Harbinden

sonra, etatizm devrinde oldukça kuvvetlenen burjuvazinin çıkarları, etatizm politikasıyle çatışmağa, çelişmeğe başladı. 1950 yılından sonra etatizm politikasından uzaklaşma eğilimleri belirdi. İlk Menderes kabinesinin programında "devletin ekonomik hayata karışmasının mümkün olduğu kadar sınırlandırılması, özel faaliyetin azami miktarda genişletilmesi gerektiği" belirtiliyordu. Menderes hükümetinin "her mahallede bir milyoner" politikasının temeli, devlet sektörünü tedricen yoketmek prensipine dayanıyordu. Büyük burjuvazi devletin ekonomik hayata girmesini sınırlandırmak için yabancı sermaye ile bağlanma yollarını arıyordu. Büyük Millet Meclisi 1951'de "Yabancı sermaye yatırımlarını teşvik" kanununu kabul etti. Amerikan sermayesinin "yardımı" ile "Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası" kuruldu. Daha sonraları yabancı ve yerli sermayenin katılmasıyle yeni karma şirketler kuruldu. Böylece Türk ekonomisi yavaş yavaş Amerikan, Batı Alman tekellerinin ve başka tekellerin boyunduruğu altına girdi.

Bugün ekonomimizin ana kollarına baskı yapan yabancı sermaye, yerli büyük sermaye ile ortaklaşa devlet sektörünü yutmaya çalışıyor. Kemalist devriminin başlıca kazançlarından sayılan devlet sektörü, bugün ortadan kaldırılma tehlikesiyle yüzyüzedir. Devlet sektörünün verimli olmadığından sık sık söz eden idareci çevreler artık açıktan açığa özel sektörü destekliyorlar, ülkemizde büyük özel sermaye ile devlet sermayesinin kaynaşması seyri gittikçe daha açık bir şekil alıyor. Devlet, özel sermayenin etkisi altına gittikçe daha çok giriyor, özel sermayenin, devlet sermayesi ile kaynaştığını gösteren örneklerden biri, Ereğli Demir-Çelik kombinasıdır. Resmi açıklamalara göre, buraya yatırılan sermayenin % 51'i devletin, geri kalan kısmı ise çeşitli Türk ve Amerikan Anonim Şirketlerinindir. Fakat daha Menderes zamanında kabul edilen özel bir kanunla bu işletme, özel işletme sayılmış ve devlete onu kontrol hakkı tanınmamıştır.

Etatizm politikası, genel olarak memleket ekonomisinin gelişmesinde olumlu bir rol oynamıştır. 1930 yıllarında Birinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Plânına uygun olarak, Kayseri ve Nazilli dokuma kombinaları ve başka sanayi işletmeleri kuruldu. O sıralarda Türkiye, sanayi gelişme seviyesi bakımından Yakın ve Orta Doğunun en ileri ülkesi haline gelmişti. Fakat başlayan sanayileşme, esas itibariyle yalnız hafif sanayi kollarının gelişmesiyle kaldı. Memleketin sanayileşmesine temel olacak ve ekonomik bağımsızlığımızı sağlıyacak ağır endüstri kurulmadı.

Zengin ham madde kaynaklarına sahip olan 30 milyonluk Türkiyemiz için sanayileşmek, ağır sanayi işletmeleri kurmak hayati bir zarurettir. Bugün bu, toplumumuzun çözüm bekliyen en önemli sorunlarından biridir. Ağır sanayi işletmelerinin kurulması, ancak devlet sektörünün genişletilmesi, kuvvetlendirilmesi, çağdaş teknikle donatılmasıyla mümkündür. Başlıca üretim güçlerinin yoğunlaştığı devlet sektörü, özel sektöre tâbi, onun eki olmamalıdır.

Türkiye Komünist Partisi, devlet sektörünü ta baştanberi desteklemiş ve savunmuştur, onun genişletilip kuvvetlenmesi üzerinde durmuştur. Partimizin do-

küman ve kararlarında birçok defalar belirtilmiştir ki, Türkiye Komünist Partisi, devlet sektörünü, onun geliştirilmesi, kuvvetlendirilmesi işini, memleketin ekonomik ve politik bağımsızlığı üzerinde yapacağı etkiler açısından ele almış, onu halkın gözünden düşürmek istiyenlere karşı mücadeleyi önemli bir vazife saymıştır.

Gelecekte, devlet sektörünün gelişmesi ve ekonomimizin kalkınması imkânları ancak Türkiyenin bugün uyguladığı politik hattın temelden değişmesi ve köklü demokratik dönüşümler yoluna girilmesiyle gerçekleşebilir. Böylece, durmadan genişliyen ve yeni bir nitelik kazanan devlet sektörü emekçi yığınlarının çıkarlarına uygun olarak üretim güçlerinin orantılı gelişmesini sağlıyabilir.

Yabancı sermaye meselesi

Askerî, teknik, ekonomik "yardım", borç ve krediler, bankalar ve dış ticaret sistemi, devlet yatırımları ve özel yatırımlar yoluyle ülkemize giren yabancı sermaye, acı bir geçmişi hatırlatır. Türkiye ağır "kapitülâsyonlar" devrini yaşamıştır. "Truman doktrini" ve "Marşal plânı"nın yüklediği borçları hâlâ ödüyoruz. Memleketimiz bugün de yabancı sermaye için bir sömürme alanıdır. Amerika, Batı Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Danimarka v.b. ülkelerin çeşitli özel kumpanya ve firmaları, tekelci kârlar elde etmek amacıyla birbirleriyle yarışıyorlar. Gerici çevreler, tekelci yabancı sermayenin ülkemize serbestçe girebilmesi için gereken bütün kolaylıkları gösterdiler. Menderes idaresi zamanında kabul edilen özel kanunlarla, yabancı sermayenin ekonomimizin bütün kollarına kolayca girebilmesi sağlandı. Yabancı sermayeye özel haklar tanındı. Yabancı sermayenin bütün kârlarını döviz olarak memleketten serbestçe çıkarması için özel bir kanun kabul edildi. Yabancı sermayenin baskısı altında, Türk lirasının kıymeti üç mislinden fazla düşürüldü. Zamanında 2.80 TL değerinde olan bir Amerikan doları, bugün resmi kur üzerinden 9 TL, karaborsada ise 10 TL'dan çok fazladır. Bunun sonucu olarak, Türkiyenin o zamana kadarki borçları otomatikman üç mislinden fazla arttı ve bu, memleketteki enflâsyonu büsbütün artırdı.

Milli menfaatlerin zararına ve Atatürkün "yurtta sulh, cihanda sulh" parolasına aykırı olarak. Türkiye bugün NATO ve SENTO'nun üyesi, Yakın ve Orta-Doğuda emperyalizmin desteğidir.

Milyarlarca borcuyla emperyalist harp arabasına koşulan ülkemiz, 500 bin kişilik bir ordu beslemek, bütçe gelirlerinin % 40'ndan fazlasını dolaylı ve dolaysız olarak askeri masraflara ayırmak zorundadır. Emperyalizm, kumandasına da karıştığı ordumuzu Kore halkının milli kurtuluş savaşını ezmek için kullandı. Süveyş krizi günlerinde, ülkemizi bir harp alanı haline soktu. 1963'de Kıbrıs halkının bağımsızlık mücadelesini bastırmak için emperyalizm Türkiyeden NATO'nun askeri üssü olarak faydalandı.

Memleketimizin, milli menfaatlerimize, coğrafi ve ekonomik özelliklerimize uygun olarak, üretim güçlerini geliştirmesine imkân verecek karşılıksız mali yardıma, envestismanlara [yatırımlara] ve kredilere ihtiyacı vardır. Bu yardım memleketin ekonomik kalkınmasını gerçekten sağlayabilir. Böyle bir yardım, aynı zamanda Türkiyeye, kredi aldığı ve şimdi yok pahasına satmak zorunda kaldığı kromu, tütünü, pamuğu, tiftiği ve birçok tarım ürünlerini elverişli fiyatlarla satın alacak bütün memleketlerle karşılıklı fayda ve eşit hak esasına dayanan bir ticaret geliştirme imkânı verebilir. Böyle bir yardım sayesinde Türkiye dengeli bir dış ticaret sistemi kurarak, her yıl dış ticaret bilânçosunda beliren milyonlarca açığı önlemiş olur.

Devletlerarası karşılıklı münasebetlerde gerçekten ivazsız yardım pratikte vardır. Türk halkı, ekonomik bağımsızlık uğrunda mücadelesinin en çetin günlerinde büyük komşumuz Sovyetler Birliği tarafından memleketimize yapılan, ilk beş yıllık (1929-1933) kalkınma plânı genel tutarının % 33'ü miktarındaki faizsiz garantili kredi şeklindeki cömertçe yardımı iyi bilir. Zamanında "ölmez Türk-Sovyet dostluğunun yıkılmaz abideleri" diye anılan Nazilli ve Kayseri dokuma kombinaları bu yardımla kuruldu. Bu yardım, zamanında memleketimize politik ve ekonomik bağımsızlık sağlıyan, gerçekten kardeşçe, karşılıksız bir yardımdı. Bu yardım, bize, Atatürkün "Karagün dostumuz" dediği ve halkı dünyada ilk olarak kapitalist düzenini, insanın insanı sömürmesini yok eden, sosyalist düzeni kuran, halklara milli kurtuluş, sosyalist devrimleri yolunu açan, büyük Lenin'in diyarından gelmiştir.

Birkaç yıl önce yine Sovyetler Birliğinin yardımıyla memleketimizde bir soda ve büyük bir cam fabrikası kurularak işletmeye açıldı.

Eğer İkinci Dünya Harbinden sonra Türkiye emperyalist blok ve paktlara girmeseydi, iki komşu ülke arasındaki dostluk münasebetleri bozulmasaydı, memleketimizde kimbilir daha böyle nice fabrikalar kurulacaktı.

Assuan barajı gibi bir hidroteknik kompleks veya Birleşik Arap Cumhuriyetinde, Irakta, Cezayirde, Suriyede, Birmanyada, Pakistanda, Endonezyada ve daha birçok ülkelerde Sovyetler Birliğinin kardeşçe yardımlariyle kurulan işletmeler Türkiyede de kurulamaz mıydı?

Böyle bir yardım ve kredi, Demokratik Almanya Cumhuriyetinden, Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyetinden, Polonya, Romanya ve Bulgaristan Halk Cumhuriyetlerinden v.b. sosyalist ülkelerden de sağlanabilirdi.

Türkiyenin milli menfaatleri, memleket ekonomisinin tekelci yabancı sermayenin kıskacından kurtulmasını, tarafsız bir politika uygulanmasını ve bütün memleketlerle, bu arada sosyalist ülkelerle karşılıklı çıkar ve eşit hak esasına dayanan ekonomik işbirliği ilişkileri kurulmasını istiyor.

İşçi sınıfı ve Milli Demokratik Cephe

Bugün ülkemizin en karakteristik özelliği, son yıllarda işçi hareketinin hızla gelişmesidir. Bugün Türkiyede 2,5 milyona yakın işçi vardır. Bunların 700 binden fazlası sendika üyesidir. Türk işçisi sosyal, ekonomik ve politik hakları uğrunda savaşıyor. Baskı, polis terörü, provokasyonlar onu yıldırmıyor. Yığın grevleri, mitingler ve gösteriler bugün ülkemiz hayatının tabii olayları halini aldı. Memleketimizde tek legal politik işçi teşkilâtı olan Türkiye İşçi Partisinin doğuşu, son zamanlarda Türkiye işçi hareketinde görülen büyük ileri hamlelerin bir yansımasıdır. Bu Parti, devlet idaresinin demokratikleştirilmesi, tarım reformunun gerçekleştirilmesi ve ülkemizin kapitalist olmıyan gelişme yoluna girmesi şartı olarak emekçi yığınlarının (bu arada köylü yığınlarının) teşkilâtlandırılmasını amaç edindiğini ilân etmiştir.

Burjuvazi, işçi hareketini parçalamak, yabancı olan burjuva ideolojisini işçi sınıfına aşılamak için her çareye başvurmaktadır.

Türkiyede 700 binden fazla üyesi olan sendikaların önemli bir kısmı, Türk-İş'e bağlıdırlar. Türk-İş'in yönetici kadrosu, burjuva partilerinin ve aynı zamanda Amerikan sendikalarıyle Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu liderlerinin etkisi altındadırlar. 1964 yılında Türkiyenin birçok bölgelerinde işçiler grev ilân etmişler, bazı yerlerde de yeni grev hazırlıklarına başlamışlardı. Bu sırada Türk-iş'in yönetim kurulu, Kıbrıs buhranı devam ettikçe grevlerin durdurulması ve yenilerinin yapılmaması kararını aldı. Fakat alınan bu karara rağmen, işçiler grevlerine, Kıbrıs buhranının en şiddetli anlarında bile devam ettiler. Sonunda Türk-İş yöneticileri, grevlerle ilgili kararı değiştirmek zorunda kaldı.

Türkiyenin bugün izlediği politikanın temelden değişmesi ve ülkenin demokratik, devrimci dönüşümler yoluna girebilmesi için gereken şartlardan biri, Türk toplumunun bütün ilerici güçlerinin Milli Demokratik Cephe'de birleşmeleri ve gerici Ürgüplü-Demirel hükümetinin yerini milli demokratik bir hükümetin almasıdır.

Bugün Türkiyede bir Milli Demokratik Cephe kurulması mümkün müdür? Ülkemizde bu cephenin genel istemlerini gerçekleştirebilecek ve ülkeyi kapitalist olmıyan gelişme yoluna götürebilecek güçler varmıdır?

Türk komünistleri bu soruyu olumlu yönde cevaplandırmaktadırlar. Biz bu soruya, yalnız işçi sınıfının -bütün gücüyle gericilerin, tekellerin ve emperyalizmin karşısına dikilen toplumumuzun en kararlı, en devrimci gücü olan sınıfın- aktifleşmesine ve gelişmesine değil, aynı zamanda Türk burjuvazisi içindeki esas çelişmelerin tahliline dayanarak evet diyoruz.

Türkiyede kapitalizmin gelişmesiyle paralel olarak tedrici bir üretimin ve sermaye konsantrasyonu seyri, büyük sermaye birliklerinin, kendine özgü Türk tekellerinin meydana geldiği görülmektedir. Bu çeşit birleşmelere örnek olarak İş Bankasını gösterilebilir. Bu banka, 35 büyük işletmenin, şirketin hisse senetlerine

sahiptir ve 4 sigorta şirketini kontrolü altında tutmaktadır. Yabancı ülkelerde - İskenderiyede ve Lefkoşede iki şubesi, Frankfurt (Mayn)'da (Batı Almanya) iki ajanlığı vardır. Büyük Türk sermayesinin temsilcileri Vehbi Koç, Taşkent, Bayer, Avunduk, Selek, Burla, Benli, Daniş Koper, Demirel ve başkaları gibi temsilcileri milli gelirimizin % 38'ni ceplerine indiren mutlu bir azınlıktır. Bunlar, yabancı tekelci sermaye ile ortaklaşa memleket ekonomisinin ana kollarını kontrolleri altına almaya çalışmaktadırlar. Bu büyük sermaye kodamanları, kendi sınıfî pozisyonlarını daha da kuvvetlendirmek için Amerikan emperyalizmiyle anlaşmaktan, ülkemizin milli çıkarlarını satmaktan çekinmemektedirler. Bunlar Mehmetçiklerimizi Korede ölüme mahkûm edenler, 1960 Nisanında üniversite gençliğine, 1965 Martında da Zonguldakta işçilerimize karşı "ateş aç" emrini verdirtenler, ülkemizi milli çıkarlarımız zararına emperyalist bloklara, NATO'lara, SENTO'lara sokanlardır.

Küçük bir büyük burjuva tabakası, emekçi yığınlarını amansız bir şekilde sömürmektedir. Bu tabaka aynı zamanda, küçük ve orta burjuvazinin de çıkarlarını baltalıyor. Memlekette yabancı tekelci sermaye ile sıkıca bağlı büyük burjuvazi ile küçük ve orta halli milli burjuvazinin geniş tabakaları arasında keskin çelişmeler olduğu bugün tereddütsüz söylenebilir. Büyük burjuvazi yeniliklere, reformlara karşıdır, Milli Demokratik Cephe'nin isteklerini hiçbir zaman kabul etmez, ülkemizin ilerici güçlerinin bugün bir numaralı ödevi, bu burjuvazinin halk aleyhtarı, emperyalist niteliğini açıklamak, ona karşı savaşmaktır.

Tekelci burjuvazinin ve yabancı tekellerin rekabetine dayanma gücü gösteremiyerek bugün daimi bir dağılma, tabakalaşma süreci içinde bulunan milli burjuvazinin çoğunluğu, Milli Demokratik Cephe'ye girebilir, girmelidir. Yabancı tekelci sermaye ve emperyalizm tarafından yokedilmek tehlikesi, milli burjuvaziyi, emekçi yığınlarının yenilik ve sosyal adalet isteklerini desteklemeğe zorlamaktadır. İşte bundan dolayıdır ki, milli burjuvazinin küçük ve orta tabakaları, iki yönlü, tereddütlü ve sebatsız bir karakter taşımalarına rağmen, Demokratik Milli Cephe'nin aktif gücü, proletaryanın ve bütün emekçi yığınlarının emperyalizme ve büyük burjuvaziye karşı savaşlarında müttefiki olabilir.

Bugünkü şartlar altında, milli burjuvazinin gerici çevrelerle ve emperyalizmle bağlı olmayan yurtsever tabakaları, özellikle ilerici aydınlar, üniversite gençliği, ordunun yurtsever subayları memleketin aktif politik güçleridir. Bu sosyal tabakaların birçok temsilcileri işçi sınıfı ile beraber, milli bağımsızlık ve sosyal dönüşüm isteklerini desteklemektedirler. Reformlar, özellikle tarım reformu uğrunda savaş, işçi sınıfıyle köylü yığınları arasında Demokratik Milli Cephe'de birlik yaratılması için reel şartları yaratmaktadır.

Türkiyede köylü yığınları milli hareketin büyük bir potansiyel gücüdür. Köylü hareketi bizde henüz zayıftır, doğru. Fakat bu hareket artık başlamıştır. 1963 yılında Adana'da topraksız köylüler ve tarım işçileri protesto yürüyüşü yaptılar. 1964 yılı başlangıcında Urfa vilâyetine bağlı Siverek bölgesinde tarım reformunu

destekliyen köylülerin bir mitingi oldu. Memleketin başlıca tütün üretimi bölgelerindeki köylülerin memnuniyetsizliği (örneğin, 1965 Şubatında, Akhisar ve Adıyamanda köylü yürüyüşleri ve mitingleri) gittikçe artmaktadır. Bu bölgelerdeki köylü yığınları tütün ticaretinin millileştirmesi ve tütün alış fiyatlarının artırılması isteğini ileri sürmüşlerdir.

Böylece bugün Türkiyede, anti-emperyalist, anti-feodal cephenin kurulması için reel, objektif şartlar mevcuttur. Bu cephenin temeli, işçi sınıfıyle köylüler ve orta halli şehir ve köy tabakaları, özellikle ilerici aydınlar arasındaki birlik olmalıdır. Hattâ denebilir ki, bu cephe, emekçi yığınlarının, her şeyden önce işçilerin, üniversitelilerin ve ilerici aydınların teşebbüsüyle "aşağıdan" kurulmaya başlamıştır. Bu, özellikle, ağır çalışma şartlarını protesto amacıyle 1965 Martında grev yapan Zonguldak maden işçilerinin haklarını savunan ilerici güçlerin yığın hareketlerinde kendini gösterdi. Hükümetin, işçilere ordu birlikleriyle saldırması, bütün memlekette büyük bir nefret yarattı.

Grev yapan işçiler, yalnız işçi sınıfının partileri ve sendikalarca değil, aynı zamanda ilerici aydınlar, Milli Türk Talebe Birliğine giren bütün talebe dernekleri ve İstanbul'daki bazı talebe birlikleri tarafından desteklenmişlerdir. Bu teşekküller, işçilerle dayanışmalarını belirterek onların sosyal ve ekonomik haklarını tanımıyan gerici güçlerle savaşmaya kararlı olduklarını bildirdiler.

Zonguldak Mart grevinden önce Milli Türk Talebe Birliği'nin inisyatifiyle, demokratik dönüşümler, reformlar için savaşan bütün ilerici güçleri birlikte harekete çağıran bir bildiri yayınlandı. Bununla beraber, memleketin ilerici güçlerindeki bu birleşme eğilimine rağmen, onların önemli bir kısmının henüz gerici partiler ve akımlar içinde dağılmış oldukları gerçeğini kabul etmek gerektir.

İlerici güçleri, Demokratik Milli Cepheyi kurmağa çağıran işçi sınıfının öncüsü Türkiye Komünist Partisi, bu Cephe'nin yapısının şu veya bu sınıfın veya partinin diktatörlüğü prensipleri üzerine kurulmaması gerektiği düşüncesinden hareket etmektedir. Bu Cephe, ülkenin emperyalizmin boyunduruğundan, tekelci yerli ve yabancı sermayenin köleliğinden kurtulmasını ve Türkiyemizin bağımsız bir ülke olarak gelişmesini istiyen, milli burjuvazi de dâhil, bütün ilerici, yurtsever güçlerin birleştiği bir cephedir.

Türkiye Komünist Partisi, gizli çalışma şartlarına, emperyalistlerin ve gericilerin körükledikleri komünizm düşmanlığına rağmen, yığınlar içinde gereken çalışma imkânlarını arayıp bulmaktadır. Partimizin çalışmaları gittikçe genişliyor. Onun MİLLİ DEMOKRATİK CEPHE parolası, emperyalizme ve gericiliğe karşı, tam bir milli bağımsızlık, köklü sosyal-ekonomik dönüşümler uğrunda savaşan Türk halkının ilerici, yurtsever güçlerinin birleşmesine yardım ediyor.

10 Eylül 1965 günü Türkiye Komünist Partisinin 45'inci kuruluş yılı

TKP Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaşın konuşması[91]

Yoldaşlar!

45 yıl önce bugün, Türkiyenin ayrı ayrı bölgelerinde ayrı ayrı çalışan komünist teşkilâtlarının temsilcileri bir araya toplanarak, Türkiye işçi sınıfının ilk Marksçı-Leninci partisini, Türkiye Komünist Partisini kurdular ve ilk kongrelerini yaptılar. O günden beri yarım yüzyıla yakın bir zaman geçti. Partinin kurucularının hemen hepsi, bu tarihi olaydan birkaç ay sonra, bir hıyanet tuzağına düşürülerek, toptan öldürüldüler. Partimiz bu kaybın ağırlığını, daha sonraki faaliyeti boyunca her zaman hissetmiştir. Fakat Mustafa Suphi ve arkadaşlarının hayaletleri, onların ideallerini yaşatan Komünist Partisinin şahsında, katillere hiçbir zaman kâbussuz bir uyku uyumak fırsatını vermedi.

Kongrenin Türkiyede yapılmasına Ankara hükümeti izin vermemişti. Daha önce, 14 Temmuz 1920'de Ankara'da resmen kurulmuş olan "Halk İştirakiyun Partisi"nin[92] kongre için yaptığı resmi müracaat reddedilmişti. Türk komünistlerinin Bakû'de toplanmalarının ve ilk kongrelerini orada yapmalarının sebebi budur.

Bir noktayı aydınlatmak isterim. Halk İştirakiyun Partisi Türkiyede resmen kurulmuş gerçek bir komünist partisi olduğuna göre, partimizin kuruluş tarihi neden 14 Temmuz değil de, 10 Eylül kabul ediliyor, diye sorulabilir. Nitekim soranlar da oluyor. Mesele şurada ki, Halk Iştirakiyun Partisi resmen kurulmuş bir parti olmakla beraber, Türkiyedeki bütün komünist gurup ve teşkilâtlarını içine almıyordu. Bu parti Anadolu'daki 12 komünist teşkilâtının birleşmesiyle kurulmuştu. Memleketin birçok yerlerinde daha birçok bağımsız komünist grupları ve teşkilâtları vardı. Bunlardan biri de, o zaman işgal altında bulunan İstanbul'daki İşçi-Çiftçi Sosyalist Partisidir ki, Halk İştirakiyun Partisinden daha da önce kurulmuştur. Türkiye Komünist Partisi, memleket içindeki bu teşkilâtların ve onlarla bağlı memleket dışındaki Türk komünistlerinin bir araya gelerek, bir tek parti halinde birleşmesiyle kuruldu.

45 yıllık bir tarihi olan Türkiye Komünist Partisinin legal çalıştığı müddet topu topu iki yıldır. Bu iki yılı da gerici çevrelerin bin bir tertip ve provokasyonlarının dışında saymak zordur. Fakat buna rağmen, Türk komünistlerinin, halkımızı emperyalizme karşı seferber etmekte, emekçi yığınları teşkilâtlandırmakta önemli

---

[91] Yeni Çağ dergisi, yıl: 1965, sayı: 9, sayfa: 761-769

[92] Zeki Baştımar Hafi Türkiye Komünist Partisi ile Türkiye Halk İştirakiyun Partisi'nin kuruluş tarihlerini karıştırmaktadır; THİF'nın kongre ilanı ise Ağustos 1922'de yayınlanmıştır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası*, Erden Akbulut - Mete Tunçay, Sosyal tarih Yayınları, İstanbul, 2007.

başarılar sağlamalarına engel olunamadı. Bunun içindir ki, zafer ışıklarının ufukta belirdiği, fakat savaşın bütün şiddetiyle devam ettiği günlerde burjuvazi, silâhları düşmana çevrili Türk komünistlerini arkadan vurmakta acele etmiştir. Milli hareketin gelişmesi, demokratik bir halk hareketine dönmesi ihtimali gericileri korkutmuş, onları idareci çevreler üzerinde baskılarını artırmaya zorlamıştır.

TKP kurulduğu zaman Türkiye bir ölüm-dirim savaşı içindeydi. Emperyalist ordular memleketimizin birçok bölgelerini işgal altına almışlar, yurdumuzu bölüşmek, plânlarını gerçekleştirmek için Anadolunun içerlerine doğru yönelmişlerdi. Türk halkı bu istilâcı orduları ve onları destekleyen gerici sultanlık kuvvetlerini göğsüyle karşılamıştı.

Milli Kurtuluş Hareketimizin doğuşunda, gelişmesinde ve zaferinde Büyük Oktobr Sosyalist Devriminin ve Sovyetler Birliğinin etkisi ve rolü her Türk vatandaşının bildiği bir gerçektir. Türkiyede milli kurtuluş hareketi başladığı zaman Sovyet halkları bir taraftan çarlık ordularıyla, bir taraftan da 14 yabancı devletin müdahaleci silâhlı kuvvetleriyle savaşıyordu. Bu kahramanca savaşın, aynı emperyalist orduları karşısında gören halkımız üzerindeki uyarıcı etkileri büyük olmuştur. Bu etkiler daha milli mücadele başlamadan önce kendini göstermeye başladı. Sosyalist devrimin daha başında Sovyet hükümeti, barışa, halklar arasında dostluğa dayanan bir dış politika ile ortaya çıkmış, emperyalistlerin Türkiye'yi bölüşme, çarlığın İstanbulu ele geçirme plânlarını, gizli anlaşmaları açığa vurmuş ve hükümsüz ilân etmişti. Bunların ve Sovyet hükümetinin daha 1917 yılında "Bütün Rusya ve Doğu emekçilerine", daha sonra "Türk işçi ve köylülerine" hitabeden bildirilerinin Türk halkı ve Türk emekçileri üzerinde derin etkilen ve yankıları oldu. Batı emperyalizminin pençesine düşen halkımız, Doğudan sızan ümit ışıklarının aydınlığında kendine bir kurtuluş yolu arıyordu. Emperyalizmin ve zulmün en büyük düşmanı Leninin adı Türk işçilerinin, yurtsever Türk aydınlarının ve subayların ağızlarında dolaşıyordu, İstanbul üniversitesi öğrencileri 1920 Nobel Barış mükâfatının Lenine verilmesini istiyorlardı.

Memleketin çeşitli bölgelerinde yer yer komünist guruplar teşekkül etmeğe ve istilâcı ordulara karşı milli mukavemet hareketini teşkilâtlandırmakta aktif bir rol oynamağa başladılar.

Sabahattin Selek "*Anadolu İhtilâli*" adlı kitabında, "Rus ihtilâlinin Türkiye üzerindeki etkisi yalnız fikir alanında kalmamış, bir ölçüde teşkilâtlanma safhasına da intikal etmiştir" diyor.

Bu "teşkilâtlanma safhası"nın gerçek komünizm hareketiyle ilgili olmayan tarafı üzerinde durmayacağım. Yalnız şunu belirtmek gerek ki, belli çevrelerce danışıklı, uydurma bir "komünist partisi"ne lüzum hissedilmesinin başlıca sebeplerinden biri de, komünistlerin emekçi yığınları arasında gittikçe artan nüfuzunu önlemek, hareketin birliğini parçalamak ve onu kontrol altına almaktı. Bu amaç pek de gizlenmiyor, daha doğrusu gizlenemiyordu.

Mustafa Kemal Paşanın o zamanki Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat [Cebesoy] Paşaya çektiği 31 Ekim 1920 tarihli şifreli telgraf şöyle bitiyor: "Komünizm cereyanı nihayet ordunun en büyük kumandanlarında kalmalıdır".

Gerçekten de danışıklı "komünist partisi"nin, siyasi hedefleriyle ilgili hiçbir kitle faaliyeti görülmemiştir.

Fakat Türk komünistlerinin emekçi yığınlar arasındaki faaliyeti artan bir hızla devam ediyordu. Ve bu, Meclis içinde ve Meclis dışındaki gerici çevreleri kuşkulandırıyordu. Ali Fuat Paşa bu kuşkulara işaret ederek, uzun bir mektupla Mustafa Kemal Paşadan durumu ve kendi tutumunu soruyor. Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapta durumu izah ettikten sonra kendi tutumunu şöyle özetliyor: "Vaziyetin arz ettiğim gibi, Şark ve Garp ile muayyen bir neticeye varmadan inkılâptan içtinap etmek ve bilmünasebe Mustafa Suphi yoldaşa da yazdığım gibi, ne yapılacaksa hükümet vasıtasıyla yapmaktır. Bittabi komünizm ve bolşevizme alenen aleyhtarlığı muvafık görmem".

Belli ki, danışıklı "komünist partisi"ni kuranlarca Türkiyede sosyal devrim, memleketin objektif şartlarının zorunlu kıldığı bir ihtiyaç olarak benimsenmemiş, her şey Doğu ve Batı ile münasebetlerin, yani dış politikanın alacağı belirli ve kesin şekle bağlı bırakılmıştı. Harp halinde bulunduğumuz Batıyı kuşkulandıracak kesin hareketlerden kaçınılıyordu. Bunun içindir ki, Türkiyede komünizm hareketinin resmi hükümet politikası dışına çıkması, halk yığınlarına inmesi, emekçi sınıfların teşkilatlandırılması, geleceğe hazırlanması arzu edilmiyordu. Fakat bunu önlemenin kolay olmadığı çabuk anlaşıldı; gerici çevrelerin hükümet üzerindeki baskısı yavaş yavaş tesirini hissettirmeye başladı.

TKP'nin Birinci Kongresi işte bu şartlar altında toplandı. Kongreye 75 delege katıldı. Bunların 51'i Türkiyenin çeşitli bölgelerinden ve çeşitli teşkilâtlardan gelmişti. Birinci Kongre, mücadele içinde pişmiş bu beton blokları yanyana getirerek partimizin binasını, çatısını kurdu. Kongre, Komünist Partisinin Türk proletaryası, Türk emekçileri karşısındaki tarihi vazifesini ancak Markçı-Leninci prensiplerle yerine getirebileceğini belirtti; memleketin konkre meselelerini bu prensiplerin ışığında inceleyerek partinin önünde duran vazifeleri tespit etti; pratik hedeflerini çizdi; programı ve tüzüğü hazırladı ve kabul etti.[93]

Türk komünistleri, milli hareketin daha başlangıcında, emperyalizme karşı mücadelenin ancak halkın bütün kuvvetlerinin, bütün anti-emperyalist güçlerin bir tek cephede birleşmesiyle başarılabileceğine inanmışlardı. Halkı seferber ederek bu harekette idareci bir rol oynamayı başaran milli burjuvaziyi desteklemek milli cepheyi bozmak, hareketi zayıf düşürmek olurdu. Türk komünistleri, burjuvazinin, daha hareketin başında, toplumun diğer sınıflarının ve her şey-

[93] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *Türkiye İştirakiyun Teşkilatı*, Banu İşlet – Cemile Moralıoğlu Kesim, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul 2008, *Türkiye İştirakiyun Teşkilatlarının Birinci Kongresi*, Emel Seyhan Atasoy-Meral Bayülgen, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2008.

den önce proletaryanın ve köylülüğün zararına olarak, kendi politik ve ekonomik egemenliğini kurma, hattâ emperyalistlerle uzlaşma eğiliminde olduğunu gördükleri halde bu yola gitmediler. Kominternin İkinci Kongresinde Lenin, milli burjuvazinin milli kurtuluş hareketleri seyrindeki rolünü ele almış ve belli şartlarda burjuvazinin desteklenmesi gerektiğini açıkça belirtmişti. Türk komünistleri Lenin'in öğüdüne bağlı kaldılar. Fakat emekçi sınıflar karşısındaki tarihi vazifelerini yerine getirmekten, onları geleceğe hazırlamaktan, teşkilâtlandırmaktan da, yine Leninin gösterdiği yoldan yürüyerek, vazgeçmediler.

Mustafa Suphi şöyle diyordu: "*TKP'nin önünde duran birinci vazife, memleketimizde komünizm idealini işçi sınıfı arasında, fakir köylü arasında hızla yaymaktır. Halkın kendi kaderini kendi eline alması için gereken durumu, zemini hazırlamaktır... Fakat TKP'nin bugünkü en yakın vazifesi, emperyalistleri, yabancı kuvvetleri memleketten kovmaktır*".

Birinci Kongre, milli kurtuluş savaşının, milli varlığımızın devamı bakımından taşıdığı olağanüstü önemi belirtirken, bu savaşın emekçi sınıfların nihai kurtuluşunu ve halkımızın mutlu geleceğini çabuklaştıracağına inanıyordu. Bu inanç kongrece şöyle ifade edilmiştir: "*Anadolu'daki kurtuluş hareketi emperyalizme karşı bir savaştır. Bu savaşta bütün yeryüzü proleterlerinin dayanışma göstereceklerine inanıyoruz. Memlekette bu milli hareketin gelişmesi ve derinleşmesi, hem işçi sınıfının şuurunu uyandıracak, onu uyaracak, hem de genel olarak, gelecek sosyal devrim için en elverişli bir zemin hazırlayacaktır.*"

İşte Kongrenin belirttiği gerçek budur. Bütün yeryüzü proletaryasını Türk halkının kurtuluş savaşını desteklemeye çağıran Birinci Kongrenin bu savaşta halkımızın kendi içindeki birliğe verdiği önemin derecesini anlamak kolaylaşır.

Türkiye Komünist Partisi, emperyalizme karşı milli cepheyi, kurtuluş mücadelesi sona erdikten sonra da, her türlü baskıya rağmen, devam ettirmeye çalıştı. Kazanılan siyasi bağımsızlığı kuvvetlendirmek, emperyalizmin ekonomik köklerini söküp atmak, memleketin gelişmesini engelleyen toprak ağalığını yıkmak, köklü bir toprak reformu yapmak, devrimi demokratik bir yönde geliştirmek için memleketin bütün ilerici kuvvetlerinin birliğine, dayanışmasına ihtiyaç vardı. Fakat burjuvazi milli zaferin sağladığı imkânları tekelinde tutmaya, devrimi kendi dar sınıf menfaatlerinin çerçevesiyle sınırlandırmaya niyetliydi. Milli Cepheyi bozdu.

1923 yılında Komünist Partisinin faaliyeti yasak edildi[94]. O zamandan beri kırk üç yıla yakın bir zaman geçmiştir. Ağır şartlar altında geçen bu kırk üç yıllık faaliyeti boyunca partimiz, iktidardaki burjuvazinin halk menfaatlerine aykırı tutumlarını yererek, fakat ilerici hareketlerini destekleyerek, emperyalizmin

[94] Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın legal çalışmaları Eylül 1922'de yasaklanmıştır.

memleketimize nüfuzuna ve gericiliğe karşı mücadelesine devam etti. Hatalarımız oldu. Gizli çalışma şartları içinde kaçınılması zor hatalar ayrı.

Uzun yılların, ağır çalışma şartlarının, terörün, hapis ve sürgünlerin yıldırdığı, demoralize ettiği kimseleri saf dışı olmuş beklerken, çoğu zaman karşımızda gördük. Çeşitli anti-Marksist - anti-Leninist akımlarla, küçük burjuva eğilimleriyle, likidatörlerle, provokatörlerle savaşmak zorunda kaldık.

Birinci Kongreden bu yana, Türkiyede olsun, dünyada olsun çok şeyler değişti. Milletlerarası sosyal ve politik durum bambaşka bir şekil aldı. Milli kurtuluş mücadelemiz sıralarında yeryüzünde sosyalist devlet olarak yalnız Sovyetler Birliği vardı. Bugün, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, kudretli bir sosyalist devletler sistemi var. Milli kurtuluş hareketleri genişledi, yeni yeni bağımsız devletler kuruldu. Sömürgecilik sistemi çöktü, denebilir. Şimdi emperyalistler, onu başka metodlarla ve başka kılıkta yeniden diriltmeye çalışıyorlar. Kuvvetler dengesi, sosyalizm, milli kurtuluş hareketleri ve barış lehine olarak değişti ve değişmekte devam ediyor.

Aynı süre içinde Türkiyede de pek çok şeyler değişti. Milli burjuvazinin idaresindeki kurtuluş hareketi askeri bir zaferle sona erdi. Memleketimizin politik bağımsızlığı sağlandı. Fakat gerçekleşen devrim memlekete bir burjuva devriminin getirebileceklerinden fazla bir şey getirmedi. Halkın beklediği köklü sosyal reformlara yanaşılmadı. Tutulan kapitalist gelişme yolu memleketimizi yeniden yabancı tekellerin tahakkümü altına sürükledi. "Türk zenginleri Amerikan, Fransız, İngiliz bankerlerinin kasalarından gözlerini ayırmamışlardır". Endişelerini bu sözlerle ifade etmekte Mustafa Suphinin ne kadar haklı olduğunu zaman göstermiştir.

İkinci Dünya Harbi sırasında, özellikle harpten sonra, yabancı sermaye ile iş birliğinde menfaat arıyan büyük burjuvazi ile büyük toprak sahipleri bloku iktidarda ağır basmaya başladı. Bu blok 1950 seçimlerinde iktidarı ortaksız ele geçirdi. Emperyalistlerle bağladığı politik, ekonomik ve askeri anlaşmalar halkımızın ve bu arada milli burjuvazinin en geniş kısmının menfaatlerine aykırıydı. TKP bu tutumun kaçınılmaz sonuçlarını evvelden haber verdi ve buna karşı bütün gücüyle savaştı. Milli burjuvazi, bütün halkla birlikte bu politikanın yıkıcı tesirlerini kendi üzerinde hissetmekte gecikmedi.

Türkiye bugün de emperyalistlerin politik, ekonomik ve askeri bağımlılığı altındadır. Yurdumuzun ekonomik ve sosyal gelişmesini engelleyen dış ve iç setler yıkılmış değildir. Yabancı sermaye memleketin gelişme yollarını tıkamıştır. Derebeylik artıkları toplumun yapısında hâlâ önemli bir yer tutuyor. Türk köylüsü topraksız ve perişandır.

Fakat bugünkü Türkiye, milli mücadele Türkiyesi değildir, buna şüphe yok. Geçen yıllar Türkiyenin de sosyal ve ekonomik yapısında derin izler bıraktı. Şehirde ve köyde kapitalist istihsal münasebetleri nispeten gelişti. İşçi sınıfı sayıca

ve teşkilâtça kuvvetlendi; savaş tecrübesi arttı; memleketin sosyal ve politik hayatında önemli bir rol oynamaya başladı. Burjuvazinin çeşitli tabakaları arasında menfaat zıddiyetleri keskinleşti. Köleleştirici ekonomik ve politik anlaşmalardan zarar gören orta ve küçük burjuvazi ile memleketi yabancı tekellerle ortaklaşa soyan büyük burjuvazi ve büyük toprak sahipleri arasındaki mücadele sertleşti. Milli burjuvazinin menfaatleriyle halkın menfaatleri arasındaki gergin yay bu bakımdan oldukça gevşedi. Memleketin gelişmesini önleyen setlerin yıkılması isteğinde milli burjuvazinin ilerici çevrelerinde halka doğru bir eğilim belirdi. Bu çevreler toprak reformunu ve diğer bazı sosyal reformları benimsediler.

Memleketin sosyal ve ekonomik hayatında birçok değişmeler, gelişmeler oldu. Doğru. Fakat Birinci Kongrenin ele aldığı en önemli memleket meselelerinin çoğu hâlâ askıdadır. Türkiye Komünist Partisi bugün bu meselelerin çözüm yollarını memleketin bugünkü objektif şartları içinde arıyor; hedefine bugünkü şartların gerektirdiği mücadele metodlarıyla ulaşmağa çalışıyor. Hâlâ çözülmemiş kalan başlıca memleket meseleleri milli mücadele yıllarında milli cepheyi zorunlu kılan meselelerdir. Bugün de bağımsızlık mücadelesi içindeyiz. Karşımızda yine emperyalizm ve onun memleket içindeki desteği gericilik var. Yurdumuzun ilerici güçleri kuvvetli ve birleşik düşman karşısında dağınık kalamazlar.

Bütün bunları şunun için tekrar ediyorum: Bazılarına göre, memleketimizin şartları milli demokratik cephe şiarının bizde uygulanmasına elverişli değildir. Memleketimizin en ilerici güçlerini temsil eden çevrelerde de bu görüşü savunanlara rastlanıyor. Milli demokratik cephe şiarı, diyorlar, bağımsızlık mücadelesi içinde bulunan diğer geri kalmış memleketler için doğru olabilir, ama bizim özel şartlarımız göz önünde tutulmadan basmakalıp alınıp uygulanamaz. Basmakalıp uygulanamayacağı doğrudur. Ama asıl iddia, bu şiarın genel olarak bizim şartlarımıza uygun olmadığı, bizde uygulanamayacağıdır. Son yıllarda, özellikle son aylarda memleketimizde geçen siyasi olaylar bu iddianın temelsizliğini bütün açıklığıyla ortaya koydu. Buna rağmen, bu görüşü hâlâ savunanlar var. Onlara göre, memleketimizin âdeta mutlak bir özellik taşıyan şartları onu diğer geri kalmış bağımlı memleketlerin mücadele hedeflerinden tamamiyle ayırıyor ve mücadele metodlarından ayrılmaya zorluyor. Biz, diyorlar, milli burjuvazinin önderliğinde bir milli mücadele safhası, bir milli devrim geçirdik. Devrimin belli bir merhalesinde burjuvazinin menfaatleri emperyalizmin menfaatleriyle birleşti. Burjuvazi kompradorlaştı. Bizde burjuvazi milli vasfını kaybetmiştir. O artık anti-emperyalist olamaz, memleketin sosyal ve politik hayatında ilerici bir rol oynayamaz.

Bizce bu görüş memleketin bugünkü gerçeklerine uygun değildir. Belli şartlarda milli menfaatlere hıyanet ederek emperyalizme el uzatan bir milli burjuvazinin, memleket şartları ne şekil alırsa alsın, artık bir daha değişmeyeceği, emperyalizme ve gericiliğe karşı ileri bir rol oynayamayacağı iddiası mantıki bir temele dayanmıyor. Kaldı ki, Türk burjuvazisinin toptan kompradorlaşmış, men-

faatleri yabancı sermaye ile birleşmiş olduğu da söylenemez. Büyük burjuvazi ile orta ve küçük burjuvazi arasındaki çelişmenin önemli bir rol oynadığı 27 Mayıs hükümet darbesinden önceki devirde bile partimiz bu görüşü benimsemedi, memlekete başıboş giren yabancı sermaye karşısında orta ve küçük burjuvazinin uğradığı yıkımı görerek, milli burjuvazinin bu kısmiyle yabancı tekeller arasındaki mücadelenin, politik alana çevrilmesi zaruretine inandı, tutumunu bu inanca göre ayarladı. Bu tutumun doğruluğunu, bugün milli burjuvazi ile yabancı tekeller arasında açık bir şekil alan ve politik alana da sirayet eden mücadele gösteriyor. Yabancı imtiyazların keyfine bırakılan petrol ve maden kaynaklarımızın millileştirilmesini isteyenler, iktisadi devlet sektörünün yabancı ve yerli sermaye ortaklığı karşısında korunmasında ayak direyenler, Ereğli Demir-Çelik işletmelerinde aynı ortaklık çıkarına devlet sermayesiyle döndürülen dolapları açığa vuranlar, dış ticaretin millileştirilmesini, emperyalizmin memleket içindeki ekonomik ve politik nüfuzunun kırılmasını, dış politikada bağımsızlık, komşularımızla dostluk isteyenler, emperyalizmle işbirliğinde ısrar eden, toprak reformunu ve diğer reformları engelleyen gericilerle savaşanlar bugün yalnız komünistler ve sosyalistler değildir. Memleket gerçeklerine kendi dar açımızdan bakarsak onları bütün yönleriyle ve oldukları gibi görme gücünü kaybederiz.

"Biz bize benzeriz" sözünün bizde bazı ileri görüşlü, sosyalist eğilimli kimselerce de benimsendiği görülüyor. Şüphe yok ki bu söz, ilk bakışta basit bir totoloji gibi görünse de, bir gerçek payı taşır. Her memleket gibi, Türkiye de kendi özel şartları içinde gelişiyor. Buna şüphe yok. Ama özel şartlar ve onların özel etkileri, aynı genel gelişme kanunlarının bütün toplumlarda hükmünü yürütmesine, bu toplumların genel gelişme yolunda birleşmesinde engel olamazlar. Kaldı ki, memleketleri birbirinden ayıran özelliklerin de onları belli alanlarda ve belli guruplarda birleştiren müşterek vasıfları vardır. Yukarıdaki vecizede ise bu gerçeğin inkârı gizlidir. Biz, bu müşterek vasıfları göz önüne alarak, ayrı ayrı memleketlerin, özellikle son elli-altmış yıllık işçi ve milli kurtuluş hareketlerinde biriken müşterek tecrübelerini, bu arada kendi partimizin tecrübelerini Marksizmin-Leninizmin prizmasından geçirip genelleştiren dünya komünist ve işçi partilerinin müşterek görüşlerine inanıyoruz, bu görüşlere bağlıyız.

1960 Moskova bildirisinden okuyorum: "Bugünkü şartlarda sömürge ve bağımlı memleketlerde emperyalist çevrelerle bağlantısı olmayan milli burjuvazi, anti-emperyalist, anti-feodal devrimin temel ödevlerinin yerine getirilmesi ile objektif olarak ilgilidir; bundan ötürü de emperyalizme ve feodalizme karşı devrimci savaşa katılma yeteneğini yitirmemiştir. Bu bakımdan ilerici karakterlidir. Fakat burjuvazi karar tutmaz; ilerici olmakla beraber emperyalizm ve derebeylikle uzlaşmaya yatkındır, ikiyüzlü karakterinden ötürü milli burjuvazinin devrime katılma oranı memleketten memlekete değişir. Bu, konkre şartlara, sınıf kuvvetlerinin dengesindeki değişikliklere, halk yığınları ile emperyalizm ve derebeylik

arasındaki tezatların keskinliğine, milli burjuvazi ile emperyalizm ve derebeylik arasındaki tezatların derinliğine bağlıdır".

Türkiyenin sosyal ve ekonomik bünyesinin onu diğer bütün memleketlerden tamamiyle ayıran mutlak bir özellik taşıdığı fikri bize yabancıdır. Bu görüş bizi, bağlı bulunduğumuz proletarya enternasyonalizmine yüz çevirmeğe kadar götürür. Fakat Marksizmi-Leninizmi, dünya komünist hareketinin genel prensiplerini, kendi öz şartlarımız içinde basmakalıp uygulamak hakkını da bize kimse vermez. Tıpkı Türkiyenin bu özel şartlarını, onların gerçek niteliklerine inmeden, içyüzlerini deşmeden basmakalıp sözlerle ikide bir ileri sürerek, denenmiş ve eskimiş metodları, işlenmiş hataları tekrar etmek hakkını da kimseye vermediği gibi. Ödevimiz, dünya komünist ve işçi hareketinin doğruluğuna inandığımız ve bağlı bulunduğumuz ana prensiplerinin, mücadele şekil ve metodlarının yardımiyle kendi özel şartlarımızın gerektirdiği en doğru yolu bulmaktır. Bunu ne dereceye kadar yerine getirebiliyoruz, bu ayrı bir meseledir.

TKP'nin Birinci Kongresi Türkiye işçi hareketi tarihinde büyük bir olaydır. Sömürülen yığınların kurtuluş teorisini, Marksizmi-Leninizmi Türkiyede kılavuz edinen ilk birleşik emekçiler partisi, Türkiye Komünist Partisi, bu kongrede doğdu. Türk komünistleri, Birinci Kongrenin kendilerine teslim ettiği savaş bayrağını, Leninin yüce bayrağını uzun ve çetin mücadelelerde yere düşürmediler. İşçi sınıfının, geniş halk yığınlarının menfaatleri uğrunda, demokrasi ve barış uğrunda, en çetin şartlar altında, ağır kayıplar vererek yılmadan mücadele ettiler. Geçen yıllar, uğranan kayıplar boşa gitmedi. Emperyalistlerin gericiler eliyle memleketimizde yıllardır körükledikleri anti-komünizm isterisine rağmen, Türkiye Komünist Partisinin şiarları geniş halk yığınlarınca günden güne daha çok benimsenmektedir. Türk halkı, kapitalist yolda sürüklendiği çıkmazın ucundaki ok işaretini görmüştür. Bu işaret partimizin Birinci Kongresinin açtığı kurtuluş yolunu gösteriyor. Sosyalizm fikri işçi sınıfı, ilerici aydınlar, yurtsever subaylar ve gençlik arasında hızla yayılıyor. TKP'nin, üzerlerinde ısrarla durduğu gerçekleri örten gölgeler birer birer siliniyor. Emperyalistlerle askeri ve ekonomik anlaşmaların memleketimize ancak zarar getirebileceği, büyük komşumuz ve kara gün dostumuz Sovyetler Birliğiyle ve bütün barışsever ülkelerle dostluk ve barış içinde yaşama politikasının memleketimizin hayati menfaatlerinden olduğu, yabancı tekellerle bağlı olmayan milli burjuvazi çevrelerince de artık kabul ediliyor ve idareci çevreler üzerindeki baskı hissediliyor.

Memleketimiz önemli siyasi olaylar arifesindedir. Önümüzde genel seçimler var. Bir parti olarak seçimlere katılamıyoruz. Katılsak da, emekçi sınıfların menfaatlerini savunan, siyasi hedefleri hedeflerimize yakın hiçbir siyasi teşekkülde bu seçimler sonunda iktidara gelme ve hedeflerini gerçekleştirme şansı görmüyoruz. Memleketi emperyalizmin boyunduruğunda tutmayı, ilerlemesini engellemeyi amaç edinen gerici kuvvetlerin ancak halkımızın bütün ilerici güçlerinin iş birliğiyle yenilebileceğine inanıyoruz. Durumun iyiye doğru gelişeceğini ümit

ediyoruz. Fakat işler umduğumuz yönde gelişmeyebilir. Partimizin çalışma şartları daha da zorlaşabilir. Her iki ihtimali de karşılamaya hazır olmalıyız. Her iki ihtimal de bize yeni ve zor vazifeler yükleyecektir. Elimizde zorlukları yenecek kudretli bir silâh var: Marksizm-Leninizm. Bu silâhı iyi kullanmasını öğrenmeliyiz.

TKP, kırk beş yıl boyunca olağanüstü zorluklarla karşılaştı. Faaliyetinin zaman zaman aksadığı oldu, fakat yaşama gücünü hiçbir zaman kaybetmedi. Çünkü bu güç Türkiye proletaryası, Türk emekçileri gibi sonsuz bir kaynaktan geliyor. Bu kaynağın kudretine olan inanç, Marksizme-Leninizme, proletarya enternasyonalizmine bağlılık, sosyalizm ve komünizm yolunda elde edilen büyük başarılar, milli kurtuluş hareketlerindeki hamleler, dünya komünist hareketinde birliğin gücü Türk komünistlerinin inanç ve iradelerini beslemekte, kuvvetlendirmektedir. Dünya komünist hareketinde birlik ve dayanışma, bu bakımdan, biz Türk komünistleri için ayrı bir değer, ayrı bir önem taşıyor. Bu birliğin korunmasına, kuvvetlendirilmesine çalışmak, bizim için enternasyonal bir vazife olduğu kadar, Türk emekçilerinin sınıf menfaatlerinin de gerekli kıldığı bir vazifedir. Türkiye Komünist Partisi, milletlerarası komünist hareketinde birliğin Marksizm-Leninizm prensiplerine göre, komünist ve işçi partileri temsilcilerinin 1957 ve 1960 Moskova kararları temeli üzerinde kuvvetlendirilmesi için gayretlerine devam edecektir.

Türkiye Komünist Partisi, zorluklar ne olursa olsun, Türk emekçileri karşısındaki tarihi ödevini yerine getirecektir. Karşılaşacağımız zorluklar şimdiye kadar karşılaştıklarımızı kat kat aşabilir. Fakat aşacağımız yol aştığımız yoldan çok daha kısadır. Buna inanıyoruz.

Yasasın Türkiye Komünist Partisi!

Yaşasın dünya komünist hareketinin birliği!

YENİ ÇAĞ

- Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısının Bildirisi
- Çağımızın bugünkü aşamasında emperyalizmle savaşın ödevleri: komünist ve işçi partileriyle bütün anti-emperyalist güçlerin eylem birliği
- Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısının çağrı ve bildirgeleri
- E. Rozental: Lenin İsviçre'deyken
- A. L.: Birleşik Arap Cumhuriyeti'nde sosyal-ekonomik gelişme sorunları

ÖZEL SAYFALAR

- Komünist ve İşçi Partileri Danışma Toplantısında Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Y. Demir yoldaşın konuşması
- Türkiye Komünist Partisinin kararı
- A. Saydan: Genel seçimler arifesinde Türkiye'nin durumu

7(61)
Temmuz
1969

BARIŞ VE SOSYALİZM PROBLEMLERİ

Komünist Enternasyonalinin VII. Kongresi'nin 30'ncu yıldönümünü kutlama toplantısı

TKP Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaşın Konuşması[95].

Yoldaşlar!

Kominternin VII. Kongresi bir bakımdan milletlerarası komünist hareketinde yeni bir devreye doğru ilk adım sayılabilir sanıyorum. Biz Türk komünistlerinin bu kongrenin tarihi önemini her geçen yıl biraz daha iyi kavradığımızı, vardığı sonuçların derinliğine biraz daha yaklaştığımızı söyleyebilirim. Bu sonuçların ruhunu ne kadar iyi kavrarsak milletlerarası komünist hareketinin bugünkü ana meselelerini ve kendi partimizin özel vazifelerini o kadar iyi kavrayacağımıza inanıyorum. Otuz yıldan beri geçen olaylar VII. Kongrenin faşizme, emperyalizme, harbe karşı, ezilen halkların kurtuluşu, demokrasi ve sosyalizm uğrunda mücadelede çizdiği stratejik ve taktik hattın doğruluğunu ortaya koydu. Dünya komünist hareketi bu hat üzerinde tarihi zaferler elde etti. Ben burada VII. Kongrenin aydınlattığı mücadele yolunda partimizin kendi ölçüsünde edindiği bazı tecrübeler üzerinde kısaca duracağım.

Türkiye Komünist Partisi, istilacılara ve gericilere karşı silâhlı mücadelede bütün sosyal tabakalarının meydana getirdiği milli cephenin içinde doğdu ve bu cephenin ön saflarında savaştı. Milli burjuvazinin önderlik ettiği bu hareketin silahlı mücadele safhası zaferle sona erdikten sonra milli birliği berkiten bağlar koptu. Memleketin sosyal ve politik hayatında hiçbir yenilik, değişiklik istemeyen yarı feodal toprak sahipleri ve kompradorlarla bağlı bir kısım ticaret burjuvazisi milli cepheden ayrıldı. Memleketin politik ve ekonomik gelişmesinde milli gelişmeyi engelleyen iç ve dış setlerin yıkılmasında menfaati olan milli burjuvazi ile ona bağlı büyük toprak sahiplerinin meydana getirdiği blok iktidara hâkim oldu. Emekçi yığınların bekledikleri köklü sosyal reformlara, tam bir ekonomik ve politik bağımsızlığın gerektirdiği kesin tedbirlere karşı olan bu blok emperyalizme ve gericiliğe karşı mücadelesinde işçi sınıfıyla, emekçi yığınların işbirliğine, cephe birliğine yanaşmadı. Tersine, emekçi sınıflara karşı baskı politikasını sertleştirdi, komünist partisini kapattı.

Burjuvazi daha kurtuluş harbinin devam ettiği günlerde, milli hareketin demokratik bir yönde gelişmesi ihtimalini önlemek için, komünist partisine ve ona sempatizan teşekküllere karşı şiddetli tedbirlere başvurmuştu. Şimdi, gerici kuvvetlerin desteğini kaybedince komünistler üzerinde baskısını yeniden artırmak lüzumunu hissetti. Çünkü iktidarı paylaştığı toprak ağalarının güvenini kaybetmemek ve Batıya hoş görünmek istiyordu.

---

[95] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1965, sayı: 10, sayfa: 858 - 864

Kurtuluş harbi sonunda milli burjuvazinin, gerici kuvvetlerle mücadelede bir kısım büyük toprak sahipleriyle işbirliği yapmayı tercih etmesinde Türk komünistlerinin daha önce işlenmiş taktik hatalarının payı olmadığı söylenemez. Milli mücadele yıllarında Meclisin içinde ve dışında komünistlerle işbirliğine, ilerici güçlerle milli cepheyi devam ettirmeğe, milli hareketi sosyal bir devrim istikametine doğru yöneltmeğe yatkın kuvvetli bir akım bulunduğu, idareciler arasında samimi ve nüfuzlu taraftarları olduğu bir gerçektir. Fakat henüz yeni kurulmuş olan komünist partisinin o günkü şartların yarattığı karışık ve çetin meselelerin çözümüne yetecek tecrübesi yoktu. Türk komünistleri, idareci çevrelerin, gerek emekçilerin hak ve menfaatlerine aykırı tutumuna, gerek tereddütlü, hatta ikiyüzlü dış politikasına şüphesiz ki, göz yumamazlardı. Fakat milli burjuvazinin, bu veya şu sebeple kendisine bağlı büyük toprak sahipleriyle işbirliğini, zayıf, teşkilatsız, köylülükle bağsız işçi sınıfına tercih etmeğe, ona karşı cephe olmağa zorlayacak ölçüsüz hareketlerden çekinmek gerekti.

Milli kurtuluş mücadelesi sona erdikten sonra, özellikle 1925 yılından sonra TKP çok çetin şartlar altında savaşmak zorunda kaldı. Partinin önünde yeni vazifeler duruyordu. Milli hareketin, yeni safhası, kazanılan politik bağımsızlığın kuvvetlendirilmesi, ekonomik bağımsızlığın sağlanması ve halkın beklediği köklü sosyal reformların gerçekleştirilmesi uğrunda mücadele safhası başlamıştı. Emekçi sınıfların ihtiyaç ve isteklerine göz yuman, emperyalist Batı devletleriyle, yabancı sermaye ile uzlaşma eğilimi gösteren milli burjuvazinin memleketi sürükleyeceği yolun tehlikeli bir yol olmayacağını düşünmek zordu. Her türlü sosyal haktan yoksun dağınık işçi sınıfının teşkilatlandırılması, köylülükle bağlarının kurulması gerekti.

Burjuvazi iktidarını kuvvetlendirdikçe emekçi sınıflar üzerinde baskısını daha da artırıyordu. İktidardaki milli burjuvazi-büyük toprak sahipleri blokunun menfaatlerini aksettiren parti (CHP) fabrikatörle işçi, toprak ağasıyla ırgat arasında bir sınıf farkı kabul etmiyor, işçiye patron karşısında menfaatini müdafaa hakkı tanımıyordu; Türkiyede halledilmesi gereken bir toprak meselesinin varlığını inkâr ediyordu. Komünist partisi, emekçi sınıflara karşı bu gerici politikasından ötürü milli burjuvazi ile uzlaşılmaz bir mücadele halindeydi. Fakat genel politik tutumu bakımından milli burjuvazi ilerici karakterini henüz muhafaza ediyordu. Devletin idari bünyesinde yapılan değişiklikler, ortaçağ kanunlarının kaldırılarak burjuva hukuk normlarının getirilmesi, kültürel alanda yapılan reformlar, halkın beklediği köklü reformları karşılamaktan uzak olsalar da, Türkiyenin milli kalkınmasına, derebeylik artıklarının zayıflamasına yardım etmeleri bakımından ileri bir karakter taşıyorlardı. Türkiyenin dış politikada barışçı ve anti-emperyalist tutumunu muhafaza etmesi bunun ayrı bir tarafıdır. Türk burjuvazisinin bu iki yönlü tutumu karşısında komünist partisinin çok ustalıklı hareket etmesi ve kıvrak bir taktik kullanması gerekiyordu. Buna engel olan sebeplerden biri, işçi sınıfına, onun davasına, ideolojisine yabancı birtakım unsurların o sıra-

larda partinin idareci organlarında önemli bir rol oynamalarıdır. Bu unsurlar çok geçmeden içyüzlerini açığa vurarak burjuvazinin dilini kullanmaya, Türkiyede bir işçi sınıfı olmadığını, işçi sınıfının doğuş halinde bulunduğunu iddia etmeye başladılar. Onlara göre işçi sınıfı ortaya çıkıncaya kadar komünist partisi Kemalistlerin izini takip etmeli, bir kış uykusuna yatmalıydı. 1925'den 1928'e kadar memlekette birbirini takip eden ve özellikle çeşitli yabancı imtiyazlara karşı girişilen grevleri, onlar işçi hareketi saymıyorlardı. Adana-Nusaybin hattında hükümetin üzerlerine silahlı kuvvetler sürerek ateş açtırdığı Türk işçileri onlara göre sınıf savaşçıları sayılmazdı. Bu likidatörlerin, partiden atıldıktan sonra çok geçmeden burjuvazinin hizmetine girdiklerini ve Kemalizm'in en gözde nazariyecileri kesildiklerini gördük.

Partimizin verimli faaliyetini engelleyen sebeplerden biri de parti içinde sekterlikle, dogmatizmle savaşa gereken önemin verilmemesidir. Emperyalizmle silahlı savaşın zaferle sona ermiş olmasına rağmen, milli bağımsızlık mücadelesinin henüz sona ermediğini düşünenlerimiz pek azdı. Emperyalizmin yeniden memleketimize nüfuz etme gayretlerinin kırılması, ekonomik köklerinin sökülüp atılması, onu destekleyen gerici kuvvetlere karşı ve memleketin muhtaç olduğu köklü sosyal reformların gerçekleştirilmesi uğrunda mücadelede sadece emekçi sınıfların menfaati olmadığı düşüncesi bizi pek meşgul etmiyordu. Bu yüzden ilerici hareketlerinde milli burjuvazinin desteklenmesi işi de çoğu zaman havada kalıyordu. Onun ileri adımları çok sekter bir görüşle değerlendiriliyordu. Milli burjuvazinin, kendi sınıf çıkarları için de olsa, yaptığı reformlar, memleketin ekonomik ve sosyal gelişmesine, milli bağımsızlığın kuvvetlenmesine yardım eden ileriye doğru atılmış adımlardı. Onların yalnız sınıfî karakterleri üzerinde durmak, kifayetsizliklerini belirtmek, onları desteklememeğe eşitti. Bu tutum partimizin kitlelere nüfuzunu yavaşlatmış, emperyalizme, gericiliğe karşı mücadelenin gelişmesine, genişlemesine engel olmuştur. Üstelik komünist partisi üzerindeki baskının artmasına yol açmıştır.

Milli burjuvazi Batıya sempatisini gizlememekle beraber, milli bağımsızlık konusunda hassastı, memleketi Batı emperyalistlerinin kucağına atmak isteyen kompradorlarla bağlı gerici muhalefetle mücadeleden geri durmuyordu. 1930 yılında Kemalist burjuvazi, iktidarı ele geçirmek için faaliyetlerini artıran bu muhalefetin mukavemetini kırarak, yabancı imtiyazların bir kısmını daha millileştirdi. Milli ekonominin gelişmesini önleyen engellere karşı yeni tedbirler aldı. Yabancı tekellerin ve yerli gericilerin mukavemetine rağmen tatbikine geçilen etatizm politikası, memleketin ekonomik bağımsızlığına hizmet etmesi bakımından ileri bir hareket sayılırdı.

Türkiye milli kurtuluş sıralarında olduğu gibi, ekonomik bağımsızlık mücadelesi devrinde de Sovyetler Birliğinin dostça ve karşılıksız yardımlarını görüyordu. Milli sanayiin kalkındırılması için 1932 yılında Sovyetler Birliğinin Türkiyeye açtığı uzun vadeli, faizsiz kredi ile ve Sovyet uzmanlarının yardımiyle

memleketimizde büyük sanayi işletmeleri kurulmağa, Sovyetler Birliğinde Türk teknisyen kadroları yetiştirilmeğe başladı.

Milli bağımsızlığın kuvvetlendirilmesi gayretleri Türkiyenin dış politikasında da görülüyordu. 1930 yılları başında ve daha sonra iki memleketin ileri gelen devlet adamları arasında karşılıklı ziyaretler birbirini takip etti. İki memleket arasında bağlanan dostluk ve tarafsızlık antlaşması 1935 yılında imzalanan bir protokolle on yıl uzatıldı. Milletlerarası meselelerde Türkiye Sovyetler Birliğinin barış politikasını destekliyordu. Fakat emperyalistler boş durmuyorlar, Türkiyeye nüfuz etmek, onu kendi taraflarına çekmek için her yola başvuruyorlardı. Almanya Türkiyenin ekonomik kilit noktalarını ele geçirmeğe çalışıyordu. Hitler Almanyası gayretlerini daha da artırdı. Habeşistan'a saldıran faşist İtalya Türkiyeye karşı niyetlerini gizlemiyordu.

Komintemin VII. Kongresi sıralarında Türkiyenin genel durumu böyleydi. Kongre partimize yeni bir faaliyet devri açacak anahtarı verdi. Parti kendine yeni bir savaş yolu tayin etti. O zamanki İsmet İnönü hükümetinin, memleketin milli bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatında aktif olarak desteklenmesine karar verdi. Partiye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik Teşkilatı kaldırılarak üyeleri legal işçi ve gençlik teşkilatlarına girmekle görevlendirildi. Sekterlikle mücadelenin olumlu sonuçları gerek işçi, gerekse gençlik hareketinde çok geçmeden kendini gösterdi. Sendika hareketinde sola doğru bariz bir kayma oldu. Legal solcu sendikalar ve sendika önderleri Türkiye işçi hareketinde önemli bir rol oynamaya başladılar. Gençlik hareketi canlandı. Gençliğin, özellikle üniversite gençliğinin inisiyatifi arttı. Evvelce aşırı nasyonalist çevrelerin etkisi altında olan bu hareketin yönü değişti. İlerici gençliğin sesi daha gür çıkmağa başladı.

Harbe karşı mücadelede, geniş kitlelerle bağları zayıf olan partimiz gizli parti yayınlarıyla yetinemezdi. Legal imkânlardan faydalanmağa ve sesini geniş kitlelere duyurmağa çalıştı. İlerici basında faşizme ve harbe karşı fiili ve kendi ölçümüze göre kuvvetli bir cephe meydana geldi. Yurtsever aydınlar bu mücadelede önemli rol oynadılar.

Türk burjuvazisinin daha İkinci Dünya Harbi arifesinde sağa doğru kaymaya başladığı belliydi. İkinci Dünya Harbi sırasında Ankara hükümeti faşizm ajanlarını ve barış düşmanlarını faaliyetlerinde serbest bıraktığı halde, onlarla savaşanlar. Sovyetler Birliğini savunanlar üzerindeki baskısını artırdı, aktif komünistlerin çoğu tevkif edilerek Anadolunun ücra köşelerine sürüldü. Gizli çalışma şartlarının yarattığı zorluklar daha da arttı.

Truman doktrini ve Marşal planının gerçek hedeflerini ortaya koymak için parti bütün legal ye illegal vasıtalarını harekete geçirdi. Komünist partisinin önceden haber verdiği tehlikenin gözle görülür bir şekil alması partinin otoritesinin yükselmesine yardım etti, yurtsever aydınların, gençlerin inisiyatiflerini artırdı.

Barış uğrunda mücadele, özellikle Kore harbi sırasında teşkilatlı ve kitlevi bir şekil aldı.

Menderes hükümeti Türkiye'yi NATO'ya sokmağa hazırlanırken antikomünizm kampanyalarına hız vermişti. 1951 yılı sonunda komünist partisine karşı genel bir taarruza geçildi. Yüzlerce komünist ve barışsever tevkif edilerek işkence odalarına tıkıldılar. Askeri ve sivil polisin birlikte idare ettiği ilk soruşturma en vahşice metotlarla iki yıl devam etti. Türkiyenin bağımsızlığını ve barışı savunanları ağır cezalara mahkûm eden askeri mahkeme önünde, yoldaşlardan biri kendini şöyle savunmuştur:

"Barış bu memleketin ekmek kadar, su kadar muhtaç olduğu bir nimettir. Barış davası bu memleketin bağımsızlığıyla, varlığıyla doğrudan doğruya ilgilidir. Barışı savunmak yalnız komünistlerin değil, fikirleri, kanaatleri ne olursa olsun halkın bütün sınıf ve tabakalarının müşterek gayesi ve davasıdır. Fakat ne çare ki emperyalizm ajanlarının serbestçe at oynattıkları, harp kundakçılarının teşvik ve himaye gördüğü bu memlekette barışın lafını bile etmek nerdeyse suç sayılacak. Barış için mücadele etmek suçsa, bu suçu işlemek vazifedir. Hiçbir işkence, hiçbir tehlike ve tehdit vatanını, milletini seven bir insanı bu vazifeyi yerine getirmekten alıkoyamaz."

Bugün Kominternin VII. Kongresinin devrini yaşamıyoruz. Yeryüzünde çok şeyler değişti. Fakat emperyalizmin saldırgan yüzü değişmedi. VII. Kongrenin emperyalizme karşı mücadele için bize verdiği silahlar keskinliğini muhafaza ediyor. Şimdi Türk komünistlerinin önünde duran vazife, barış uğrunda mücadele, emperyalizme karşı, milli bağımsızlık uğrunda mücadelede kaybedilmiş mevzilerin geri alınması, kuvvetlendirilmesi ve memleketin ekonomik ve sosyal gelişmesini engelleyen setlerin ortadan kaldırılması uğrunda mücadeledir. Bu mücadelede Komünist Partisi memlekette artık yalnız değildir. Diğer birçok siyasi ve sosyal kuvvetler fiilen bu mücadeleye katılmış bulunuyor. Gelişen olaylar, Türkiyede milli burjuvazinin topyekûn yabancı sermaye ile bağlandığı, menfaatlerinin emperyalizmle birleştiği ve artık memleketin sosyal ve politik hayatında hiçbir zaman, olumlu, ileri bir rol oynayamayacağı, bunun için milli demokratik cephe şiarının memleketimizin şartlarına uygun olmadığı düşüncesini savunanları doğrulamamıştır. Daha 1948 yılında Türk burjuvazisinin emperyalistlerle kucaklaştığı ilk günlerde TKP gizli teşkilatlara bir bildiri göndererek tutulan yolun, milli burjuvazi de dâhil, bütün halkın menfaatlerine aykırı olduğunu, "memleketin bütün yurtsever kuvvetlerinin anti-emperyalist ve demokratik bir platform etrafında birleştirilmesi gerektiği" yolundaki parti görüşünü bildirmişti. Partinin faaliyeti, memlekete başıboş giren yabancı sermayenin gittikçe artan ezgisinin milli burjuvazide er veya geç bir tepki yaratacağı ve mücadelenin politik alana çevrileceği inancına göre ayarlandı

TKP, Türkiyedeki son parlamento seçimlerinden bir müddet önce bir bildiri yayınladı. Bu bildirinin başlıca hedefi, memleketi emperyalizmin, yabancı tekel-

lerin boyunduruğu altında tutmakta menfaati olan, halkın kazanılmış haklarını geri almayı, sosyal reformların gerçekleştirilmesini önlemeyi amaç edinen gerici kuvvetlere karşı ilerici kuvvetlerin birliğini sağlamak, Sovyetler Birliği ile ve bütün barışsever devletlerle dostça münasebetler kurma amaç veya eğiliminde olan siyasi partileri desteklemek, gerici kuvvetlerin karşısında tek cepheye doğru yöneltmekti. Seçimler yaklaştıkça ve seçim mücadelesi kızıştıkça ilerici siyasi ve sosyal teşekkülleri ve grupları birbirinden ayıran özel amaçların bir tarafa bırakılarak, gericiler karşısında onları birleştiren müşterek amaç ve şiarların seçim propagandalarında ağır basmaya başladığı görüldü.

Cumhuriyet Halk Partisi içinde milli burjuvazinin sol kanadının ağır basmaya başladığı belliydi. İsmet İnönü hükümetinin, özellikle son devirlerinde bu baskının tesirleri görüldü. Seçimler sırasında CHP, içindeki sağcı kanadı aleyhine çevirmemek için, adımlarını ölçülü atmak zorunluğunu duydu. Gerici Adalet Partisi, rakibinin bu sağcı kanadının oylarını kendine çekmek için her çareye başvurdu. Buna rağmen CHP seçim propagandalarında bağımsız ve haysiyetli bir dış politika, toprak reformu, petrollerin millileştirilmesi, yabancı sermayeye verilen özel hakların sınırlandırılması gibi ilerici şiarlar üzerinde ayak diredi. CHP'nin gençlik teşkilatları yayınladıkları bildirilerle, kitlevi çıkışlarıyla çok daha ileri giderek, emperyalizme, Batı ile yapılan köleleştirici anlaşmalara karşı açıkça hücuma geçtiler; işçi hareketlerine karşı yapılan baskıları protesto ettiler; işçi sendikalarıyla müşterek protesto gösterileri tertiplediler; hatta kapitalist gelişme yolunun Türkiye için bir çıkmaz olduğunu ilan ettiler. Bu gelişme Halk Partisinin ileri gelen birçok idarecilerinde de görülüyor. Seçimlerden bir müddet önce, aralarında birçok profesörler, sendika liderleri, 1960 askeri hükümet darbesine katılmış daimi senatörler, tanınmış yazarlar, sanatçılar, gençlik derneği başkanları bulunan büyük bir partisizler gurubu müşterek bir bildiri yayınladı ve memleketin bütün ilerici güçlerini, milli bağımsızlığa karşı olan, Türkiye'yi emperyalist devletlerin peyki halinde tutma politikasında ayak direyen, yurdun yeraltı ve yerüstü servetlerinin millileştirilmesini, demokrasinin geliştirilmesini, reformların, özellikle toprak reformunun gerçekleştirilmesini engelleyen gerici kuvvetlere karşı birleşmeğe çağırdı. Bu çağrı milli demokratik cephe fikrinin memleketimizde oldukça geliştiğini ve gerçekleşmeye doğru yöneldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Biz komünistler siyasi görüşleri, inançları, gayeleri ayrı ayrı olan insanları, insanlığın müşterek düşmanı olan emperyalizme karşı, milletler için müşterek bir felaket kaynağı olan harbe karşı birleştirmeyi vazife edinmiş bulunuyoruz. Dünya komünist hareketinin birliğini, kendi birliğimizi korumakta, kuvvetlendirmekte karşılaştığımız güçlük bizi ümitsizliğe düşüremez. Bütün komünist ve işçi partilerinin müşterek gayreti bu güçlüğü halledebilir ve halletmelidir.

DÂVA ve MÜDAFAÂ[96]

Yayınladığımız "Dâva ve Müdafaâ" adlı bu broşür 1951 büyük tevkifatından sonra Askeri Mahkemeye 1 numaralı sanık olarak verilen Zeki Baştımar yoldaşın 1954 yılı Ağustosunda Askeri Mahkeme önünde yaptığı savunmadır. Dâvanın ayrıntılarını bilmeyenleri ilgilendirmeyen kısımlar çıkarılmış, yalnız TKP'nin ana dâvası ve onun savunulmasıyla ilgili kısımlar broşüre alınmıştır.

Birkaç Söz

43 yıldır en ağır şartlar altında illegal çalışmak zorunda bırakılan Türkiye Komünist Partisine karşı, özellikle son aylarda, gerici basının açtığı kampanyaya ilerici görünür bazı dergilerin ve kişilerin de katıldıkları görüldü. Sadece emperyalistlerin ve yerli ajanlarının işine yarıyan anti-komünizm isterisine kapılmış sözde "solcu" veya solculukla görevli kişilerin davranışları kimseyi şaşırtmadı. Ama ilerici görüş ve davranışlarında samimi olduklarına inanmak istediğimiz kimselerin TKP'yi ve çalışmalarını kendi mücadelelerine engel görmelerine şaşmamak zordur. Onları bu davranışa iten, halkımızın uzun mücadelelerle elde ettiği bazı demokratik hakların tehlikeye düşmesi kaygısıysa, bu yersiz bir kaygıdır, iç ve dış politikasını anti-komünizm temeline dayamış, halkın kazanılmış haklarına göz dikmiş bir iktidar, silâhını, kendine karşı kullanılsın diye, kimseye vermez. Demokratik hareketleri bastırmak amacını güden anti-komünizm kampanyalarını etkisiz bırakmak için, bu kampanyalara katılmakta bir fayda aramak saflık olur. Son zamanlara kadar memleketimizde ancak komünistlerin, bin bir baskıya göğüs gererek, hayatlarını hiçe sayarak haykırdıkları gerçekleri şimdi geniş yığınlarla birlikte tekrarlayanlardan bazılarının, komünistlerin hiçbir zaman kısılmayan ve hiçbir zaman kısılmayacak olan seslerinden kuşkulanmalarını başka türlü anlamak zordur. Türkiye Komünist Partisinin varlığını bu veya şu kimsenin isteği, iradesi değil, işçi sınıfının Türk halkı karşısındaki tarihi görevi tâyin etmiştir. 46 yıldır hiçbir engel Türk komünistlerini bu görevi yerine getirmek için mücadeleden alıkoyamadı ve alıkoyamaz. Bunu, emekçi yığınların sesini taklit ederek isteyenler bulunsa da.

TKP memlekette işçi sınıfının ve bütün halkın ekonomik, sosyal ve politik çıkarlarını uzun yıllar tek başına savunmuş, bu uğurda en çetin şartlar altında tek başına savaşmış bir partidir.

---

[96] *Yeni Çağ* dergisinin ilavesi, 1966.

İkinci Dünya Harbinden sonra Batılı emperyalistlerin, özellikle Amerikan emperyalistlerinin sosyalist ülkelere karşı hazırladıkları yeni bir harpte, Yakın ve Orta-Doğu ülkelerindeki milli kurtuluş hareketlerine karşı mücadelede Türkiye'yi bir atlama tahtası olarak kullanma plânlarını, TKP daha tasarı halindeyken açığa vurdu, halkımızı uyarmak için elindeki bütün imkânları kullandı. TKP, Amerikan emperyalistlerinin bu plânları gerçekleştirmek için kurdukları "yardım" tuzakları olan "Truman doktrini", "Marşal plânı"nın gerçek amaçlarını örten perdeyi yırttı.

Acı sonuçların belirmesi uzun sürmedi: "Yardım" anlaşmaları Amerikan emperyalistlerine Türkiye'yi kendilerine bağlamak, Türkiye'nin içişlerine karışmak imkânlarını yaratıyordu. Batılı sömürgecilere yaklaşma, askeri masrafların artmasına, milli gelir kaynaklarının akıp gitmesine, halkın yaşama seviyesinin düşmesine yol açıyordu. Askeri masraflar yükseldikçe köleleştirici Amerikan kredi ve "yardımlarına" ihtiyaç daha da artıyor, Türkiye'nin Amerika'ya bağlılığı kuvvetleniyordu. TKP, halktan gizlenmek istenen bu gerçekleri, üzerindeki durmadan sertleşen baskıya rağmen, ortaya koymaktan yılmadı.

1950'de Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle, iç ve dış politikada, halkın ve memleketin çıkarlarına aykırı yolda atılan adımlar daha da genişledi, emekçi yığınların maddi hayat şartları daha da ağırlaştı. Yurtseverler, bütün ilerici güçler üzerindeki baskı sertleşti, Türkiye emperyalist bloğa daha çok yaklaştı ve Kore Demokratik Cumhuriyetine karşı açılan savaşa sürüklendi.

Bu hıyanet politikası karşısında Türk komünistleri faaliyetlerini artırdılar, memleketin diğer ilerici güçleri varlıklarını duyurmaya başladılar. Gerici iktidara karşı mücadele şiddetlendi.

Menderes hükümeti Türkiye'yi NATO'ya sokmaya hazırlanırken ilerici, barışsever güçlere karşı baskısını "komünizmle mücadele" bayrağı altında daha da sertleştirmekle ise başladı. Türkiye Komünist Partisine karşı geniş bir saldırı hazırlandığı öğrenildi. Bunu gerici basın gizlemiyordu. TKP, gerici iktidarın bu saldırı hazırlıklarına karşı koruyucu tedbirler almaya karar verdi. Bu kararın gerçekleşmesini suya düşürenlerin, şimdi de sığınak buldukları bazı dergilerde antikomünizm kampanyalarına katıldıkları ve çeşitli yollara başvurarak provokasyonlarına devam ettikleri görülüyor.

1951 Ekiminin sonunda polisin genel saldırısı başladı. Türkiye'nin çeşitli illerinden yüzlerce komünist ve barışsever İstanbul Emniyet Müdürlüğünün özel hücrelerine, bodrumlarına ve askeri cezaevinin kovuşlarına tıkıldı. Ordunun İstanbul polisiyle işbirliği halinde idare ettiği ilk soruşturma iki yıl sürdü. Soruşturmalardaki işkence metot ve şekilleri hakkında bir fikir vermek için tutuklulardan 16'sının çıldırdığını belirtmek yeter.

İlk soruşturma sonunda mahkemeye verilen 167 sanığa sonradan 17 kişi daha eklendi. Ve Askeri Mahkemeye verilenlerin sayısı 184 kişiyi buldu.

1953 Ekiminde Ankara Garnizon Komutanlığı 2 numaralı mahkemesi İstanbul'da işe başladı. Bir yıl süren muhakeme sonunda sanıkların büyük bir çoğunluğu ağır hapis cezalarına çarptırılarak memleketin çeşitli bölgelerindeki cezaevlerine sürüldüler.

1951 tevkifleri başladıktan az sonra Menderes hükümetinin Meclisten geçirdiği bir kanunla TCK'nun 141. ve 142. maddeleri daha da sertleştirilmişti. 141. maddedeki azami ceza 10 yıldan ölüm cezasına çıkarılmıştı. Yayınladığımız bu müdafaanın sahibi Zeki Baştımar yoldaş, 141. madde sertleştirilmeden önce tutsak edilmiş olduğu için, Savcının bütün gayretlerine rağmen, madde yeni şekliyle kendisine uygulanamadı ve eski şeklin azami haddiyle 10 yıl ağır hapse ve 3 yıl 4 ay sürgün cezasına mahkûm edildi. Provokatörler arasında, tamamıyla yıkmaya çalıştıkları, fakat bir kısmını yıkmayı başardıkları yapının çöküntüleri altında kalanlar oldu. Rollerine ve görevlerine ilk soruşturmada ve muhakeme sırasında devam edebilmeleri için buna katlanmak zorunda bırakılmışlardı.

TKP'yi yıktıklarını sananlar ümit kırıklığına uğramakta gecikmediler. Şimdi gerici burjuvazinin ve Milli Emniyetin eski telkinlerini yeniden yaymaya başladılar: "Türkiyede Komünist Partisinin illegal çalışması hıyanettir", diyorlar. Legal çalışma yasak, illegal çalışmak hıyanet! Türk işçisinin, Türk halkının ve memleketin gerçek çıkarlarını savunmakta emperyalist tekellerin ve yerli ajanlarının çıkarları için bir hıyanet varsa, hiçbir kuvvet Türk komünistlerini bu "hıyaneti" işlemekten alıkoyamayacaktır.

Anti-emperyalist, hattâ sosyalist eğilimli görünen birkaç yazarın Komünist Partisine karşı gerici çevrelerle ağız birliği etmeleri güç anlaşılır bir şeydir. Komünizme karşı olmadıklarını söyleyen, fakat Türkiye'de yaşayamayan komünistleri yabancı âleti gibi göstermeye yeltenen bu gibi kimselerin savundukları görüşlerde samimiliklerini ve ciddiliklerini şüpheye düşürmektedir. İnandığı dâvanın aktif bir savaşçısı kalmak isteyen, polisçe tanınmış Türk komünistlerinin Türkiye'deki yerlerinin hapishaneler olduğunu herkes bilir. Bir devrimci, memleketinin, halkının kurtuluşu için savaşmak imkânını nerede bulursa orada savaşır. Milletlerin devrim hareketleri tarihinde olduğu gibi, memleketimizin hürriyet ve kurtuluş hareketleri tarihinde de bunun örnekleri çoktur. Gizli çalışan bir parti, kendi varlığını korumak zorundadır. TKP, bir parti olarak, hiçbir zaman memleket dışında olmamıştır ve olamaz. Türkiye Komünist Partisi nerede olmak gerekse oradadır. Polis onu izlemekte güçlük çekiyorsa, bu işte kullandığı yardımcı araçların koku alma hassaları bir hayli zayıflamış demektir.

Türk komünistleri enternasyonalizme bağlıdırlar. Marksçı-Leninci partiler dünya işçi hareketinden ayrılmış, kopmuş olamazlar. Komünizme karşı olmamak demek, komünistlerin bu bağlılıklarına ve bağlantılarına karşı olmamak demektir. Çağımızda, samimi burjuva nasyonalisti olup da, enternasyonalizme bağlı ve dünya proletaryasıyla, dünya komünist hareketiyle bağlantılı komünistlerle, ortak

düşman olan emperyalizme ve gericiliğe karşı işbirliği edenler az değildir. Ama bizdekiler arasında henüz o seviyeye gelmemiş olanlar çoktur.

"Ne Vaşington, ne Moskova uşaklığı" diyenler, milletlerin kimseye uşak olmadan da yaşıyabileceklerini nasılsa kavramışlar. Ama Marksın, Engelsin "başka milletleri ezen bir millet hür bir millet olamaz" formülüne ve enternasyonalizme bağlı devletlerin uşak edinmeye ihtiyaçları olmadığını hâlâ kavramamışlardır. Moskova, efendilerden olduğu kadar, uşaklardan da nefret edilen bir yerdir.

Ankara Garnizon Kumandanlığı
II Numaralı Askeri Mahkemesi Yüksek Heyetine

Müdafaamdır

Sayın Hâkimler,

Üç yıldan beri zaman zaman genel oya büyük bir siyasi komplo gibi sunulmak istenen olağan siyasî bir olay, bütün açıklığıyla önünüze serilmiş bulunuyor. İktidarın ve gerici basının, bu olay sanıklarının şahsında yaratmaya çalıştığı "umacı"yı burada asıl çehresiyle görmüş bulunuyorsunuz. Sulandırılan su durulmuştur, örtülmek istenen gerçek bütün çıplaklığıyla meydandadır.

Adalet mekanizmasının nispeten normal işlediği bir memlekette, işlendiği iddia olunan fiil bir dâva konusu bile olamazdı ve ilk soruşturmada böyle çapraşık gibi görünen bir hale sokulamazdı. Yeryüzünde benzeri olayları suç diye ele alacak kanunların hüküm sürdüğü memleketler belki hâlâ vardır. Fakat kanunların, uyarına göre ve adamına göre uygulandığına bu kadar parlak bir örnek olabilecek bir tek medenî memleket deha göstermek zordur. Bu dâvaya konu teşkil eden olay, memleketimizde bugün yürürlükte olan kanunlar karşısında bile, olsa olsa, ancak basit bir kovuşturma konusu olabilirdi. Fakat bütün ilk soruşturma safhalarıyla ve şimdiki şekliyle bu dâva basit bir dâva olmaktan çıkmış bulunuyor. Müdafi avukatlardan biri, haklı olarak, bu dâvayı memleketin adli tarihinde özel bir yer tutacak tarihî bir dâva olarak vasıflandırmıştır. Bu özellik, ne sadece buradaki sanık sayısının çokluğunda, ne binlerce sayfa tutan ilk soruşturma evrakının hacminde, ne ilk soruşturmanın sanıklar için tahammül edilmez şartlar altında iki yıl gibi uzun bir müddet devam etmiş olmasında, ne de ilk soruşturma sırasında eski Asyaî ve ortaçağ metotlarına paralel olarak uygulanan yeni Amerikan metot-

larının kanun dışı, insanlık dışı, ahlâk dışı şekillerinin ve çeşitlerinin hepsinin birden uygulanmış bulunmasındadır. Gerçi bu olayların her biri tek başına bu dâvayı basit bir dâva olmaktan çıkaracak önemdedir. Kaldı ki, burada hepsi bir araya gelmiş bulunuyor. Böyle olduğu halde, onu tarihî bir dâva yapan asıl özellik başkadır. Bu özellik, hiçbir medeni memleketin adliyesini meşgul etmeyecek kadar önemsiz bir nitelik taşıyan olağan siyasî bir olayın, kanun temsilcileri elinde, facia diyebileceğimiz bir sıra kanunsuz harekete bahane teşkil etmesinde, belli siyasî maksatlar için yüzlerce vatandaşın felâketi bahasına sömürülmesindedir. Bu dâva, yalnız Türk adlî tarihinde değil, son devrin milletlerarası adlî tarihinde kanun namına işlenen kanunsuzlukların türlü örnekleriyle dolu ibret verici bir sayfa teşkil edecektir.

Hukuk rejimi, hukuk devleti deyimleri son yıllarda basında en çok rastlanan deyimlerdir. Bizde bu deyim, hükümetin sözcülüğünü yapan bazı siyaset adamlarının ağızlarının pelesengi olmuştur. Hukuk devleti, hukuk rejimi ne demektir? Hukuksuz devlet, hukuksuz rejim olabilir mi? Gerçek ilim böyle bir şey kabul edebilir mi? Bu ayrı bir meseledir. Fakat hukuk devleti ve hukuk rejimi deyimi, devlet idarecilerinin kurulu hukuk kaidelerine ve İnsan Hakları Beyannamesinin ruhuna uygun kanunlara riayet etmesi mânasına geliyorsa, iş biraz değişiyor. Bu takdirde, sadece bu dâva bu anlayışın ışığında bizdeki "Hukuk Rejiminin" mahiyetini açıkça ortaya koymaya kâfi gelir. Halka yabancı bir rejimde, kanunların, belli menfaatlere uygun bir şekilde hazırlanan, bu menfaatlere göre tefsir, tevil ve tatbik edilen ve icabında açıktan açığa ihlâl edilen birtakım iğreti hüküm ve kaidelerden ibaret olduğunun en parlak örneklerini bu dâvada bulmak mümkündür. Hükümleri sarih olması gereken kanunların bazan tefsire ihtiyaç göstermeleri, tefsire tâbi tutulmaları, nedense, olağan bir şeydir. Fakat bu ancak tefsire elverişli kanunlar için böyledir. Hükmü sarih olan bir kanunu zoraki bir tefsire tâbi tutmak yahut tevil etmek, onu bilerek ihlâl etmekten farksızdır.

Memleketimizde ileri fikir akımlarına ve özellikle komünistlere karşı uygulanan kanunlar üzerinde, iç ve dış politika icaplarına uygun olarak, zaman zaman nasıl oynandığı malûmdur. Fakat çeşitli zamanlarda üzerlerinde bu kadar çok değişiklikler yapılan bu kanunların, yine de ihtiyacı tatmine kâfi görülmeyerek, sırf siyasî düşüncelerle, açık bir şekilde ve sık sık ihlâl edildikleri de bir gerçektir.

Saf ve mutlak adalete inanmam. Adaletin sınıfî bir karakter taşıdığını biliyorum. Fakat sınıfların üstünde kalmak iddiasında olan bir adaletin, görünüşte olsun tarafsız olması, ifade ettiği mânaya şeklen olsun uyması gerektir, icra kuvvetleri elinde istenildiği gibi tefsir, tevil ve tatbik edilen bir kanun, düpedüz bir cebir

vasıtasıdır. Kanun zaten cebir vasıtası demektir, ama belli bir maksatla meydana getirildikten sonra ve yürürlükte kaldıkça, menfaatlerini koruduğu sosyal sınıfın elinde, ilk önce bu sınıfın kendisinden hürmet görmesi gereken bir vasıtadır. Hukuk rejimi deyiminden kastedilen mâna da, bugün insan haklarının istediği şey de budur. Aksi halde, kanun, meşruluğunu kaybeden barbarca bir âlet kertesine düşer, hukukî mânada bir kanun olmaktan çıkar.

Bugün yürürlükte olan kanunlar karşısında bu dâvanın yeri nedir? Bunu bir hukukçu gözüyle incelemek yetkimin dışında bir iştir. Ben burada ancak her vatandaşın görebileceği kadar meydanda olan birkaç gerçeğe kısaca dokunacağım.

1. Savcı, Türk Ceza Kanununun 141. Maddesinin 1. ve 3. fıkralarına ve Askerî Ceza Kanununun 148. maddesinin B fıkrasına göre cezalandırılmamı istemektedir. TCK'nun 141. maddesi Askerî Ceza Kanununda yazılı bir suç değildir. Askerî Muhakeme Usulü Kanununun ikinci maddesine göre ise, asker ve siviller tarafından müştereken işlenen fiil TCK'nda yazılı bir suç ise, bunların toptan muhakemesi umumî kaza merciine aittir. Bu dâvada, askerî şahıslarla müştereken işlendiği iddia olunan suç, Askeri Ceza Kanununda yazılı bir suç olmadığına göre, bu madde gereğince dâva ancak umumî (sivil) mahkemelerde görülebilir.

Fakat bu dâvanın askerî mahkemeye devrinde, iktidarın emri kanunun emrine galebe çalmıştır.

2. Hükümetin, siyasî mülâhazalarla kanunları istediği gibi ve işine geldiği şekilde, fakat bu defa sanıkların lehinde olarak, nasıl kullandığını gösterir bir başka örneği Nabolant Dâvasında görüyoruz.[97] Bilindiği gibi, bu olayda bir denizaltı gemisi batmış ve 81 Türk askeri ölmüştür. Burada suç, askeri bir müessese olan bir denizaltı gemisi içinde askerî şahıslara ve savunma vasıtalarına karşı askerî ve sivil şahıslar tarafından işlenmiştir. Askerî Muhakeme Usulü Kanununa göre tamamıyla askerî kazayı ilgilendiren bir suçtur. Bizim dâvamızda hiç nazara alınmayan Askerî Ceza Usulünün 2. maddesi burada açıktan açığa ve yersiz olarak lehe çevrilerek uygulanmış ve dâva sivil mahkemeye verilmiştir. Çünkü iki gemiyi idare edenlerin fiil ve hareketlerinde iştirak mevcut farz edilmiştir. Evvelce birbirini hiç tanımayan ve belki de birbirini hiç görmemiş olan bu sanıkların 81 kişinin hayatına son vermek ve denizaltı gemisini batırmakta müşterek hareket ettiklerini kabul etmek akıl ve mantığın çerçevesine sığmaz. Bu fiilin tesadüfî bir fiil olduğu açıktır, iştirak ancak kasıtla işlenen fiillerde mevcut olabilir, iştirak olmayınca da fiil ancak askerî kazanın konusu olabilir. Durum böyle iken, sırf siyasî düşüncelerle dâva sivil mahkemeye verilmiştir. Böylece Nabolant Dâvası, Askeri Ceza Kanununda yazılı bir suç olduğu halde sivil mahkemeye; bu dâva

[97] Bayar ve Menderes Türkiye'yi NATO'ya sokmaya hazırlandıkları sıralarda, bu Pakt üyesi İskandinavya memleketlerinden birine ait bir ticaret gemisi Çanakkale Boğazında bir Türk denizaltı gemisine bindirmiş, denizaltının batmasına ve 81 Türk deniz er ve subayının ölümüne sebep olmuş-

yani bizim dâvamız ise, askerî kanunda yazılı bir suç olmadığı halde askerî mahkemeye verilmiştir.

İşte iki olay ki, kanunların icra kuvvetleri elinde istenildiği gibi tevil ve tatbik edilen birer âlet olduklarının parlak iki örneğidirler. Nabolant Dâvası, eldeki ve yürürlükteki kanunlar karşısında ortada su katılmamış askerî bir suç bulunduğu ve dâva su götürmez şekilde askerî kazaya ait olduğu halde, sivil mahkemede görüldü. Çünkü kanuna göre değil, kendi siyasî endişelerine göre hareket eden iktidar böyle istiyordu. Çünkü, dış memleketler genel oyunu ve dolayısıyla yabancı hükümetleri ilgilendiren bu dâvayı fırsat bilerek dışarıya hoş görünmek, demokrat ve medenî görünmek arzusu ve prestij sağlamak ihtirası, iktidarı kanunları hiçe saymaya götürdü. Çanakkale sularına gömülü 81 Türk çocuğunun aziz hâtıralarına hürmeten olsun, memlekette yürürlükteki kanunlara riayet etmek mertliği gösterilemedi.

Önünüzde görülen bu dâva ise, doğrudan doğruya siyasî maksatlarla açılmış ve kanunun açıklığına rağmen, yine siyasî maksatlarla askeri mahkemeye verilmiştir. Çünkü tevkifler sırasında Atlantik Paktına girmek için her çareye başvurmakla meşgul olan Hükümet, memleketi komünizmin tehdidi altında göstermek ihtiyacında idi. Çünkü emperyalistlerin ve başta Amerikalıların gözüne girmek ve memleketi onlara cazip göstermek peşindeydi. Çünkü barışın en ateşli savunucularına karşı, dünya gericiliğine bir mücadele örneği vermek, hükümetin siyasî ihtiraslarına uygun düşüyordu. Çünkü soruşturmayı istenildiği kadar uzatmak, tevkifleri istenildiği kadar genişletmek ve soruşturmada en vahşice metotları kullanabilmek için bu işte mütehassıs olan sivil zabıtayı askerî kanunların himayesi altına almak lâzımdı. Kanunsuzluğu kanunların himayesi altına almak; bu, kendine güvenen, kendinde kuvvet tahayyül eden bir otoritenin tenezzül edeceği bir hareket midir? Hayır, bu sadece bir zaaf ifade eder. Bizim karşımızda değil. Bizim karşımızda onun maddeten kuvvetli olduğunu itiraf etmeye lüzum yok. Fakat dâvasını güttüğümüz milletin karşısında zayıftır. Çünkü haksızdır, kendi hazırladığı kanunları hiçe sayan bir iktidar ne haklı olabilir, ne de kuvvetli sayılır.

Kanunu, bazı vatandaşların aleyhinde, bazılarının lehinde olarak ihlâl etmek bir hukuk rejiminin işi değildir. Anayasa kanun nazarında bütün vatandaşların eşit olduğunu söyler. Ama ne çare ki bunu sadece Anayasa söyler.

Mesele yalnız umumî mahkemeyi ilgilendiren bir dâvanın kanunsuz olarak askerî mahkemeye devrinde değildir. Ortadan daha acı bir gerçek var: Askerî mahkemeler Anayasanın emrettiği bağımsızlığa sahip değillerdir. Şu gerçeği ifade etmek zorundayım: Emir ve kumanda altında bulunan bir hâkim, fikir ve kanaatlerini serbestçe ortaya koyamaz. Âmirine bağlı bir hâkimden tarafsızlık

beklenemez. İcra organının nüfuz ve otoritesi askerî kazanın serbestçe ve tarafsız olarak hareket etmesine engeldir. Bir müddet önce Askerî Ceza Kanunu üzerinde çalışmalar yapan ilim komisyonu hazırladığı tasarıda bu gerçeği şu cümlelerle ifade etmiştir:

"Anayasaya göre, yargıçlar, genel veya özel bir görev alamazlar. Keyfiyet böyle olduğu halde, asıl vazifeleri askerlik ve komutanlık olan subaylara askerî kazada adlî amirlik ve mahkeme başkan ve üyeliği yaptırılması Anayasaya aykırı ve adliyenin istiklâli ile gayri kabili telif bulunmaktadır."

Âdi dâvalarda mahkemenin bağımsızlığı meselesi o kadar önemli olmayabilir. Çünkü bu dâvalarda adli âmirin tarafsızlığını tehdit edecek sebepler nispeten azdır. Fakat siyasî bir dâvada böyle bir tarafsızlık nazarî olarak bile kabul edilemez. Kanunun askerî şahıslara ve bu arada askerî hâkime yasakladığı siyaseti askerî bir mahkemeye rüyet konusu olarak tanıması ne kadar garipse, böyle bir mahkemeden siyaset yapmamasını, yani tarafsız kalmasını beklemek de o kadar garip olur.

Fakat iş bu kadarla da bitmiyor. Burada bahis konusu olan, sadece Anayasanın emrettiği bağımsızlığa sahip bulunmayan askerî bir mahkemenin âdi bir dâvaya bakması değildir. Burada başka bir kanunsuzluk örneği daha var:

Bu dâva siyasî bir dâvadır. Mahkeme adlî âmirin emrinde bir mahkemedir. En büyük adlî amir ise, icra vekilleri heyeti üyelerinden biri olan savunma bakanıdır. Yani siyasî bir şahsiyettir. Buradaki sanıkların siyasî hasmı mevkiindedir. Biz burada kendi siyasî hasımlarımızın emri altındaki bir mahkeme tarafından muhakeme edilmekteyiz. Böyle bir mahkemenin hükmü, kendi Anayasamız ve diğer kanunlar karşısında bile bâtıl sayılmaz mı? Abdülhamit istibdadının en karanlık devirlerini yaşamış olan Şair Ziya Paşanın meşhur beytini hatırlamamak elden gelmiyor. Adalet mefhumunun yüceliğine ve burada Mahkeme Heyetini teşkil eden kişilerin, memleket müdafaasının sembolü olan üniformalarına hürmeten bu beyti tekrar etmeyeceğim.[98]

Anayasanın 105. maddesi hiçbir kanunun Anayasaya aykırı olamıyacağını söyler. Buna rağmen, bu çeşit kanunların var olduğu da bir vakıadır. Bu durum karşısında hâkim ne yapsın? Memleketin en yetkili hukuk bilginlerinin bu suale verdikleri cevap şudur:

"İki kanun hükmünün tearuzu halinde mahkemelerin mer'i olan hükmü bulup tatbik etmek vazifeleri ne kadar tabii ise, bir kanunla Anayasanın karşılaşması halinde de aynı şekilde mahkemelerin üstün olan kanun hükmünü bulup tatbik etmeleri o kadar tabii sayılmak gerektir."

---

98 Kadı ola davacı ve muhzir (mübaşir) dahi şahit,

Bir asker için âmirin emri mi, kanunun emri mi üstündür, bilmiyorum. Fakat askerî hâkimler arasında, âmirin emirlerine rağmen, yalnız kanunu ve vicdanının sesini dinleyen fedailerin var olduğuna inanmak istiyorum.

İnsan Hakları Beyannamesine ve Anayasaya aykırı anti-demokratik kanunlara karşı gerici basında bile birkaç yıldan beri devamlı bir yayın yapılmaktadır. Bu yayınların, bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra yeryüzünün gittikçe gelişen demokratik havası dışında bırakılmakta ısrar edilen Türk halkını oyalamak gibi bir hedefi bulunabilir. Fakat arada yurtsever Türk aydınlarının da zaman zaman memleketin öz ihtiyaçlarını samimi olarak ifade etmek fırsatını buldukları görülüyor. İstanbul'un en gerici günlük gazetelerinden birinde çıkan "Askerî Kaza Dâvası" adlı bir makaleden aşağıdaki satırları naklediyorum:

"Nürenberg Askerî Mahkemesinin esbabı mucibesine göre, hâkim kendi vicdanının emrine aykırı ve insaniyetin zararına olarak (mevzuata uyup da) hüküm vermiş olsa bile, bu kendisi için bir müdafaa sebebi sayılmamıştır. Bu itibarla, İkinci Dünya Harbinin sonundan buyana hızla gelişen İnsan Hakları telâkkisi muvacehesinde gizli askeri mahkemelerin ifade ettikleri mâna, siyasî bir zümre menfaati uğrunda, zulüm ve haksızlık vasıtası olmaktan gayri bir şey değildir."

Ben bu satırlara birşey ilâve etmiyeceğim.

Demokrasi ve hukuk rejimi lâflarının bolluğu, nasıl kanunsuzluğu ve sınıf diktatörlüğünü gürültüye getirmek gayretinin bir belirtisi ise, ağızlardan hiç düşmeyen inkılâpçılık, ilerilik sözleri de güdülen gerici politikayı perdelemek arzusunun bir ifadesidir. Sınıf diktatörlüğü, bir taraftan, memlekette bir komünizm tehlikesi, vehmi uyandırmaya çalışarak gericilikle bağdaşamayan bütün ileri fikir akımlarına ve demokratik hareketlere karşı harp açmış bulunuyor. Diğer taraftan da, halkta ve ileri aydınlardaki gericilik düşmanlığı karşısında kendi asıl çehresini örtmek için sözde gericilikle de mücadele ediyor. Gericilik, siyasî lügatteki mânasıyla, inkılâp ve sosyal reform hareketlerine yüz çevirme ve bunlara karşı aktif mücadeleye geçme demekse, bugün memleketimizde gericinin kim olduğu bellidir. Millî Mücadelenin memlekete sağladığı siyasî ve ekonomik bağımsızlık bugün ne haldedir? Kapitülâsyonları süngüsünün ucuyla kaldıran bir milletin Lozan'da temsilciliğini yapmış eski bir devlet adamı, kendisinin açtığı bir yoldan kapitülâsyonların yeniden geri geldiği hakikatini son seçimler münasebetiyle ve rey toplamak amacıyla itiraf etmek zorunda kalmadı mı?

"Yabancıdan para almak için vermediğimiz memleket hazinesi yoktur." "... Bugün Afrika kabileleri kendi topraklarını işleten yabancılara karşı ayaklanmışlardır, iktidar gül gibi toprağımıza Afrika kabilelerinin kovduğu yabancı sermayeyi getirmek istiyor."

Bu sözleri ben söylemiyorum, yukarda sözü geçen eski devlet adamı söylüyor.

Gericilik demek harp demek, barış düşmanlığı demektir. Bugün memlekette barışı savunmak, barışı istemek bir suç sayılmıyor mu? Barışseverler birer cani gibi hapishanelere tıkılmıyor mu? Bizler niçin buradayız ve niçin hiçbir siyasî ve sosyal harekete karşı hiçbir devirde bu derecesi görülmemiş vahşice davranışlara maruz kaldık? Evet, bu memlekette barışı istemek ve hattâ yabancı menfaatler uğrunda yabancı memleketlerde milletin kanının dökülmesini istememek bir suçtur.

Yok, eğer gericilik, dilimize yerleşen mânasiyle, sadece dini siyasete alet etmek, dini taassubu körüklemek demekse, iktidar bu yolda da kimseden geri kalmıyor. Mekteplere din derslerini mecburi kılan, din mektepleri açan kimdir? Taassubu alabildiğine körükliyen, hattâ padişahlığı, halifeliği öven dergi ve broşürleri maddi olarak da, mânevi olarak da besliyenin iktidarın kendisi olduğu Malatya Dâvası münasebetiyle ortaya çıkmış değil midir?

Gericiliğin komünizmle işbirliği yaptığı yolundaki propaganda bir siyaset hokkabazlığı, şaşkın bir siyasetin şaşkınca bir iftirasıdır. İspat ettiği şey, iftiracıların hakikatleri örtbas etmek işinde çaresizlik ve acizlik içinde bulunduklarıdır.

Halkın bütün sınıf ve tabakalarında emperyalistlere, harp tahrikçilerine karşı uyanan nefretin gittikçe artan fiili belirtileri iktidar çevrelerini düşündürüyor. Siyasî ve dinî inançları ne olursa olsun, memleketini seven bütün vatandaşların millî bağımsızlığımıza kastedenlere ve barış düşmanlarına karşı birleşmeleri zorunluluğu karşısında şaşıranlar, bu zorunluluğun gerçekleşmesi işinde öncü bir rol oynayan Türk komünistlerini gericilikle işbirliği halinde göstermek gibi gülünç bir iftira yolu tutmuşlardır. Fakat bu yolun bir çıkmaza gittiğinin farkında değillerdir.

Memleketin bugünkü haline, ufukları tehdit eden tehlike bulutlarına rağmen, onun geleceğine inanıyoruz. Çünkü bu memleketin bağımsızlığı ve hürriyeti için her türlü ukubeti [ceza], her türlü azabı ve ıstırabı çekmeye hazır insanların, milletin sinesinde bol bol mevcut bulunduğunun canlı delillerini kendi öz varlığımızda görüyoruz.

Memleketi bugünkü çıkmazdan kurtaracak yolun Komünist Partisinin gösterdiği yol olduğuna inanıyorum. Komünist Partisinin teşkilât prensiplerini ve siyasî görüşlerini açıklayan yazıları yazmanın sorumluluğunu kabul ediyorum. Savcının bu bültenlere dayanarak yaptığı suçlamaları cevaplandırmak zorundayım.

Savcı, Sevk İddianamesinde ve Esas Hakkındaki Mütalâasında, TKP Teşkilât prensiplerinin ilk satırındaki (Partimiz Marksçı-Leninci bir partidir) cümlesini ele alıyor ve bundan, "Türkiye Komünist Partisinin gayesinin, cebir ve şiddet yolu

ile iktidarı ele alarak amele diktatörlüğü tesis etmek" olduğu yolunda bir hüküm çıkarıyor. Teşkilât prensiplerini benimsemiş Marksçı-Leninci bir komünist olarak, bu cümlenin gerçek mânası üzerinde durmak isterim. Bir partinin veya kişinin Marksçı-Leninci olması ne demektir? Müsaadenizle evvelâ bunu kısaca izah etmeye çalışacağım.

Marksizm, genel bir tarifle, tarihi ve sosyal olayları materyalist bir görüşle ve diyalektik bir metotla inceleyen, çözümleyen ve açıklayan bir ilimdir.[99] Leninizm, Marksizmin yaşadığımız yeni tarihî devreye, çağımızın şartlarına uygulanmasıdır; devrimizin Marksizmidir.

Hayatı ve sosyal hâdiseleri materyalist bir görüşle izah etmek demek, onları doğuran ve idare eden şeyi, maddi varlığın dışındaki mutlak bir kuvvetin iradesinde değil, bu maddî varlığın kendinde saklı ezelî ve ebedî kanunların yarattığı zaruretlerde aramak demektir. Bu görüş tarzına göre, belli bir sosyal ortamda, bir memlekette belli fikirler ve prensipler, ancak o memleketin maddî şartlarından ve zaruretlerinden doğabilir. Bir fikir, maddî şartların elverişli olmadığı bir yerde doğamaz; dışardan gelemez; gelse de tutunamaz. Kökü dışarda bir ideoloji, kökleri havada bir ağaç gibi, ergeç kurumaya mahkûmdur.

İşte materyalist görüş bu demektir.

Diyalektik metot, sosyal hayatı ve hâdiseleri daimî bir akış, daimî bir değişme ve gelişme halinde görür ve konusunu zamanın, zeminin ve durmadan değişen hayat şartlarının ışığında inceler.

Böylece, Marksizm-Leninizm ilmî ve felsefi bir doktrindir, bir cihanî görüş tarzıdır. Marksçı-Leninci parti bu görüş tarzını kendine kılavuz edinen parti demektir. Böyle bir partinin kendi programını, prensiplerini, siyasî amaçlarını, bulunduğu memleketin maddî şartlarına göre çizmesi şarttır. Maddî-ekonomik şartları birbirinden ayrı olan memleketlerdeki Marksçı-Leninci partilerin uzak idealleri aynı olsa da, programları, siyasî hedefleri, faaliyet şekilleri değişiktir. Çünkü Marksizm-Leninizm, memleketlerin ve milletlerin sosyal ve siyasî gelişme imkânlarını her memleketin kendi sosyal ve ekonomik bünyesinin, objektif şartlarının tâyin ettiği yolda arar.

Teşkilât prensiplerinin ilk cümlesinin anlatmak istediği işte budur.

Komünizmin, gayesine ulaşmak için, cebir ve şiddet kullanmayı her yerde, her zaman için mutlak bir zaruret olarak kabul ettiği iddiası yersizdir. Marksizm-Leninizm soyut konular hakkında genel ve mutlak hükümler vermez; bu veya şu meselede, bu veya şu tarihî devrede, bu veya şu memleketin mevcut sosyal ve

[99] Askerî Mahkemede Marksizmin-Leninizmin bu çok genel tarifiyle yetinmek gerekmiştir.

ekonomik şartlarını göz önünde tutarak bu veya şu hükmü verir. Belli bir zamanda belli bir memleket için doğru olan bir hüküm, başka bir zamanda, maddî hayat şartları başka olan bir memlekette doğru olamaz. Hattâ zamanla şartları değişen bir memleketin sosyal meseleleri hakkında Marksizmin-Leninizmin hükümleri de değişir. Marksizm-Leninizm hakkındaki yanlış telkinler ve yanlış bilgiler komünistlerin siyasi amaçları ve faaliyet şekilleri hakkında yanlış hükümlere yol açmaktadır. Komünistlerin her zaman için her memlekette hep aynı gayeler peşinde koştuklarını, hep aynı yoldan, aynı doğrultuda yürüdüklerini iddia etmek yersizdir. Bu çeşit faaliyet Marksizmin-Leninizmin ruhuna aykırı düşer. Komünist partilerinin Marksçı-Leninci partiler olduklarını teşkilât prensiplerinin başına koymaları, bu noktaya verdikleri önemi belirtmek lüzumunu duymalarındandır. Savcı, Esas Hakkındaki Mütalâasında "Bugünkü şartlar altında memleketimizde illegal faaliyette bulunan Gizli Komünist Partisinin kanun dışı bulunması dolayısıyla hiçbir zaman meşru yollarla iktidara gelmesi kabil olmadığını..." söylüyor ve "cebir unsuru komünizmin hususî bir maksadı olduğu" yolunda bir hükme varıyor. Bu hüküm sağlam bir mantığa dayanmıyor. Gizli ve illegal çalışmak komünistler için ne bir gayedir, ne de arzu edilir bir şeydir. Fakat bu memlekette komünistler buna mecbur edilmişlerdir. Tahkikat dosyasında mevcut "Görüşler" adlı bültenin (Parti Meseleleri) kısmında şu cümleler var:

"Gizli faaliyet partimizin mutlak bir prensibi değildir. Bilakis, faaliyetini kanunileştirmek için elinde olan her şeyi her zaman için yapmaya hazırdır. Bu uğurda mücadeleden hiçbir zaman dönmemiştir ve dönmiyecektir."

Siyasî bir grubu veya teşekkülü, sırf gizli faaliyette bulunmaya mecbur bırakıldığı için, cebir ve şiddet kullanmakla suçlamak garip olur. "Kanun dışında bırakılanlar kanunun dışında hak ararlar" sözü büyük bir gerçeğin ifadesidir. Kanun dışında hak aramak cebir ve şiddet kullanmayı zorunlu kılmaz. Savcının iddia ettiği gibi, komünizmin kanun dışı edilmesi onun cebir ve şiddet kullanmasını gerektiriyorsa, bu takdirde sorumlu, kanunun kendisi olmak lâzım gelir. Çünkü burada fiili tahrik eden kanundur.

Savcı iddiasını ispat etmek için her çareye başvurmuştur. Deliller dosyasındaki yayınlardan iktibas ettiği cümleleri kabaca ve kasten bozmak yolunu bile denemiş, kelimelerin mânalarını değiştirmeye kalkışmıştır. Hele, tamamıyla ilmî ve öğretici bir yazı olan TKP Teşkilât Prensiplerinin (Teşkilât, Sevk ve İdare) kısmında, konuyu geliştirmek ve fikri belirtmek, aydınlatmak maksadıyla iktibas edilmiş olan, Rus Sosyal Demokrat Partisi hakkındaki Lenin'in bir cümlesini tahrif ederek Türkiye Komünist Partisine mal etmesine ve iddiasını bununla ispata kalkışmasına hayret etmemek zordur.

Sevk iddianamesinde de mevhum bir vesikada geçen ihtilâlci kelimesini ele alarak, "Komünist Partisinin faaliyet metodunun cebir ve şiddet kullanmayı icap ettirdiği, cebir ve şiddetin komünist partilerinin esasında mevcut olduğu" iddiasına bir dayanak aramaktadır.

Evvelâ, iddianamede sözü geçen belgenin hayalî ve uydurma olmadığını ispat edecek bir delil ileri sürülmüş değildir. Sonra, Sevim Tarı'ya böyle bir belge verildiği farz ve kabul edilse bile, İddianamedeki uydurma örnekte geçen Fransızca revolüsyoner kelimesinin karşılığı olarak alınan ihtilâlci deyiminin yerinde bir karşılık olup olmadığı bir meseledir. Gerçi bu kelimeyi ihtilâlci diye çevirenler de vardır. Fakat en çok kullanılan karşılığı bu değildir, inkılâpçı kelimesi revolüsyonerin daha çok kullanılan asıl karşılığıdır. Kaldı ki, Marksist edebiyatta ve Marksistler tarafından yapılan tercüme yayınlarda ihtilâl ve ihtilâlci kelimelerine pek rastlanmaz. Fakat bütün bunları bir tarafa bırakarak, revolüsyoner kelimesine ihtilâlci karşılığını doğru ve yerinde kabul etsek bile, bahis konusu olan faaliyetin cebir ve şiddet kullanmayı hedef edindiği ispat edilmiş olamaz, iktidar partisi liderlerinin, özellikle Başvekil Adnan Menderes'in nutuklarında, partisinin bir ihtilâl partisi olduğunu belirten sözlerine gazetelerde sık sık rastlamak mümkündür.

Otuz küsur yıldan beri Türk komünistleri zulmün ve terörün her türlüsünü gördüler, içlerinde ideallerinin bedelini hayatlarıyla ödeyenler oldu. Fakat buna karşılık olarak, bu cinayetlerin âleti olmuş hiçbir kimsenin, hiçbir provokatörün, ajanın komünistlerden bir fiske yediği işitilmemiştir. Cebir ve şiddet nerededir? 30 küsur yıllık faaliyetleri sırasında komünistlerin, cebir ve şiddet telkin eden hareketlerine, tahriklerine bir misal gösterilebileceğini sanmıyorum. Savcı, bu gerçeği bildiği için olmalıdır ki, başka bir dayanak aramıştır. Ona göre, cebir ve şiddet komünizmin mahiyetinde saklı bir unsurdur. Yani komünistler bugün cebir ve şiddet kullanmasalar bile, bir gün buna başvurabilecekleri için, onları cebir ve şiddet kullanmış kabul etmek gerekiyor. Bu ne garip bir hukuk anlayışıdır? Her asker bir asker kaçağı olabilir diye bütün bir orduyu peşinen cezalandırmak aklın kabul edeceği bir iş midir? Bizler Nasrettin Hocanın torunlarıyız, malûm. Bu efsanevî Hocamız, Türk halkının alaycı dehasını aksettiren nükteleri ve tuhaflıklarıyla, mustarip halkımızı ara sıra biraz olsun güldürmek istemiştir. Çocuğunu testiyi kırmadan önce dövmesi, gelecek nesillere, bizlere örnek olmak için değil, bazı mantıksız hareketlerle alay etmek içindi. Asırlardan beri halkı güldüren bir tuhaflığın, bir gün bir kanun müeyyidesi haline getirilebileceğini Merhum Hoca bile aklına getiremezdi. Bir kanunun amacı halkı güldürmek olamaz. Ama onu ağlatması, kan ağlatması mümkündür.

Bugün bazı memleketlerde millî bağımsızlıklarını, hürriyetlerini elde etmek için emperyalist istilâcılara karşı açılan savaşlarda komünistlerin ön saflarda yer aldıkları doğrudur. Fakat bu böyledir diye komünistlerin bu-

gün her yerde cebir ve şiddet kullanmayı tasarladıkları vehmine kapılmak yersizdir. Sırf bir vehme dayanarak vatandaşlara ceza tertibini istemek ise, akıl ve mantık işi değildir.

Sevk İddianamesinde ve Esas Hakkındaki Mütalâada, komünizmin "mevcut mülkiyet esasını tanımadığı, memlekette mevcut ahlâk telâkkilerini kabul etmediği, aile mefhumuna kıymet vermediği, cemiyet içerisinde amele diktatörlüğünü cebir yoluyla tesis etmeyi gaye edindiği ve bu suretle zümre tahakkümünü kurarak, memleket içerisinde müesses iktisadî ve içtimaî nizamları devirip yerine kendilerine uygun iktisadî ve içtimaî bir nizam kurmayı hedef tuttuğu" zikredilerek, amele diktatörlüğünü cebir ve şiddet yoluyla tesis etmenin komünizmin hiç değişmeyen ana vasfı olduğu iddia ve tekrar edilmektedir.

Bu iddia hiçbir vakıaya, delile, kanunî mesnede dayanmayan, profesyonel komünizm düşmanlarının basmakalıp iddialarının tekrarından ibarettir. Ayrı ayrı memleketlerin komünistlerinde müşterek olan şey, nihaî gayeleri, uzak idealleridir. Aynı dünya görüşünü taşıdıklarına, aynı doktrine bağlı bulunduklarına göre, dünya olayları hakkındaki görüşlerinde beraberlik bulunması tabiidir. Olaylar, Marksizmin ışığı altında her yerde daima aynı gerçek nitelikleriyle ortaya çıkar.

Fakat Marksizmin değişmez metodu gereği olarak, her komünistin amacını kendi memleketinin özel şartları tâyin eder. Dünya olaylarının başka başka memleketler üzerindeki akisleri ve tesirleri, bu memleketlerin kendi sosyal bünyelerine göre belirir. Bu ayrı ayrı memleketlerdeki komünist partilerinin müşterek ve uzak ideallerini ve dünya meselelerindeki görüş beraberliğini göz önünde tutarak, kendi özel şartları içinde yakın amaçlarını gerçekleştirme yolundaki çalışmalarını yanlış olarak mânalandırıp değerlendirmek ve bu yanlış görüşün mahsulü olan kanunlarla cezalandırmak adalet prensiplerinin ruhuna aykırı düşer. Bugün gerek Türkiye Komünist Partisinin, gerek gerçekten Marksist-Leninist ayrı ayrı Türk komünistlerinin hiçbir faaliyeti, Türkiyede komünizmin veya komünizme doğrudan doğruya geçiş devri olacak bir düzenin kurulması hedefini gütmemektedir. Savcı, dayanaksız bir iddia ile, faaliyetlerimizin, mevcut nizamı devirmek ve Türkiye'de bir proletarya diktatörlüğü kurmak hedefi taşıdığını ileri sürüyor. Proletarya diktatörlüğü şiarı, Türk komünistlerinin çalışma programlarında hiçbir zaman yer almamış ve hiçbir zaman faaliyetlerinin doğrudan doğruya hedefini teşkil etmemiştir. Memleketimizin bugünkü sosyal bünyesi, şartları, proletarya diktatörlüğünü

zorunlu ve gerekli kılacak bir durum göstermiyor, işçi sınıfının tahakkümünü sağlamak veya bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü kurmak şöyle dursun, tersine, emperyalizme, gericiliğe ve harbe karşı bütün sınıfları birleştirmek peşinde olduğumuzun en büyük delili Savcının aleyhimizde kullanmak istediği yayınlardır. Milletin müşterek dâvası ancak onun bütün sınıf ve tabakalarının birliğiyle, müşterek hareketiyle kazanılabilir. Bu gerçeği kavrayan Türk komünistlerinin, bir sınıfın tahakkümünü sağlamak gibi aykırı yönde bir faaliyete yer vermelerine imkân var mıdır? Halkın müşterek dâvasında memleketin bütün sınıflarının, bütün halkın birleşmesi zorunluluğunu kabul etmeyenler, buna engel olmaya çalışanlar, barış hareketini küçümseyenler, bu hareketi içinden yıkmak ve ona öncü olan kuvvetleri dağıtmak için her çareye başvuranlar ancak emperyalizme ve gericiliğe ajanlık etmekten başka hiçbir rolleri kalmayan Troçkist kalıntılarıdır.

Biz komünistler, memleketin bağımsızlığı ve demokrasinin gelişmesi uğrunda, emperyalizme ve gericiliğe karşı mücadelede işçi sınıfının başlıca rolü oynaması gerektiğine inanıyoruz, işçi sınıfının öncü rol oynamadığı milli bağımsızlık hareketinin er geç soysuzlaşmaya mahkûm bulunduğunu tarih bize göstermiş bulunuyor. Fakat bu, işçi sınıfının diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü sağlamak istediğimiz mânasına gelmez. Tersine, bu vazifeyi yerine getirmek için işçi sınıfının memleketin bütün sınıfları ve bütün ileri kuvvetleriyle işbirliği yapmasının zaruri olduğuna inanıyoruz. Dosyadaki yayınlarımızda bu fikrin örneklerine bol bol rastlamak mümkündür, üç Aylık Bülten'den şu parçayı alıyorum:

"Türkiye'de ithalât ve ihracat tüccarlarının, toprak ağalarının, karaborsacıların, spekülatörlerin işine yarayan bugünkü, Amerikalılar hesabına harp ve soygun politikası karşısında, işçi sınıfının, küçük ve orta toprak sahiplerinin, orta sınıfların, millî sanayicilerin, ileri burjuvazinin, milli menfaatlerin gerektirdiği barışçı, hürriyetçi bağımsız bir milli politika etrafında birleşmesi zarureti son ayların olaylarıyla iyiden iyiye ortaya çıkmıştır."

Bu açık ifade karşısında, işçi sınıfının diğer sınıflar üzerinde tahakkümünü sağlamak hedefini güttüğümüz iddiasının yeri olabilir mi?

Hiçbir Marksçı-Leninci parti, hiçbir Marksçı-Leninci faaliyet ve yayın Türkiye'de komünizmin şimdiden gerçekleştirilmesi amacına yöneltilmiş olamaz. Hiçbir Türk komünisti faaliyetinin memlekette komünizmi bu-

günden kurmak gibi bir hedef taşıdığını söyleyemez. Türkiye'de bu çeşit bir faaliyet varsa, provokasyona eşit anti-marksist bir faaliyettir.

Yukarda belirttiğim sebeplerle, Savcının bu dâvada uygulanmasını istediği TCK'nun 141. maddesi Türk komünistlerinin fiil ve hareketlerine uymamaktadır. Bu maddenin 1. fıkrası aynen şöyledir: "Memleket içindeki içtimaî bir sınıfın diğerleri üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya içtimaî bir sınıfı ortadan kaldırmak veya memleket içinde kurulmuş iktisadî veya içtimaî temel nizamları devirmek amacıyla cemiyet tesis, teşkil, tanzim veya idare eden kimse üç yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır."

Ortada yukarıdaki maddenin kapsamına girecek bir fiil var mıdır? Böyle bir fiil yoktur. Bunun içindir ki, aksini iddia eden Savcı bu iddiasını ispat edecek hiçbir kanunî delil ileri sürememiştir.

1.Memlekette bütün sınıfların eşit şekilde faydalanacakları gerçek bir demokrasinin kurulmasını isteyen Türk komünistlerinin amacı, bir sınıfın diğerleri üzerinde tahakkümünü kurmak değil, tersine bir sınıfın diğerleri üzerindeki tahakkümüne son vermek olabilir.

"Görüşler" adlı bültende Komünist Partisinin gerçekleşmesine çalıştığı amaç, hiçbir yoruma yol vermeyecek kadar açık bir şekilde belirtilmiştir. Bültenin (Önümüzde Duran Vazifeler) başlığı altındaki son kısmında Türk komünistlerinin hedefleri bütün açıklığıyla çizilmiştir. Buradan aşağıdaki cümleleri aynen alıyorum: "Memleketin bütün yurtsever unsurları anti-emperyalist ve demokratik bir plâtform etrafında birleştirilmeli, millî bağımsızlığı savunma, kurtarma yolundaki bütün hareketler, faaliyetler desteklenmelidir."

Daha aşağıda Türk komünistleri Amerikan emperyalistlerinin hizmetindeki harp kundakçılarına karşı ve barış için mücadeleye davet olunmakta, faaliyetlerinin hedefini teşkil eden hususlar belirtilmektedir. Savcının iddia ettiği yıkıcı telkinlerle, yukarıdaki cümlelerin bir yazıda bulunması mümkün müdür? "Görüşler", Savcının bütün iddialarını çürütecek, Türkiye Komünist Partisine ve Türk komünistlerine yüklemeğe çalıştığı amaçların bir vehim eseri olduğunu ispata yetecek açıklıktadır. Savcının hedefi komünistleri bu amaçlarından ötürü mahkûm ettirmekse, bunun için başka bir kanun maddesi bulması gerekiyor. 141. madde bu "fiile" uymuyor.

2. Memleketimizin bugünkü objektif şartları sosyal bir sınıfı veya sınıfları ortadan kaldırmak gibi yakın bir gaye taşımamıza engeldir. Sınıflar, bu

veya şu partinin veya şahsın arzusu ile ortadan kalkmaz. İlmî sosyalizmin, yani Marksizmin ütopik sosyalizmden farklı olarak, ortaya koyduğu en büyük gerçeklerden biri de budur. Sınıfları, onların sosyal karakterlerini ve münasebet şekillerini bir memleketin maddî-ekonomik bünyesi tâyin eder. Bu bünyeyi insanlar keyifleri istediği zaman değiştiremezler. Komünistlerin son amaçlarını, uzak ideallerini teşkil eden komünizm, ancak, işçi ve emekçi sınıflar da dâhil olmak üzere, bütün sınıfların ortadan kalkmasıyla mümkündür; bir tek sınıfın ortadan kalkması veya kaldırılmasıyla değil. Bir memlekette bütün sınıfların ortadan kalkması için, sosyal ve ekonomik gelişme seviyesinin, bütün ileri Batı memleketlerinin, hattâ bugünkü Sosyalist Sovyetler Birliğinin seviyesinden çok daha üstün olması gerekir. Bu seviyeye erişmiş bir memlekette ise, sınıfları bu veya şu siyasî teşkilât değil, hayatın kendisi ortadan kaldırır. Sınıfların varlığı nazariyecilerin düşüncelerine, siyasî liderlerin arzularına, partilerin programlarına bağlı değildir. Sınıflar ancak maddî ve sosyal hayat şartlarının zarurî kıldığı anda ortadan kalkacaktır. Marksizm-Leninizm bize böyle söylüyor. Ve biz Marksizmin-Leninizmin prensiplerine bağlıyız.

3. Türkiye Komünist Partisinin "memleket içinde kurulmuş iktisadî veya içtimaî temel nizamları devirmek" amacını taşıdığını ispat eder ne fiilî bir hareket, ne de bu partiye ait gizli yayınlarda böyle bir hareketi kışkırtır veya doğru bulur bir cümle, bir kelime gösterilemez, işlendiği iddia olunan fiilî 141. maddeye uygun düşürebilmek için Savcının dosyada mevcut yayınları bir hayli didiklediği anlaşılıyor. Fakat gerçek mânasını anladığı satırlar içinde ve özünü değiştirdiği, tahrif ettiği bir tek cümle dışında, iddiasını ispata yarar bir destek bulamamıştır. Başka birçok memleketlerde, ön saflarında komünistlerin bulunduğu millî kurtuluş hareketleri hızla gelişmekte olabilir, buralarda emperyalistleri veya onların kukla hükümetlerini hedef tutan silâhlı mücadeleler de hüküm sürebilir. Bu yüzden komünistler yeryüzünün her yerinde emperyalistler ve onların yerli ajanları için tehlikeli bir düşman sayılabilir. Emperyalistler ve sömürgeciler için tehlikeli bir düşman sayılmak biz komünistlere ancak şeref verir.

Teşkilât prensiplerinin "mevcut iktisadî ve içtimaî nizamı devirerek komünist bir nizam kurulmak istenildiğini açıkça gösterdiği" iddia ediliyor. Bu fikri veren, teşkilât prensiplerinin hangi paragrafı, hangi cümlesidir? Bültenin tümü bu fikri veriyorsa, nasıl veriyor? Savcı bunu açıklamak lüzumunu hissetmemiştir. Teşkilât prensipleri bir parti programı veya onun izahı mahiyetinde bir yazı değildir. Komünist Partisinin yakın ve

uzak amaçlarından bahsetmemekte, bu konulara ne doğrudan doğruya, ne dolayısiyle dokunmamaktadır. Taşıdığı başlıktan da anlaşılacağı gibi, sadece parti teşkilâtının yapısından ve bu yapının faaliyetiyle ilgili prensiplerden bahsetmektedir. Türk komünistlerinin şimdiden "bir komünist nizam" kurmak istediklerini Savcı nereden çıkarıyor? Bunu anlamak zordur.

Komünizm bir komünistin idealidir. Fakat bu idealin gerçekleşmesi, yukarda da izah ettiğim gibi, maddi şartların ve imkânların varlığına bağlıdır. Sosyal ve ekonomik şartları gelişmemiş bir memlekette komünizmin gerçekleşmesini faaliyetine doğrudan doğruya hedef olarak gösteren, komünist değil, maskeli bir sahtekârdır. Gizli Komünist Partisinin üyesi olduklarını söyleyip de, bu partinin programını okumadıklarını, bilmediklerini itiraf edenler arasında, faaliyetlerinin mevcut şartlar içinde komünizmi kurmak gayesine yöneltilmiş olduğunu iddia eden, fakat bunu ispat edecek hiçbir fiilî ve maddî delil gösteremeyen bu çeşit sahtekârlardan birkaçını huzurunuzda dinlemiş bulunuyorsunuz. Biz hakiki Türk komünistleri Marksizmin-Leninizmin ışığı altında yürümekteyiz, imkânların dışında değil, peşinde koşmak bizim şiarımızdır, istihsal vasıtalarında müşterek mülkiyet esasına dayanan sınıfsız, istismarsız, zulümsüz, tahakkümsüz toplumu, yani komünizmi şimdiki şartlar içinde, uzak bir ideal olarak kafamızda taşımaya mahkûmuz. Bugünkü vazifelerimiz, bugünkü gayelerimiz başkadır. Onların, komünizm idealiyle doğrudan doğruya ilgisi pek yoktur.

Bugün peşinde koştuğumuz amaçlar nelerdir? Ne istiyoruz?

1. Yalnız büyük toprak sahiplerine, yalnız büyük sermayedarlara değil, memleketin bütün sınıf ve tabakalarına, özellikle emekçi sınıflara eşit hak tanıyan hakikî bir demokrasinin gerçekleşmesini istiyoruz. Türk işçisi ekonomik ve politik haklarını lâfla değil, fiilî olarak elde etmeli, sosyal ve politik teşkilâtlarını serbestçe kurabilmeli, her türlü baskıdan, tecavüzden uzak olarak yaşatabilmeli, geliştirebilmelidir. Fakir Türk köylüsü lâfta değil, fiilî olarak toprağa kavuşmalıdır. Türk aydını düşüncelerini açıkça söyliyebilmeli, yazabilmelidir. Bunlar, gerçekleşmesi uğrunda mücadele ettiğimiz amaçlardır. Bu amaçları taşımak ve bunlar uğrunda mücadele etmek bir suç mudur?

2. Memleketimizin bağımsızlığını tehdit eden yabancı nüfuzunu kırmak, emperyalizmin siyasî ve ekonomik tahakkümüne engel olmak, amaçlarımızın belkemiğini teşkil eder. Mütareke yıllarında Türkiye'yi bir Amerikan sömürgesi hâline sokmaya yeltenenler ve bunu sağlamak için türlü entrikalar çevirenler (Mandacılar) 35 yıl evvelki rüyalarının nihayet gerçekleştiğini hiçbir utanç hissi duymadan açıkça ve övünerek ilân etmektedirler. Bağımsızlık Savaşında evlâtlarının kanları ve canları bahasına kazandığı siyasî ve ekonomik bağımsızlık, milletin elinden, bugün dünyanın dehşet ve hayret dolu bakışları önünde gasp ediliyor. Sözde muhalefetin liderleri bu hakikati ancak seçim kampanyalarında rey avına çıktıkları zaman haykırıyor veya haykırır görünmek lüzumunu hissediyorlar. Bunu her zaman ve her yerde haykırmak bizim için bir suç mudur?

3. Yeni bir harp heyulası dünyamızın üzerinde dolaşıyor ve memleketimizin ufuklarını tehdit ediyor. Bu felâketi önlemek, milletlerin müşterek ve kutsal bir dâvası haline geldi. Milletlerarası hiçbir dâva insanlık tarihinde hiçbir zaman bu kadar geniş ve muazzam bir ölçüye ulaşmamış, milletleri birbirine bu kadar sıkı yaklaştırmamıştır. Milletler, başlarındaki hükümetlerin politikalarına uysun uymasın, el ele vererek harbe karşı mücadeleye girişmişlerdir.

Ama emperyalistler durmuyor. Onlar için bir harbe, bir harp hazırlığına ihtiyaç vardır.

İkinci Dünya Harbinin sonu Birleşik Amerika için yeni bir ekonomik buhranın başlangıcı olmak istidadını gösterince, sanayi yeniden askerleştirmek ve faaliyete geçirmek için yeni bir dünya harbi hazırlamak, başka memleketleri silâhlandırmak, Kore ve Hindi Çini harplerini körüklemek yoluna başvurdu; yardım bahanesiyle ve yardım adı altında hazırlanan birtakım plânlarla bazı memleketleri kendine bağladı. Bu memleketlerin askerî bütçeleri Amerikan harp sanayiini beslemek için kabardıkça kabardı ve milletlerin takatini aşan bir seviyeye yükseldi. Buhranı önlemek için harp sanayiini beslemek, milletleri kendine bağlı tutmak, dünya pazarlarını hâkimiyeti altına almak emperyalistlerin başlıca emelleridir. İşte harp, Amerikan fabrikatörlerine bunun için lâzımdır. Amerikalı bankerler harbe bunun için susamışlardır. Nüfuzları altına aldıkları memleketleri bunun için silâhlandırıyorlar. Askerî bütçeler bunun için kabarıyor. Vergiler bunun için artıyor. Halkın satın alma kabiliyeti bunun için azalıyor, hayat pahalılığı durmadan yükseliyor ve tahammül edilmez bir seviyeye ulaşmış bulunuyor. Silâhlanma yarışı milletler için bir sefalet kaynağı oldu; sırf Amerikan milyarderlerinin kazanç kaynaklarını geliştirmek için.

Barış korkusu silâh fabrikatörlerinin ve soyguncu spekülatörlerin uykularını kaçırıyor. Bu gerçeği kendileri de gizlemiyorlar, işin gizlenemeyecek kadar açık ve meydanda olduğunu biliyorlar.

Le Monde adlı sağcı bir Fransız gazetesinin, Londra muhabirinden naklen sütunlarına geçirdiği şu satırları Vatan Gazetesinden alıyorum:

"Kremlinin üzerinde ilk sulh güvercinlerinin görünmesi üzerine, spekülatörler tehlike işaretini verdiler, iptidaî madde fiyatları önemli derecede düşmüştür. Silâhlanma programı ile doğrudan doğruya alâkalı sanayi müesseselerinin eshamı keza. Mamafih borsa mehafilindeki kötümserliği fazla izam etmemelidir. Doğu ile Batı arasında kâfi bir anlaşma olacağına henüz hiç kimse kat'i surette ihtimal vermiyor. Binaenaleyh, askeri bütçelerin bugün yarın indirileceği tahmin edilmiyor. Mütehassıslara göre, en iyi ihtimallerde bile, harp malzemesi imali tahsisatı azaltılmayacaktır."

Emperyalistlerin dilini konuşan bu gazeteler bazen nedense böyle açık sözlü oluyorlar. Görülüyor ki, silâh fabrikatörlerinin ve spekülatörlerin başlıca korkusu, askerî bütçelerin indirilmesi, harp malzemesi imali ödeneklerinin kısılmasıdır. En büyük tehlike onlar için barış tehlikesidir, en amansız düşmanları barışseverlerdir. İtiraf etmeli ki, emperyalistler asıl düşmanlarını tanımakta yanılmamışlardır. Onlar, barışsever hareketini, âdeta bir vatan ihaneti gibi, tecavüzü maskeleyici bir hareket gibi ilân ederek, suni bir duman perdesi arkasında harp hazırlığını kolayca yürütmek, meşru göstermek peşindedirler. Emperyalistler, hazırladıkları bu yeni harpte en büyük ümitlerini barışsever Türk halkının kutsal topraklarına bağlamışlardır. Emperyalistler ve onların yerli ajanları Türkiye'yi harpçı politikalarının en güvenilir dayanağı saymakta ve onu topun ağzına sürmek için fırsat aramaktadırlar.

Telgraf ajanslarının, Newyork Taymis Gazetesinin 21.11.1954 tarihli sayısından naklen verdikleri bir yazıda şu satırları okuyoruz:

"Türkiye tamamıyla bir savunma kalesi durumundan çıkarılıp, gerek Avrupa, gerek Asyada bir düşman tecavüzü halinde girişilecek taarruz hareketi için bir atlama tahtası haline getirilmektedir. Bu taarruz hareketi, Türkiye'nin kendi silâhlı kuvvetleriyle bu memlekette üslendirilmiş Kuzey Atlantik Paktı Teşkilâtına ait hava ve kara kuvvetleri tarafından deruhte edilecektir."

Memleketimizin bir atlama tahtası haline getirildiğini hiç çekinmeden ilân eden bu adamlar kimin hesabına konuşuyorlar? Bu suali sormak bu memleketin evlâtlarının hakkı değil midir?

Basının ve resmî çevrelerin, bir savunma antlaşması olduğunu daima tekrar ettikleri Türkiye-Pakistan Paktını, daha bu pakt imza edilmeden çok evvel, bayağı keşfeden aynı Amerikan gazetesi yazısına şunları da ekliyor:

"Öte yandan, Pakistan-Türkiye mihverinin Batı ucu olarak kendilerine düşen yeni rol, Türkleri, doğudan taarruz kabiliyetlerini artırmaya mecbur bırakmaktadır."

Görülüyor ki, onlar açık konuşuyorlar. Hem neden çekinecekler? Taarruza hazırlandıkları memleketlerden onları okyanuslar ayırmaktadır. Topun ağzında bizleriz. Fakat bu uğursuz sesler keşke yalnız Amerika'dan ve yabancı memleketlerden gelseydi! Vatan Gazetesinin 1.11.1954 tarihli sayısında çıkan "Türk Ordusuna taarruz yakışır!" başlıklı makaleden şu parçaları alıyorum:

"...Türk silâhlı kuvvetlerini savunucu bir kuvvet olarak kabul etmeyip, onların taarruz kabiliyetlerini artırmak daha yerinde olacaktır. Ancak, bu sadece plânları değiştirmekle olmaz; silâhlı kuvvetlerimizin, belkemiğini zırhlı kuvvetlerin ve tepkili destek uçaklarının teşkil edeceği bir şekilde teçhizi gerekmektedir."

"Türk Ordusunu bir taarruz kuvveti haline getirebilmek için hem bu tugayları (makalenin üst kısmında sözü geçen zırhlı tugayları) daha ağır tanklarla ve toplarla teçhiz etmek, hem tugayları tümen kuvvetine çıkarmak, hem de zırhlı birliklerin sayısını arttırmak şarttır. Bütün bunları yapmak için de Amerikanın yardım tahsisatını arttırmak gerekmektedir."

"Türk ordusu sadece bir piyade tugayı ile bile, bir taarruz ordusudur. Ve Nato plânları çerçevesi içinde, bir taarruz ordusu olarak teçhizi ve kullanılması da şüphesiz en iyi neticeleri verecektir..."

Bu yazı bir asker tarafından yazılmış değildir. Türk ordusu, sorumluluk duygusundan bu kadar yoksun ve bu kadar bedbaht bir insana saflarında yer veremez. Yazı Amerikanın sesini aksettirmeyi vazife edinmiş bir siyasi yazarın kaleminden çıkmıştır. Bu en tehlikeli millet ve memleket düşmanlarına karşı savaşmak, onların maskelerini düşürmek kutsal bir vazife değil midir? Barış, bu memleketin, ekmek kadar, su kadar ihtiyacı olduğu bir nimettir. Barış dâvası Türk halkının varlığı ile, bağımsızlığı ile doğrudan doğruya ilgilidir. Barışı savunmak, yalnız komünistlerin değil, fikirleri, kanaatleri ne olursa olsun, halkın bütün sınıf ve tabakalarının müşterek amacı ve davasıdır. Fakat ne çare ki, emperyalizm ajanlarının serbestçe at koşturduğu, harp kundakçılarının teşvik ve himaye gördüğü bu memlekette barışın lâfını bile etmek neredeyse suç sayılacak. Barış için mücadele etmek bir suç ise, bu suçu işlemek bir vazifedir; hiçbir işkence, hiçbir teh-

like ve tehdit, vatanını-milletini seven bir insanı bu vazifeyi yerine getirmekten alıkoyamaz. Barış istiyoruz, fakat memleketi ve onun bağımsızlığını korumak için harplerin en felâketlisine bile hazır bulunduğumuzu tekrar etmeye lüzum yoktur, İkinci Dünya Harbinde Avrupa ve Asya memleketlerinde uyanan milli mukavemet hareketlerinin ruhunu teşkil edenler, bu savaşlarda vatanseverliğin efsanevî örneklerini verenler komünistler değil miydi? Bunu unutturmaya çalışmak ve komünistleri yabancı emellere hizmet etmekle suçlamaya kalkışmak boşunadır.

İlk soruşturma sırasında bir gün, Hâkim, hiç yeri değilken, birdenbire bana şöyle hitab etmişti: "Bu memleket siz komünistlerin eline geçmektense batsın, daha iyi!"

Ne cevap verdiğimi şimdi hatırlayamıyorum. Bu söz, gelişigüzel söylenmiş bir söz değildi. Bu söz memleketi felâkete doğru sürükleyen zihniyetin tam bir ifadesidir. Bir rejimi bir memlekete tercih etmek bir vatanseverin işi değildir. Ben, vatansever bir komünist olarak, bugün memleketin zararına çalıştıklarına inandığım ve şahsen gadrine uğradığım, zulmünü gördüğüm siyasî hasımlarımın tahakkümü altında bile, bu memleketin yaşaması için hayatımı vermekten çekinmem. Hasımlarımı sevmeyebilirim, ama vatan başka şeydir. Memleketlerinin felâketini kendi siyasî hasımlarının zaferine tercih eden sözde vatanseverlere gerçekten komünist olan kimseler arasında rastlanamaz. Haklı bir dâva nasıl olsa bir gün zafer kazanacaktır. Fakat batmış bir vatan bir daha dirilemez. Bizce vatan sadece maddî nimetlerle dolu bir çiftlik değildir; maddî ve manevî nimetlerin bileşkesidir. Biz bu memlekete, sadece tapu senetleriyle, hisse senetleriyle değil, akçaya çevrilmesine ve memleket dışına çıkarılmasına imkân olmayan bütün maddî ve mânevi varlıklarımızla, hayatımızın mânasını teşkil eden her şeyimizle bağlıyız. Kökleri dışarıda, yabancı bankalarda olanlar bizler değiliz.

Komünistlerin "memlekette mevcut ahlâk telâkkilerini kabul etmedikleri, aile mefhumuna kıymet vermedikleri" fikri, Savcıda herhalde, içyüzü çoktan açığa vurulmuş eski bir iftiranın izi olarak kalmış olacaktır.

Kapitalist âlemde eşine rastlanmadık bir ahlâk buhranının hüküm sürdüğünü burjuva basınının kendisi itiraf etmektedir. Hal böyle iken, komünistleri mevcut ahlâk telâkkilerini kabul etmemekle itham etmek gariptir. Hangi ahlâk telâkkilerinden bahsediliyor? Nerde bu ahlâkilik? Açlığı ve

ölümü sömüren spekülâsyonların başıboş hüküm sürdüğü yerlerde mi? Bir yanda milyonlarca aç dururken, öbür yanda, piyasalara tesir etmek ve kazanç şanslarını arttırmak için yüz binlerce ton yiyeceğin imha edildiği ülkelerde mi? Beyaz kadın ticaretinin gizli ve açık, özel ve resmî, her türlüsünün alabildiğine yayıldığı beldelerde mi? Salgın bir illet halini alan uyuşturucu madde iptilâsının aile ocaklarını söndürdüğü memleketlerde mi? Cinsi sapıklıkların için için işlediği çevrelerde mi? Nerede? Bütün bunlara göz yuman bir ahlâk telâkkisini komünistlerin kabul etmediği doğrudur. Fakat halkın maddî ve mânevi yükselişine engel olmayan, halkın aziz tuttuğu her şey komünistler için muhteremdir. Bunlara bağlı olmak bir komünist için halka bağlı olmaktır

Ahlâk sükûtunu önlemek için kesin tedbirler istemek, ahlâk telâkkilerini tanımamak demek değildir. Kesin tedbirlerin nasıl alındığının en parlak örneklerini, bugün komünist partilerinin önderliği altında yürüyen milletler vermektedir. Bu gerçeği komünizmin düşmanları bile bugün teslim etmek zorunda kalmışlardır. 20.VII.1954 tarihli Vatan gazetesinde çıkan Rangon kaynaklı bir telgraf haberinde, komünizme karşı olduğu herkesçe bilinen Birmanya Başvekilinin yeni Çin hakkındaki sözlerinden bahsedilirken şöyle deniyor:

"Başbakan Çindeki kızıl rejimin memleketi birleştirmek ve hükümet dairelerinde rüşvet ve yolsuzlukları ortadan kaldırmak hususunda kaydettiği muvaffakiyetleri övmüş ve şunları söylemiştir: Asyalı sıfatıyla, bu yeni ahlâkî havayı alkışlarız. Fakat komünizmi sevmiyoruz. Bu siyasî umdenin millî topraklarımıza sirayetini istemiyoruz."

Bu sözler Çin komünistlerinin ve genel olarak komünistlerin ahlâkî düşüklüklere karşı açtıkları mücadele ve ahlâk anlayışları hakkında az çok bir fikir verebilir sanıyorum.

Ahlâkî durumu yukarda anlattığım şekilde olan bir toplumda aile müessesesinin ne halde bulunacağını kestirmek zor değildir. Komünistlerin aile tanımadıkları düpedüz iftiradır. Ailenin bugünkü bozuk şeklinden şikâyetçi olmak ve bu bozulmanın etkenlerini görmek ve göstermek başka şeydir.

Duruşma sırasında, Sevim Tarı'nın, Mihri Belli'de ele geçen 56 sayfalık mektubu meselesi: Savcının bu mektuba bir cankurtaran simidine sarılır gibi sarılması, dâvanın sonlarına doğru böyle bir şeye ne kadar ihtiyacı olduğunun delilidir. Bu mektubun Sevim Tarı'nın ilk soruşturmadaki ifa-

desini doğrular mahiyette olduğu, parti faaliyetini tamamıyla anlattığı Savcı tarafından ileri sürülüyor. Bunun, Sevim Tarı'nın ilk soruşturmadaki ifadesini doğrular mahiyette olduğunu kabul ediyorum. Fakat anlattığı parti faaliyetinin ve umumiyetle anlattığı şeylerin doğruluğunu kabul edemem. Sevim Tarı'nın ilk soruşturmadaki ifadeleri kadar son mektubunun muhteviyatı da hakikate uygun olmaktan uzaktır. İlk soruşturmada bana zorla, işkence ile kabul ettirilemeyen yalanları, bir olup-bitti ile kabul ettirmek için tertiplenen oyunlarda Sevim Tarı'ya oynatılan roller ve daha bir sürü olay, bana bazı şeyleri öğrenmek fırsatını ve Sevim Tarı'yı içinde bulunduğu şartlara göre kolayca değişen hüviyetiyle tanımak imkânını verdi. Bunun için, Mihri Belli'de çıkan mahut mektup beni hayrete düşürmedi. Beni hayrete düşüren şey bu mektubun Mihri Belli'ye yazılmış olmasıdır. Zira Sevim Tarı'nın bu mektupta yazdığı şeyler bir gerçek olsaydı, Mihri Belli'ye bunları şimdiye kadar defalarca anlatmış olması gerekmez miydi? Böyle bir mektuba ne lüzum vardı? Bunun cevabını verecek durumda değilim. Sevim Tarı'nın ilk soruşturmadaki ifadeleri gibi, son mektupta anlattıkları da uydurma şeylerdir.

Savcı ilk soruşturmada başvurulan kanunsuz usullerin sonuç vermemesi yüzünden elde edemediği delillerin yokluğunu çok yavan bir mantık oyunu ile örtbas etmeye çalışmıştır. Bütün işlerin benim emir ve direktifimle yapıldığına biricik delil olarak ileri sürülen şey, ilk soruşturma ifadelerim arasında mevcudiyeti iddia olunan tezatlardır. Fakat nedense Savcı bu tezatlardan bir tek örnek vermedi. Bununla beraber, aylarca, hattâ yıllarca kapalı bir kutu içinde tutulduktan sonra birdenbire çıkarılarak sual yağmuruna tutulan bir insanın ifadeleri arasında tezat bulmak da bir marifet değildir. Kanun, sanığa şaşırtıcı sualler sormaktan bile hâkimi men ediyor. Halbuki Sorgu Hâkimi, tutukluluğumun on dokuzuncu ayında, karşıma, Emniyet Müdürlüğü uzmanlarına hazırlatılmış şaşırtıcı suallerle dolu 100 daktilo sahifesine yakın bir liste ile çıktı. Evvelce sorulmuş ve cevabı zapta geçirilmiş bir sualin bir müddet sonra, hattâ aynı gün içinde birkaç defa tekrarlandığı, ilk soruşturma ifadelerimde sık sık görülebilir.[100] (*)

İnandığı dâva uğrundaki mücadelede talihsizliğe uğramış bir dâva adamının şerefini hiçbir işkence, hiçbir ceza azaltamaz. Fakat medenî bir kanun böyle bir kimseyi teslim ettiği ellere, temiz ve şerefli kalmayı emreder; çünkü kirlenebileceklerini bilir. Bir kanun temsilcisi için adalet namına zulüm ve işkence yapmak-

[100] On dokuz aylık tutukluluk sonunda başlayan ve her gün sabahtan akşama kadar aralıksız on beş gün süren bu son hazır üsteli soruşturma, Emniyet Müdürlüğünde geçen iki yıl içinde zaman zaman ve daha çok gece yarılarında ve gizli işkence odalarında yapılan soruşturmaların dışındadır.

tan, kanunun arkasında saklanıp zorbalığa başvurmaktan daha büyük bir şerefsizlik olamaz. Yaşadığımız çağda, siyasî mücadelelerin en sert, en amansız geçtiği memleketlerde bile bu şerefsizliğe yol verecek kanunların ve buna tenezzül edecek kanun temsilcilerinin varlığına inanmak zordur. Fakat bizde iş öyle değil. Başvekil Adnan Menderes, iktidarı lehinde yaptığı propaganda konuşmalarında Halk Partisi iktidarı zamanındaki tabutluklardan, işkence odalarından söz ederek siyasî hasımlarını millete jurnal ettiği günlerde, eski Sansaryan Hanının üst katı bir salhane halini almış bulunuyordu.[101] Barış ve millî bağımsızlık uğrunda savaşanlar, Halk Partisi diktatörlüğünün en koyu devirlerine rahmet okutacak bir vahşilikle işkenceye çekiliyorlardı. Bu işkence sahnelerini tasvire kalkışmayacağım. Burada, o feci hayatı hayalen olsun tekrar yaşamaya tahammül edemeyecek olanlar ve belki de yüzü kızaracaklar bulunur.[102] Yalnız şunu söyleyeceğim ki, uğradığım ve aylarca devam eden maddî ve bedeni işkenceler, ancak işkence konusu olmak kabiliyetini bedenen tamamıyla kaybettikten sonra, doktorun müdahalesiyle sona erdi ve doktor işkencelerin ağır sonuçlarını ve izlerini dokuz aylık bir tedaviden sonra ancak giderebildi. Manevî işkencelerden bahsetmeyeceğim. Çıldıranların, intihara teşebbüs edenlerin sayısı malûmunuzdur. On bir ay gazete okumaktan, kaleme, kâğıda dokunmaktan mahrum edilmiş siyasî bir tutuklu ve iki sene çığlıklar, feryatlar, iniltiler ortasında, her an işkence odasına çağırılmayı bekleyen bir insan tasavvur ediniz. Ve sonra kanunen kimsenin yirmi dört saatten fazla tutulamayacağı bir yerde ve yirmi dört saatten fazla kalınamayacak şekilde yapılmış bir hücrede, iki sene havadan, sudan, ışıktan mahrum nasıl yaşanabileceğini düşünürseniz, işkencenin ölçüsü hakkında az çok bir fikir edinebilirsiniz. Bizi bedenen ve manen işe yaramaz bir hale getirmek için her şeyi yaptılar ve itiraf etmek lâzım ki kısmen de başarı elde ettiler. Savcı suçu inkâr ettiğimi söylüyor. Doğru değil. Yeryüzünde yüz milyonlarca insanın kutsal bildiği ve peşinde koştuğu bir idealin adamı olmak bir suçsa, ben bu "suçu" kabul ediyorum. Fakat yeryüzünde bütün insanların ve bütün kanunların menfur saydığı işkence gibi bir fiili işlemiş veya işletmiş bir kimsenin aynı mertliği göstererek suçunu kabul edebileceğini sanmıyorum.

Savcıda kuvvetli bir inkâr meyli ve kabiliyeti sezmemiş olaydım, duruşma sırasında kendisine soracağım müdafaamla ilgili pek çok sualler olacaktı. Bir misal vereyim:

Sevim Tarı'da ele geçen bültenleri kendisine benim verdiğim isnadını kabul etmem için, ilk soruşturma sırasında günlerce işkenceye tabi tutulmuştum. Bir gün Sevim Tarı ile o zamanki 1. Şube Müdürü Ahmet Topaloğlu'nun karşısında yüzleştirildik. Sevim Tarı bültenleri kendisine benim verdiğimi yüzüme karşı

---

[101] Eski Sansaryan Hanı: İstanbul Emniyet Müdürlüğü

[102] Emniyet Müdürlüğünde işkenceleri yaptıran askeri sorgu hâkimi mahkemede savcılık yerini işgal ediyordu.

tekrar etti. Hakikate uymayan bu isnadı yine kabul etmedim. Ertesi gün Ahmet Topaloğlu beni tekrar çağırttı: "Dün siz odadan çıktıktan sonra, Sevim Tarı'nın, arkanızdan söylediği şu sözleri duymadınız: (Kendimi zor tuttum, az kalsın neler söyliyecektim)." Ve Topaloğlu ilâve etti: "Ben bu kadar söylüyorum, şimdi düşünüp taşının."

Yüzüme karşı söylenen bir yalandan sonra bu sözler beni derin derin düşündürdü. Daha neler uydurulup Sevim Tarı'ya söyletilebileceğini kestiremezdim. Bu kaygı ile, bir gün sonra, bültenleri Sevim Tarı'ya verdiğim yalanını kabul etmek zorunda kaldım. Aradan bir buçuk yıl kadar bir zaman geçmişti. İlk soruşturma devam ediyordu. Son ifadelerim sırasında Halil Ölçer'in şu hayret verici sualine muhatap oldum: "Bültenleri Sevim Tarı'ya sizin vermediğiniz anlaşılmıştır. Ne dersiniz? Eski ifadenizde ısrar edecek misiniz?" "Evet, dedim, ısrar edeceğim, isterseniz bu ifadeyi bana kabul ettirmek için yapılan işkenceleri tekrar ettirin."

Halil Ölçer resmî ifadelere dayanmayı ve gizli dosyalarının muhteviyatını ifşa etmemeyi münasip görmüş olacak ki, Sevk İddianamesinde, bültenleri Sevim Tarı'ya benim verdiğim iddiasının doğru olmadığını bildiği halde, yeniden ileri sürdü. Duruşmada bunun neden böyle olduğunun kendisinden sorulmasını istemedim. Biliyordum ki, inkâr edecekti. Bir misal daha vereceğim:

İlk soruşturmada son ifadem de bana imzalatıldıktan sonra, Soruşturma Hâkimi Halil Ölçer'le aramızda şöyle bir konuşma geçti:

Halil Ölçer, bana, bu tahkikatın kendisine Türk komünistleri ve Türkiye Komünist Partisi hakkında, bu parti idarecilerinin bile bilmediği birçok gerçekleri öğrettiğini ve eğer Komünist Partisinin tarihini yazmak icap etse, en geniş bilginin ve en zengin materyalin kendisinde bulunacağını söyleyerek şöyle bir misal verdi: "Meselâ, dedi, Mihri Belli Türkiye'ye son gelişinde bazı kimselere kendisini dışardan bir vazife ile gelmiş diye tanıtarak ve vazifesinin Komünist Partisinin başına geçmek, onu gençleştirmek olduğunu söyleyerek faaliyete geçiyor ve bu faaliyetinde (isimleri malûm) bazı kimselerin işbirliğini sağlıyor." İşte, dedi Halil ölçer, bu olay sizce meçhuldür, fakat bence teferruatıyla malûmdur. Buna ne dersiniz? Diyeceğim bir şey yoktu. Sevk iddianamesini dikkatle okudum, bu meseleye dokunur bir nokta göremedim. Hâlbuki bu mesele müdafaam bakımından önemliydi. Meselenin Savcı tarafından açıklanmasını da mahkemeden isteyemedim. Çünkü Savcının işine gelseydi, bunu kendisi yapacaktı. Ortada gizlenmesi gereken bir şeyler olmasaydı, bunu huzurunuza getirmekte zaten bir mahzur görmeyecekti.

Halil Ölçer, kanuna aykırılığı tartışma götürmez bir gerçek olan ilk soruşturmayı idare etmiş bir sorgu hâkimi sıfatıyla, birçok hakikatleri inkâr etmek, gizlemek mevkiindedir. İşkenceyi kabul etmesini beklemek boşuna olurdu. İşkence gerçeğini maddi delillerle ispat etmek zordur. Minarenin kılıfı çoktan hazırlan-

mıştır. Fakat buna rağmen mahkemenin hakikate nüfuz etmiş bulunduğu kanısındayım. Bazı sanıkların ilk soruşturma ifadeleri, Savcının duruşmadaki son gayretlerine rağmen, kanunî bir değer kazanmış olmaktan uzaktır.

Bundan bir müddet önce, BMM, "İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi" adında bir antlaşma ile buna ek bir protokolü tasdik etmiştir. 10 Mart 1954 tarihli ve 8.662 sayılı Resmî Gazetede neşredilen bu sözleşme aynı gün yürürlüğe girmiş bulunuyor. Bu sözleşme bugün memleketimizde yürürlükte bulunan birçok kanunlarla tezat halindedir. Bu arada Ceza Kanununun 141 ve 142. maddeleri bu sözleşmenin hükümlerine açıktan açığa aykırıdır.

Birbirine aykırı bu iki hukuk kaidesinden bu dâvada hangisinin uygulanacağı üzerinde tereddüt edilemez. Sözü geçen antlaşmanın TCK'ndan sonra yürürlüğe girdiği, antlaşmaların kanuna nazaran üstün kuvvette olduğu, bunun için, kanunla antlaşma arasında aykırılık bulunduğu takdirde, antlaşmanın uygulanacağı göz önünde bulundurulursa, "İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi"nin kendisine aykırı bütün kanunları ve bu arada bilhassa TCK'nun 141 ve 142. maddelerini bertaraf edeceği açıktır. Aksi şekilde hareket, devletin milletlerarası sorumluluğunu gerektirir. Profesör Cemil Bilsel bu mesele hakkında şöyle diyor: "Devletler hukuku ile dahili hukuk arasında aykırılık ve ikilik yoktur. Meselâ Türkiye'nin muahedeleri de kanunları da aynı BMM'nin kabulünden geçmiştir. Devletler hukuku dahili hukuka re'sen işler. Mahkemelerin ve devlet memurlarının devletler hukukunu itibara almaları ve tatbik etmeleri lâzımdır.

"Prensip itibariyle iki hukuktan devletler hukukunu daha üstün sayıyorum. Devletler hukukuna aykırı bir kanuna dayanarak verilen bir hükmün devletin mesuliyetini icap ettirmesi üstünlüğün en kuvvetli ifadesidir."

Antlaşma hükümlerinin tatbik edilmemesinden devletin sorumlu olacağı keyfiyeti esasen İnsan Hakları Sözleşmesinin 25, 26, 28 ve bilhassa 51 ve 52. maddelerinde açıkça ifade edilmiştir. 25. maddede şöyle deniliyor: "İşbu sözleşmede tanınan hakların yüksek âkitlerden biri tarafından ihlâlinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her hakikî şahıs, hükümet dışı her teşekkül veya her insan topluluğu, hakkında şikâyet vaki yüksek âkit tarafın bu işte komisyonun salâhiyetini tanıdığını beyan eylemiş olması halinde, Avrupa Konseyi Sekreterine sunulacak bir dilekçe ile komisyona müracaat edebilir." 32. maddenin 3. fıkrasında da şöyle denilmektedir: "İlgili yüksek âkit taraf (yani sözleşmeye aykırı hareket eden devlet) tâyin olunan mühlet zarfında tatmin edici tedbirleri almadıysa, bakanlar komitesi (Avrupa dışişleri bakanları komitesi) 1. fıkrada derpiş edilen çoğunlukla, ilk kararına göre varılacak sonucu kararlaştırır ve raporu yayınlar."

Mahkemenin, gerek iç hukukumuzun, muahedelerin kanun gibi uygulanması hususundaki âmir hükümlerini, gerekse sözü geçen sözleşmenin bu hususdaki hükümlerini gözönünde bulundurarak, TCK'nun aykırı hükümlü 141. ve 142. maddelerini bertaraf etmesi ve bu dâvada İnsan Hakları Sözleşmesini uygulamasını gerektir.

Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerinin İnsan Hakları Sözleşmesine hangi noktadan aykırı olduğunu izah edelim:

Sözleşmenin 9, 10 ve 11. maddeleri her ferde istediği kanaate sahip olmak hürriyetini, kanatlarını ifade ve izhar etmek hürriyetini ve aynı kanaatte olanlarla bir araya gelerek cemiyet kurmak ve başkalarıyla birlikte topluca kanaatlerini izhar ve ifade etmek hürriyetlerini ve nihayet resmî makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzuu bahis olmaksızın, haber veya fikir almak ve vermek hürriyetini tanımaktadır. Sözü geçen İnsan Hakları Sözleşmesi fikir ve kanaatler arasında bir fark gözetmemiş, bazı düşünce ve kanaatleri kanun dışı saymamıştır. Bu sözleşme hükümlerine göre, her fert, felsefî, siyasî, iktisadî sosyal görüş ve inançlarından dilediğine sahip olmak ve bunları serbestçe izhar ve ifade etmek hürriyetine maliktir. Bugün yeryüzünde bir milyar insanın maddî ve mânevi hayatı üzerindeki tesirleri herkesçe malûm bulunan komünist dünya görüşünün çağımız irfan ve kültür dünyasında çok büyük bir mevkii bulunduğu, komünizmin, Marksizmin felsefî, iktisadî, sosyal ve siyasî bir doktrin, yani bir fikir manzumesi, bir kanaat konusu olduğu hakikati ise inkârı imkânsız bir vakıadır. Komünizme, Marksizme-Leninizme taraftar oluruz veya olmayız. Bu fikri benimseriz yahut tenkit ederiz; fakat onun bir doktrin olarak, bir inanç konusu olarak, bir ilim sistemi olarak varlığını, gerçeklere düpedüz sırt çevirmedikçe, red ve inkâr edemeyiz. Komünizm çağımızın fikir ve hareket cereyanlarının başında gelir.

Halbuki, Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerinin, komünist fikir ve kanaatlerinin izhar ve ifadesini, komünist düşünceli kimselerin cemiyet kurmasını yasakladığı ileri sürülerek ve bu yasaklığı bozmuş olmakla suçlandırılarak huzurunuza getirilmiş ve bu suretle İnsan Hakları Sözleşmesinin her ferde sağladığı düşünce ve inanç hürriyetlerinden yoksun edilmiş bulunuyoruz.

İnsan Hakları Sözleşmesinin, 9, 10 ve 11. maddelerinin 2. fıkrasında, yüksek âkit tarafları bahis konusu olan hürriyetleri kanunla sınırlandırmaya yetkili kıldığı, bunun için kanaat ve düşünce hürriyetlerine TCK'nun 141. ve 142. maddeleriyle konan tahditlerin İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı bir tarafı bulunmadığı ileri sürülemez. Zira İnsan Hakları Sözleşmesinin yukarda sayılan maddelerinin 2 numaralı fıkralarında bahis konusu olan kanunî takyitler iki şarta bağlıdır. 2 numaralı fıkralara göre, sözü geçen hürriyetlere konacak takyitler, hem demokratik bir toplumda caiz görülen bir neviden takyitler olacaktır, hem de bunlar sözü geçen maddelerde birer birer sayılan maksatlarla konmuş ve bu maksatların hududunu aşmayan muvakkat tahditler nevinden bulunacaktır. Meselâ, sözleşmenin 9. maddesinin 2 numaralı fıkrasında aynen şöyle denilmektedir: "Din ve kanaat-

leri izhar etmek hürriyeti demokratik bir cemiyette ancak âmme güvenliğinin, âmme nizamının, genel sağlığın veya umumi ahlâkın yahut başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için zaruri olan tedbirlerle ve kanunlarla tahdit edilebilir."

Burada demokratik denilen cemiyetler her türlü düşünce ve kanaatin, bilhassa her türlü siyasî, iktisadî ve sosyal düşünce ve kanaatlerini ayırdetmeden serbestçe ifade ve izharı esasına dayanan cemiyetlerdir. İfade ve izhar hürriyetlerinin hiçbir kayda tâbi tutulmaksızın mevcudiyeti, bahsi geçen demokratik cemiyetlerin ayırdedici vasfını teşkil eder. Demokratik cemiyet demek, bütün düşünce ve kanaat sistemlerinin izhar ve ifadesini kanunun himayesi altında bulunduran cemiyet demektir. İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan "Demokratik Cemiyet" terimi ile, yukarda tarif ettiğimiz neviden, yani her türlü kanaat ve düşüncenin izhar ve ifadesinde, sağ ve sol bütün siyasî partilerin kurulmasına ve yaşamasına cevaz veren rejimlerin kastedildiğine şüphe yoktur. Bundan başka, Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerinin, İnsan Hakları Sözleşmesince cevaz verilen ikinci şıkkın kapsamına girdiği, yani komünist düşünce ve kanaatlerin izhar ve ifadesinin âmme güvenliği, âmme nizamı, genel sağlık veya genel ahlâk yahut başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması düşüncesiyle yasaklandığı da ciddiyetle iddia olunamaz. Komünist düşünce ve kanaatlerin izhar ve ifadesi yüksek âkit taraflardan hiçbirinin ülkesinde âmme güvenliğini, âmme nizamını yahut genel sağlığı tehdit etmediği halde, bunun yalnız Türkiye'de sosyal bir âfet olabileceğini, Türkiye'yi çağdaş milletler seviyesine henüz ulaşmamış, henüz siyasî rüştünü ispat etmemiş milletler kertesine indirmeden tasavvur etmeye imkân yoktur. Kaldı ki, bu ikinci şart birinciye bağlıdır. Yani âmme nizamı, âmme güvenliği, genel sağlık düşüncesiyle yapılacak sınırlamaların mutlaka demokratik toplum anlayışı çerçevesi içinde yapılması gerekmektedir. Bir sözleşmenin terimlerinden biri üzerinde tereddüt belirirse, âkit tarafların bu terime verdiği mânaya bakılır. Çok taraflı antlaşmalarda ise, çoğunluğun birleştiği mâna muteber sayılır. Meğer ki, taraflardan biri önceden ihtirazî kayıt ileri sürmüş olsun. İnsan Hakları Sözleşmesini imzalayan yüksek âkit tarafların, "demokrat cemiyet" terimini, komünist düşünce ve fikirlere yer veren bir cemiyet mânasında kullandıkları muhakkaktır. Türkiye ve Yunanistan müstesna, yüksek âkit tarafların her birinin memleketinde, komünist partileri kanunî partilerdir. Komünist fikir ve kanaatleri kanunun himayesi altında serbestçe izhar ve ifade olunur. Esasen, İnsan Hakları Sözleşmesinin dibacesinde yüksek âkit taraflar: "Aynı telâkkiyi taşıyan ve ideal ve siyasî ananeler, hürriyete saygı ve hukukun üstünlüğü hususlarında müşterek bir mirasa sahip bulunan Avrupa devletleri hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Beyannamede (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10.Aralık.1948'de ilân edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi) yazılı hakların müştereken sağlanmasını temine yarayacak tedbirleri olmayı kararlaştırarak aşağıdaki hususlarda

anlaşmışlardır." demek suretiyle müştereken aynı medeniyet plâtformu üzerinde bulunduklarını kabul etmişlerdir.

Sözleşmenin 18. maddesi: "Bu sözleşmenin hükümleri gereğince, mezkûr hak ve hürriyetlere yapılacak takyitler ancak derpiş edildikleri gaye için tatbik edilebilirler" demek suretiyle, bahis konusu olan takyitlerin hürriyet prensibine halel getirmeksizin belli sahalara inhisar edeceğini ve geçici maksatlarla yapılabileceğini ifade etmiştir. 17. madde ise, sözü geçen hak ve hürriyetlerin bir bütün teşkil ettiğini ve sözleşmenin, bunların yok edilmesine yol açacak şekilde tatbik ve tefsir olunamayacağını söylüyor. Gerçekten de, düşünce, kanaat, ifade ve izhar hürriyetleri bir bütün teşkil eder. Şayet bazı düşünce ve kanaatlerin izhar ve ifadesi yasaklanacak olursa, düşünce hürriyeti müessesesi temelinden zedelenir ve neticede adı geçen sözleşmenin tanıdığı hak ve hürriyetlerin hepsi yok edilmiş olur.

Kaldı ki, İnsan Hakları Sözleşmesinin 64. maddesinin açıklığı karşısında, adı geçen sözleşmenin ne imzası, ne de tasdiki sırasında hükümetimizce ihtirazî bir kayıt ileri sürülerek memleketimizde İnsan Hakları Sözleşmesinin TCK'nun 141. ve 142. maddelerinin yasaklayıcı hükümleri dışında yürürlükte bulunacağı ifade edilmiş olmadığına ve 6366 sayılı tasdik kanununun 2. ve 3. maddelerinde beyan edildiği üzere münhasıran 3. Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanununun hükümleri mahfuz tutulmuş bulunduğuna göre, komünist düşünce ve kanaatlerin İnsan Hakları Sözleşmesinin tanıdığı hürriyetler kapsamına girmediği, bunların istisna edildiği hakkındaki mütalâa da iltifata şayan olamaz. Sözleşmenin 64. maddesi aynen şöyledir: "Bu sözleşmenin imzası veya tasdik belgesinin tevdii anında, her devlet, sözleşmenin muayyen bir hükmü hakkında, o zaman kendi ülkesinde yürürlükte olan bir kanunun bu hükme uygun bulunmaması nisbetinde ihtirazî kayıt koyabilir. İşbu madde umumi mahiyette ihtirazî kayıtlar konulması selâhiyetini bahşetmez."

BMM'nin, tasdik sırasında Tevhidi Tedrisat Kanunu hakkındakinde başka herhangi bir ihtirazî kayıt ileri sürmeden İnsan Hakları Sözleşmesini tasdik etmiş olması keyfiyeti, kanun yapanın, bugüne kadar memleketimizde yürürlükte bulunup da bahsi geçen sözleşmeye aykırı hükümler ihtiva eden bütün antidemokratik kanunları ve bu arada TCK'nun 141. ve 142. maddelerini bu vesile ile ilga etmeyi arzu etmiş olmasından başka türlü izah edilemez.

Üzerinde durulan fiil, ne İnsan Hakları Sözleşmesi, ne Anayasa, ne de Anayasaya aykırı kanunlar karşısında bir suç sayılamaz. Ortada ceza gerektiren bir fiil yoktur. Dâvanın sukutuna karar verilmesini istiyorum.

Türkiye hakkında değerli iki eser[103]

Nispeten az gelişmiş kapitalist memleketler arasında ayrı bir yeri olan Türkiye, bugün dikkati çeker sosyal-ekonomik ve politik gelişme seyri içinde bulunuyor.

Türkiyede kapitalizmin gelişme seyrini öteden beri dikkatle izleyen Sovyet yazarlarının bu konu ile ilgili eserleri, özellikle biz Türk komünistleri için müstesna bir değer taşımaktadır. Y. Rozaliyev, Marksist-Leninist edebiyata, "TÜRKİYEDE KAPİTALİZMİN GELİŞME ÖZELLİKLERİ" ve "TÜRKİYEDE SINIFLAR VE SINIF MÜCADELESİ" adlı çok dikkate değer ve önemli iki eser daha katmış bulunuyor. Birinci kitabında yazar, milli kurtuluş mücadelesinden 1960 hükümet darbesine kadar geçen devre içinde Türkiyede kapitalizmin gelişmesindeki bazı özellikleri çözümlemektedir. 354 sayfalık olan bu kitap dokuz ana bölüme ayrılmıştır ve her bölüm, çeşitli ara bölümleri içine almaktadır. Kitapta bugünkü Türkiyenin hemen bütün sosyal-ekonomik ve politik meseleleri, tarihi seyirleri içinde etraflıca incelenmektedir. Eser, esaslı ve verimli bir ilmi araştırmanın mahsulüdür.

Eserin dikkati çeken en karakteristik özelliği, yazarın nispeten az gelişmiş bir kapitalist memleket olan Türkiyenin tekelci safhanın eşiğine ayak bastığını, konkre delillere dayanarak, ileri sürmesidir. Yazar, "harpten sonra (İkinci Dünya Harbinden sonra) meydana gelen ekonomik ve politik şartların (Türkiyede) büyük milli sermayenin doğuşunun hızlandırdığını", "ince bir yerli tekelci tabakanın kristalize olmaya başladığını" ileri sürüyor ve ilave ediyor: "Bu seyir tamamlanmaktan henüz uzaktır. Fakat bu tezahürün bazı spesifik özelliklerini kaydetmek şimdiden mümkündür",

"TÜRKİYEDE SINIFLAR VE SINIF MÜCADELESİ" adlı 166 sayfalık son kitabında yazar, 1960 hükümet darbesinden Adalet Partisi hükümetinin kuruluşuna kadar geçen devreyi ele almaktadır. Kitap şu bölümleri içinde alıyor:

1 – "27 Mayıs hükümet darbesinin mahiyeti. Yeni hükümetin büyük sermayeye karşı politikası",

2 – "Hükümet darbesinden sonra Türkiye büyük sermayesinin kendi pozisyonunu kuvvetlendirme uğrunda mücadelesi",

3 – "Hükümet darbesinden sonra Türk burjuvazisi",

4 – "Hükümet darbesinden sonra Türkiyede işçi sınıfı ve işçi hareketi",

5 – "Türkiyenin ekonomik gelişmesinin bazı meseleleri."

Yazar eserinin üçüncü bölümünde, önce Türk burjuvazisinin çeşitli tabakalarının durumlarını, sosyal karakterlerini belirtiyor, sonra türlü yerli, yabancı ve karma şirketleri, onların mali güçlerini, faaliyetlerini, yabancı sermayenin Türk

---

[103] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1967, sayı: 3, sayfa:

ekonomisindeki rolünü inceliyor; en büyük Türk sermayecilerinin memleket ekonomisinin çeşitli alanlarına kol salışını, yabancı tekellerle bağlarını ve bütün bunlarla ilgili diğer birçok konuları ele alıyor ve şu sonuçları çıkarıyor:

"Olgular gösteriyor ki, Türk burjuvazisinin faaliyeti 1960 hükümet darbesinden önceki yönde gelişmekte ve aynı şekillerde gerçekleşmektedir. Hükümet darbesi sırasında menfaatlerine biraz dokunulan büyük burjuvazi pozisyonunu tamamiyle düzeltmekle kalmadı, önemli derecede genişletti ve kuvvetlendirdi. Türk büyük sermayesi ve her şeyden önce onun tekelciliğe yükselmekte olan üst tabakası bütün yeni kilit noktalarını ele geçirmekte, devlet araçlarından kendi amaçları için geniş ölçülerde faydalanmakta, emperyalist memleketlerin tekelleriyle işbirliğini kuvvetlendirmeye devam etmekte, kendi ekonomik ve politik nüfuzunu kuvvetlendirmek için bu tekellerin tecrübe ve desteğinden faydalanmaktadır. Türkiye öyle bir devir yaşıyor ki, ekonomide bazı büyük sermaye temsilcileri tekelciliğe yükselmektedir, bazı çevrelerin politikasında ise gericiliğe ve yayılmaya doğru daha büyük bir eğilim görülmektedir. Tekelciliğe yükselmekte olan Türk büyük sermayesi en büyük toprak ağalarıyla birlikte Türk halkının çektiği acıların başlıca suçlusu, Türk toplumunun başlıca gerici kuvveti olarak kalmakta devam ediyor"

Yazar, her iki eserinde konkre donelere [somut verilere] dayanarak, memleketimizin sosyal-ekonomik ve politik durumunun ve gelişme seyrinin geniş bir tablosunu çizmekte, objektif durumun ve olayların başarılı bir tahlilini yapmaktadır.

Lenin'in, emperyalizmi karakterize ederken işaret ettiği beş ekonomik belirtiden birincisi, kapitalizmin bu devresinde istihsal ve sermaye konsantrasyonunun yüksek bir gelişme seviyesine ulaşmış olduğu ve ekonomik hayatta kesin bir rol oynayan tekeli meydana getirdiğidir.

Lenin emperyalizm hakkındaki büyük eserini yazalı yarım yüzyıl oldu. Yeryüzünde pek çok şeyler değişti, fakat Leninin eseri, ana hükümleri bakımından, Marksın *Kapital*i gibi, hâlâ dipdiridir. Ve bizce, Rozaliyev'in her iki eseri, onun bugünkü emperyalizmi anlayışta Leninci görüşlere bağlılığının en inandırıcı delilleridir.

Bugünkü Türkiye hâlâ geri kalmış kapitalist memleketler arasındadır. Fakat bu kategoriye dahil memleketlerden birçoğunun ilerisinde bulunduğu da bir gerçektir. Türkiye'yi iyi tanımak isteyenler Rozaliyev'in üzerinde durduğumuz kitaplarını mutlaka okumalıdırlar; fakat emperyalizmin bugünkü gelişme safhasının ortaya koyduğu bazı gerçekleri de göz önünde tutmalıdırlar.

Sosyalist sistemin doğuşu ve kuvvetlenmesi, emperyalizmi büsbütün zayıf düşürmüş ve onu, ezilen milletler üzerindeki tahakkümünü eski metodlarla devam ettiremez bir hale getirmiştir. Mali oligarşi, bugün menfaatlerini tehdit eden devrimci hareketlerin baş gösterdiği ülkelerde kapitalizmi ayakta tutmak kaygısında-

dır ve gayretlerinin başlıca hedeflerinden biri budur. Bunun içindir ki, devlet tekelci kapitalizmi, milletlerarası ekonomik münasebetlerde önemli bir faktör haline gelmiştir. Yabancı sermaye bugün Türkiyede, her türlü kolaylığı, imtiyazlı şartları sağladığı halde dilediği ölçüde memlekete girmiyor, girmek için kendi hükümetinin garantisini istiyor. Girdiği yerlerde ise ister istemez yerli özel sermayede kendine bir dayanak arıyor, onunla sıkı işbirliğini tercih ediyor. Nasyonalizasyon [ulusallaştırma] ihtimal ve korkusu yabancı tekelleri milli sermaye ile karma müesseseler kurmaya, bunların idarelerini şeklen de olsa; milli kadrolara bırakmaya ve bu suretle geri kalmış memleketlere yatırımlarını maskelemeye zorluyor. Yabancı tekellerin yerli özel sermaye ile işbirliği ise, memlekette sermaye konsantrasyonu zayıf ta olsa, yerli tekellerin doğmasını kolaylaştırıyor. Kaldı ki, Yabancı tekeller, özellikle yabancı devlet sermayesi, bu veya şu memlekete girerken özel sermayenin gelişmesine elverişli şartlar yaratmak, en güvenilir destek olarak yerli sermayenin tekeli eşmesini sağlamak hedefini de gütmektedir. Ve zaten, bugünkü şartlarda istihsalin tekelleşmesini yalnız onun konsantrasyon seviyesi, de tayin etmemektedir, tekelleşme istihsalin belli tekel birliklerinin (firmaların, korporasyonların v.s.) elinde toplanmasıyla de meydana gelebiliyor.

Y. Rozaliyev bize bu gerçeklerin Türkiyedeki canlı örneklerini vermektedir.

Y. Demir

Görüş[104]

Y. N. Rozaliyevin "Türkiye'de devlet kapitalizmi ve bugünkü teşebbüs şekillerinin gelişmesi" disertasyonu üstüne

Y. N. Rozaliyevin "Türkiye'de devlet kapitalizmi ve bugünkü teşebbüs şekillerinin gelişmesi" başlıklı 700 daktilo sayfası hacmindeki çalışması muazzam bir reel materyal yığınını Marksçı-Leninci çözümlemeye dayanan olgun ve önemli bir eserdir. Y. N. Rozaliyev yoldaş Türkiye'de kapitalist gelişme problemlerinin geniş çevresini araştırmayı, prensip olarak yeni birçok teorik hükümleri ispat etmeyi ve önemli pratik sonuçlar çıkarmayı başarmıştır.

Türkiye'de büyük teşebbüsün şekillenmesi özelliklerini ortaya koyan hükümler, Türk tekel sermayesinin doğuş ve gelişme süreci, devlet sektörüyle özel sektörün karşılıklı etkileşme şekilleri, emperyalizmin Türkiye ekonomisine sokulma yolları ve diğer meseleler, biz Türk komünistleri için büyük bir değer taşır. Disertasyonun ana fikirleri ve hükümleri, başlıca olarak, yazarın, büyük bir takdir

[104] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1968, sayı: 5, sayfa: 388.

görmüş olan "Türkiye'de kapitalizmin gelişme özellikleri" ve "Türkiye'de sınıflar ve sınıf mücadelesi (burjuvazi ve proletarya)" adlı iki ilginç ve değerli monografisinde yayınlanmıştır.

Türkiye ekonomisinin ana problemlerinin Y. N. Rozaliyev tarafından dikkatle incelenmesi ve bize göre doğru olarak aydınlatılması, yurdumuzun bugünkü sosyal-ekonomik gelişmesinin, memleketteki sınıfı ve politik kuvvetler yerleşiminin yeni duruma göre değerlendirilmesine imkan veriyor. Bu, sosyal ilerleme, demokrasi ve barış uğrundaki çetin mücadelelerde Türkiye ilerici kuvvetlerine Sovyet bilgininin büyük bir yardımıdır.

Türkiye Komünist Partisi MK Birinci Sekreteri

Yakub Demir

Bir açıklama[105]

Y. N. Rozaliyev'in "Türkiyede kapitalizmin gelişme özellikleri" ve "Türkiyede sınıflar ve sınıf mücadelesi (burjuvazi ve proletarya)" adlı kitaplarında ortaya koyduğu ve çeşitli yazılarında savunduğu tezlerin, özellikle, Sovyet bilginleri arasında, Sovyet basınında uzun boylu tartışılması, karşı tezler ne olursa olsun, bize göre, yazarın daha iyi anlaşılmasına, tezlerinin doğrulanmasına bir hayli yardım etmiştir. Bu bakımdan, Profesör S. M. Kaftaryan'ın "Milletlerarası Hayat" (Mejdunarodnaya jizn) dergisinde çıkan "Daha az uydurma şemalar" başlıklı yazısı hiç de faydasız sayılamaz. Profesörün, yazar tarafından ortaya konan konkre verileri bir tarafa bırakarak, çıkarılan bilimsel sonuçları indî ve peşin hükümlerle çürütmeye çalışması ona bir şey kazandırmamış, ama karşısındakini daha da kuvvetlendirmiştir.

Biz burada Y. N. Rozaliyev'in "Türkiyedeki sosyal-ekonomik süreçlerin incelenmesinde doğru metodoloji" başlıklı yazısına bir şey ekleyecek değiliz; ancak profesör Kaftaryan'ın yazısında bizi doğrudan doğruya ilgilendiren iki noktaya değinmekle yetineceğiz.

1. Y. N. Rozaliyev'in, "Türkiyede kapitalizmin özelliklerine", özel sermayenin devlet kapitalist sektörüyle karşılıklı etkileşmesi gerçeğine dokunmasının, yerli tekellerin doğuş sürecini göstermesinin, milli burjuvazinin çeşitli tabakalarının menfaatleri arasındaki çelişkileri belirtmesinin, Türkiyedeki sınıflar ve sınıf mücadelesi üzerinde durmasının, S. M. Kaftaryan tarafından yersiz ve Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilere zarar getirecek nitelikte görülmesi anlaşılır bir şey değildir.

---

[105] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1968, sayı: 6, sayfa: 457-458.

Bizce, bugünkü Türkiyenin ekonomik, sosyal ve politik hayatının ana çizgilerini bilenlerin, Türkiye egemen çevrelerinin sınıfi çehresini tanıyanların, ayrı ayrı sosyal düzenlerdeki devletlerin barış içinde yanyana yaşaması prensibinin ve Sovyetler Birliğinin dış politikasının ruhunu kavrayanların düşüncesi ve tutumu bu olamaz.

Türk-Sovyet dostluğunun korunması, kuvvetlendirilmesi, Türk-Sovyet ilişkilerinin geliştirilmesi Türkiye Komünist Partisinin öteden beri başlıca mücadele şiarlarından biridir. Bu mücadele şiarı, Türk komünistlerinin tevkif ve hapsedilmeleri ve işkence görmeleri için ne kadar ciddi bir bahane ise, memleketimizdeki ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerin bir Sovyet türkoloğu tarafından objektif ve bilimsel bir şekilde incelenmesi, Türk-Sovyet ilişkilerinde olumsuz bir etken sayılmak için, ancak o kadar ciddi bir bahane olabilir. Biz Türk komünistleri, işçi sınıfının, çeşitli yanları ve yönleri olan mücadelesinin hiçbir şeklinden vazgeçemeyiz ve Türkiye gerçeklerini Marksçı-Leninci teorinin ışığı altında inceleyen bilimsel eserlerin, memleketimizin milli ve sosyal kurtuluşuna, ekonomik, politik, kültürel gelişmesine ve bu uğurdaki mücadelelerinde Türk komünistlerine, memleketimizin bütün ilerici güçlerine yardımcı olacağına; Türkiye gerçeklerinin komşularımızca iyi bilinmesinin, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerine ancak olumlu etki yapacağına kesinlikle inanıyoruz.

2. Profesör S. M. Kaftaryan, "Barış ve Sosyalizm Problemleri" dergisinde çıkan makalemizin (Halis Okan'la ortak)[106] bir parçasını noksan alarak ve tek taraflı yorumlayarak Y. N. Rozaliyev'e karşı kullanıyor.

Kaydetmeliyim ki, makale, Adalet Partisinin, iktidarı ortaksız ele geçirmeye hazırlandığı, yabancı tekellerin, Türkiyeye Yardım Konsorsiyumu'nun, yardım için "Devlet İktisadi Teşekkülleri"nin "reorganizasyon"unu şart koştuğu, yabancı sermaye ile sıkı işbirliği halindeki yerli büyük burjuva çevrelerinin "verimli olmadığı"nı ileri sürerek devlet sektörünün ortadan kaldırılması için geniş bir kampanya açtıkları, yabancı sermaye ile menfaatleri bağdaşmayan milli burjuvazinin ve bütün ilerici güçlerin devlet sektörünü savunmak için mücadeleye giriştiği bir zamanda yazılmıştır. Makalede devlet sektörünün, daha çok, olumlu tarafları üzerinde durulmuş; partimizin, "onu halkın gözünden düşürmek istiyenlere karşı mücadeleyi önemli bir ödev" saydığı özellikle belirtilmiştir. Fakat, kapitalist devlet sektörünün kuruluş amacı, "burjuvazinin etatizmden, halk yığınlarının zararına olarak, kârlarını artırmak ve politik mevzilerini kuvvetlendirmek için faydalandığı", "ülkemizde büyük sermaye ile devlet sermayesinin kaynaşma seyrinin gittikçe daha açık bir şekil aldığı ve devletin özel sermayenin etkisi altına gittikçe daha çok girdiği de makalede açıklanmıştır.

---

[106] *Türkiye: Gelişme Yolları* başlıklı makale kast ediliyor. Bkz. sayfa:

Türkiye ekonomisinde devlet sektörü belli alanlarda, belli ölçülerde olumlu bir rol oynar ve ileri bir karakter taşır, buna şüphe yok, fakat burjuvazinin politik egemenliği onu özel sermayenin çıkarlarına hizmete mahkum ediyor.

Mayıs, 1968

Yakub Demir

Karl Marks'ın "Kapital"i ve Türkiye işçi hareketinde Marksizmin-Leninizmin etkileri[107]

Değerli Yoldaşlar,

İlmi komünizmin büyük kurucusu K. Marksın başlıca eseri "Kapital"in ilk defa basılması ve emekçi insanlığa mal olması dünya işçi hareketi tarihinde, insanlığın düşünme tarihinde büyük bir olaydır. Bu mutlu olayın yüzüncü yılını yaşıyor ve kutluyoruz. Yine bu yıl, birkaç hafta sonra dünya emekçileri, Sovyet halkı ile birlikte Marksizm-Leninizm öğretisini somutlaştıran büyük Oktobr Sosyalist Devriminin ellinci dönüm yılını kutlamaya hazırlanıyor. "Kapital"in yüzüncü basma yılı için K. Marksın anayurdunda düzenlenen bu konferans büyük Oktobr sosyalist devriminin ellinci yıldönümü bayramına güzel bir prelüddür.

K. Marks, daha "Kapital"i yazmadan çok önce "Filozoflar dünyayı türlü türlü izah ettiler, ama mesele onu değiştirmektedir." demişti. "Kapital"de o, değiştirilmesi gereken kapitalist âlemin içyüzünü bütün soyguncu mekanizması ile ortaya koydu ve onu kimlerin değiştirebileceğini ve mutlaka değiştireceğini söz götürmez bir açıklıkla gösterdi. Bunu göstermekle de kalmayarak, bu fikri pratiğe geçirmek için tarihin görevli kıldığı sınıfın başında olarak bizzat harekete geçti.

K. Marksın, özellikle ölümünden sonra geçen büyük sosyal olaylar onu noktası noktasına doğrulamıştır. Burjuva ideologlarının bu olaylara göz yumarak, Marksizmi-Leninizmi hâlâ çürütmeye çabalamalarını pek yadırgamıyoruz. Varlık uğrunda mücadelede eskimiş, yıpranmış sosyal organizelerin de kendilerine göre silahları vardır.

K. Marks "Kapital"i yazdığı ve ilk cildini yayınladığı zamanlar kapitalist üretim ilişkileri Türkiyeye yeni girmeye başlamıştı: Memleketimizde işçi sınıfı oluş halinde bulunuyordu. Milli burjuvazi toplumun esas sınıflarından olmaktan henüz uzaktı. XVIII. yüzyılın sonlarında başlayan ve 1870 yıllarına kadar devam

---

[107] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1967, sayı: 9-10, sayfa:640-648. TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaşın Eylül ayında Demokratik Almanya Cumhuriyetinin Başkenti Berlin de, Karl Marks'ın "*Kapital*"inin birinci baskısının 100. yıldönümünü kutlama ilmi konferansında yaptığı konuşma.

eden idari, askeri, hukuki bazı reformlar Osmanlı devletinin feodal temelinde bir değişiklik yapmamıştı. Memlekette, Marksın belirttiği gibi, kuvvetli bir cemaat hayatı, bölgesel hayat hüküm sürüyordu. Batıda kapitalizmin hızla geliştiği, batı sermayesinin yeni sürüm pazarları aradığı devirlerde Osmanlı imparatorluğu çöküş devrini yaşıyor, süregen ekonomik ve politik buhranlar içinde yüzüyordu. Osmanlı devleti, bir taraftan, feodal-paşalar karşısında büsbütün sarsılmaya yüz tutan nüfuz ve otoritesini yeniden kurmak, diğer taraftan tahakkümü altında tuttuğu başka halklar arasında başlayan milli kurtuluş hareketlerini bastırmak çaba ve kaygısı içindeydi. Emperyalizme doğru tırmanmaya başlayan kapitalist Avrupa devletleri, aralarındaki rekabete rağmen Türkiyenin bu durumundan faydalanmasını bildiler. Osmanlı devletinin en kudretli devirlerinde verilmiş bir imtiyazı geliştirerek memlekette bir kapitülasyon rejimi kurdular. Osmanlı hükümetleri Avrupa devletlerine, Türkiyenin egemenliği ve bağımsızlığı ile bağdaşmayacak bir sürü ekonomik, mali ve hukuki imtiyazlar verdiler. Kapitülasyonlar rejiminin batı sermayesi için yarattığı elverişli şartlar onun memleketimize akınını kolaylaştırdı, Türkiyede birçok yabancı konsorsiyumlar kuruldu. Fakat Türkiyenin sanayileşmesini çıkarlarına aykırı bulan yabancı sermaye, daha çok, memleketin yeraltı ve yerüstü zenginliklerini, demiryolu inşaatını, bankaları, ticaret kurumlarını belediye işletmelerini en elverişli kazanç alanları olarak seçmişti. Türkiyenin maliyesi yabancıların kontrolü altına girmiş, memleket onların yarı bir sömürgesi haline gelmişti.

Kapitülasyonlar rejimi ve yabancı sermayenin memlekete başıboş girişi Türkiyenin bir ziraat ve sanayi hammaddeleri peyki halinde getirilmesi, bir taraftan milli ekonominin gelişmesini engellerken, diğer taraftan kapitalist ilişkilerin gelişmesini, köyde ve şehirde tabakalaşma seyrini hızlandırıyordu. Memlekette şehir ve köy proletaryası sayıca arttı. İnsiyakî işçi hareketleri yavaş yavaş teşkilatlı ve şuurlu bir şekil almaya, işçi sınıfı varlığını hissettirmeye başladı.

Bununla beraber, işçi sınıfının anti-emperyalist, anti-feodal bir mücadeleye öncülük edebilmesi için gerek objektif, gerek sübjektif şartlar henüz olgunlaşmış değildi. Fakat yarı feodal Osmanlı devleti, memleketi sürüklediği ağır durumun kaçınılmaz sonuçlarını mümkün olduğu kadar geciktirmeyi, her türlü sosyal ve politik hareketi daha başlangıçta ezmeyi başlıca vazife edinmişti.

Daha 1871 Temmuzunda zamanın sadrazamı Ali Paşanın çıkardığı emirname çok ilgi çekicidir. Bu emirnamede şöyle deniliyordu: "Zenginlik ve nimetlerden faydalanma hususunda işçinin kapitalistle eşitliğini sağlamak amacıyla ortadaki malları bölüşmek ve hükümeti onlarla idare etmek gibi zararlı fikirler 1860 ve 1861 yıllarında meydana çıkmış, 9-10 yıl içinde habis ruhlar gibi Avrupanın her tarafına yayılmış ve bu fikirleri besleyenler Enternasyonal adıyla büyük bir cemiyet kurmuşlardır.

"Enternasyonalin Londra'da merkezi, New-Yorkta, İsviçrede kolları vardır. Tabiat kanunlarına aykırı olan bu gibi fikirlerin gerçekleşmesi - Allah esirgesin!-

türlü ihtilaller ve çatışmalar doğurur... Bu zararlı cemiyetin fesat çevresini Osmanlı imparatorluğu hudutlarına kadar genişletmeye çalışması ihtimalden uzak değildir... Bunu önlemek, bu fesatçı fikirlere saplananların maksat ve emellerine ulaşmalarına kesin olarak fırsat vermemek için köklü tedbirler almak hükümetin emridir."

O devirde Osmanlı hükümeti, İstanbul'daki Fransız Elçiliği, Fransız kumpanyaları, Fransızca çıkan gazeteler Paris Komününe ve komünarlara karşı geniş bir yalan ve iftira kampanyası açmışlardı. Fakat karşılarında ancak zamanın ilerici Türk aydınlarını, özellikle Paris Komününe fiilen katılmış arkadaşlarıyla sıkı temas halinde bulunan devrin en büyük Türk yazarı ve "Genç Türk" hareketinin önderi Namık Kemali buldular. "Genç Türkler", Türkiyede demokratik bir cumhuriyet fikrine bile yanaşmayan, Osmanlı imparatorluğunu yıkılmaktan kurtarmanın çaresini keyfi idareye, istibdada son verecek meşruti bir monarşide arayan Genç Türk burjuvazisinin ilk temsilcileriydiler. Namık Kemal, Paris Komününe aktif olarak katılmış olan bir kısım arkadaşlarından aldığı bilgilere dayanarak komünarları ısrarla savunuyordu. Bu konu ile ilgili olarak yazdığı makalelerden birinde şöyle diyordu: "Komünarların, davalarında haklı olduklarını ve kendilerine yapılan ithamlardan sıyrıldıklarını delilleriyle göstermiştik. Versaylıların hem hasım, hem hâkim olarak söylediklerine inanamayız... Varsayın her türlü alçaklığı yapmaktan çekinmeyen hafiyeleriyle o korkunç cezvit grubu meydandadır. İnsanlık toplumunu onarıp iyileştirmeyi amaç edinen ve bu amaç uğrunda canlarını feda etmeyi göze alan bu kadar aklı başında insanlara kundakçı sıfatını kullanmak alçakça bir iftiradır."

Türkiyede işçi sınıfının daha yeni doğmaya başladığı sıralarda yabancı sermayenin telkini ve baskısıyla Türkiye resmi çevrelerinin her türlü işçi hareketine karşı giriştiği şiddet politikası, bu hareketin gelişme seyrine paralel olarak daima sertleşmiştir ve sertleşmekte devam ediyor.

1905 Rus devrimi Batıda ve Doğudaki bütün devrimci kuvvetleri harekete getirdi. 1908 Temmuzunda Türkiyede ilk burjuva devrimi oldu. Bu devrim tepeden inme bir devrimdi. Devrimin başında halk kuru vaatlerle, bol hürriyet, eşitlik, kardeşlik lafları ile avutulmaya çalışılmış, memleketi köleleştiren yabancı sermayeye, kapitülasyonlara ilişilmemiş demokratik reformlara yanaşılmamıştı.

1908 Devrimden hemen sonra Türkiyede işçi hareketi beklenmedik bir hızla gelişti ve genişledi. Çalışma ve yaşama şartları çok ağır ve acıklı olan Türk işçileri hızla teşkilatlanmaya koyuldular; devrimden birkaç hafta sonra iş ücretlerinin artırılması, çalışma ve yaşama şartlarının istekleriyle harekete geçtiler. Birbirini kovalayan grevler memleketin hemen bütün sanayi işletmelerini, sanayi bölgelerini sardı. İlkin işçi hareketlerine göz yuman, hatta işçileri destekler görünen yeni iktidar, işçi hareketinde hiç beklemediği bu hızlı kalkınma karşısında tavrını değiştirdi; grevcilere karşı sert tedbirlere girişti; hatta silah kuvvetine başvuracak kadar ileri gitti. 1908 Eylülünde çıkarılan bir kanunla sanayiin en önemli alanla-

rında, işçi sınıfının en toplu bulunduğu iş kollarında grev yasak edildi; iktidarın kontrolü altına girmeyen, bağımsız kalmakta ayak direyen sendikalar kapatıldı. Yeni iktidar gerçek çehresiyle ortaya çıktı.

Osmanlı Türkiyesinin Avrupa kısmı kapitalist ilişkilerinin memlekette ilk başladığı ve en çok geliştiği bölge idi. Türkiyede ilk devrimci burjuva hareketlerinin merkezi burası idi. İşçi sınıfının ve onun sosyal ve politik hareketlerinin beşiği de Türkiyenin bu kısmı idi.

İlk sosyalizm hareketi Türkiyede 1890 yıllarında başladı. Dimitir Blagoyev'in önderlik ettiği Bulgar sosyalistlerinin Türk işçi hareketinin gelişmesinde, sosyalizm fikrinin Türk işçileri ve aydınları arasında yayılmasında büyük etkileri, maddi ve manevi yardımları oldu. 1905 Rus Devrimi Türkiyede işçi hareketinin gelişmesine, sosyalizm fikrinin yayılmasına hız verdi.

1908 Devriminden sonra Türkiyenin Avrupa kısmında, özellikle Makedonyada sosyalist hareketleri gelişmeye, genişlemeye, Türkiyenin diğer bölgelerine yayılmaya başladı. 1910 yılında İstanbul'da "Osmanlı Sosyalist Partisi" adı altında ilk Türk Sosyalist Partisi kuruldu. Bu Parti işçi sınıfının yaşama ve çalışma şartlarının düzeltilmesi, grev yasağının kaldırılması uğrunda, yabancı sermayeye ve saldırganca harplere karşı mücadeleyi başlıca amaç edinmişti. Bu amaçlar Marksist bir partinin de başlıca amaçları arasındadır. Fakat Marksizmi reformizmden ayıran ana prensipler "Osmanlı Sosyalist Partisi"ni gerçekten Marksist bir partiden ayırıyordu. Üstelik bu parti ziraat meselesi, milli mesele gibi memleketin en önemli problemlerini sükûtla geçiyordu.

Bununla beraber, sosyalizm fikrinin Türk işçileri, Türk aydınları arasında yayılmasında O.S.P.nin önemli bir payı vardır. Onun faaliyeti ve hazırladığı elverişli zemin gerçek Marksizmin-Leninizmin Türk işçileri ve aydınları arasında yerleşmesini kolaylaştırmıştır. O.S.P. grev hareketlerini teşkilatlandırmakta aktif bir faaliyet göstermiştir. İktidarın sıkı takiplerine, baskılarına ve başında oportünist, avantürist unsurların da bulunmasına rağmen, bu partinin gerek teşkilat alanında, gerek propaganda işlerinde 1913 yılına kadar gösterdiği faaliyetin olumlu tarafı ağır basmaktadır.

Osmanlı Sosyalist Partisinin sol kanadının başında ilk Türk komünisti ve Türkiye Komünist Partisinin gelecekteki kurucusu Mustafa Suphi vardı[108].

1905 yılından sonra Marksizm-Leninizm öğretisinin bazı unsurları çeşitli kollardan Türkiye işçi hareketine girmeye başlamış, fakat büyük Oktobr Devrimine kadar bu harekette tam yerini alamamıştı. Oktobr Devriminin doğrudan doğruya etkisiyle Türkiye işçi hareketinde yeni bir devre açıldı.

---

[108] Zeki Baştımar'ın verdiği bu bilgi, OSP'nin sol kanadının başında Mustafa Suphi'nin bulunduğu bilgisi, başka herhangi bir kaynakta görülmemektedir. Bilindiği gibi o tarihlerde Mustafa Suphi Paris'tedir ve OSP Paris Şubesi'nin başında Refik Nevzat vardır. Nitekim iki paragraf sonra Mustafa Suphi ile ilgili tevkif ve sürgün ile OSP arasında bağlantı kurulması da doğru değildir.

1913 yılında Osmanlı Sosyalist Partisi kapatılmış, yöneticileri tevkif ve sürgün edilmişlerdi. Partinin resmi yöneticileri arasında bulunmayan, fakat iktidardaki "İttihat ve Terakki" partisinin gerici politikasının en cesur ve aktif düşmanı olan Mustafa Suphi de tevkif ve sürgün edilenler arasında bulunuyordu.

Sürgünden Rusya'ya kaçan Suphi 1915 yılında Uralda, Ural fabrikalarında çalıştırılan Türk esirleri arasındadır ve Ural Bolşevikleriyle sıkı temas halindedir. Suphi Ural Bolşeviklerinden temin ettiği Marksist-Leninist edebiyata sarılmış, Bolşevik Partisinin teorisini, taktiğini, Marksizm Leninizm öğretisini esaslı suretle öğrenmiş ve tereddütsüz benimsemiştir; Türk harp esirleri arasında bu öğretinin ateşli bir propagandacısıdır.

1918 yılında Sovyet Rusya'daki Türk sol sosyalistlerinin iki konferansı toplandı. Bu konferanslarda dünya ve Türkiye meseleleri ilk defa olarak Marksçı Leninci teorinin ışığı altında görüşüldü, dünya devrim hareketinin, emekçi Türk halkının menfaatlerine en uygun kararlar aldı. İlk Konferansta Sovyet Rusyanın her suretle desteklenmesi, Oktobrun kazançlarını savunmak için enternasyonalist kızıl Türk savaşçı birlikleri teşkili kararlaştırıldı. İkinci Konferans emigrasyondaki Türk solcu sosyalistlerinden bir komünist grup teşkiline karar verdi, Mustafa Suphinin başkanlığında bir merkezi büro seçti.

Marksist-Leninist fikirler Türk dilinde katıksız olarak ilk defa, Mustafa Suphi'nin çıkardığı "*Yeni Dünya*" gazetesiyle yayılmaya ve Türkiyeye girmeye başladı.

Aynı yılda İstanbul'da illegal komünist grubu teşekkül etti. Bu grup çeşitli fabrikalarda gizli hücreler kurarak faaliyet alanını genişletti. İlk devrimci sendika birliklerinin kurulmasına önayak oldu. Anti-emperyalist mücadele fikrinin yayılmasında, gizli beyannameleri, sözlü propagandaları ve fiili teşebbüsleriyle kurtuluş mücadelesinin teşkilatlandırılmasında. bu grup aktif rol oynadı.

Aynı yılda İstanbul'daki komünist teşkilatlarına paralel olarak Anadolunun birçok bölgelerinde ayrı ayrı faaliyette bulunan gruplar teşekkül etti; 1920 yılı ortalarında Ankara'da komünist teşkilatı açık olarak faaliyete başladı.

Marksizm-Leninizm fikrinin Türkiye işçi hareketine girmesinde ve yayılmasında Alman komünistlerinin büyük etkisi vardır. Birinci Dünya Harbi sıralarında Almanyada bulunan Türk işçi ve aydınları, Türk öğrencileri Büyük Oktobr Devriminin Alman proletaryasında uyandırdığı devrimci ruhu Türkiyeye aktarmakta büyük rol oynadılar. Almanyada Spartaküs hareketine aktif olarak katılan bu Türk işçi ve aydınlarının bir kısmı 1919 yılında İstanbul'da "Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Partisi"ni kurdular. Türkiye Komünist Partisinin ilk genel sekreteri Ethem Nejat bunlar arasındadır. 1920 Eylülünde Türkiye işçi hareketi tarihinde yeni bir devre açıldı. Bütün Türk komünist ve sol sosyalist teşkilatlarının temsilcileri Bakûda birleşerek Türkiye Komünist Partisini kurdular; partinin Birinci Kongresini yaparak ilk Marksçı-Leninci programını kabul ettiler. Kongrenin

Lenine çektiği telgrafta şu satırlar var: "Komünist Enternasyonalinin şanlı bayrağı altında olgunlaşan Türkiye komünist teşkilatları bugün Türkiyenin ezilen yığınlarının güçlü bir partisi haline geliyor ve o, sosyal devrim yolu üzerinde en büyük fedakarlıklara hazırdır".

Birinci Kongre milletlerarası meseleler ve Türkiyenin iç meseleleri karşısında, Marksçı-Leninci bir parti olarak TKP ye düşen ödevleri tespit etti, onun stratejik ve taktik hattını çizdi.

Türkiye işçi sınıfının politik, sosyal ve ekonomik hakları uğrunda mücadele için kongrede kabul edilen ilk hedefleri şunlardı:

Anti-emperyalist savaşın, nihai hedefine ulaşıncaya kadar kayıtsız şartsız desteklenmesine devam edilmesi; padişahlığın, halifeliğin ortadan kaldırılması; tam hak eşitliğine dayanan tek dereceli seçim sisteminin kabulü; bütün idari görevlerin halk tarafından seçilen kişilere devri; sendika kurma, toplanma, grev yapma serbestliğinin, basın hürriyetinin, kişi dokunulmazlığının garanti altına alınması, işçiler için sekiz saatlik işgününün kabul edilmesi, işçi gündeliklerinin artırılması, işverenlerle kollektif sözleşme hakkının tanınması, iş kanununun uygulanmasını denetleyecek işçi kontrol komisyonlarının meydana getirilmesi, işçiler için sosyal sigorta sağlanması; toprakların ve tarım aletlerinin parasız olarak topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılması; mevcut vergilerin kaldırılması, progresif [artan oranlı] gelir vergileri kabulü; herkese parasız öğrenim imkânı sağlanması v.s.

TKP'nin nüfuzu, komünizm fikri emekçi yığınlar, aydınlar, subaylar arasında hızla yayılıyordu. Onun yönetimi altında devrimci sendikalar hızla gelişmeğe başladı. Partinin köylüler, özellikle milli savaşın ilk öncüleri, vurucu kuvvetleri olan anti-emperyalist; anti-feodal köylü savaşçı çeteleri arasında nüfuzu önemli derecede arttı. Bu durum milli mücadeleyi destekleyen bir kısım büyük toprak sahiplerini, milli burjuvazinin sağ kanadını, onlarla bağlı gerici generalleri korkutmaya başladı. Bunların yönetici çevreler üzerindeki baskıları arttı. Bu baskılar etkisini göstermekte gecikmedi. Emperyalizme karşı silahlı mücadelenin ön saflarında savaşan devrimci çeteler zorla dağıtıldı; partimizin başkanı Mustafa Suphi, genel sekreteri Ethem Nejat, diğer on dört yoldaşımızla birlikte, toprak ağalarının ve gerici generallerin tertiplediği bir komploda kahpece öldürüldüler. Komünistlere karşı baskı ve açık terör devri başladı. Komünist Partisi yasak edildi.

Yabancı sermaye ile menfaat bağları kopmamış gerici burjuvazi ve büyük toprak sahipleri bloku anti-emperyalist mücadelenin, geniş halk yığınlarının istediği ve beklediği bir toprak devrimine yükselebileceğinden korkuyorlardı.

Komünist Partisi, memleketin objektif şartlarının iktidarı ele alması için hazır ve elverişli olmadığını biliyordu ve partinin yönetimi Marksizmi-Leninizmi kılavuz edinmiş, Oktobrun alevleri içinde pişmiş, hiçbir avantürizme yol vermeyecek devrimcilerin elinde bulunuyordu. Mustafa Suphi "Büyük Millet Meclisi ve Ko-

münist Partisi" başlıklı bir yazısında "Komünist Partisi bugün sosyalist devrim yapabilecek ve iktidarı ele alabilecek siyasi bir parti gibi hareket edemez" derken bunu açık ifade ediyordu. TKP bütün kuvvetlerini, gayretlerini Mustafa Kemalin idare ettiği kurtuluş hareketini desteklemeye yöneltmişti. Türk halkının istilacılara karşı açtığı savaşın, başında burjuvazi bulunmasına rağmen, objektif olarak devrimci bir savaş olduğu, Türk emekçilerinin ve dünya devrimci seyrinin menfaatlerine uygun bulunduğu Birinci Kongrenin manifestinde de belirtilmişti.

Bugünkü Türk proletaryası gerek nicelik, gerek nitelik bakımından kırk yıl önceki durumunda değildir. İşçi sınıfı uzun ve çetin mücadeleler içinde olgunlaştı; memleketin sosyal ve politik hayatında önemli bir aktif kuvvet haline geldi.

Türk burjuvazisinin, işçi sınıfını Marksizmin-Leninizmin etkisinden uzak, kendi çıkarlarına uygun sosyal ve politik görüşlere bağlı tutma çabaları tesirsiz kalmamıştır. Fakat memlekette sertleşen sınıf mücadelesi, Marksizme-Leninizme bağlı sosyalist ülkelerin sosyalizm ve komünizm yolunda elde ettikleri başarılar işçi sınıfına yabancı ideolojilerin, anti-komünizm kampanyalarının panzehiri olmaktadır.

Türkiye idareci çevrelerinin anti-komünizm dozu, bu çevrelerin iç ve özellikle dış politikadaki zikzaklarına paralel olarak zaman zaman çoğalmış veya azalmıştır. Bu "taktik" son yıllara kadar devam etti. İşte bu zik-zaklar sırasındadır ki, Marksın, Engelsin, Leninin bazı eserleri Türkçeye çevrilmiş ve legal olarak basılabilmiştir. Fakat politik hava değişince bu eserler, kitapçı mağazalarında mevcutları kalmışsa, resmi çevrelerin emriyle toplatılmışlardır. Hatta bu kitapları evlerinde bulunduranların tevkif edilerek hepse mahkûm edildikleri de sık sık görülmüştür. "*Kapital*"in dilimizde yayınlanması bu yüzden bir hayli gecikti.

Türkiyede işçi sınıfı kendi varlığını kavradıktan ve politik şuura yükselmeye başladıktan sonra çıkan bazı gazete ve dergilerde "*Kapital*"in ana fikirlerini, kapitalizmin sömürü mekanizmasını doğrudan doğruya açıklayan bölümlerini konu edinmiş birçok yazılar yayınlandı. Türkiyede işçi hareketinin gelişmesinde bu yazıların önemli etkisi oldu.

1930 yılında "*Kapital*"in ayrı ayrı kişiler tarafından hazırlanmış iki özeti Türkçeye çevrilerek basıldı. Aynı yıllarda kitabın tam tercümesi fasikül halinde basılmaya başladı, fakat çok geçmeden polisin müdahalesiyle baskı durduruldu.

1960 askeri hükümet darbesinden sonra memleketimizde sosyalizmi anlatan eserlere, özellikle ilmi sosyalizmin klasiklerine ilgi bir kat daha arttı. Marksın, Engelsin, Leninin eserlerinden bazıları tercüme edilerek yayınlanmaya başladı. K. Marksın "*Kapital*"i bunlar arasındadır. Bu büyük eser Almanca aslından çevrilerek 1966 yılında küçük ebatta ayrı ayrı kitaplar halinde çıkmaya başladı ve 1967 yılında, Almanca basılışından tam yüz yıl sonra birinci cildinin tamamı basılıp yayınlandı.

Türkiye yönetici çevrelerinde anti-komünizm savaşı gevşemiş değildir. Tersine, anti-komünizm kampanyaları şiddetlenmiş ve açıkça, memlekette gittikçe genişleyen anti-emperyalist ilerici kuvvetleri ezmek hedefine yöneltilmiştir. Demokrasi maskesi altında gizlenemez bir hale gelen anti-komünist çıkışlar bugün bütün ilerici kuvvetlerin sert direnişleriyle karşılaşmaktadır. Üstelik parlamentoda bu ilerici kuvvetleri temsil eden kuvvetli muhalefet grupları karşısında anayasanın yluorta ihlali zorlaşmıştır.

Yüz yıl önce "*Kapital*" ilk çıktığı zaman burjuva ideologları bu olayı önce sükûtla geçiştirmeğe çalıştılar. Fakat sonra hücuma geçmek zorunluğunu duydular. "*Kapital*"in yüz yıl sonra çıkan Türkçesi de gerici Türk yazarlarının korku ve öfke dolu sükûtuyla karşılaştı. "*Kapital*"in daha Türkçesi çıkmadan çok önce Türkiye işçi hareketinde kendini göstermeğe başlayan etkileri, Türkiyedeki burjuva ideologlarını, daha o zamanlar, bu eseri okumak lüzumunu bile duymadan, Batılı hocalarının ona karşı yükselen seslerini Türkiyede aksettirmeye başladılar. Şimdi bunlar arasında yine Batılı hocalarına uyarak, K. Marksın "*Kapital*"ini devrini yaşamış, eskimiş göstermeye yeltenenler, hatta kapitalizmin Türkiyeye hiç girmediğini iddia edenler var.

Ama gerçek olan şu ki, bugünkü Türkiye kapitalizmin ekonomik gelişme kanunlarının alabildiğine hüküm sürdüğü memleketlerden biridir. Türkiyenin bugünkü sosyal formasyonu, bütün ekonomik kanunlarıyla, üretim ilişkileriyle, çelişkileriyle, alt ve üst yapılarıyla, K. Marksın "*Kapital*"de tasvir ettiği kapitalizmin ta kendisidir. Kapitalizmin mutlak bir kanunu olan sermaye birikimi kanunu memleketin ekonomisinde bütün şiddeti ve amansızlığıyla hükmünü yürütüyor. Kapitalist üretim geliştikçe, sömürücü sınıfların milli gelirdeki payı arttıkça Türk işçilerinin reel iş ücretleri, milli gelirdeki payı durmadan azalıyor, işçi sınıfının nispi hatta mutlak sefaleti artıyor. Bütün kapitalist memleketlerde olduğu gibi, Türk işçisinin çetin sınıf savaşlarıyla elde ettiği iş ücreti zamları onların refah seviyelerini artırmaktan uzaktır. Çünkü daimi fiyat artışları, enflasyonlar bu zamları etkisiz kılıyor.

Kapitalizmin gelişme kanunları Türk köylülerini, şehir ve köy küçük burjuvazisini amansızca ezmekte, dağıtmakta, muazzam bir işsizler ordusu meydana getirmektedir. Türkiyede büyük bir afet halini alan işsizlik teknik ilerlemenin, emek verimliliğinin artması sonucu değil, daha çok şehir ve köy küçük üreticilerinin dağılmasının sonucudur. Yüzbinlerce Türk işçisi hayatlarını kazanmak için Batı Avrupa memleketlerine göç etmek zorunda kalmıştır. Yalnız Batıya göç etmek için sıra bekleyenlerin sayısı bir milyona yaklaşıyor.

"*Kapital*"in özünü teşkil eden artık değer kanunu bugünkü Türkiye toplumunun ekonomik üretim organizasyonunda hüküm süren, onun sömürücü mekanizmasını işleten ana kanundur. Hatta Türk büyük burjuvazisi, memleketin üretici güçlerinin nispeten zayıf olmasına, milli ekonominin yabancı sermayeye bağımlı bulunmasına rağmen, tekelci sermayeye tırmanmaktadır.

Marksizm, toplumun her gelişme dönemiyle aralıksız olarak gelişen bir öğretidir. Lenin, kapitalizmin Markstan, Engelsten sonraki tarihi aşama şartlarında, emperyalizm safhasında Marksizmi daha da geliştirdi. Marksın ekonomik öğretisini, devrim teorisini zenginleştirdi.

Onun "*Emperyalizm*" adlı eseri "*Kapital*"in devamıdır. Kapitalizmin en yüksek aşamasının "*Kapital*"idir.

Kapitalizmin gelişme kanunları onu, burjuva ideologlarının seslerine kulak asmadan, burjuva hükümetlerinin baskı ve terörlerine bakmadan, Marksın "*Kapital*"de zaruretini ispat ettiği akıbete doğru götürmektedir. Burjuvazi, en korkunç baskı ve terör vasıtalarına başvurduğu, bütün propaganda vasıtalarını seferber ettiği halde "*Kapital*"in fikirlerinin insanlığı sarmasını engelliyemedi.

Komünizm artık bir hayalet değildir. Bugün Avrupada, Asyada, Amerikada Marksın, Engelsin, Leninin muzaffer bayrağı dalgalanıyor. Fakat, emperyalizm kanlı dişlerini göstererek saldırışlarına devam ediyor; Komünist hareketinin ve bütün anti-emperyalist kuvvetlerin birliği ve Marksın-Engelsin şu çağrı şiarı bugün her zamandan daha büyük bir önem taşıyor: **Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz!**

Türk işçi sınıfının ve onun Marksçı Leninci avangardı Türkiye Komünist Partisinin anti-komünizmle mücadelesi[109]

Değerli yoldaşlar!

Alman halkının büyük evladı, bilimsel komünizmin kurucusu, dünya proletaryasının öğretmeni ve önderi Karl Marks'ın 150. doğum yılını, onun büyük idealinin somutlaştığı ülkelerden biri olan kendi yurdunda kutluyoruz. Bu yıl, dünya proletaryasının ve emekçi insanlığın, 1 Mayıstan hemen sonraya rastlayan bu bayramını, bu büyük günü burada, Alman Demokratik Cumhuriyetinde kutlamak fırsat ve imkânını bize veren Alman Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesine TKP adına teşekkür ederim.

Karl Marks, büyük fikir ve savaş arkadaşı Frederik Engels'le birlikte, sömürülen yığınların devrim öğretisini, komünizmin teorik ve pratik temelini, kapitalist sömürü düzenine karşı, sosyalizm, komünizm uğrunda mücadelede işçi sınıfının

[109] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1968, sayı: 5, sayfa: 377-387. TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Y. Demir yoldaşın Karl Marks'ın 150. doğum yılını anmayla ilgili milletlerarası bilimsel konferansta yaptığı konuşma.

yenilmez fikir silahını meydana getirdi. Dünya proletaryası, dünya emekçileri bugün Büyük Oktobrun teşkilatçısı ve yöneticisi büyük Leninin daha da geliştirdiği bu silahla savaşıyor. Burjuvazi ona karşı etkili, işe yarar bir fikir silahı bulamadığı içindir ki, anti-komünizm isterisine tutulmuştur. Sosyalizm düzenine, komünist partisine, komünistlere karşı yalan, iftira, hile, baskı, terör ve nihayet harp, emperyalist burjuvazinin başlıca silahlarıdır. Bu silahlar Karl Marks'ın yaşadığı devirde de, ona karşı da kullanıldı. Fakat tarihin tekerleği tersine dönmedi, iftiralar, baskılar Marksı yolundan alıkoyamadı. Ne Papa, ne Çar, ne Meternih, ne Gizo, ne de onlardan sonrakiler: Hitler, Musolini ve benzerleri, komünizm fikrinin bütün yeryüzüne yayılmasını, Avrupa'nın üstünde dolaşan hayaletin bir gerçek olmasını önleyemediler. Anti-komünizm şimdi emperyalizmin elinde sosyalist ülkelere, komünist ve işçi hareketine, milli kurtuluş hareketlerine karşı bir haçlı sefer bayrağıdır. Fakat artık kapitalizmin alınyazısını yalnız bilimsel komünizmin reddedilmez teorik hükümleri göstermiyor, bu hükümlerin doğruluğunu ortaya koyan hayatın elle tutulur gerçekleri de gösteriyor.

I

Emperyalizmin Orta ve Yakın Doğuda en kuvvetli dayanak saydığı bugünkü Türkiyede anti-komünizm, burjuvazinin bir savunma silahı, bir fikir silahı olmaktan çıkmış, en kara, en gerici kuvvetlerin elinde, burjuvazinin kendisi de dâhil olmak üzere, halkın bütün tabakalarına, bütün demokratik güçlere karşı işleyen bir baskı ve saldırı silahı haline gelmiştir.

Anti-komünizm Türkiyede yeni bir belirti değildir. Batıda kapitalizmin tekelci çağına tırmandığı sıralarda doğan milli Türk burjuvazisi, kapitalizmin göçüş çağına girdiği bir dönemde kendi geleceğini, akıbetini gözleriyle görerek gelişti. Türk burjuvazisi işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesine, bilimsel komünizmin Türk işçi hareketinde beliren etkilerine karşı, Batılı sınıfdaşlarının birikmiş tecrübelerinden faydalanmaya, onları kendi özel şartları içinde ve daha kaba bir şekilde uygulamaya başladı. Daha yarı feodal Osmanlı İmparatorluğunun yöneticileri, Türkiyede burjuvazinin bile tek başına iktidarı ele geçirmeye yetenekli politik bir kuvvet haline gelmediği bir dönemde, Avrupada hızla yayılan bilimsel komünizm fikirlerinin Türkiyeye girmesine karşı tedbirler almaya, özellikle Paris Komününden sonra büsbütün genişleyen ve sertleşen anti-komünizmi, yabancı sermayenin baskısıyla resmi emirnameler yayınlayarak memlekete sokmaya çalışmışlardı.

İşçi sınıfı memleketimizin sosyal ve politik hayatında varlığını duyurmaya başlayınca, anti-komünizm Türkiyede, özellikle yabancı sermaye ve toprak ağaları ile bağlı çevrelerde bir savunma silahı olarak kendini gösteriyor.

Büyük Oktobr Devriminden sonra emperyalist dış politikada gittikçe ağır basan anti-komünizmin vasıta ve metotları değişti, anti-sovyetizm, anti-

komünizmin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Sovyet Rusya'dan atılmış veya kaçmış karşı devrimciler, her yerde olduğu gibi, Türkiyede de, gerici çevrelerin ve gizli servislerin tecrübeli, aktif ve gönüllü yardımcıları olarak anti-komünist faaliyetine katıldılar.

Birinci Dünya Harbinden yenilmiş çıkan Türkiyenin, özellikle, Antant devletleri tarafından askeri işgal altına alınan kısmında anti-komünizm faaliyeti daha da arttı. Fakat Türk işçileri, Türk emekçileri arasında Marksçı-Leninci fikirlerin hızla yayılmasını hiçbir tedbir önleyemedi. İstanbul'da ilk gizli komünist işçi grupları kuruldu. İşgal kuvvetlerinin ve onlarla işbirliği eden sultanlık hükümetinin sıkı takibine rağmen, bu gruplar milli kurtuluş hareketini teşkilatlandırmakta büyük rol oynadılar. Bu yıllarda birçok Türk komünisti işgal polisleriyle çarpışarak öldü, birçokları işkencelerle öldürüldü. Fakat Büyük Oktobrun uyandırdığı kurtuluş fikrinin yığınları sarmasına, halkımızın tek ümit ışığı olan Sovyet Rusya'ya, onun büyük önderi Lenine karşı duyduğu hayranlığın bir mücadele azmine çevrilmesine hiçbir şey engel olamadı.

1919 yılı emperyalist istilacılara karşı silahlı halk kuvvetlerinin yer yer harekete geçmesi, milli kurtuluş savaşının başlamasıyla, emperyalistlerin ve yerli gerici çevrelerin anti-komünizm faaliyeti memleketimizde bir kat daha arttı. Anti-komünizm ve anti-sovyetizm, özellikle işgal kuvvetlerinin hâkim olduğu bölgelerde milli kurtuluş hareketine ve onu bütün gücüyle destekleyen Sovyet Rusya'ya karşı emperyalistlerin ve yerli gericilerin elinde bir bayrak oldu. İşçi hareketine karşı baskı ve terör sertleşti. Emperyalizmin, işçi hareketini parçalamak, işçi sınıfının çıkarlarına ve amaçlarına aykırı yollara sürüklemekle görevli ajanları harekete getirildi.

Milli mücadele yıllarında anti-komünizm faaliyeti Türkiyede yalnız istila ordularının ve gerici İstanbul hükümetinin hüküm sürdüğü yerlerde görülmüyordu; bu faaliyet başka şekil ve metotlarla anti-emperyalist milli burjuvazinin egemenliği altındaki bölgelerde de kendini gösteriyor ve karakteristik bir özellik taşıyordu.

Bir kısım toprak ağalarını da tarafına çekmiş olan burjuvazi, milli kurtuluş mücadelesine bir halk devrimi fobisiyle ve tereddütler geçirerek katılmış, milli hareketin önderliğini ele geçirmişti. Cephelerde düşmanla yalnız halk kuvvetleri savaşıyordu. Muntazam ordu savaşa yetenekli bir kuvvet haline gelinceye kadar - iki yıla yakın bir süre- bu böyle devam etti. Silahlı halk kuvvetlerinin istilacı orduları, gerici kuvvetlere karşı cephelerde elde ettikleri başarılar, gerici ayaklanmaların bastırılmasında oynadıkları büyük rol, halk yığınlarının, özellikle köylülerin ve işçi sınıfının bu kuvvetlere karşı beslediklerı sevgiyi, ümidi ve güveni gittikçe derinleştiriyor ve bu, burjuvazinin ve toprak ağalarının kuşkusunu artırıyordu. Sovyet yardımlarının olumlu ve kesin etkileri savaş cephelerinde olduğu kadar cephe gerisinde, halkın morali üzerinde de kendini gösteriyordu. Öte yandan, Komünist Partisi hızla gelişiyor, faaliyetini ve etki alanını durmadan

genişletiyordu. Marksçı-Leninci fikirlerin devrimci etkisi işçi, köylü yığınları ve aydınlar arasında kendini göstermeye başlamış, Mecliste kuvvetli bir "Halk grubu" meydana gelmişti. Bu durum burjuvaziyi Milli Kurtuluş Hareketinin önderliğini elden kaçırma kaygısına düşürdü. Gerici çevreler ve onlarla bağlı bir kısım generaller "tehlike"yi önlemek için komünizmin memleketimizde yayılmasına karşı kesin tedbirler alınmasını ısrarla istiyorlardı. İdareci çevreler bir ikilem karşısındaydı: Anti-emperyalist mücadeleyi sonuna kadar götürmeye azimli kuvvetler, milli mücadelenin vurucu ve öncü kollarıyla işbirliğine devam etmek, milli birliği bozmamak ya da halkın başladığı ve sürdürdüğü mücadeleyi burjuvazinin ve büyük toprak ağalarının çıkarlarıyla çerçeveleyebilmek için her şeyi göze almak.

Başvurulan yol, birinciyi benimser görünerek ikinciyi uygulamak oldu. Fakat ilginç olan şey bu uygulamanın şeklidir.

Burjuvazinin iktidardaki temsilcileri, I.inci Kongreden sonra faaliyeti artan ve gelişmesi hızlanan Türkiye Komünist Partisini ve onun etkisi altındaki sosyal ve politik kuruluşları ve kuvvetleri zor kullanarak dağıtacak duruma daha gelmemişti. İhtarlar, tehditler, baskılar para etmiyordu. Kurulmakta olan muntazam ordunun harekete hazır bir hale gelmesi için daha bir müddet beklemek gerekiyordu. Fakat olaylar hızla gelişiyordu. Türkiye Komünist Partisinin 1920 Eylülünde toplanan I.inci Kongresinden sonra burjuva idareci çevrelerinde telaş büsbütün artmıştı. Ankara yönetici çevreleri Komünist Partisinin davasına bağlı yığınlara, devrimci sosyal politik kuruluşlara yaklaşarak onları kendine çekme, Komünist Partisini böylece kendiliğinden yıkılmaya mahkûm etme veya bu amaçta görünerek vakit kazanma planını uygulamaya girişti. 1920 Ekiminde Partimizin ilk kongresinden kısa bir zaman sonra en büyük devlet ve hükümet adamlarının inisiyatifleriyle Ankara'da ayrı bir "Türkiye Komünist Partisi" kurulduğu ilan edildi. Komünist Enternasyonaline, onun prensiplerine bağlı olduğu önemle belirtilen bu sözde komünist partisi daha kurulduğu anda içyüzünü belli ediyordu. Partinin kurucuları milli burjuvazinin az çok ilerici sayılan bazı temsilcileriyle komünizm düşmanı olarak tanınmış en gerici politikacılardı. Komünist Enternasyonalinin prensiplerine bağlılığını ilan etmeyi unutmayan bu garip "komünist partisi"nde işçi sınıfının ve diğer emekçilerin hiçbir temsilcisi yoktu. Ordu komutanlıkları -ki bunlar daha çok komünistlerin faaliyetlerini izlemekle görevli gizli istihbarat servislerinin merkezleriydi- hiçbir ilde teşkilat kurmaya lüzum görmeyen partinin taşra temsilciliklerini üzerlerine almışlardı. Ordu komutanlarına gönderilen direktiflerde "Komünizm cereyanının ordunun en büyük kumandanlarında kalması gerektiği", "komünizm fikir ve esasları üzerinde hiçbir cemiyetin veya heyetin fotoğraflı vesika ve salahiyetnamesi olmaksızın, kim olursa olsun, bir şahsın faaliyette bulunmasının tecviz edilemeyeceği" önemle belirtiliyordu. Böylece, bu danışıklı "Komünist Partisi" dışında kalan kuruluşlara, bu arada TKP ye ve danı-

şıklı "Komünist Partisi"nin "salahiyetname"sini taşımayanlara, yani herkese komünizm yararına faaliyet yasaklanmış oluyordu.

Burjuvazi bu kaba oyundan sonra planının hedeflerine dönmekte gecikmedi. Muntazam ordu artık savaşa hazır bir durumdaydı. 1920 Aralığının sonlarında ilk iş olarak, cephelerde düşman karşısındaki halk kuvvetleri arkadan vurularak dağıtıldı veya düşman işgali altındaki topraklara sürüldü. Birkaç gün sonra gerici burjuvazi ve toprak ağalarının Büyük Millet Meclisindeki temsilcileri, o zamana kadar sinsi sinsi yürüttükleri anti-komünizm ve anti-sovyetizm faaliyetinde maskelerini attılar, komünizme ve milli mücadelemizin tek, maddi ve manevi desteği olan Sovyet Rusya'ya karşı pervasızca saldırıya geçtiler. Bu saldırı gerici kuvvetlere bir sinyal oldu, sözde "Komünist Partisi"nin taşra temsilciliklerinin -Ordu komutanlıklarının- teşvik ve tahrikiyle anti-komünizm memlekette açık ve yoğun bir şekil aldı. Çok geçmeden (24 Ocak 1921) Partimizin Ankara teşkilatı yöneticileri[110] ve diğer ilerici kuruluşların liderleri tevkif edilerek "İstiklal Mahkemesi"ne verildiler. Dört gün sonra Partimizin başkanı, genel sekreteri ve Merkez Komitesi üyeleri, önceden hazırlanmış bir tuzağa düşürülerek toptan yok edildiler.

Sözüm ona "Komünist Partisi"ni kuranların iktidarda bulunduğu bir devirde çok kısa aralıklarla birbirlerini kovalıyan bu olaylar arasındaki organik bağlılığı gizlemek zordur. Çağımız milli kurtuluş ve bağımsızlık hareketleri tarihinin bu ilk sayfaları çok karakteristik ve ibret vericidir.

Milli bağımsızlık mücadelesini, anti-emperyalizm ve anti-komünizm bayraklarını yan yana taşıyarak son hedefe ulaştırmanın imkansız olduğu son elli yıllık mücadele tarihinin ortaya koyduğu en büyük gerçeklerdendir. Ve Türkiye bunun en tipik örneklerinden biridir.

Anti-emperyalist silahlı savaş sona erdikten, memleketin politik bağımsızlığı sağlandıktan sonra milli burjuvazi anti-emperyalizm bayrağını, titrek elleriyle de olsa, bir müddet daha taşımaya çalıştı. Bu tutum, özellikle dış politikada kendini gösteriyordu. Resmi çevrelerin komünist hareketine karşı ikiyüzlü tutumu anti-komünizm yararına olarak değişti. İşçi hareketine karşı baskı arttı. 1923 yılına kadar resmen açık sayılan TKP kapatıldı[111] Fakat parti işçi sınıfının ve emekçi halkın ekonomik, politik hakları, milli azınlıkların demokratik hakları, kazanılan politik bağımsızlığın ekonomik temellerinin sağlamlaştırılması, milli kurtuluş savaşının zafere ulaşmasında kesin rol oynayan büyük komşumuz Sovyetler Birliğiyle dostluğun korunması, geliştirilmesi uğrunda, hükümetin emperyalizme, gericiliğe tavizci, uzlaşıcı tutumlarına, memlekette anti-komünizmi, anti-sovyetizmi körükleyen emperyalist yabancı sermayeye ve yerli ajanlarına karşı

---

[110] Zeki Baştımar burada Aralık 1920'de resmen kurulmuş olan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı kastetmektedir.

[111] Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın yasal faaliyetleri Eylül 1922'de yasaklanmıştır.

mücadelesine illegal şartlar altında devam etti. TKP, emperyalist devletlerin tahrik ve desteğiyle genç Türkiye Cumhuriyetini zayıf düşürmek ve yıkmak için girişilen gerici hareketlere karşı Ankara hükümetini her zaman destekledi. Fakat hükümetin komünist partisine ve komünistlere karşı gerici tutumu hiçbir zaman değişmedi. Tersine, hükümet, emperyalistlerin ve yerli gericilerin cumhuriyet idaresine karşı her çıkışını, her gerici hareketi, komünist partisi üzerindeki baskıyı arttırmak için fırsat bildi. Daha 1925 yılında, İngiliz emperyalistlerinin açık tertibiyle memlekette patlak veren gerici bir ayaklanmaya karşı harekete geçilirken, işe komünistlere saldırı ile başlandı; ayaklanmayı kışkırtan gerici faaliyetleri önlemek için çıkarılan kanunlar önce komünistlere uygulandı.

Gerici çıkışları bahane ederek ve bunu fırsat bilerek komünistlere karşı baskıyı artırmak, Ankara yöneticilerinin öteden beri kullandığı ve sık sık başvurduğu bir metoddur. Gerici Menderes hükümeti ve onun yolunu izleyen bugünkü iktidar çevreleri bu metodu daha da geliştirdiler. Artık komünistlere, anti-emperyalist ilerici çevrelere karşı baskıyı artırmak için sadece bahane aranmıyor, uydurulu-yordu da.

Emperyalist tekellerin memleketimize nüfuzu ve hükümetin iç ve dış politikası üzerinde etkisi arttıkça, komünistlere karşı baskı ve terör sistemli bir şekilde arttı, ceza kanununun komünistlere uygulanan maddeleri değiştirildi, sertleştirildi.

Belirtmek gerek ki, Türkiyede komünistler, şiddetle kovalandıkları, hatta Komünist Partisinin açık olduğu sıralarda bile ağır cezalara mahkûm edildikleri halde, 1936 yılına kadar memlekette komünizmi yasaklayan bir kanun yoktu. 1936 yılında Türkiyenin dış politikasında Batı ile işbirliğine doğru göze çarpar bir kayma oldu. Emperyalizmin memleketimize nüfuzu arttı. Ankara yönetici çevrelerinde memleketimizin kaderini emperyalizmin kaderiyle birleştirme gayretleri açık bir şekil aldı. Dış politikada bu yeni tutum, hükümetin Türk komünistlerine karşı izlediği baskı politikasına aksederek, onu daha da sertleştirmekte gecikmedi. Aynı yılda İtalyan Ceza Kanunundan aynen Türk Ceza Kanununa aktarılan maddeler komünistlere uygulanmaya başladı. Fakat faşist ceza kanunları Türk komünistlerinin de çalışmalarını durduramadı. Tevkifler, ağır hapis cezaları yine birbirini kovaladı. Büyük şairimiz Nazım Hikmetin ve arkadaşlarının tevkif ve ağır cezalara mahkûm edilmeleri bu devreye rastlar. Komünistlere hafif görülen faşist ceza kanunu maddeleri 1939 yılında bir kat daha ağırlaştırıldı. Türkiyenin Batılı emperyalist devletlerin dümen suyuna doğru tam bir dönüş yapması da aynı yıla rastlar.

Türkiyede anti-komünizm emperyalizmin memlekete nüfuzunun aynasıdır.

Fakat anti-komünizmin Türkiyedeki belirtilerini sadece komünistlere karşı baskı ile sınırlı görmek doğru değildir. Bu baskı ve terör gerici çevrelerin komünizme ve Sovyetler Birliğine karşı kışkırtılarını, politik ve ideolojik saldırılarını

kolaylaştırmakta, arttırmaktadır. Yönetici çevrelerin evvelce memlekette doğrudan doğruya ve açıkça desteklemek istemedikleri anti-sovyetizm, anti-komünizm kampanyalarında asıl hedef olarak, ağır basmaya başlamıştır. Gerici çevrelerin Türk komünistlerini halkımıza bir Sovyet ajanı gibi gösterme gayret ve yeltenişleri artmıştır. Resmi çevrelerin gizli servisler kanalıyla öteden beri resmi ve özel kuruluşlarda, yığınlar arasında, özellikle orduda gizlice ve sistemli bir şekilde yürüttükleri bu yalan ve iftira kampanyası, gerici basının da katılmasıyla, açık ve sistemli bir şekil almıştır.

Türkiyede anti-sovyetizm faaliyetinin yüze çıkması pek o kadar yeni değildir. Faşizm, anti-komünizmin vurucu kolu haline geldikten ve özellikle Hitler Almanya'da iktidarı ele geçirdikten sonra Alman emperyalizmi anti-komünizm ve anti-sovyetizm faaliyeti için Türkiyede elverişli bir ortam bulmuştu. İkinci Dünya Harbi sıralarında Hitler Almanyasına doğru yönelen Ankara yönetici çevrelerinin desteğiyle anti-komünizm, anti-sovyetizm Türkiyede alabildiğine genişledi. Tecrübeli ve aktif komünistlerin çoğu hapishanelerde, sürgünlerdeydi. TKP, likidatörlerin parti çalışmalarını baltalama çabalarına, provokasyonlarına rağmen, Marksçı-Leninci prensiplere bağlı kaldı; ilerici, anti-faşist gruplarla işbirliği ederek ve legal imkânlardan faydalanarak anti-komünizm, anti-sovyetizm ve faşizm propagandalarına karşı politik ve ideolojik mücadelesine devam etti.

II

İkinci Dünya Harbinde Hitler Almanyasının, Sovyet ordularının ezici darbeleri altında uğradığı büyük yenilgi, memleketimizde Hitler Almanyasını aktif olarak destekleyen ve onun zaferine bel bağlıyan anti-komünizm ve anti-sovyetizm bayraktarlarında büyük bir şaşkınlık yarattı. Türkiye zor bir duruma sokulmuştu. Memleketin kaderini ellerinde, tutanlar halkın karşısında kendilerini suçlu hissediyorlardı ve kendi kaderlerini halkın eline teslim etmek niyetinde değillerdi; Batılı emperyalist devletler arasında yeni bir dayanak aradılar ve bunu bulmakta gecikmediler.

Hitler Almanyası yıkılınca Amerikan emperyalistleri, Hitlerin dünya hakimiyeti hülyasının mirasçısı olarak, milletlerarası anti-komünizmin önderliğini üzerlerine aldılar. "Truman doktrini", "Marşal planı" ve arkasından gelen NATO ortaklığı Türkiye'yi Amerikanın bir uydusu haline getirdi. Anti-komünizm Türkiyede yeni bir safhaya girdi, bir devlet politikası haline geldi. Komünistlere karşı uygulanan faşist İtalyan kanunundan aktarma maddeler yeniden ağırlaştırıldı. Hükümet, resmi güvenlik organları dışındaki anti-komünizm faaliyetine arkadan, destek olma durumundan çıkarak, bunun teşkilatlandırılmasında aktif rol oynamaya başladı; bu işe örtülü ve örtüsüz ödenekler ayırdı. "Komünizmle mücadele" adı altında ve başka adlarla memleketin hemen her tarafında anti-komünist baskı ve saldırı grupları meydana getirildi. Yabancı tekellerle işbirliği

halindeki büyük sermayedarlar, büyük toprak sahipleri ve onların çıkarlarını savunan Ticaret ve Sanayi Odaları ve benzeri kuruluşlar, memlekette anti-komünizm faaliyetini genişletmek, beslemek için seferberlik ilan ettiler. Amerikan emperyalist tekellerinin beslediği milletlerarası anti-komünist kuruluşlar açıktan açığa, CIA kendi yırtık maskesi altında ve "Barış gönüllüleri" postuna bürünerek, anti-komünizmi körüklemek için Türkiyeye koştular. Birleşik Amerika, Türkiyeye "yardım" diye sattığı bir takım tapon maddelerin milyonlarca dolara varan karşılıklarını, anti-komünist faaliyetinde ve benzeri kirli işlerde kullanmak üzere Türkiyede tutmayı uygun gördü.

Ekonomik ve politik etki araçlarıyla, NATO ve Amerikan askeri üsleriyle emperyalizmin memleketimizde adeta somutlaştırdığı anti-komünizm bugün yalnız işçi sınıfına, onun ideolojisine karşı kullanılan bir silah değildir. Anti-komünizm bugün demokratik, anti-emperyalist güçlere, bütün Türk halkına karşı bir baskı aleti haline getirilmiştir. Anti-komünizm bayrağı altında ilerici hareketler sindirilmek, ezilmek isteniyor. Memleketimizin bağımsızlığından söz etmek, işçi sınıfının sosyal ve politik haklarına karşı hazırlanan kanun tasarılarını yermek, toprak reformu istemek, halkın demokratik haklarını savunmak Birleşik Amerika'yı emperyalistlikle nitelemek, Viyetnamda işlediği cinayetleri protesto etmek komünistlik sayılıyor. Yalnız işçi sınıfının kanuni haklarını savunan sosyal ve politik kuruluşlara değil, yabancı sermayenin ve yerli ortaklarının insafsızca soygununa karşı küçük üreticilerin ve orta burjuvazinin menfaatlerini savunan burjuva partilerine bile komünistlik yaftası takılıyor. Anti-komünist kanunlar bunlara karşı da bir tehdit ve baskı silahı olarak kullanılıyor.

Başında İsmet İnönü bulunan CHP yöneticileri, hükümetin ve tüccarların verdiği rakamlara dayanarak, Türkiye'de her küçük tütün üreticisinin eline yılda ortalama ancak 83 lira geçtiğini, buna karşılık her büyük tütün ihracatçısının yılda 1 milyon 900 bin lira kazandığını açıkladılar. Bu açıklamaya sinirlenen büyük kapitalistlerin temsilcisi "Odalar Birliği" Başkanı hemen kaleme sarılıyor. Ona göre, CHP yöneticilerinin "müesses sosyal nizama karşı tamamen Karl Marks edası ile ve aynı taktikle hücum ettikleri, memleketin siyasi ve iktisadi havasını bozmaya çalıştıkları görülmektedir".

Bu tehditler (TİP'i bir tarafa bırakıyorum, çünkü ona karşı tehditlerle yetinilmiyor, Meclis içinde ve Meclis dışında baskı ve zorbalık metotlarının her çeşidi kullanılıyor) CHP'ye yalnız Odalar Birliğinden gelmiyor; en sorumlu devlet ve hükümet adamlarının Meclis kürsüsünden bile bu tehditleri savurduğu görülüyor.

Anti-komünizm Türkiyede bir devlet politikası haline geldikten sonra komünizme ve komünistlere uluorta saldırı ve provokasyon örneklerini en sorumlu devlet ve hükümet adamları verdiler.

1955 Eylülü başlarında Ankara hükümeti, Kıbrıs politikasıyla ilgili olarak, İstanbul'da (ve diğer bazı şehirlerde) Türkiyeli Rumlara karşı bir pogrom tertibine

karar verirken, bunun memlekette ve milletlerarası alanda uyandıracağı olumsuz tepkiyi önceden düşünmüş, işe öyle girişmişti. Bu kirli iş komünistlerin üstüne atılacak, polisçe tanınmış ve şüpheli bütün komünistler yakalanıp hapse atılacak, gerici basın harekete getirilecek, bir taşla iki kuş vurulacaktı. Rayştag yangını olayı, gerici iktidara ibret olacak yerde, örnek oluyordu.

Pogrom başlamıştı. Başbakan Menderes bunun komünistlerin işi olduğunu ilan ediyordu. Polis ve jandarma birlikleri, ellerinde çoktan hazırlanmış isim listeleriyle komünist avına çıkmışlardı. İşçi mahalleleri, polisçe tanınmış komünistlerin evleri basılıyordu. Olayın suçlusu olarak aranan ve evleri basılanlar arasında çoktan ölmüş veya İstanbul'dan başka yerlere göç etmiş olanlardı.

Anti-komünizm kampanyalarında bu çeşit provokasyon örnekleri Türkiye'de az değildir.

Büyük toprak sahipleri memleketimizde anti-komünizm faaliyetinde önemli rol oynamaktadırlar. "Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu" başlıca anti-komünizm yuvalarından biridir. Bu Federasyonun başkanı 100 bin dönüme yakın toprağa sahip, Amerika'da eğitim görmüş büyük bir toprak ağasıdır ve en aktif komünizm düşmanlarından biridir. CIA'nın ve büyük Amerikan tekellerinin finanse ettiği milletlerarası anti-komünizm kuruluşlarıyla sıkı ilişkisi olduğunu gizlememektedir. Yayınladığı anti-komünist broşürler Türk ordusu içinde parasız dağıtılmaktadır.

Ordu Genel Kurmay Başkanlığının son zamanlarda ordu içindeki antikomünizm ve anti-sovyetizm propagandalarını açığa vurmak lüzumunu duyduğu ve Genel Kurmay Başkanının imzasıyla, komünizme, Sovyetler Birliğine ve diğer sosyalist ülkelere karşı en iğrenç, en bayağı yalan ve iftiralarla dolu açık emirnameler göndermeye başladığı görülüyor. Basına da verilen bu uzun emirnamelerin ordu birliklerinde erlere ders olarak ve sistemli bir şekilde öğretilmesi isteniyor. Politika ile uğraşması yasak bir ordunun genel kurmay başkanlığının, emperyalist politikacıların ve yerli ajanlarının hizmetinde olduğunu açığa vurması ve bunu Türkiye ile Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist devletler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin gelişme yoluna girdiği bir sırada yapması garip görülebilir. Ama şu var ki, son yıllarda memlekette ilerici güçlerin emperyalizmle, gericilikle ve anti-komünizmle mücadelesi sertleşmişti ve karşı-devrimci, gerici kuvvetlere cesaret verilmesi, ordunun onlarla beraber olduğunun açıklanması gerekiyordu. Bunu saldırgan NATO ve Amerikan emperyalist çevreleri Türk ordusu Genel Kurmaylığından isteyebilirdi. Bu isteğin yerine getirilmesi, memleketin milli menfaatlerine ve kanunlarına aykırı da olsa, NATO'ya, Amerika'ya ve onların saldırganlık politikasına bağlılığın doğurduğu bir zorunluktu.

III

Sömürülen sınıfların, emekçi halkın menfaatlerini savunan Marksçı Leninci partilerin kanun dışı sayıldığı, komünistlere karşı baskı ve terörün hüküm sürdüğü, işçi hareketinde yabancı sınıf ajanlarının, provokatörlerin, likidatörlerin aktif rol oynadığı ülkelerde anti-komünizmle mücadele, şüphesiz ki, kolay değildir. Fakat işçi sınıfının ideolojisini besleyen ortamın meydana geldiği her yerde anti-komünizmle mücadele imkânları bu veya şu ölçüde vardır. Komünistliği yasaklayan kanunlar anti-komünizmle mücadeleyi sınırlandırabilir, ama önleyemez. İşçi sınıfı, kendi ekonomik ve politik haklarını savunduğu, sınıf çıkarları uğrunda mücadele ettiği her yerde antikomünizmle de mücadele halinde demektir. Bunun içindir ki, gerici Türk burjuvazisi ve anti-komünizm çığırtkanları, her toplu ve teşkilatlı işçi çıkışında bir komünist parmağı arar, işçi sınıfının haklarını savunan, mücadelesini destekleyen veya haklı gören herkese komünist yaftası takar, hatta işçi gösteri ve mitinglerinde bazı işçileri anti-komünist şiarları bir korkuluk gibi taşımaya zorlar.

Türkiye Komünist Partisi kapatılmış, faaliyeti yasak edilmiştir. Ama iş bu kadarla kalmamıştır. Bugün Türkiye'de işçi sınıfının ideolojisine, Marksizme-Leninizme sempati göstermek, sosyalist ülkelerin rejimini övmek yasaktır, komünizme karşı uydurulan yalanların yalan olduğunu ispata girişmek suçtur.

Kanun yasakları Türkiye'de işçi sınıfının ve onun komünist partisinin anti-komünizme karşı teşkilatlı mücadelesini sınırlandırmıştır, fakat durduramamıştır. Tersine, anti-komünizm kampanyaları arttıkça bu mücadele gelişmiş, genişlemiştir.

Milli bağımsızlığımızın ezeli düşmanı olan emperyalizm, özellikle Amerikan emperyalizmi memleketimizi eşit haklara dayanmayan şartlar altında kendine bağlı tutmak, halkımızın devrimci, ilerici hareketlerini engellemek, ezmek için her çareye başvuruyor. Anti-komünizm onun başlıca silahlarından biridir. Bu silah bugün sadece komünizmin teori ve pratiğine sadece işçi sınıfına, emekçi halka yönetilmiş değildir; menfaatleri büyük tekel burjuvazisinin, emperyalizmin ve onun yerli ajanlarının çıkarlarıyla bağdaşmayan bütün sınıf ve tabakalara karşı çevrilmiştir.

Anti-komünizmin dünyada ve Türkiye'de doğurduğu sonuçlar, gerçek amacını, kimlere hizmet ettiğini ortaya koydu, memleketimizin yurtsever güçlerini uyardı, birbirine yaklaştırdı. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler, barış içinde yanyana yaşama ve halklar arasında dostluk politikasına bağlılıklarını pratik davranışları ile gösterirlerken, Amerikan emperyalizmi, anti-komünizm bayrağı altında, bütün ülkelerde gerici kuvvetleri kışkırtma, destekleme politikasında ayak diriyor, milli bağımsızlıkları için savaşan halklara karşı, özellikle Vietnam halkına karşı, dünya barışını tehdit eder bir hal alan cinayetlerine devam ediyor. Emperyalizmin memleketimizdeki ajanları, bu gerçeklerin kamuoyunda

gittikçe artan etkilerini ortadan kaldırmak için anti-komünizm çalışmalarına daha da hız verdiler. Gerici burjuvazi, bütün demokratik ve anti-emperyalist hareketleri komünizmi yasaklayan kanunların tehdidi altına alarak, ezmek çabasındadır. Sağa-sola bol bol yapıştırılan komünist yaftaları, işçi sınıfının, emperyalizme. Gericiliğe, anti-komünizm kampanyalarına, antidemokratik kanunlara karşı, demokrasi ve barış uğrunda mücadelede yeni müttefikler kazanmasını önleyememektedirler.

Komünizm düşmanlarının silahı geri tepmeye, daha çok kendilerine karşı işlemeye başladı. Açıktan açığa halkın demokratik haklarına, özgürlüğüne, her türlü ilerici, anti-emperyalist hareketlere karşı yöneltilen anti-komünizm kampanyaları, işçi sınıfının, yurtsever aydınların, gençliğin ortak ve güçlü yığın gösterileri ile, protestolarıyla karşılaşıyor ve gittikçe daha geniş yığınları sarıyor.

TKP, emperyalizme karşı mücadelede çeşitli, ayrı ayrı kuvvetlerin, er geç tek bir sel yatağında, tek bir hedefte birleşecekleri inancını, Leninin dâhice öngörüsünü daima kılavuz edindi, memleketimizde gerçekleşmesinin büsbütün imkânsız gibi göründüğü anlarda bile bu görüşe bağlı kaldı; emperyalizme, gericiliğe karşı mücadelede halkımızın bütün ilerici güçlerinin birleşmesi uğrunda mücadeleden geri durmadı. Partimizin bu görüşü; bugün gerçekleşme yoluna girmiş, anti-komünizme karşı mücadelede de etkisini göstermeğe başlamıştır.

Bununla beraber, anti-komünizm politikasının memleketimizdeki etkilerini hiç de küçümseyemeyiz, küçümsememeliyiz. Her araca başvurularak yapılan anti-komünizm propagandalarının etkileri memleketin her tarafında, halkımızın bütün sınıf ve tabakalarında, bu arada işçi sınıfının önemli bir kısmı üzerinde görülüyor. Komünizm hakkında uydurulan türlü yalanlarla, yığınların kara cahilliği, koyu taassubu kolayca sömürülüyor. Amerikan tekellerinin ve yerli gerici çevrelerin bol bol beslediği profesyonel anti-komünistler, işçi sınıfına yabancı sendika liderleri sınıf bilinci uyanmamış işçiler arasında önemli rol oynamaktadırlar. Partimizin illegal çalışmak zorunda bırakılması düşmanın cepheden saldırılarını cepheden karşılamak ve cepheden karşı saldırıya geçmek imkânlarını daraltıyor.

Sosyalizmin yeryüzünde elde ettiği büyük başarılar anti-komünizme karşı ideolojik ve politik mücadelede başlıca kuvvet kaynağımız, en kuvvetli desteğimizdir. Fakat sosyalist ülkelerdeki başarıların, kapitalizmin ve emperyalist tekellerin hüküm sürdüğü yerlerde anti-komünizmi otomatik olarak iflasa götüreceği düşüncesinde değiliz. Tersine, sosyalist ülkelerin sosyalizm ve komünizm yolunda elde ettikleri başarılar arttıkça, kapitalist ülkelerde işçi sınıfının mücadelesi sertleştikçe, milli kurtuluş hareketleri geliştikçe emperyalizmin anti-komünizm isterisi kabarıyor, saldırganlığı artıyor.

Türkiye Komünist Partisi; anti-komünizmin başlıca politik ve pratik hedeflerinden biri olarak, bütün tarihi boyunca eşit olmayan şartlar altında savaştı. Bu-

gün memleketimizde anti-komünizmin, bütün demokratik, ilerici kuvvetlere yönelerek genişlediği bir sırada mücadele daha da bileşik bir hal almıştır. Partimizin önünde, bir yandan ideolojik mücadeleyi hızlandırmak, öbür yandan anti-komünizmin bugünkü gerçek amaçlarını açığa vurmakta devam etmek, anti-emperyalizmin anti-komünizmle birleştirilemeyeceği, baş başa yürütülemeyeceği gerçeğini olaylarla, örneklerle göstermek, anti-komünizmle mücadeleyi, anti-emperyalizmle mücadelenin ayrılmaz bir halkası olarak, bütün ilerici kuvvetlere, geniş yığınlara mal etmek ve bu mücadelede birliği genişletmek ödevi duruyor.

Anti-komünizmin en kuvvetli panzehiri komünistlerin ne istediklerini, ne yaptıklarını halka duyurmaktır. Elimizde Marksın, Engelsin, Leninin yenilmez silahı var. Bu silahla savaşıyor ve onun son darbesine inanıyoruz.

Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Danışma Toplantısında Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Y. Demir yoldaşın Konuşması[112]

Değerli yoldaşlar,

Danışma toplantımıza katılan kardeş partilerin temsilcilerini bütün Türk komünistleri adına yürekten selâmlarız.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Brejnev yoldaşın toplantımızdaki konuşmasını büyük bir ilgiyle dinledik. Bu konuşmada, Danışma Toplantısını gerekli kılan milletlerarası olayların Marksçı-Leninci tahlil ve izahı yapılmakta, anti-emperyalist mücadelede birliğimizin kuvvetlendirilmesi yolları aydınlatılmaktadır. Hareketimiz için ayrı bir önem taşıyan bu konuşmanın muhtevası görüşlerimize tamamiyle uygundur.

1957—1960 Danışma Toplantılarından sonra dünyamızda geçen olaylar Moskova Deklârasyon ve Bildirisi hükümlerinin doğruluğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Partimiz, Deklârasyon ve Bildirinin ana prensiplerini kılavuz edinmekte devam edecektir.

Emperyalizm var oldukça bir dünya harbi tehlikesinin ortadan kalkmayacağını, fakat yaşadığımız çağda emperyalistlerin bir dünya harbi çıkarma çabalarının kırılabileceğini, böyle bir harbin önlenebileceğini geçen dönem olayları su götürmez bir açıklıkla göstermiştir. Geçen bu dönemde emperyalistlerin birkaç defa dünyayı genel bir harp uçurumuna doğru sürükledikleri, ama uçurumun kenarında durmak zorunda kaldıkları görüldü.

Emperyalizm, tarihin belirlediği alın yazısını değiştirme, varlığını sürdürme çabasındadır; karşısındaki kuvvetlerin hızla gelişmesi onu daha da saldırganlaştı-

---

[112] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1969, sayı: 7, sayfa: 543-549

rıyor. Onun bir dünya harbini göze almasını engelliyen de karşısındaki güçlerin büyümesidir; dünya sosyalist sisteminin, özellikle Sovyetler Birliği'nin hızla artan ekonomik, politik, askeri gücüdür; milletlerarası işçi sınıfının genişleyen mücadelesidir; milli kurtuluş hareketlerinin gelişmesidir ve nihayet, sosyalist devletlerin şaşmadan izledikleri barış içinde yanyana yaşama politikasına sıkıca bağlılıklarıdır.

Fakat bir dünya harbini göze alamayan emperyalistler, yer yer tutuşturdukları harp ocaklarıyla, agresif politikalarıyla, silâhlanma yarışlarıyla, sistemli harp hazırlıklarıyla dünya barışını tehdit etmeye devam ediyorlar. Emperyalizm, karşısında duran kuvvetler arasındaki birliğin en yenilmez düşmanı olduğunu biliyor. Bu birliği zayıflatmak için her yola başvuruyor; milletlerarası devrim hareketinin ayrı ayrı müfrezeleri arasındaki anlaşmazlıktan faydalanmaya, onu derinleştirmeye çalışıyor.

Emperyalistler, anti-sovyetizmi, anti-komünizmi durmadan körükleyerek, Türkiye'yi ve Türk halkını büyük komşumuz Sovyetler Birliği'nden ve diğer sosyalist ülkelerden izole etmek, onlara karşı kullanmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Ama olaylar onların foyalarını meydana çıkarmıştır. Amerikan emperyalistlerinin Vietnam'da açtıkları barbarca harp, onların içyüzlerini açığa vurmuştur; memleketimizdeki harpçi ve soyguncu niyetlerini ortaya koymuştur. Bütün bunlar ve özellikle Sovyetler Birliği'nin, öteki sosyalist ülkelerin, milli kurtuluşları uğrunda savaşan halkların yardımına koşması ve hele Vietnam halkının kahramanca mücadelesinde ona en büyük destek olması Türk yurtseverlerini uyarmış, emperyalizme ve özellikle Amerikan emperyalizmine karşı harekete getirmiştir.

Komşularımız Arap halklarına saldıran İsrail hükümetinin arkasında emperyalistlerin ve başlıca olarak Amerikan emperyalistlerinin bulunduğunu, bugün Yakın Doğuda tüten harp ocağını onların körüklediğini halkımız görüyor; topraklarını ve milli bağımsızlıklarını savunan Arap halklarına yine Sovyetler Birliği'nin ve öteki sosyalist ülkelerin destek olduğunu biliyor. Emperyalistlerin, NATO'nun, Amerikan VI. Filosunun Akdeniz'deki saldırganlık plânlarını Türk halkından gizlemek artık mümkün değildir.

Bugünkü Türkiye, emperyalist politikanın hem kurbanı, hem âleti haline getirilmiş ülkelerden biridir. Türk halkının, bu durumdan kurtulmak için emperyalizme ve yerli ortaklarına karşı açtığı savaş, özellikle son on yıldan beri, artan bir hızla gelişmektedir. Bu gelişmeye dünya olaylarının da büyük etkisi vardır.

Türkiye'nin saldırgan emperyalist çevrelerle, Birleşik Amerika'yla yirmi küsur yıllık işbirliği ve NATO üyeliği memleketin ekonomik ve politik hayatını altüst etmiş, bir avuç büyük kapitalist ve büyük toprak sahibi dışında, halkın bütün sınıf ve tabakaları üzerinde olumsuz derin izler bırakmıştır. Memleketteki sürekli ekonomik, politik ve sosyal bunalımların başlıca nedeni budur; halkımıza

asıl ümit ettiği şeyleri vermeyen 1960 hükümet devirmesi bu bunalımların sonucudur.

Memleketimiz, emperyalistlerle yapılan türlü anlaşmalar ve yardımlarla sömürülmekte, yoksullaşmakta, ekonomik ve politik bağımsızlığını koruma imkânlarını kaybetmektedir. Yabancı tekeller milli ekonominin kilit noktalarını tutmuşlar veya kontrolları altına almışlardır. Milli sanayiin gelişme imkânları daralmıştır. Yerli sanayi ve tarım ürünleri yabancı rekabeti karşısında himayesiz kalmıştır. Milli gelir kaynaklarını biteviye artan askeri masraflar yutuyor. Durmadan yükselen devlet borçlarının, özellikle dış borçların ağırlığı bugünkü kuşakların taşıyamayacağı, gelecek kuşakların da taşımak zorunda kalacağı ölçüyü çoktan buldu. Vergiler halkın ödeme yeteneğini aşan bir seviyeye yükseldi. Sefalet alabildiğine arttı. Yoksullaşan şehir ve köy emekçileri yerlerini yurtlarını bırakarak yabancı ellere göç etmeye başladılar. Memlekette işsizlik bir felâket halini aldı. Sadece Batı Avrupa'da iş bulmak için İş ve İşçi Bulma Kurumlarına başvuran ve sıra bekleyenlerin sayısı şimdiden 750 bin kişiye ulaşmıştır.

Silâhlanma ve harp hazırlığı politikasının yurdumuzu sürüklediği bu felâketli durumun asıl ağırlığını emekçi yığınlar, özellikle işçi sınıfı taşıyor. Hayat pahalılığı baş döndürücü bir hızla artmıştır ve artmakta devam ediyor, işçilerin reel ücretleri aralıksız azalıyor. Bu durum işçi sınıfının bilinci üzerinde etkisini göstermekte gecikmedi. 1960 hükümet devirmesiyle halkın elde ettiği bazı demokratik haklar bu etkinin yüze çıkmasını çabuklaştırdı. İşçi sınıfı teşkilâtlanmaya başladı, ekonomik ve politik haklarını almak için açık ve aktif mücadeleye geçti. Genişleyen ve sertleşen işçi çıkışları, evvelce işçi sınıfının varlığını bile tanımayan burjuvaziyi işçiye, kısıtlı da olsa, grev ve toplu sözleşme hakkı tanımaya zorladı. Legal bir işçi partisi kuruldu. Bu parti, gerici çevrelerin her türlü baskı ve provokasyonlarına rağmen, 1965 seçimlerinde parlamentoya 15 milletvekiliyle girdi, işçi sınıfı memleketin sosyal ve politik hayatında önemli bir rol oynamaya başladı.

İşçi sınıfının mücadelesi memleketimizde sert bir nitelik almıştır:

1. Grevler, özellikle emperyalist tekellere, onlarla işbirliği kuran yerli işletmelere, NATO ve Amerikan askeri üs ve tesislerine karşı yöneltilmiştir. NATO işyerlerinde çalışan Türk işçilerinin son grevleri, Amerikan ve Türk polislerinin kanlı baskılarına rağmen, 47 gün sürdü ve bundan birkaç gün önce işçilerin zaferiyle sona erdi.

2. Emperyalizme ve gericiliğe karşı yapılan işçi gösteri ve mitingleri, çoğu zaman, gençlik ve öğrenci örgütleriyle birlikte tertiplenmekte, diğer ilerici sosyal kuruluşlar ve halk tarafından desteklenmektedir.

3. Hemen hemen bütün grevlerde, gösteri ve mitinglerde işçiler, tabii müttefikleri olan köylülerin dâvalarını da benimseyerek savunmaktadırlar. Bu gösteri ve mitinglerde taşınan pankartlarda sık sık: "Köylüye toprak!", "Fabrikalar işçile-

re!", "Yaşasın bağımsız Türkiye!", "Kahrolsun emperyalist Amerika!", "İşçi-köylü-gençlik elele!" şiarları görülmektedir.

İşçi hareketinin gelişmesini önlemek için burjuvazi, Amerikan tekellerinin yardımıyla, en ince metotlarını kullanıyor, işçi sınıfına ve onun ideolojisine yabancı unsurları ileri sürüyor, Amerika'da, Türkiye'de bunları özel kurslarda yetiştiriyor. Bu unsurlar, daha çok, proleterleşerek işçi sınıfı saflarını dolduran, sınıf bilinci gelişmemiş yığınlar arasında kendilerine elverişli ortam buluyorlar.

Ayrıca, vaktiyle işçi hareketine sokulmak imkânını bulmuş, fakat foyaları açığa vurularak, sosyal ve politik işçi kuruluşlarından kovulmuş veya bu kuruluşlara hiçbir zaman yanaştırılmamış polis ajanları, provokatörler, likidatörler, dünya komünist hareketindeki anlaşmazlıklar fırsat bilinerek yeniden sahneye çıkarılmışlardır. Türk polisinin öteden beri kullandığı parolayı bayrak edinerek, Komünist Partisinin illegal çalışmasını "memlekete hıyanet" olarak ilân eden bu unsurlar bugün faaliyetlerini artırmışlardır. Bunlar yıkıcı ve baltalayıcı hareketlerini yalnız Komünist Partisine değil, emperyalizme karşı mücadelede öncü rol oynayan diğer sosyal ve politik kuruluşlara karşı ve özellikle legal İşçi Partisine karşı yöneltmişlerdir. Buna rağmen işçi hareketinin gelişmesine, devrimci sendikaların kuvvetlenmesine engel olamıyorlar.

Son yıllarda sınıf mücadelesi köylerde de gelişmeye, yığınsal bir şekil almaya başlamıştır. Ayrı ayrı köylerdeki topraksız ve fakir köylüler bir araya gelerek, toprak reformu isteğiyle büyük şehirlere doğru gösteri yürüyüşleri tertip ediyorlar. Bazı yerlerde köylüler büyük toprak ağalarının topraklarını zaptediyor, bu toprakları birlikte işlemeye başlıyorlar. Bu yüzden Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde büyük toprak ağalarının adamlarıyla ve silâhlı hükümet kuvvetleriyle köylüler arasında sık sık çarpışmalar oluyor.

İşçi sınıfının savaşı, şehir ve köy emekçilerini, küçük burjuvaziyi ve orta tabakaları, ilerici aydınları, yurtsever gençliği emperyalizme, onun yerli ajanlarına, memleketteki yabancı üslere, saldırgan NATO paktına karşı, yurdun bağımsızlığı uğrunda mücadeleye kaldırdı. Onların örgütlenmesinde, emperyalizmle, gericilikle mücadelesinde öncü bir rol oynamaya başladı, işçi hareketindeki gelişme, özellikle gençlik hareketine büyük bir hız verdi, öğrenci gençliğin politik aktivitesini artırdı. Asıl önemlisi, memleketin bağımsızlığı, demokrasi, sosyal ilerleme uğrunda ve emperyalizme karşı mücadelenin ön saflarında yürüyen üniversite gençliği bu mücadelede gerçek zaferin ancak işçi hareketiyle sıkı birlik ve bağlılık halinde elde edilebileceğini kavramış, bunu fiili hareketleriyle göstermeye başlamıştır. Öğrenci gençlik, bugünkü bozuk ve geri eğitim sistemine, Amerikan ve Batı Alman emperyalistlerinin sömürgeci amaçlarını besleyen sisteme karşı da amansızca savaşıyor. Şu günlerde, eğitim reformu isteyerek, memleketteki bütün yüksek okulları, üniversiteleri işgal eden öğrencilerle polis ve jandarma birlikleri arasında kanlı çarpışmalar olmaktadır.

Bugünkü Türkiye'nin reel şartları proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadeleye ayrı bir nitelik veriyor. Bu niteliği belirleyen, bir taraftan, milli burjuvazinin bir kısmının, belirli bir ölçüde de olsa, halkın anti-emperyalist mücadelesine katılması, diğer taraftan, burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki mücadelenin keskinleşmesidir. Emperyalist tekellerle işbirliği kuran, onların memlekette yayılmasına kılavuzluk eden, Türkiye'yi emperyalist devletlerin saldırgan politikalarının âleti haline getiren büyük burjuvaziyle, menfaatleri emperyalist tekellerin çıkarlarına uymayan küçük ve orta burjuvazi arasındaki çelişkiler bu mücadeleyi gittikçe daha da sertleştirmektedir. Bu durum, emperyalist tekellere ve onların yerli ortaklarına karşı mücadelede proletaryayla milli burjuvazinin ilerici kolunu birbirine yaklaştırıyor ve onları belli amaçlarda iş birliğine çağırıyor. Bu çağrı, Türkiye Komünist Partisi'nin "Emperyalizme ve Gericiliğe karşı Milli Demokratik Cephe" şiarında ifadesini bulmaktadır. Bu şiarın gerçekleşmesi yolunda ilk adımlar atılmaya başlamıştır. Geçen yıl, 350 bin kişiyi temsil eden birçok sendikaların ve çeşitli sosyal kuruluşların katılmasıyla emperyalizme karşı bir mücadele birliği kuruldu. Bu birliğin amacı, tam bağımsız ve demokratik bir Türkiye uğrunda, yabancı tekellere ve onlarla işbirliği eden büyük kapitalistlere, büyük toprak sahiplerine ve gericiliğe karşı mücadeledir.

Memleketimizde anti-emperyalist hareket gittikçe sertleşmektedir. Geçen Şubat ayında Amerikan VI. Filosunun İstanbul limanına gelişi Amerikan emperyalizmine karşı halkımızda biriken kin ve nefretin taşmasına vesile oldu. Birleşik Amerikanın memleketimize dikte ettiği türlü anlaşmaların, askeri paktların acı sonuçlarını kendi öz hayatında deneyen Türk halkı, bir felâket sembolü olarak gördüğü bu filonun yeniden İstanbul'a gelişi karşısında ayaklandı. Memleketin bütün büyük şehirleri muazzam yığın gösterilerine sahne oldu. Günlerce devam eden bu protesto gösterilerinde işçiler ve gençlerle gerici faşist komandolar ve polis birlikleri arasında kanlı çarpışmalar oldu. Son günlerde Ankara'da Amerika'ya karşı yine yığın gösterileri var. Göstericilerle polisler arasında şiddetli çarpışmalar oluyor.

Amerika'ya, NATO'ya bağlı çevreler, memlekette, özellikle Amerika'ya karşı yöneltilen anti-emperyalist hareketi sindirmek için aşırı milliyetçi, en gerici unsurları seferber ediyor, özel kamplarda faşist tipi baskı müfrezeleri, komando birlikleri yetiştiriyor, bunları işçi ve gençlik kuruluşlarına saldırtıyorlar. Fakat hiçbir tedbir, işçi sınıfını, ilerici gençliği ve diğer barışçı güçleri halkımızın haklı dâvası uğrunda savaştan alıkoymadı. Amerika'ya, NATO'ya bağlılığın Türkiye'deki yabancı üslerin, atom başlıklı yığınakların yurdumuz için taşıdığı büyük tehlikeyi halkımızın uyanık güçlerinden gizlemek artık imkânsızdır. Emperyalist devletlerin memleketimizin milli bağımsızlığı üzerindeki yıkıcı etkisiyle büyük burjuvazi ve büyük toprak sahipleri arasındaki bağ artık meydandadır.

CIA'nin inisiyatifi, yabancı tekellerin, yerli büyük kapitalistlerin ve toprak ağalarının açık yardımlarıyla memleketimizin hemen her yerinde "Komünizmle

Mücadele Dernekleri" kurulmuştur. Bütün anti-emperyalist, ilerici, barışçı çıkışlar, gericiler tarafından, komünistlikle nitelenmek suretiyle, anti-komünizmin faaliyet alanı bir hayli genişletilmiştir. Faşist komandolar faaliyete geçirilmiş, anti-komünizm, saldırgan, kırıcı ve kaba bir nitelik almıştır.

Fakat Türkiye'nin bağımsızlığına kasteden emperyalistlerin ve yerli ortaklarının "Sovyet tehlikesi", "komünizm tehlikesi" uydurmasıyla maskelendiklerini uyanık yığınlar artık biliyorlar.

Yoldaşlar! Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist devletlerin ısrarla izledikleri barış içinde yanyana yaşama prensibinin, barış politikasının devrimci niteliğini kavramayanlar için, Türkiye'deki bu gelişmelerin etraflıca öğrenilmesinde fayda vardır sanırız. Bu politika, saldırgan emperyalist çevrelerin, onların Türkiye'deki yardakçılarının propaganda silâhlarını körletmiş, bu silâhların etki alanını bir hayli daraltmıştır. Bu politikanın, gerçekleri görmekte halkımıza çok yardım ettiği, işçi hareketinin gelişmesini, anti-emperyalist, demokratik hareketlerin genişlemesini, aktifleşmesini kolaylaştırdığı bir gerçektir.

Türk komünistleri, halkımızın emperyalizme ve gericiliğe karşı açtığı savaşta zaferin ilk şartı, başta işçi sınıfı olmak üzere, bütün anti-emperyalist kuvvetlerin birliği olduğunu biliyor ve tarihî ödevlerini, illegal çalışma şartlarının verdiği imkân nispetinde yerine getirmeye çalışıyorlar.

Yoldaşlar! Bundan aşağı yukarı beş yıl önce yeni bir Danışma Toplantısı teklifini ısrarla savunmamızın ve onun hazırlık çalışmalarına aktif olarak katılmamızın başlıca sebeplerinden biri, memleketimizdeki yeni gelişmelerin dünya olaylarıyla sıkıca bağlı olması, yeni bir genel mücadele programına, bir mücadele kılavuzuna şiddetle ihtiyaç duymamızdır. Milletlerarası anti-emperyalist mücadelenin tecrübeleri genelleştirilerek, yeni sosyal ve politik belirtiler Marksizmin-Leninizmin prizmasından geçirilerek meydana getirilen Danışma Toplantısının Ana Belgesi böyle bir kılavuzdur ve bizim için müstesna bir önem taşımaktadır. Bütün bölümleri organik olarak birbirine bağlı bulunan bu Belgeyi tümüyle tasvip ediyoruz ve imzalamaya hazırız.

Dünya proletaryasının önder ve öğretmeni büyük Leninin 100. doğum yılı yaklaşıyor. Onun büyük idealine, prensiplerine bağlı Türkiye Komünist Partisi bu büyük günü kutlamayı şerefli bir ödev biliyor ve diğer kardeş partilerle birlikte buna hazırlanıyor.

Yoldaşlar! Emperyalist çevrelerin, karşılarındaki başlıca kuvveti, sosyalist sistemi zayıf düşürmek için türlü baltalama metotlarına başvurdukları, milletlerarası işçi hareketini ezmeye çalıştıkları, halkların bağımsızlıklarına karşı faaliyetlerini arttırdıkları, silâhlanma yarışına hız verdikleri bir sırada Mao ve kliği, aynı amaçları benimsercesine, sosyalist sistemi, komünist hareketinde birliği, milli kurtuluş hareketlerini parçalama çabalarını arttırdılar, Lenin'in partisine, onun prensiplerine bağlı kardeş partilere ve dünya komünist hareketine karşı yalan ve iftira

kampanyalarını hızlandırdılar, üstelik Sovyetler Birliği'nin, yeryüzünde ilk sosyalist ülkenin topraklarına saldırdılar. Emperyalizme hizmetin bundan daha parlak örnekleri olamaz.

Bugün Çin'in kaderini ellerinde tutanlar Çin Komünist Partisi'ni Marksizm-Leninizm'e, proletarya enternasyonalizmine karşı, askeri bir diktatörlük âleti, işçi sınıfına karşı bir baskı âleti haline getirdiler, izledikleri üstün devlet nasyonalizmi politikasıyla Çin Halk Cumhuriyeti'ni hegemonya hırsıyla idare edilen bir ülkeye çevirdiler; Çin'de sosyalizmi kuruluşunu, Çin halkının, uğrunda yıllarca savaştığı dâvayı bir tarafa bıraktılar, harpçi Alman nazilerinin "tereyağı yerine top" parolasını "her suretle harbe ve açlığa hazır ol!" şekline çevirerek benimsediler.

Maoizm anti-sovyetizmle, komünist hareketinde fraksiyonculukla ve harp kışkırtıcılığıyla eş anlamdadır.

Fakat biz, Maocuların bütün provokasyonlarına rağmen, büyük Çin halkının sağduyusuna güveniyoruz. Çin komünistlerinin, er veya geç, Marks'ın, Lenin'in gösterdiği doğru yola dönmek imkânını bulacaklarına ve dünya komünist hareketinde lâyık oldukları yeri alacaklarına inanıyoruz.

Yaşasın dünya komünist hareketinin birliği!

14. VI. 1969

Lenin ve Türkiye'de devrim hareketinin bazı problemleri[113]

Dünya tarihi boyunca hiçbir sosyal öğreti insanların gönüllerini, dimağlarını Marksizm-Leninizm kadar kuvvetle kavramamış, hiçbir öğreti yeryüzüne bu kadar hızla yayılmamış, halkların hayatında bu kadar derin değişiklikler yapmamıştır. Çünkü hiçbir öğreti, hiçbir dünya görüşü hayatın gerçeklerini, emekçi insanların, insanların ezici çoğunluğunun emellerini, dileklerini bu kadar açık ve doğru dile getirmemiştir. Marksizmin-Leninizmin gücü buradadır.

V. İ. Lenin, Marksizmin düşmanlarına karşı, bu öğretiyi devrimci özünden ayırmayı, yozlaştırmayı deneyenlere karşı ömrü boyunca savaştı. Yeni tarihî aşamada bilimin yeni başarılarını, sınıf mücadelesinin yeni tecrübelerini genelleştirdi, işçi sınıfının, onun avangardı olan komünist ve işçi partilerinin devrimci teorisi Marksizmi, her yönden, yaratıcı dehâsıyle, bilimsel buluşlariyle ve devrimci pratikle geliştirdi, zenginleştirdi.

---

[113] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1970, sayı: 4-5, sayfa 250-257.

V. İ. Lenin'in Marksist teoriye katkısı büyüktür, o kadar ki, bu katkı onun adını Marks'ın adiyle birleştirmiştir. Bu, tarihî gerçeğin ve Lenin'in hizmetinin en veciz, en özlü ifadesidir.

XIX'uncu yüzyılın sanlarına doğru beliren yeni çağda, emperyalizm ve sosyalist devrimler çağında ortaya çıkan teorik ve pratik soruları Lenin cevaplandırdı, bu yeni çağın belirtilerini çözümlemede Marksist diyalektiği ustaca uygulıyarak, kapitalizmin emperyalizm aşaması öğretisini meydana getirdi, pratikle parlak bir şekilde doğrulanan sosyalist devrim teorisini geliştirdi.

Leninizm, burjuva ideologlarının ve işçi hareketini parçalamayı amaç edinmiş küçük burjuva sosyalistlerinin iddia ettikleri gibi Marksizmden ayrı, ona paralel bir öğreti değildir, Marksizmin kendisidir, çağımızın Marksizmidir.

Lenin'in dünya proletaryasına en büyük hizmetlerinden biri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni, sınıf mücadelesinin yeni şartlarında tarihî ödevlerini gereği gibi yerine getirebilecek yeni tip partiyi kurmasıdır. Bu parti, oportünizmin her çeşidinin üstesinden gelebilecek, sınıf mücadelesinin bütün şekillerini bir amaca yöneltebilecek, devrimci mücadelede sınıf kuvvetleri orantısına, politik kuvvetler yerleşimine uygun doğru bir strateji ve taktik çizerek, proletaryayı sosyalist devrime ulaştırabilecek güçteydi ve bunu ispat etti.

Marksçı-Leninci yeni tip partinin gücü, şüphe yok ki, her şeyden önce, savunmasını ve uğrunda gereği gibi savaşmasını bildiği dâvanın haklı bir dâva olmasındadır. V. İ. Lenin daha Büyük Oktobr devrimi gerçekleşmeden bir süre önce şöyle diyordu:

"*Düşmanlarımız ajitasyon ve propagandanın gelişmesinde mucizeler yarattığımızı söylediler, kabul ettilerse, bunu dış şekliyle almamak, bizde çok ajitatörler bulunduğu, çok kâğıt harcandığı şeklinde anlamamak gerektir; bunu iç şekliyle almak, bu ajitasyonlardaki gerçeğin herkesin beynine işlediği şeklinde anlamak gerekir. Ve bu gerçeğe sırt çevrilemez.*" (Lenin, cilt 40, s. 252).

Bugün burjuvazinin, özellikle tekelci burjuvazinin ekonomik ve politik egemenliğinin, nüfuzunun hüküm sürdüğü ülkelerde, yürürlükteki antidemokratik kanunlara ve cebir araçlarına paralel olarak binbir çeşit anti-komünist propaganda cihazları, yalan ve iftira makinaları işletiliyor. Bunlar, emperyalizmin gerici ve harpçi iç ve dış politikasının emrine verilmişlerdir.

Emperyalizmin ve gericiliğin bu yoğun çabalarının hiçbir sonuç vermediği söylenemez. Fakat hiçbir tedbir, Marksizm-Leninizm öğretisinin yığınlara yayılmasına, geniş emekçi yığınları sarmasına engel olamaktadır.

Anti-komünizm, emperyalizmin manevi çöküntüsünün açık belirtisi, bir can çekişme debelenmesidir. Burjuvazi sosyalizmin önünde durulmaz gücü karşısında ideolojik silâhlarının etkisizliğini görüyor, yalan ve iftira makinalarını işletmekten, anti-komünizm isterisini kızıştırmaktan başka çare bulamıyor. Burjuva ideologları ve yardakçıları bir yandan bilimsel komünizmi tahrif ediyor, bir yan-

dan da bu tahriflere dayanarak hücuma geçiyorlar. Dikkate değer olan şu ki, Lenin'in sosyal düzenleri ayrı ayrı ülkelerin barış içinde yanyana yaşaması prensibini kabule yanaşmıyanlar, burjuva ve proleter ideolojilerinin barış içinde yanyana yaşaması fikrinin en ateşli savunucusu ve propagandacısı kesilmişler, proletarya enternasyonalizmi ile burjuva ve küçük burjuva nasyonalizmini uzlaştırma, devrim savaşçılarının saflarını parçalama gayretine düşmüşlerdir.

Nasyonalizmin böylesi özellikle tehlikelidir, çünkü Marksist terminoloji ile maskelenmiştir. Lenin, Marksist partilerin burjuva ideolojisine karşı mücadeleyi gevşetmelerinin bu ideolojinin etkisini arttırmasına yol açacağını her zaman belirtmiştir. Emperyalizmin ideolojik saldırıya hız verdiği ve küçük burjuva ideolojisinde yardımcı ve destek bulduğu bir sırada, bugün Lenin'in bu uyarısı ayrı bir önem kazanıyor. Komünist ve İşçi Partileri 1969 Moskova Danışma Toplantısı Ana Belgesinde şöyle deniliyor: "*Emperyalizme karşı mücadeleyi başarıyle yürütmek ve dâvalarının zaferini sağlamak için onlar (komünistler) işçi hareketinde geniş halk yığınları arasında ve bu arada gençlik içinde bilimsel sosyalizm fikirlerini propaganda edecekler, onun prensiplerini sebatla savunacaklar, Marksizm-Leninizmin zaferini sağlıyacaklar, konkre şartlara uygun olarak teori ve politikanın sağ ve "sol" oportünist tahriflere karşı, revizyonizme, dogmatizme, "solcu" sekter avantürizme karşı savaşacaklardır.*"

Bu çağrı biz Türk komünistleri için ve yoğun bir anti-komünizm propagandası alanına çevrilmekle kalınmıyarak, sağ oportünist görüşlerin ve solak küçük burjuva fikirlerinin de yerleştirilmesine ve yayılmasına hız verilen memleketimiz için ayrı bir önem taşıyor.

Milli kurtuluş hareketi, çağımızın en önemli, Lenin'in yaratıcı dehasını en çok işleten problemlerden biridir. Lenin, ezilen halkların emperyalizme karşı kurtuluş mücadelelerinin genel stratejisini çizerken bu hareketin milletlerarası işçi sınıfının devrimci hareketiyle birleşmesi, desteklenmesi zorunluluğunu belirtti, gelişmiş ülkeler proletaryasının, kurtuluşları uğrunda savaşan halklara karşı enternasyonal ödevlerini gösterdi; milli kurtuluş hareketinin emperyalizme, kapitalizme karşı genel mücadele sürecinin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkladı.

Oktobr devrimiyle açılan sosyalizm çağı da, yine Oktobr'un büyük bir hamle verdiği milli kurtuluş hareketi de bugün yeni bir tarihi aşamaya girmiştir. Emperyalizmin boyunduruğunu kıran gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin halkları, bekledikleri sosyal ve ekonomik gelişmeyi genel bunalımının üçüncü safhasına giren kapitalizmin sağlıyacak durumda ve niyette olmadığını görmeye, gerçek kurtuluşu sosyalizmde aramaya başlamışlardır. Lenin, ezilen halkların emperyalizme karşı milli kurtuluş mücadelesiyle işçi sınıfının kapitalizme ve emperya-

lizme karşı mücadelesi arasındaki ayrılmaz bağı göstererek şöyle diyordu: "*Dünya devrim hareketinin gelecek kesin savaşlarında, ilk önce milli kurtuluşa yönelen yeryüzü nüfusunun çoğunluğu kapitalizme ve emperyalizme karşı dönecek ve belki de beklediğimizden çok daha büyük rol oynayacaktır*" (Lenin, cilt 44, s. 38).

Çağımızda milli kurtuluş hareketlerinin dünya devrim sürecindeki büyük rolü inkâr edilemez, önemi söz götürmez. Fakat devrim mücadelesinin başlıca ağırlığını dünya proletaryasının yapıtı olan sosyalist sistem taşıyor. Bu sistemin ekonomik, politik başarıları emperyalizmin, kapitalizmin temellerini sarsıyor, askeri avantürler eğilimine gem vuruyor; milli kurtuluş devrimlerinin başarılarında kesin rol oynuyor. Sosyalist sistemin dünya devrim sürecindeki gerçek rolünü inkâr etmek, Marksizmin-Leninizmin somutlaşan hükümlerine sırt çevirmektir.

Milli kurtuluş hareketlerini dünya devrim sürecinin başlıca kuvveti sayan küçük burjuva devrimcileri, bu görüşlerine uygun olarak, nasyonalizmi, çağımızın "yığınları harekete getiren en güçlü etkeni" ve "en büyük gerçeği" ilân etmeye, emperyalistlerin işçi hareketini parçalamak için faydalandıkları silâhı aynı amaçla kullanmaya başladılar.

Proletarya enternasyonalizmi işçi sınıfının hayat ve mücadelesinin doğurduğu bir ilkedir. Bu ilkeyi proletaryanın devrimci teorisinden ayırmak veya burjuva milliyetçiliğiyle uzlaştırmaya kalkışmak, Marksizmi-Leninizmi toptan inkâr etmeye eşittir. "*Proletarya enternasyonalizmi ve burjuva nasyonalizmi*, diyor Lenin, *iki büyük sınıf kampına uygun, birbiriyle uzlaşması imkânsız, birbirine taban tabana zıt iki şiardır, milli meselede birbirine karşı olan iki politikadır, üstelik iki dünya görüşüdür.*" (Cilt 24, s. 123).

Lenin ezilen halkların demokratik bir muhteva taşıyan milliyetçiliğini, burjuva ideolojisinin bir belirtisi de olsa ezenlerin milliyetçiliğinden ayırmayı ve desteklemeyi öğütler. Fakat bu desteklemenin, proletaryanın bilincine burjuva ideolojisinin gölgesini düşürecek bir şekil almamasını da belirtir.

Milli kurtuluş hareketlerinin dünya devrim sürecinde en kesin rol oynadığını iddia eden küçük burjuva nasyonalist teorisinin somut gerçekle bir ilgisi yoktur, üstelik de tehlikelidir. Çünkü milli kurtuluş hareketlerini, bu hareketlerin başlıca dayanağı olan dünya proletaryasından ve dünya sosyalist sisteminden ayırma tehlikesini taşır. Bu teori başka pratik bir sonuç vermez.

Marksizm-Leninizm, milletlerarası işçi sınıfının kendi sömürücülerine karşı mücadelesiyle ezilen halkların milli kurtuluş hareketlerinin birleşmesi, dayanışmesi prensibini savunur. Çünkü bu öğreti, işçi sınıfının sosyalizm için devrimci mücadelesini ezilen halkların milli kurtuluş hareketleriyle sıkıca bağlı, kapitalizmin sosyalizme geçiş sürecinin ayrılmaz bir parçası görür, milli kurtuluş savaşçılarıyle işbirliğini, onlara her surette yardımı, proletaryanın enternasyonal ödevi sayar. "*Sosyalist devrim*, diyor Lenin, *yalnız ve başlıca olarak her memleketteki devrimci proleterlerin kendi burjuvazilerine karşı mücadelesi*

olmıyacaktır, hayır, bu devrim, emperyalizmin ezdiği sömürgelerin ve ülkelerin, bütün bağımlı ülkelerin milletlerarası emperyalizme karşı mücadelesi olacaktır." (Lenin, cilt 39, s. 327).

Lenin'in bu öngörüsü son 50 küsur yılın olayları ve gerçekleriyle doğrulanmıştır. Olgular gösterdi ki, milli kurtuluş hareketlerinin zafer sağlıyabilmesi ve ezilen halkların tam bağımsızlığa kavuşabilmesi için, emperyalist tekellerin ve devletlerin ekonomik ve politik nüfuzunun kökten kırılabilmesi, yeniden başkaldırmalarına yol verilmemesi için, kurtulan halkların, geri kalmış ülkelerin ekonomik, politik ve kültürel alanlarda çağımızın seviyesine ulaşabilmeleri için, bu halkların ve ülkelerin sosyalist ülkelerle, kapitalist ülkeler proletaryasıyle sıkı işbirliği kurması, Leninci prensiplerin sebatla uygulanması gerekir.

Türkiye'nin son elli yıllık tarihsel gelişmesinin somut gerçekleri, Marksizm-Leninizm prensiplerinin sebatla hayata geçirilmesi zorunluğunun en inandırıcı kanıtlarıdır. Birinci Dünya Harbi'nden sonra Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi'nin doğrudan doğruya etkisiyle Türkiye'de başlıyan milli kurtuluş hareketi, yeni kurulan Sovyet devletinin askeri, malî ve politik yardımları sayesinde ve Sovyet Rusya ile sıkı işbirliği halinde zafere ulaştı, memleketin politik bağımsızlığı sağlandı. Kapitalist ülkeler devrimci ve ilerici güçlerinin emperyalizme karşı mücadelede halkımıza gösterdiği destek de az önem taşımıyordu. Yine Sovyetler Birliği'nin geniş ve karşılıksız yardımlarıyle memleketimizin ekonomik bağımsızlığının ilk temeli atılmaya başladı. Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile işbirliğinin gelişmesi, kuvvetlenmesi, devrimin derinleşmesini istiyen halkımıza çok büyük faydalar sağlıyabilirdi. Fakat devrimin kaderini elinde tutan burjuvazi, onu, kendi dar sınıf çıkarlarıyle sınırlamıştı; seçtiği yol köklü sosyal-ekonomik dönüşümlere, memleketin sanayileşmesine imkân vermedi. Sonunda bu yol Türkiye'yi yeniden, memleketin kalkınmasını çıkarlarına aykırı bulan ve bunu engelliyen emperyalist tekellerin ve devletlerin ekonomik, politik ve hattâ askeri nüfuzu altına sürükledi.

Dünya sosyalist sisteminin doğuşu, milli kurtuluş hareketlerini hızlandırdı, genişletti, sosyal muhtevalarını derinleştirdi. Sosyalist sistemin başarıları, özellikle geri kalmış ülkelere büyük kalkınma hızı, halkların sosyalizme gitme gayretlerine büyük bir hamle verdi, geri kalmış ülkelere yardımların artması imkânını yarattı, milli kurtuluş hareketlerinde anti-kapitalist eğilimin kuvvetlenmesine yol açtı.

Küçük burjuva devrimcileri, emperyalist devletlerin etkisi altında bulunan geri kalmış kapitalist ülkelere sosyalist devletlerin yardım yapmasının öz anlamını ve önemini kavrıyamıyorlar. Unutuyorlar ki, emperyalist tekellerin "yardım"ları bu ülkeleri kapitalist sistem içinde tutmak, onlara ekonomik ve politik bağımsızlıklarını koruma ve kuvvetlendirme imkânını vermemek, bu ülkelerde sömürü ve soygunlarını sürdürmek amacına yöneltilmiştir. Buna engel olmak, emperyaliz-

min plânlarını suya düşürmek, bu ülkelerin emekçi yığınlarının, ilerici güçlerinin ödevidir.

Türkiye az gelişmiş Doğu ülkelerinin en gelişmiş olanlarından biridir. Son 60 küsur yıl içinde memlekette, amaçları, muhtevaları, itici güçleri bakımından esasta pek farklı olmayan iki burjuva devrimi (1908 ve 1919-1923 devrimleri) oldu. Bu devrimlerin sosyal-ekonomik sonuçlarında köklü bir ayrılık yoktur. Her ikisi de en önemli devrim ödevlerini yerine getirmediler, halkın muhtaç olduğu demokratik dönüşümlere yanaşmadılar, milli burjuvazinin dar çıkarları çerçevesine sıkıştırıldılar. Bununla birlikte bu iki devrim, özellikle sonuncusu, Türkiye'nin sosyal-ekonomik gelişmesinde önemli bir aşama oldu. Bu devrimlerden sonra Türkiye'de kapitalizm şehirde ve köyde oldukça gelişti, kuvvetlendi.

Fakat burjuvazinin seçtiği gelişme yolu memleketi geri kalmışlıktan, emperyalizme bağlılıktan kurtarmadı. Halkımız bugün burjuvazinin, memleket ekonomisini ileri kapitalist ülkeler ekonomisi seviyesine yükseltme yolundaki vaadinin Türkiye'nin bugünkü şartlarında bir aldatmadan başka bir şey olamıyacağını gittikçe daha iyi anlıyor. Burjuvazinin tuttuğu ve sonuna kadar izlenmesini istediği gelişme yolu, memleketin emperyalist devletlere bağımlılığıyle, ekonominin bugünkü sosyal ve politik yapısıyla ve egemen sınıfların vaatlerini yerine getirmelerine yol vermeyen diğer etkenlerle ister istemez bağlıdır.

Türkiye'nin geri kalmışlığı özellikle şu olgularla kendini gösteriyor: Sanayi üretimi tarım üretiminden aşağıdır, memleketin ihtiyacını karşılamıyor; üretimde makineleşme, enerji donatımı çok zayıftır, bu yüzden de sanayide, özellikle tarımda iş verimliliği düşüktür; köyde kuvvetli derebeylik artıkları kalmıştır, burada natürel ekonomiye de, büyük ağa çiftliklerine de rastlanır, yarıcılık, ortakçılık, tefecilik ortadan kalkmamıştır, bundan ötürü mal üretimi ağır gelişiyor; memleket sanayii ve tarımı, fiyatları emperyalist tekellerin dikte ettiği pazarlara mal sürümüyle çok bağlıdır; memleket yabancı sermaye tarafından insafsızca sömürülmekte, zenginlikleri talan edilmektedir; yaşama seviyesi düşüktür, emekçi yığınlar yoksulluk içindedir.

Bununla birlikte bugünkü Türkiye kapitalist gelişme yolunda oldukça ilerlemiştir. Sermaye birikimi süreci bir hayli hızlanmış, hattâ milli sermaye kapitalizmin en yüksek aşamasına özgü nitelikler almaya başlamıştır. Memlekette yerli tekelci sermaye oluşma ve gelişme yoluna girmiştir. Emperyalist tekellerle sıkı işbirliği halinde bulunan yerli büyük burjuvazi, özellikle onun tekelciliğe yükselen kısmı, devlet araçlarından ve desteğinden geniş ölçüde faydalanarak pozisyonunu kuvvetlendirmekte, memleketin bütün üretim alanlarına ve bu arada tarıma el atmaktadır. Yabancı emperyalist tekellerden destek gören ve yurdun soygununda onlarla işbirliği yapan büyük yerli sermaye, memleketin sürüklendiği çıkmazı daha da daraltmış, kendi çıkarlarına aykırı bulduğu her türlü sosyal ve ekonomik reformlara karşı koyan bir kuvvet haline gelmiştir. Büyük yerli sermaye ve iş ortağı büyük toprak ağalarıyle, memleketin bağımsızlığında ve sosyal iler-

lemesinde menfaati olan halkın diğer bütün sınıf ve tabakaları arasındaki çelişki gittikçe artıyor ve keskinleşiyor.

Kapitalizm Türkiye'de sadece işçi sınıfı için yoksulluk ve ıstırap demek değildir, geniş orta tabakalar için de yıkım ve yarını karanlık bir hayat demektir. Egemen sınıfları temsil eden çeşitli politik grupların temsilcileri, bu felâketli durumdan kurtulmak için ayrı ayrı programlar ileri sürüyorlar. Fakat bunlar arasındaki sosyal, ekonomik ve politik görüş ayrılıkları ne kadar derin görünürse görünsün, çekişmeleri ne kadar sert şekiller alırsa alsın, şimdiki toplum şartları içinde emekçi yığınların, bu arada orta tabakaların, hattâ milli burjuvazinin kaderini değiştirecek güçte değildirler. Bunu ancak tarihin yetenekli ve görevli kıldığı sınıf, işçi sınıfı yapabilir. Bu gerçek memleketimizin yurtsever aydınları, ilerici gençliği tarafından da kavranmaya ve geniş yığınları sarmaya başlamıştır. Sosyalizm fikri, işçi sınıfının tabii müttefikleri arasında yayılıyor.

İşçi hareketinin memleketimizde oldukça eski bir tarihi ve bu tarihin şanlı sayfaları vardır. Türkiye Komünist Partisi'nin, Türkiye işçi hareketinde Lenin'in bayrağını ilk dalgalandırdığı günün 50'inci yılına yaklaşıyoruz.

50 yıldan beri işçi sınıfımız, sayısı, teşkilâtlılığı, sınıf bilinci seviyesi ve savaş tecrübesi bakımından büyük gelişmeler gösterdi. Bugün hâlâ yürürlükte olan anti-demokratik kanunlar, daha çok, işçi hareketine doğru yöneltilmiştir. Türkiye Komünist Partisi 47 yıldır illegal çalışıyor, gizli çalışmak zorunda bırakılmıştır, sendika hareketleri baskı altında tutuluyor; işçi sınıfının çetin savaşlarla elde ettiği grev hakkı çeşitli kayıtlarla daraltılmıştır. Bütün bunlara rağmen memleketimizde işçi hareketinin, özellikle son yıllarda gösterdiği gelişme hızı durdurulamamıştır. Emekle kapital arasındaki çelişkinin artması, sınıf mücadelesinin sertleşmesi bugünkü Türkiye'nin ekonomik ve politik hayatının en karakteristik niteliğidir.

Türkiye'nin aydın geleceğinin anahtarı, devrimci çıkışları ve devrimci potansiyeli bazı küçük burjuva devrimcileri tarafından küçümsenen işçi sınıfının elindedir. Bu sınıfın devrimci mücadelede başarısı ve zaferi, onun bütün orta tabakalarla ve her şeyden önce köylülerle ittifakına bağlıdır. Bu ittifak sağlam bir temele oturtulmadan memleketimiz halkı aydın geleceğe, Türk komünistlerinin ana mücadele amacı olan sosyalizme kavuşamaz.

Türk komünistlerinin ödevi Marksizm-Leninizmi memleketimizin tarihî ve konkre şartlarına göre yaratıcı bir şekilde uygulamaktır. Geri kalmış bir kapitalist Türkiye'nin sosyalist devrimin eşiğine gelebilmesi derin sosyal ve ekonomik dönüşümlerin gerçekleştirilmesini, sosyalizme yol açacak tam bir demokratik devrimi gerektirir.

Çağımızın karakteri, sosyalist sistemin varlığı, kapitalizmin yeteri kadar gelişmediği veya çok zayıf olduğu ülkelerde bile ilerici çevrelerin yönetimi altında anti-emperyalist, demokratik devrimleri başarı ile tamamlamak ve sosyalist doğ-

rultuya yönelmek imkânını yaratıyor. Fakat kapitalist gelişme yolunda oldukça mesafe almış olan Türkiye için durum başkadır. Kapitalist yolda gelişme imkânlarının büsbütün daralmış olması, milli bağımsızlığını büsbütün kaybetme reel tehlikesi, Türkiye'nin yolunu değiştirmesini, kapitalist gelişme yoluna son vermesini zorunlu kılmaktadır.

Memlekette işçi sınıfının sayısı bugün 3,5 milyonun üstündedir. Bunun bir milyondan fazlası sosyal ve politik hakları uğrunda savaşmak için örgütlenmiştir. Türk proletaryası, emperyalizme, yabancı ve yerli sömürücülerine karşı aktif bir savaş yürütüyor.

Türkiye'de anti-emperyalist, demokratik bir devrimde kimin öncü bir rol oynaması gerektiği Marksizm-Leninizm açısından tartışma konusu olamaz. Ve biz bunu tartışmıyoruz. Gittikçe gelişen ve genişliyen demokrasi, barış ve sosyalizm hareketinde proletaryanın öncülüğünü sağlamak için mücadele Türk komünistlerinin ilk ödevidir.

Ancak, işçi sınıfının öncülüğü ile diktatörlüğü sorunları birbirine karıştırılmamalıdır. Milli demokratik devlet, bir sınıfın veya bazı sosyal grupların dar çıkarlarını savunanların diktatörlüğü değildir. Bu devlet, ancak emperyalizme, onun yerli ajanlarına ve gericiliğe karşı halkın, demokratik dönüşümlerde ve sosyalizme yönelmekte menfaatleri birleşen bütün sınıf ve tabakalarının diktatörlüğü olabilir. Ve bizce bu sınıf ve tabakalar arasına milli burjuvazi de girebilir, hiç değilse onun sol kanadı girer.

Memlekette demokratik devrimin zorunluluğuna inanmış ve bunu milli burjuvazinin önderliği altında gerçekleştirmeyi amaç edinmiş gruplar politik sahnede eksik değildir. Türkiye'de bir milli burjuvazinin varlığını kabul etmeyen sözümona solcular, gerçekte bu grupların içindedir veya onlara yanaşma çabasındadırlar. İşçi sınıfını politik bir kuvvet olarak reddetmek ve "milli demokratik devrim"in önderliğini "asker-sivil aydın zümreler"e yaraşır görmek, bu sınıfa "vesayeti" öteden beri "hak" sayan milli burjuvazinin düdüğünü öttürmektir.

Kapitalist üretim biçiminin temsilcisi olan milli burjuvaziden bir kısmının kapitalist gelişme yolunu reddedebileceği düşüncesi yaşadığımız çağda garip sayılmaz. Kaldı ki, bugün bu düşünceyi doğrulayan olaylar az değildir.

Kapitalizm bir toplum sistemi olarak sonuna yaklaşmıştır. Fakat bu sistem pozisyonunu bütün gücüyle korumaya çalışıyor; sosyalist sistemle boy ölçüşmekte, yarışmakta devam ediyor. Sosyalizmin her bakımdan kapitalizme üstünlüğünü yığınlardan gizlemek artık imkânsız olmuştur. Sosyalizmin yararına işliyen ve yığınları biteviye etkileyen başka birçok faktörler de vardır. Kapitalizm gelişmesinin son aşamasında geri kalmış ülkelerin halklarını var gücüyle kölelik boyunduruğu altında tutmaya çalışırken, sosyalist ülkeler bu halkların kurtuluş savaşlarını her suretle destekliyorlar. Emperyalizm, geri kalmış ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini, her yola başvurarak engellerken, milli burjuvazinin bile öz

çıkarlarına karşı dururken, sosyalist devletler bu ülkelerin kalkınmalarına, ekonomik ve politik bağımsızlıklarını kuvvetlendirmelerine yardım ediyorlar. Emperyalizm yeni bir dünya savaşını körüklerken, sosyalist ülkeler dış politikalarını tamamiyle barışın ve halkların güvenliği amacına yöneltmişlerdir. Bu gerçekler, milli burjuvazinin, kendi geri kalmış ülkesini kapitalist yolda geliştirme gayretini kıracak ve onu, geniş halk yığınlarında uyanan anti-kapitalist eğilime çekecek güçtedir. Kaldı ki, kapitalist olmayan yol, sosyalizm kuruluşu için sadece potansiyel bir imkândır; burjuvazinin, bir sınıf olarak ortadan kaldırılmasını gerektiren sosyalist toplumdan henüz uzaktır, milli burjuvazinin çıkarlarına da uygundur. Bu yol, emperyalist tekellere, onların yerli ortakları olan büyük burjuvaziye, büyük toprak ağalarına karşıdır ve onlarla aktif mücadeleyi gerektirir.

Türk burjuvazisinin ezici çoğunluğunu teşkil eden milli burjuvazi, emperyalizme, derebeylik artıklarına yöneltilmiş bir demokratik devrim hareketinde potansiyel bir kuvvettir. Bu kuvveti küçümsemek milli kurtuluş dâvasının, devrim hareketinin yararına olmaz. Milli burjuvazinin bu harekete öncülüğü ayrı bir sorundur. Bugün öyle objektif iç ve dış politika şartları oluşuyor ki, bunlar, aktüel problemlere hem burjuvazinin, hem halkın çıkarlarına uygun çözüm yolu aranmasını zorunlu kılıyor. Yarın, milli devrimin gelişmesi sürecinde bu durumun değişmiyeceğini, milli burjuvazinin çıkarlarıyle halkın çoğunluğunun çıkarlarını çelişki haline getirmiyeceğini kimse garantiliyemez.

Türk halkı, milli kurtuluş devriminde ve daha önce, burjuvazinin önderliğini elinde olmıyarak denedi. Gerçi bugün durum çok değişmiştir; milli burjuvazi belli şartlarda köklü dönüşümlere gidebilir. Fakat halk bu dönüşümlerin milli burjuvazinin öncülüğünde yapılmasını artık istemiyor, onun öncülüğünü bir defa daha denemek niyetinde değildir. Devrimci dönüşümlerin yolları ve metodları sorununu bugün halk kendisi çözebilir.

Fakat memleketin objektif şartları, milli burjuvazinin veya ekonomik ve ideolojik bağlarla ona bağlı, ona yakın, sosyal tabiatları gereği onun gibi kaypak ve değişken olan ara tabaka temsilcilerinin, anti-emperyalist, demokratik bir devrimde öncülüğü ele geçirmesi ihtimalini büsbütün ortadan kaldırmıyor. Bu ihtimalin yakınlık ve uzaklık derecesini ve genellikle milli burjuvazinin anti-emperyalist, demokratik devrimdeki rolünü, işçi sınıfının, memlekette nüfusun mutlak çoğunluğunu teşkil eden orta tabakalarla, özellikle köylülerle ittifakının sağlamlığı derecesi belirliyecektir.

Türkiye'nin bugünkü şartları, işçi sınıfıyle sömürücüleri arasında olduğu gibi, orta tabakalarla, köylülerle büyük toprak ağaları ve büyük burjuvazi arasındaki çelişkileri de derinleştirdi, keskinleştirdi. 1961 Anayasasının vaadettiği toprak reformu toprak ağalarının ve zengin köy burjuvazisinin daha da zenginleştirilmesi amacına yöneltilmiş ve tarımı kalkındırma plânına çevrilmiştir. Bu plânın orta, fakir ve topraksız köylülerin bugünkü perişan durumunu daha da kötüleştirmekten başka bir sonuç vereceği düşünülemez. Büyük burjuvazi ve büyük toprak

ağaları bloku egemenliğinin sosyal ve ekonomik politikası bu blokun çıkarlarına göre ayarlanmıştır.

Değişik nedenlerle ve değişik yollarla zaman zaman değişen hükümetlerin, emekçi yığınlarına, bu arada orta tabakalara karşı politikasında esasta bir değişiklik olmadı. Fakat orta tabakaların egemen çevrelere karşı tutum ve davranışları gittikçe değişiyor, ana kitlelerini teşkil ettikleri burjuva iktidar partilerine karşı güvensizlikleri artıyor, özellikle son zamanlarda bu partiler içinde büsbütün açığa vuran kaynaşmalar, çekişmeler ve gruplaşmalar bu güvensizliğin sonuçları ve belirtileridir.

İşçi hareketindeki büyük gelişme orta tabakaları etkilemekte gecikmedi. Türk köylerinde işçi sınıfının öncülüğü altında toprak reformu isteğiyle yığın yürüyüşleri başladı. Uzun yıllar bekledikleri toprak reformundan ümidi kesen köylüler, yer yer harekete geçerek, büyük toprak ağalarının topraklarını zorla ele geçirmeye ve birlikte işlemeye giriştiler.

Yurdumuzun bağımsızlığına, gelişmesine, güvenliğine kasteden emperyalizme, özellikle Amerikan emperyalizmine ve onun iş ortağı yerli egemen sınıflara karşı, köleleştirici politik, ekonomik ve askeri anlaşmalara karşı işçi sınıfının ve gençliğin hareketi gittikçe genişlemekte ve orta tabakaları sarmaktadır.

Öte yandan, geniş halk yığınlarını içine alan hareket yeni nitelikler kazanmaya başladı. Memleketin bugünkü acıklı durumunun kapitalist gelişme yolunun kaçınılmaz sonucu olduğu gerçeği, ilerici aydınlar, gençlik, yurtsever subaylar tarafından gittikçe daha iyi kavranıyor. Sosyalizm fikri geniş orta tabakalara yayılıyor. Gittikçe daha iyi anlaşılıyor ki, büyük burjuvazinin, yerli ve yabancı tekellerin artan ezgisinden kurtulmak için, küçük burjuva tabakalarına, doğru yolu ancak işçi sınıfı gösterebilir ve bu yol, işçi sınıfının kendisini de kurtuluşa götüren yoldur.

İşçi-köylü ittifakının önemi, bu ittifakın kendiliğinden kurulmayacağı, kendiliğinden kuvvetlenemiyeceği artık kavranmaya başlamıştır. Burada inisyatif köylülerden, orta tabakalardan beklenemez, işçi sınıfımızın, partimizin önünde duran başlıca ve en önemli ödev, bu dâvanın çözülmesidir.

İşçi sınıfının köylülerle ittifakı Leninci devrim teorisinin ana prensiplerindendir. "... *İşçi-köylü ittifakı zor gerçekleştirilir, fakat herhalde kapitalistlere karşı tek yenilmez ittifaktır*" diyor Lenin (cilt 39, s. 300). Ancak böyle bir ittifaktır ki, milli kurtuluş devrimini sonuna kadar götürmek, gerekli demokratik dönüşümleri gerçekleştirmek, sosyalist devrim için şartları yaratmak, yeni toplum düzenini kuvvetlendirmek, sosyalizme, sonra da komünizme geçmek için temel hazırlamak imkânını verir.

Lenin'in teorik mirası milletlerarası komünist hareketi için tükenmez bir hazinedir, ödevimiz, bu öğretiyi derinlemesine kavramak, memleketimizin konkre

şartlarına yaratıcı bir şekilde uygulamak, yeni belirtilerin teorik açıklamalarıyle zenginleştirmektir.

Vladimir İliç Lenin'in adı halkımızın son elli yıllık tarihinden ve aydın geleceğinden ayrılamaz. Türk komünistleri, Türk emekçileri, yurdumuzun ilerici çevreleri, bütün ilerici insanlıkla birlikte, V. İ. Lenin'in 100. doğum yılını kutluyor. Hayat ve savaş yolumuzu, bu büyük düşünürün ve devrimcinin dehâsı aydınlatıyor.

50 Yıllık Çetin Savaş[114]

Yoldaşlar,

Türkiye Komünist Partisi 50 yıl önce, Büyük Ekim Sosyalist Devriminin doğrudan doğruya etkisiyle memleketimizde başlayan anti-emperyalist Milli Kurtuluş Savaşının ateşleri içinde doğdu. Bu olayın Türkiye işçi hareketindeki, Türkiye tarihindeki müstesna önemi her geçen yıl daha açık beliriyor. Çünkü bu olay Türk emekçilerinin, Türk halkının gerçek menfaatlerini, ihtiyaçlarını dile getiriyordu. Geçen yıllar açıkça ortaya koydu ki, işçi sınıfı tarihi ödevlerini ancak Marksçı-Leninci bir partinin önderliği altında çözebilir, emperyalizm ve onun yerli ortaklarının tahakkümü ancak bu partinin ileri sürdüğü savaş programıyla yıkılabilir, Türk halkı kendi egemenliğini ancak bu partinin yönetimi altında kurabilir, memleketin gelişme, ilerleme yollarını tıkayan engelleri yıkabilir.

Bu gerçekler ve TKP'nin 50 yıldır uğrunda savaştığı şiarlar bugün memleketimizin sadece işçileri tarafından değil, bütün emekçileri, yurtseverleri, emperyalizmin ve gericiliğin düşmanları tarafından gittikçe daha iyi kavranmakta ve benimsenmektedir.

Türkiye Komünist Partisi'nin tarihi halkımızın gerçek milli ve sosyal kurtuluş mücadelesi tarihidir. Türk komünistleri 50 yıldır emekçi yığınların ekonomik ve politik hakları için, Türkiye'nin milli bağımsızlığı ve sosyal ilerlemesi için Marksizm-Leninizm bayrağı altında, sosyalizme, komünizme giden yolda savaşıyorlar.

TKP'nin kuruluşu, 1910 yıllarında Osmanlı Sosyalist Partisi içinde oluşan ve gelişen sol sosyalist grubu ile bağlıdır[115] Yolları Büyük Ekim Sosyalist Devri-

---

[114] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1970, sayı: 10, sayfa: 695-713. Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından tertiplenen ve 10 Eylül akşamı yapılan toplantıda, Parti'nin yönetici ve aktivistler kadrosundan bir kısmı, kardeş komünist ve işçi partilerinden bazılarının temsilcileri hazır bulunmuştur. Bu toplantıda TKP MK Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaşın konuşması.

[115] TKP'nin kuruluşu ile Osmanlı Sosyalist Fırkası arasında bağ kurulmasına Zeki Baştımar'ın bu yazısı dışında rastlanmamaktadır. Az aşağıda yer alan Mustafa Suphi'nin Türk sol sosyalistlerinin

minin ışıklarıyla aydınlanan ve onun devrimci hamlesiyle faaliyetleri hızlanan Türk sol sosyalistleri memleketin çeşitli bölgelerinde ayrı ve bağımsız gruplar halinde örgütlenmeye başladılar.

Türk sol sosyalistlerinin başlıca temsilcisi Mustafa Suphi 1913 yılında İttihat ve Terakki hükümeti tarafından tutsak edilerek 15 yıl sürgün cezasına mahkûm edilmiş ve 1914 yılında sürgünden kaçarak Rusya'ya iltica etmişti. Türkiye Rusya'ya karşı harbe katılınca M. Suphi bir harp esiri olarak çarlığın esir kamplarına sürüldü. TKP'nin 1. Kongresinde M. Suphi şöyle diyordu: "*Türk devrimcilerinin Rus Bolşevikleriyle teması 1915 yılında başladı. Komünist literatür harp esirleri arasında büyük rağbet görüyordu.*"

Büyük Ekim Sosyalist Devriminin harp esiri Mustafa Suphi'ye ve arkadaşlarına getirdiği özgürlük Türk halkının gerçek kurtuluş mücadelesinde bir dönüm noktası oldu.

1918 Temmuzunda Sovyet Rusya'daki Türk sol sosyalistleri ve harp esirlerinin düzenlediği konferansta bir komünist teşkilâtı kurulmasına karar verildi. Mustafa Suphi'nin başkanlığında bir Merkez Bürosu seçildi. Bu teşkilât "*Yeni Dünya*" adlı ilk Türkçe komünist gazetesini yayınlamaya başladı.

Brest-Litovsk anlaşmasından sonra bir kısım Türk harp esirlerinin memlekete dönmesiyle yurdun çeşitli bölgelerinde, özellikle sanayi merkezlerinde illegal komünist grupları doğdu.

Büyük Ekim Devrimi'nin Türkiye'ye Batıdan, özellikle Almanya'dan yansıyan etkileri, onun dolaysız etkileri kadar kuvvetliydi. Almanya, 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Avrupa'da en büyük devrimci yığın hareketine sahne olmuştu. Güney-Doğu Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de milli kurtuluş hareketleri üzerinde olumlu etkisi büyük olan bu hareketler, Oktobr fikirlerinin Türkiye'ye Batıdan da geniş ölçüde yayılmasına yardım etti. Birinci Dünya Harbi sırasında Almanya'ya götürülen binlerce kalifiye Türk işçisi bu ülkeyi baştan başa saran devrim hareketinin dışında, ona seyirci kalmadılar. 1918 yılında Almanya'da bir İşçi Sosyalist Kulübü kuran Türk işçileri, Spartaküs hareketinin, Kasım Devrimi'nin kahraman savaşçılarıyle Berlin barikatlarında omuz omuza savaştılar.

1919 ortalarında Almanya'dan dönen Türk işçilerinin de katılmasıyla İstanbul'da legal Türkiye İşçi-Çiftçi Sosyalist Partisi ve ayrıca illegal bir komünist teşkilâtı kuruldu. Türkiye İşçi-Çiftçi Sosyalist Partisi'nin başında, Spartaküs hareketini ve Kasım Devrimi'ni Almanya'da yakından yaşamış olan, TKP'nin gelecekteki Genel Sekreteri Ethem Nejat vardı[116]

1919 Martında Mustafa Suphi, Türkiye komünist örgütleri temsilcisi olarak, Komünist Enternasyonali'nin 1. Kongresinin çalışmalarına katıldı.

---

temsilcisi olduğu görüşü de yine Zeki Baştımar tarafından *Yeni Çağ* dergisinde yayınlanan bir başka makalede ileri sürülmüştür.

[116] TİÇSF'nın reisi Mehmet Vehbi, daha sonra Namık İsmail, katib-i umumisi Dr. Şefik Hüsnü'dür.

Memleketin çeşitli bölgelerinde legal ve illegal gruplar, politik örgütler doğdu ve çalışmaya başladılar. Bu örgütlerin, milli kurtuluş hareketine ilk hamlenin verilmesinde, ilk milli kurtuluş savaş gruplarının yetiştirilmesinde rolü büyük oldu. Bunlar, memleketin sosyal ve politik hayatında ağırlıklarını gittikçe daha çok duyurmaya başladılar. Bu örgütlerin ve memleket dışındaki grubun temsilcileri 10 Eylül 1920 yılında Bakû'de bir araya gelerek Türkiye Komünist Partisi'ni kurdular, onun Birinci Kongresini yaptılar. Böylece bütün Türk komünistleri ve komünist örgütleri Marksizm-Leninizm bayrağı altında, tek bir program, tek bir yönetim etrafında birleştiler. Kongrenin memleket içinde yapılmasına Ankara hükümetince müsaade edilmemişti.

Kongre, Merkez Bürosunun, memleketimizde emperyalizme karşı savaşan milli kuvvetlerin her surette desteklenmesi yolundaki tutumunu onayladı. TKP, istilâcılara karşı silâhlı ayaklanmayı bütün halkın savaşı haline getirmeyi, bütün politik parti ve grupların geniş bir milli cephe meydana getirmesi için mücadeleyi, bütün milli güçlerin birleştirilerek düşmana karşı seferber edilmesini başlıca ödev edinmişti.

TKP aynı zamanda emekçilerin hayati ihtiyaç ve istekleri için, onların sömürü ezgisinden kurtuluşları için savaşıyordu.

Türk komünistleri, emekçi yığınların haklı davalarını savunmak için tek bir yönetim ve tek bir program etrafında birleşerek toplu savaşa hazırlandıkları gün, meydana gelen yeni durumun daha çok kurban istediğini biliyorlardı ve en büyük fedakârlıklara hazır bulunuyorlardı. TKP'nin kurulduğu gün (10 Eylül 1920) 1. Kongre delegelerinin Lenin'e çektikleri ortak telgrafta şu satırlar var:

"III. Enternasyonalin bayrağı altında erginleşen Türkiye Komünist teşkilâtları, bugün yurdun mazlum kitlelerinin güçlü bir partisi haline geliyor ve sosyal devrim yolunda en büyük fedakârlıklara hazır bulunuyorlar"

TKP ilk büyük kurbanlarını kuruluşunun daha ilk aylarında verdi.

Türk burjuvazisinin ve toprak ağalarının yabancı tekellerle menfaat bağları kopmamış çevreleri gerici yüzlerini anti-emperyalist savaşın en çetin anlarında göstermişlerdir. TKP'nin emekçi yığınlar üzerinde etki ve otoritesinin gittikçe artması, özellikle devrimci fikirlerin emperyalizme ve gericiliğe karşı örgütlenmiş ve silâhlanmış köylüler arasında hızla yayılmaya başlaması, sosyal kurtuluşla tamamlanmamış bir milli kurtuluşun temelsiz kalacağı bilincinin emekçi yığınlarda ve aydınlarda gelişmesi, anti-emperyalist mücadelenin bir halk devrimine yönelme eğilimini göstermesi bu çevreleri harekete geçirdi. Komünist Partisi'ne ve diğer devrimci örgütlere karşı baskı, kovalama başladı. 1921 yılı başında, aralarında partimizin Başkanı Mustafa Suphi, Genel Sekreteri Ethem Nejat ve diğer Merkez Komitesi üyeleri bulunan 15 yoldaşımız pusuya düşürülerek kahpece öldürüldüler.

Bu çok ağır darbe, memleketin emekçi yığınları arasında kök salmaya başlamış olan TKP'yi yıkamadı, onun mücadelesini durduramadı, bu darbeyi yenileri izledi. 47 yıldır devam eden açık çalışma yasaklığı[117] süresince TKP zor dönemler geçirdi. Onun, verdiği ağır kayıpların, uzun ve zor gizlilik yıllarının çalışma ve gelişme imkânları üzerindeki olumsuz etkilerinden tamamiyle korunabildiği şüphesiz ki söylenemez. Fakat o bütün zorluklara rağmen, hiç bir zaman yaşama gücünü kaybetmedi. Memleketin objektif gerçeklerinin zorunlu kıldığı, işçi sınıfının, emekçi yığınların ve bütün halkın en hayati ihtiyaçlarının gerektirdiği, toplumun sosyal yapısının yarattığı bir varlığı kanunla yasaklayarak ortadan kaldırmak zordur. Çünkü çözülmesi zorunlu memleket sorunlarını toplumun gündeminden çıkarıp atmak imkânsızdır.

Türk komünistlerinin 50 yıl önce çözülmelerini yakın amaç olarak kabul ettikleri memleket sorunlarının başlıcaları şunlardır:

— işçilere sınırsız sendika ve toplantı özgürlüğü ve grev hakkı tanınması;

— Köylülerin ve köyün kalkınması için köklü bir toprak reformunun gerçekleştirilmesi, özel büyük toprak mülkiyetlerine ve tarım âletlerine elkonması ve bunların topraksız ve az topraklı köylülere parasız olarak dağıtılması;

— Bütün ağırlığı emekçi halkın sırtına yüklenmiş olan mevcut bütün vergilerin kaldırılması, müterakki gelir vergisinin konulması;

— Memlekette emperyalizmin politik ve ekonomik tahakkümüne dayanak olan imtiyazların kökten kaldırılması, tam milli bağımsızlık şartlarının yaratılması, kuvvetlendirilmesi;

— Azınlıklara karşı şövenistçe politikaya son verilmesi, bütün emekçilerin emperyalizme, yabancı ve yerli sömürücülere karşı kardeşçe birleşmelerini engelliyecek davranışlara yol verilmemesi, demokratik haklarının tanınması.

Memleketin ana dâvaları ve partimizin başlıca ödevleriyle bağlı bütün bu sorunlar hâlâ çözülmemiş ve esas muhtevaları değişmemiştir, işçi sınıfının uzun ve çetin savaşlarla elde ettiği ve genişletmek için mücadele ettiği kısıtlı bazı demokratik hakları bile şimdi geri alınmak için yönetici çevrelerce türlü düzenler kuruluyor ve işçi sınıfı bu düzenlere karşı kahramanca savaşarak direniyor.

Köylü hâlâ toprağa hasret çekiyor ve onu kendi gücünden başka bir şeyle elde edemiyeceği inancına gelmiş bulunuyor. Köyde derebeylik kalıntıları milli ekonominin gelişmesini engelliyen başlıca etkenlerden biri olarak kalıyor.

Hâlâ bütün ağırlığı emekçi sınıfların sırtına yüklenen vergiler her yıl artan askeri masraflarla durmadan ağırlaştırılarak tahammül edilmez bir seviyeye çıkarılmıştır. Yüksek kazanç sahipleri için vergi kaçakçılığına açık kapılar bırakan yürürlükteki vergi kanunları, büyük toprak sahiplerini kazanç vergisinin dışında tutuyor.

---

[117] Eylül 1922'de Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın açık çalışmaları yasaklanmıştır.

Milli Kurtuluş Savaşında halkımızın ölçüsüz fedakârlıkları, Sovyetler Birliği'nin karşılıksız ve büyük yardımlarıyla kazanılmış anti-emperyalist devrimi kapitalizmin yörüngesinde tutmayı kendi dar sınıf çıkarlarına uygun bulan burjuvazi, memleketi yeniden emperyalizmin ekonomik, politik ve askeri uydusu haline getirmiştir.

Dünyamızda, hiç değilse son 50 yıldan beri geçen olaylar, Türkiye'nin şimdiki yöneticilerini ülkemizdeki milli azınlıklara, özellikle Kürt kardeşlerimize karşı biraz realist ve insaflı olmaya zorlayacak, onları eski Osmanlılık politikasından vazgeçirecek niteliktedir. Oysa, bu yöneticiler Türkiye'de milli azınlıkların varlığını bile tanımamak, onlara milli benliklerini zorla unuttumak gibi şövenistçe bir politikadan yurt için hâlâ olumlu bir sonuç beklemektedirler.

Böylece, TKP'nin yıllardır uğrunda savaştığı en yakın amaçları, yurdun çözüm bekliyen en hayati sorunları, halkımızın ana dâvaları olarak kalıyor. Şüphesiz ki, bu süre içinde bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok şeyler değişti. Fakat bu değişiklikler, Türk toplumunun esasta değişmeyen ve çözüm bekleyen sorunlarını ortadan kaldırmadı. Tersine, yenilerini ekledi ve bunlar Türkiye'nin sürüklendiği ve içinde kıvrandığı ekonomik, sosyal ve politik bunalımların başlıca etkenleri haline geldi.

Evet, bu süre içinde çok şeyler değişti, ama gerici burjuvazi ve toprak ağaları blokunun emekçi yığınlarına ve Komünist Partisi'ne karşı politikası değişmedi. Ve antikomünizm Türkiye'nin resmi politikası haline getirildi.

Ağır şartlar altında geçen bu uzun mücadele yılları boyunca TKP, legal ve illegal imkânlardan faydalanarak işçi sınıfının ve bütün Türk halkının ekonomik ve demokratik haklarını savundu. Emperyalizmin köleleştirici nüfuzuna karşı, milli bağımsızlık uğrunda, büyük komşumuz Sovyetler Birliği ve bütün sosyalist ülkelerle dostluk, iyi komşuluk ilişkilerinin kurulması ve geliştirilmesi uğrunda, barış uğrunda savaştı ve savaşıyor.

Bütün baskılara, emperyalist tekellerin, yerli sivil ve resmi gerici çevrelerin antikomünizm propagandalarına rağmen, TKP, politik ve ideolojik çalışmalarında, sosyalizm fikrinin geniş yığınlara ulaşmasında, emekçi sınıfların örgütlenmesinde, anti-emperyalist hareketin genişlemesinde, gençlikte devrimci ruhun uyanmasında önemli başarılar elde etti.

Bugün Türkiye, şüphesiz ki, 1920 Türkiye'si değildir. Milli Kurtuluş devriminden sonra, özellikle son çeyrek yüzyıldan beri köyde derebeylik kalıntılarının çözülüp dağılması süreci yavaş da olsa, devam etti. Köyde kapitalist ilişkiler bir hayli gelişti. Kapitalist çiftçilik, entansif tarım bir hayli ilerledi. 1940 yılında 1066 olan memleketteki traktör sayısı bugün 100 bine yaklaşıyor. Fakat bu gelişme, ölçüsü ne olursa olsun, niteliği bakımından köyün, köylünün dâvasını çözmedi. Köye giren traktör ve tarım makinelerinin yüzde 90'ı büyük toprak sahiplerinin, büyük çiftçilerin elindedir. Ve bu ileri teknik araçlarla işlenen top-

rak, yetkili kaynakların verdiği bilgiye göre, ekilen 23 milyon hektar toprağın 3 milyon hektarını pek geçmiyor. Geri kalan topraklar hâlâ en ilkel araçlarla işleniyor. 1-100 dönüm arasındaki küçük toprak parsellerinde işleyen köylü aileleri bütün köylü ailelerinin yüzde 84'ünü teşkil ediyor. Ve bunlar ekilen toprakların ancak yüzde 39'unu işlemektedirler. Buna karşılık 30 bin dönümden 100 bin ve daha fazla dönüme kadar olan toprak parçaları 42 ailenin mülküdür. Hatırlamak gerektir ki, Türkiye'nin 34 milyona varan nüfusunun yüzde 75'ten fazlası tarım kesiminde çalışıyor. Hiç toprağı olmayan köylü ailelerinin sayısı ise 500 bini aşmaktadır.

Büyük toprak mülkiyeti, derebeylik artıkları, memleketin kalkınmasına hâlâ başlıca engeldir. Köyde kapitalist gelişme tefeci-aracı sömürüsüyle başbaşa yürümektedir. Köyde gittikçe daha da hızlanan tabakalaşma, yoksullaşma şehirlere akını ve memleketteki işsizliği bir âfet haline getirdi.

Öte yandan memlekette önemli ve gerekli birçok tarım ürünlerinin üretimi, nüfusun artışına nispetle çok düşüktür. Bu yüzden, buğday gibi memleket için en zorunlu tarım ürünleri bile dışardan ithal edilmekte ve yalnız bunun için Birleşik Amerika'ya hemen her yıl milyonlarca dolar ödenmektedir.

Köklü bir toprak reformu köyün ve bütün memleketin çözüm bekliyen hayati bir meselesi olarak kalıyor, köyde sınıf çelişkileri artıyor, sınıf mücadelesi sertleşiyor.

Büyük burjuvazi ile büyük toprak sahipleri blokunun ve yabancı tekellerin çıkarlarını savunan bir hükümetten topraksız ve yoksul köylüye toprak sağlayacak, derebeylik artıklarını, toprak ağasını, tefeci-aracıyı silip götürecek bir toprak reformu, şüphesiz ki, beklenemez. Ama menfaatleri yabancı sermaye ile bağdaşmayan, milli ekonomide ve özellikle sanayide devletçilik politikası uygulayan, fakat toprak ağalarına yüz çeviremeyen, onlarla bağlarını kesemeyen milli burjuvazinin hükümetleri de memlekette böyle bir reforma yanaşmamışlardı.

Geri kalmış bir tarım ülkesinde toprak reformu yapmadan sanayice ileri ülkeler seviyesine yükselme, bağımsız bir ekonomi kurma, hattâ bağımsız politika yürütme çabalarının olumlu bir sonuç vermeyeceğine Türkiye canlı bir örnektir. Türkiye'nin bugünkü milli sanayii, ülkenin tabii zenginliklerinin, çalışkan ve istidatlı halkımızın, hemen hemen yarım yüzyıl önce gerçekleştirilen anti-emperyalist milli devrimin, kazanılan politik bağımsızlığın memlekete sağladığı imkânları dile getirmiş olmaktan uzaktır. Yetkili çevrelerin de belirttiği gibi, Türkiye'nin endüstri yapısını hâlâ küçük üniteler teşkil ediyor. Sanayi sektöründe 10 kişiden az işçi çalıştıran işletmelerin oranı yüzde 55'tir. Buna karşılık 800'den çok işçi çalıştıran işletmelerin genel endüstri sektörü içindeki oranı ancak yüzde 1 civarındadır. Memleketin dışarıya ihraç ettiği sanayi ürünleri dış satım gelirinin ancak yüzde 17'sidir. Sanayi milli gelirin sadece yüzde 19 civarında bir miktarını sağlamaktadır.

Türkiye'de küçük mal üretimi hâlâ ağır basmaktadır. Memlekette üretim âletleri üretimi hemen hemen hiç yoktur.

Bu veriler bugünkü Türkiye sanayiinin iskeleti üzerine çok hafif de olsa bir ışık tutuyor.

Türkiye'nin bugünkü sanayii, şüphesiz ki, 40-50 yıl önceki seviyesinde değildir. Ama gelişme, ileri ülkelerin gelişmiş sanayii ile Türkiye'nin geri sanayii arasındaki mesafeyi kısaltmamıştır. Ve kapitalist gelişme yolundaki Türkiye'de hiç bir zaman kısaltamayacaktır. Tam tersine, yaşadığımız teknik devrim çağında bu mesafe, Türkiye'nin aleyhine olarak gittikçe daha da büyüyor, üstelik, memleketimizin geri kalmış bir tarım ülkesi olarak kalmasında menfaati olan Amerikan ve Batı Alman emperyalist tekellerinin bütün gayretleri bunu sağlamaya yöneltilmiştir.

Milli sanayiin geliştirilmesi yolunda, özellikle 1930 yıllarında atılan adımlar, kapitalist sistem içinde kalarak ekonomik bağımsızlık sağlamak isteyen geri kalmış Türkiye için, bugünkü gayretlerden daha olumlu sonuçlar verecek nitelikteydi. Çünkü memleket ekonomisinde zayıf bir pozisyonda olduğunu gören milli burjuvazi, kendi sınıf çıkarlarını ve memleketin ekonomik ve dolayısıyla politik bağımsızlığını sağlam bir temele oturtmak zorunluğunu kavramış, sanayileşmeyi milli bir dâva olarak benimsemiş görünüyordu.

Devletçilik, devlet kapitalizmi politikası, yabancı sermayeye karşı olan milli burjuvazinin çıkarları amacına yöneltilmiş, özel teşebbüse sağlam bir destek meydana getirmiştir. Memleketin ekonomik bağımsızlığına temel olacak bir sanayiin doğmasını hedef güttüğüne göre, devletçilik, anti-emperyalist bir karakter de taşıyordu.

Türk halkı, memleketin ekonomik bağımsızlığına temel olacak sanayii meydana getirmek için Sovyetler Birliği'nde büyük bir destek buldu. 1930 yıllarında Türkiye'de uygulanan Birinci Beşyıllık Kalkınma Plânı Sovyetler Birliği'nin 8 milyon altın dolarlık (bütün Beşyıllık Plânın yüzde 33'ü) faizsiz yardımiyle gerçekleştirildi. Türkiye'nin milli denecek sanayiinin temelini teşkil eden devlet sektörü Sovyet yardımlarıyla kuruldu.

TKP mevcut şartlar içinde Ankara Hükümetinin devletçilik politikasını esasta destekliyordu. Devlet sektörü üretimin konsantrasyonu sürecini hızlandırabilirdi, emperyalist tekellerin yayılma atılımlarına karşı kuvvetli bir baraj meydana getirebilirdi, devlet bütçesi milli ekonominin, özellikle sanayiin kalkındırılması dâvasında olumlu bir rol onayabilirdi.

Fakat TKP, devlet kapitalizminin, uygulamada emekçi yığınların çıkarlarıyla çelişen taraflarını amansızca eleştirmekten, devlet sektörünün demokratik bir temele oturtulması uğrunda savaşmaktan da geri durmadı.

Devletçilik politikasının, devlet sektörünün memleketimizde milli sanayiin gelişmesindeki olumlu rolü inkâr edilemez. Fakat ekonomice geri kalmış bir ül-

kede emperyalist tekellerle sebatlı ve devamlı bir savaş verilmeden, toprak meselesi çözülmeden, derebeylik artıklarına dokunulmadan, iç pazar darlığı giderilmeden milli sanayii gereği gibi kalkındırmanın imkânsız olduğunu Türk halkı kendi acı tecrübesiyle öğrenmiş bulunuyor. Emperyalist tekellerle menfaatleri çarpışan milli burjuvazinin de bu tecrübeden kendine pay çıkaracak duruma geldiğine şüphe yoktur.

Türkiye'nin içinde bulunduğu süreğen bunalımların nedenleri sadece, kapitalizm, genel buhranının üçüncü dönemini yaşarken, bu geri kalmış memleketin kapitalist yolda gelişme gayretine düşmesi, burjuva toplumunun ekonomik ve sosyal çöküş belirtilerini kendinde toplamış olması değildir. Türkiye'nin aynı zamanda, emperyalist askeri bloklara, silâh yarışlarına katılması, emperyalist tekellerin ve devletlerin ekonomik ve politik kontrolü altına girmesi, işçi ve köylü düşmanı bir politika gütmesi, emekçi yığınlar ve memleket için gerekli dönüşümlere yanaşmaması da bunalımın başlıca etkenleri arasındadır.

Devletin, 41 milyar lira olarak gösterilen iç ve dış borçları, gerçekte faizleriyle birlikte ve son devalüasyondan önce 60 milyar liraya yükselmiştir. Devlet bütçesi her yıl milyarlarca lira açık veriyor. Resmi çevrelerin açıkladığına göre, içinde bulunduğumuz yıl bu açık 3,5 milyar, muhalefet partileri temsilcilerine göre ise 5 milyar liranın üstündedir. Geniş üretim mallarının fiyatları yalnız bu yıl ortalama yüzde 45 artmıştır. 1947 yılına kadar, yani Amerikan "yardımları" başlamadan önce Türkiye'nin ihracatı ithalâtından fazlaydı. "Yardımlar" başladıktan sonra dış ticaret açıkları muntazaman artmaya başladı. Bu yıl resmen açıklandığına göre, bu açık 278 milyon dolardır. 200 milyon dolar civarında olan dışarıya ödenecek bu yılki borç taksitleri ve yabancı firmaların kâr transferleri toplamı da buna eklenirse durumun ağırlığı daha da açık belirir.

Kapitalist gelişme yolunun memleketimizi sürüklediği ve gittikçe derinleştirdiği süreğen ekonomik ve sosyal bunalımlardan kurtuluşu, TKP'nin 50 yıldır uğrunda savaştığı amaçlarda görenler şimdi yalnız işçi sınıfı ve onun temsilcileri değildir, orta tabakalar, milli burjuvazinin sol kanadını temsil eden birçok politikacılar, aydınlar, subaylar bugün bu görüşü kendilerine göre benimseyerek savunmaktadırlar. Bu amaçlara ancak işçi sınıfının yolunda, onunla birlikte varılabileceği gerçeği, bu sınıfın etrafında birleşmenin zorunluğu memleketin ilerici, yurtsever çevreleri tarafından gittikçe daha iyi anlaşılıyor. Emperyalist tekelleri ve yerli işbirlikçilerini kaygılandıran budur. Yönetici çevreler, işçi sınıfının kazanılmış nispi demokratik haklarını yoketmek için yeni yeni tertiplere başvuruyorlar. Son zamanlarda yine bu amaçla çıkarılan Sendikalar Kanunu, Türkiye işçi hareketi tarihinde görülen en büyük, en güçlü direnişle karşılaşmış, hükümet memleketin belli bölgelerinde Sıkıyönetim ilân ederek bu direnişi ordu gücüyle, kan ve ateşle boğmaya kalkışmıştır.

Son çeyrek yüzyılda Türk toplumunun sosyal yapısında görülen en önemli gelişme, sınıf kuvvetleri oranında meydana gelen ve proletaryanın yararına olarak

hızlanan değişikliklerdir. İşçi sınıfı sayıca, teşkilâtça, sınıf bilinci seviyesi bakımlarından bir hayli gelişti, olgunlaştı. Son 10 yıl içinde memleketimizde işçi hareketi görülmedik bir gelişme gösterdi. Türkiye'nin bugünkü sosyal ve politik hayatının en karakteristik niteliği, emekle sermaye arasındaki çelişkilerin keskinleşmesi, sınıf mücadelesinin sertleşmesidir. Uğradığı insafsızca sömürü, en basit birçok haklardan, özgürlüklerden yoksun olması, üstelik uzun ve çetin mücadelelerle elde ettiği kısıtlı bazı demokratik haklarını da yoketmek için girişilen tertipler Türk proletaryasının mücadelesini daha da sertleştiriyor.

Proletarya ile sömürücüleri arasındaki mücadele sertleşirken burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki çelişkilerin de keskinleştiği görülüyor. Emperyalist tekellerin kuvvetli etkisi altında bulunan Türkiye gibi geri kalmış bir tarım ülkesinde yerli tekelci sermayenin oluşmaya başlaması, sömürücü sınıflar ve tabakalar arasındaki çelişmeyi derinleştirmektedir. İktidar çevrelerini nüfuz ve kontrolü altında tutan büyün burjuvazinin emperyalist tekellerle menfaat bağlılığı ve işbirliği, küçük ve orta burjuvazinin ise tekellerle menfaat bağdaşmazlığı bu çelişkilerin ana temelidir.

Bu durum, sınıf mücadelesinin bugünkü aşamasında, Türk proletaryasının menfaatlerini, yalnız köylülerin esas kitlesinin ve şehir küçük burjuvazisinin menfaatleriyle birleştirmiyor, onu, memleketin ekonomik ve politik bağımsızlığı uğrunda emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı mücadelede menfaati olan milli burjuvaziye de yaklaştırıyor. İşçi sınıfı, emperyalist devletlerle köleleştirici ekonomik, politik ve askeri işbirliği politikasına ve gericiliğe karşı açtığı savaşta gençliği aktif bir müttefik olarak şimdiden kazanmış bulunuyor.

Bir küçük burjuva ülkesi olan bugünkü Türkiye'de birbirine taban tabana aykırı, fakat kökleri bir, çeşitli küçük burjuva akımlarının kaynaştığı görülür. Burada, işçi sınıfının kendi öz idealinden, sınıfsal mücadelesinin asıl amacı sosyalizmden söz etmesini suç sayan, fakat nedense "bilimsel sosyalizm" lâfını ağızlarından düşürmeden küçük burjuva çevrelerinin görüşlerini yansıtan akımlara rastlanıyor. Bazı Marksçı-Leninci terimler ve bu arada "Milli demokratik devrim" deyimi bu çevrelerce o kadar aşındırılmış, yozlaştırılmıştır ki, bu deyim, işçi dâvasına gerçekten bağlı çevreler ve kişilerce haklı olarak yadsınmaya başlamıştır.

Ne var ki, bu haklı tepkinin, giderek Marksizm-Leninizm prensiplerine, dünya devrim hareketinin genel çizgisine aykırı ve tehlikeli bir doğrultuya yöneldiği görülmektedir.

Proletaryanın öncülüğü uğrunda savaşırken milli burjuvazinin rolünü değerlendirmenin önemi üzerinde duran Marksçı-Leninciler, burada sakınılması gereken iki tehlikeli ve yanlış yol gösterirler. Birinci yanlış yol, milli burjuvazinin devrim sürecinde az veya çok olumlu bir rol oynayabileceğini, köylülerle ittifa-

kın proletaryaya sağlayacağı gücün milli burjuvaziyi anti-emperyalist cepheye çekebilecek nitelikte olduğunu kabul etmeyen troçkistlerin yoludur.

İkinci yanlış yol, birinciye tamamıyla aykırı, milli burjuvazinin devrimci gücünü ve rolünü olduğundan fazla büyüterek, proletaryanın devrim hareketindeki öncü, yönetici rolünü inkâra götüren yoldur. Bizde anti-emperyalist ve demokratik harekette milli burjuvazinin lâfını etmeden onun öncülüğünü sağlamak için işçi hareketine karşı açıkça saldırıya geçenlerin tuttukları yol budur.

Günümüzde sosyalist sistemin ve proletaryanın öncü rolünün devrim sürecindeki kesin etkisi göz önünde tutulmadan milli burjuvazinin bu süreçteki rolünün doğru ve objektif olarak değerlendirilemeyeceğini Marksçı-Leninci prensiplere bağlı devrimciler ısrarla belirtirler.

Emekle sermaye arasındaki çelişkinin memleketimizde sosyal ve politik hayatın başlıca karakteristik niteliği haline geldiği bir dönemde proletaryaya, onun savaşçı örgütlerine, sosyalizm fikrine saldıranların gerçek amaçlarını hiç bir bahane, hiç bir maske gizleyemez. Tek kurtuluş yolu sosyalizm olan bugünkü Türkiye'de işçi sınıfının hâlâ sosyal bir kuvvet olarak tanınmaması ve onun milli burjuvazinin kuyruğuna takılmak istenmesinin işçi sınıfında ve onun gerçek temsilcileri arasında uyandırdığı şiddetli tepkiyi kimse kınayamaz. Fakat bu, memleketimizin şimdiki şartları içinde sosyalizm toplumuna geçiş için proletaryanın öncülüğünde ve ekonomik, politik menfaatleri emperyalizmle, onun yerli soyguncu ortaklarının menfaatleriyle çelişen diğer bütün sosyal güçlerle birlikte, memleketin muhtaç olduğu demokratik dönüşümlerin gerçekleştirilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.

Bunun tersini ispat etmek için işçi dâvasına inanmış bazı çevreler ve kişilerce, sosyalistlerin, uğrunda mücadele ettikleri demokratik isteklerin çoğunun, ileri sürüldükleri ülkelerde sosyalist devrimlerden sonra gerçekleştirildiği, oysa Türkiye'de bu isteklerin hemen hemen hepsinin geniş ölçüde yerine getirildiği, uygulandığı yolunda yersiz kanıtlar ileri sürülmektedir.

Bilindiği gibi "Milli demokratik devrim" şiarı, kapitalizmin genel bunalımının bugünkü döneminde, geri kalmış ülkelere özgü anti-emperyalist, anti-feodal bir devrim tipidir ve burjuva demokratik devrimi şekillerinden biridir. Memleketimizde yozlaştırılmış şekliyle ve burjuvazinin önderliği altında gerçekleştirilmesini isteyenlere göre, bu "devrim", uğrunda mücadele edilen amacın kendisidir, bunun için proletarya öncülüğünde yapılması ve ona, amacı olan sosyalizme geçit vermesi sözkonusu olamaz.

Maskeleri çabuk düşen bu sözde devrimciler şimdi işçi sınıfına karşı ağız değiştirme çabası içindedirler. Fakat onun öz dâvasına, mücadelesine karşı eylemleri, eylem şekil ve metotları değişmemiştir ve değişemez. Çünkü onların sınıfsal kimlikleri değişemez.

İşçi hareketine sızmaya çalışan, fakat bu hareketin tamamıyla dışında kalan ve ona karşı olan bu küçük burjuva akımlarının başıboş teori ve pratiklerinin tepkisi, yazık ki, dünya devrim hareketinin ve memleketimizin bugünkü gerçeklerinin, bunların proletarya partisine yüklediği ödevlerin bazı devrimci kişilerce gereği gibi kavranmasını engellemektedir. Diğer ülkelerde demokratik isteklerin sosyalist devrimlerden sonra gerçekleştirildiği, Türkiye'de ise bu isteklerin "geniş ölçüde" yerine getirildiği iddiası bunun bir örneğidir.

Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşından sonra birçok Avrupa ve Asya ülkelerinde ve bu arada Demokratik Almanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya gibi sanayice ve her alanda Türkiye'den çok daha gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen halk demokrasisi devrimleri, muhtevaları bakımından anti-emperyalist, anti-feodal demokratik devrimlerdi. Bu devrimler birkaç yıl devam eden genel demokratik nitelikteki ödevlerin yerine getirilmesi sürecinde, milletlerarası etkenlerin yardımıyla sosyalist devrime yükselmişlerdir.

Az gelişmiş ülkelerde demokratik devrimin amacı, bazılarının sandığı gibi, kapitalist gelişme yolu üzerindeki engelleri temizleyerek, bu yolda gelişmeyi hızlandırmak değil, tam tersine, toplumun kapitalist yolda aksayan gelişmesini durdurmak, bu yolda yapılamayan ekonomik ve sosyal dönüşümleri gerçekleştirerek, kapitalist olmayan bir gelişmeyle sosyalizme yol açmaktır.

XIX. yüzyıl ortalarından beri Türkiye'de çeşitli reform hareketlerine başvurulduğu, 1908 yılında Meşrutiyet idaresi kurulduğu, Kurtuluş Savaşından sonra yapılan çeşitli reformlarla, 1945 yılından sonra tek dereceli seçimle, 27 Mayısın getirdiği Anayasa ile demokratik hakların daha da genişletildiği, böylece burjuvazinin yapabileceği demokratik dönüşümlerin ne de olsa gerçekleştirildiği ileri sürülmektedir.

Çağımızda, özellikle milli kurtuluş hareketine sahne olan geri kalmış kapitalist ülkelerde burjuva demokratik devriminin ödevi, yalnız parlamento, genel seçim, toplantı, basın özgürlüğü, kişi ve konut dokunulmazlığı vb. gibi burjuva demokratik müesseselerini kurmak değildir. Bununla birlikte, burjuva toplumunda bu müesseselerin emekçiler için formel bir nitelik taşımaları, toplumun gelişmesinde oynadıkları olumlu ve önemli rolü inkâra hak vermez ve elde edilmeleri için mücadele zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. "*Kapitalizm ve emperyalizm*" diyor Lenin "*en "ideal" demokratik dönüşümlerle dahi yıkılamaz, ancak ekonomik devrimle yıkılır, fakat demokrasi uğrundaki mücadelede yetişmemiş bir proletarya ekonomik devrim yapamaz.*" (cilt 30, sayfa 71),

Memleketimizde demokrasi hareketleri XIX. yüzyıl ortalarında başlamış, birçok aşamalardan geçmiş, önemli kazançlar elde etmiş olabilir. Ama bunlar memleketi ekonomik gerilikten, sosyal sefaletten, derebeyi artıklarının ekonomik ve politik etkisinden, yabancı tekellere, emperyalist devletlere bağımlılıktan, milli kurtuluş mücadelesini sürdürmek zorunluğundan kurtarmamıştır. Milli kurtuluş

mücadelesi memleketimizde asıl amacına ulaşmış olmaktan uzaktır, ilerici, devrimci basında "ikinci milli kurtuluş savaşı" deyimine sık sık rastlanır. Ama yarım yüzyılı aşkın bir süre önce başlayan birincisi daha bitmemiş, sadece şekil değiştirmiştir. Milli kurtuluş devriminin amacı emperyalizmin nüfuz ve tahakkümüne son vermek, politik bağımsızlıkla yetinmeyerek milli ekonominin sömürgelere özgü yapısını yıkmak, tarım sorununu kökten çözmek, ekonomik bağımsızlığa kavuşmak, bütün sosyal ve politik hayatı demokratlaştırmaktır. Bu devrim demokratik bir nitelik taşır.

Türkiye iki burjuva devrimi gördü, fakat emekçi halka nefes aldıracak, memleketin kalkınma engellerini yıkacak demokratik burjuva devrimi görmedi. Geçen devrimlerin hiç birine emekçi yığınlar kendi sınıfsal istekleriyle, zulüm ve sömürüye karşı, burjuvaziden ayrı, bağımsız, teşkilâtlı bir kuvvet olarak katılmak, ona kendi damgasını vurmak imkânını bulamadı. Burjuva devriminin karakterini, yönünü, başarısını ve şeklini emekçi yığınların bu devrimdeki yeri ve rolü belirler, "*örnek olarak XX. yüzyıl devrimlerini alırsak*, diyor Lenin, *Portekiz devrimini de, Türk devrimini de elbette burjuva devrimi kabul etmek gerekir. Ama ne biri, ne de öbürü halk devrimidir, çünkü halk kitlesi, onun büyük çoğunluğu aktif olarak, bağımsız olarak, kendi öz ekonomik ve politik istekleriyle, bu devrimlerin ne birinde, ne öbüründe göze batar bir şekilde kendilerini göstermiyorlar. 1905-1907 Rus burjuva devrimi, tam tersine, Portekiz ve Türk devrimlerine zaman zaman nasip olan "parlak" başarılar bunda görülmemişse de, şüphe yok ki, "gerçekten halk" devrimiydi.*" (cilt 25, sayfa 388)

Günümüzde anti-emperyalist, demokratik hareketlerde emekçi yığınlar özel istekler ileri sürmekle, bağımsız olarak harekete katılmakla, onu desteklemekle yetinemezler. Tarihi ödevi işçi sınıfını bu hareketin öncüsü, teşkilâtçısı, yöneticisi olmaya çağırıyor. Milli burjuvazi, kendi özel istekleriyle bu harekete katılabilir, fakat öncü olamaz. Şu var ki, öncülük işçi sınıfına tarihin bağışladığı bir hak değildir, uğrunda mücadeleyi şart koştuğu bir haktır. Sağlam bir işçi-köylü ittifakı bu öncülüğün temelidir.

Burjuvazinin şimdiye kadar gerçekleştirmediği toprak reformu memleketimizin bugünkü ana sorunlarından sadece biridir. Emperyalizmin ekonomik, politik, askeri tahakkümü altındaki memleketimizde demokratik hareketin temelinde milli kurtuluş dâvası yatar. Bu durum ülkemiz proletaryasını bütün anti-emperyalist, anti-feodal kuvvetlerle, bu arada milli burjuvazinin ilerici, yurtsever kanadıyla emperyalizme, onun yerli ortaklarına karşı mücadelede birliğe çağırıyor.

Türkiye'de demokratik isteklerin geniş ölçüde yerine getirilmiş olduğu iddiası yersizdir. Türkiye ekonomik bakımdan olduğu kadar, burjuva demokratik müesseseleri bakımından da geri kalmış bir ülkedir. Bu geriliğin giderilmesi, sosyalist devrimin objektif ve sübjektif şartlarının hazırlanması için zorunludur. Sosyalist devrim için bir memlekette tam gelişmiş bir burjuva demokrasisi aranmayabilir,

ama eğer tarihin sosyalist devrim görevini yüklediği sınıf bu devrimi gerçekleştirmek için politik, ideolojik ve örgütsel alanlarda hazırlanmışsa, memleketin sınıf kuvvetleri oranı proletarya ve müttefikleri yararına ağır basıyorsa, memleketin iç ve dış durumu böyle bir devrime elverişli ise aranmayabilir. Bizde bütün bu şartların köklü demokratik dönüşümler yapılmadan kolay kolay hazırlanabileceği söylenemez.

Memleketimizde işçi sınıfının küçük burjuva devrimcileri tarafından sosyal ve politik bir kuvvet olarak inkâr edilmesinin, demokratik bir devrimde öncülüğün milli burjuvaziye yakıştırılmasının, bu amaçla işçi hareketini, onun politik ve sosyal örgütlerini en kaba metotlara başvurularak parçalama gayretlerinin bazı sosyalist aydınlarda bir tepkisi de, milli burjuvazinin top yekûn inkârı oldu. Bu aydınlara göre, yalnız Türkiye'de değil, hiçbir ülkede milli sıfatına lâyık burjuvazi artık yoktur; milletlerarası alanda olsun, Türkiye'de olsun burjuvazinin, küçük burjuvazi dışındaki bütün tabakalarının çıkarları emperyalizmin çıkarlarıyla birleşiyor.

Bu görüş, milletlerarası olaylara olduğu kadar, memleketimizin gerçeklerine de uymamaktadır. Milli kurtuluş devrimlerinin alabildiğine geliştiği günümüzde Asya ve Afrika memleketlerinin çoğunda, milli burjuvazi halkın anti-emperyalist mücadelesinin ya başındadır ya da anti-emperyalist milli koalisyonlarda başlıca rolü oynamaktadır.

V.İ. Lenin Doğu ülkeleri burjuvazisinin özelliğini belirterek şöyle yazıyordu: "*'İleri' Avrupa'da ilerici sınıf yalnız proletaryadır. Burjuvazi can çekişen kapitalist köleliği korumak için her vahşeti, canavarlığı, cinayeti işlemeye hazırdır.*

"*Bütün Avrupa burjuvazisinin bu çürüyüşüne malî işadamlarının, dalavereci kapitalistlerin hasis amaçları için Asya'da irticaa destek olmasından daha göze çarpar bir örnek verilemez.*

"*Asya'da her yerde güçlü bir demokratik hareket yükseliyor, genişliyor ve kuvvetleniyor. Bu burjuvazi orada henüz irticaa karşı halkla birlikte gidiyor.*" (cilt 19, sayfa 77-78)

Geçen uzun yıllar, milletlerarası sosyal ve politik hayatın muazzam olayları Lenin'in belirttiği bu gerçeğin özünü değiştirmemiştir. Çünkü emperyalizm ve onun milli burjuvaziyi de kıskacına alan sömürgeci niteliği değişmemiştir. Milli burjuvazinin sınıf çıkarları onu ister istemez anti-emperyalist cepheye çekiyor. Emperyalizmin, milletlerarası politik konjonktürün elverişli bulunduğu bir zamanda memleketimizde yerli burjuvaziyi tümüyle kendine bağlama çabalarının hiç bir sonuç vermediği şüphesiz söylenemez. Ama bu, yerli burjuvazinin, bir avuç milyoner ve büyük toprak sahibi dışındaki ana kitlesiyle emperyalizm arasındaki çelişkinin yeniden bütün keskinliğiyle ortaya çıkmasını engelliyememiştir.

Milli burjuvazinin, özellikle milli bağımsızlık sağlandıktan sonra kendini iyice gösteren sınıfsal dönekliği, tabansızlığı ayrı bir meseledir. Komünist ve İşçi Partilerinin 1960 Danışma Toplantısı bildirisinde deniliyor ki:

"Bugünkü şartlarda sömürge ve bağımlı memleketlerde emperyalist çevrelerle bağlantısı olmayan milli burjuvazi, anti-emperyalist, anti-feodal devrimin temel ödevlerinin yerine getirilmesiyle objektif olarak ilgilidir; bundan ötürü de emperyalizme ve feodalizme karşı devrimci savaşa katılma yeteneğini yitirmemiştir. Bu bakımdan ilerici karakterlidir. Fakat bu burjuvazi kararsızdır; ilerici olmakla beraber emperyalizm ve derebeylikle uzlaşmaya yatkındır. İki yüzlü karakterinden ötürü milli burjuvazinin devrime katılma oranı memleketten memlekete değişir. Bu, konkre şartlara, sınıf kuvvetleri oranındaki değişikliklere, halk yığınlarıyla emperyalizm ve derebeylik arasındaki çelişkilerin keskinliğine, milli burjuvaziyle emperyalizm ve derebeylik arasındaki çelişkilerin derinliğine bağlıdır."

Komünist ve İşçi Partilerinin 1969 Danışma Toplantısının Ana Belgesinde bu noktaya şöyle dokunuluyor:

"Kurtulan ülkelerde sosyal farklılaşma gelişmektedir. İşçi sınıfı, köylüler ve diğer demokratik güçler, burada küçük burjuvazinin yurtsever tabakaları, emperyalizmle iç gericilik, milli burjuvazinin emperyalizmle anlaşmaya gittikçe daha eğilimli elemanları arasındaki çatışma keskinleşiyor." Burada sözü geçen milli burjuvazinin emperyalizmle işbirliğine gittikçe daha eğilimli elemanları bizdeki işbirlikçi burjuvazidir. Belirtmek gerektir ki, Marksçı-Leninci yayınlarda "milli burjuvazi" deyimi çoğu zaman "yerli burjuvazi" anlamında da kullanılıyor. 1969 Danışma Toplantısı Ana Belgesinden aktardığımız parçada böyledir. Ekonomik bakımdan geri kalmış, bağımlı ülkeler için kullanılan bu deyimler arasındaki fark belirtilerek milli burjuvazinin tanımlaması yapılırken asıl kıstas bizce de, yerli burjuvazinin ayırtsız bütün tabakalarıyla emperyalizm arasındaki çıkar bağlılığı veya çıkar bağdaşmazlığı olabilir. Çıkarları emperyalist tekellerin işbirlikçisi yerli irticaın çıkarlarıyla çatışan, ülkenin ekonomik ve politik bağımsızlığında çıkarı olan, yurdun ekonomik ve politik kalkınmasına gayret eden yerli burjuvazinin en küçüğünden en büyüğüne varıncaya kadar bütün tabakaları milli burjuvazi sayılmak gerekir.

Bazı kimselerin, memleketin objektif gerçeklerini önemsemeyerek milli burjuvazinin varlığını reddetmeleri yine kendilerinin belirttikleri olgulara aykırı peşin yargıları savunmaları, pek de savunmak istedikleri dâvanın yararına olmuyor. Bir yandan yerli burjuvazinin bütün tabakaları bir kaba doldurulup bir tüm olarak ele alınmakta ve emperyalizmle bütünleştirilmektedir. Öte yandan emperyalizmle "yerli burjuvazi" arasında bazı çelişmeler olduğu, devam ettiği, yeni yeni çelişmeler doğduğu belirtilmektedir.

Aynı kimseler, "sanayicilerin her gün hayatlarından şikâyet ettiklerini", "ekonomimizin büyük ölçüde yabancı ekonomilerin kendi yararlarına aldıkları karar-

ların sonuçlarının sıkıntısını çektiğini", "banka kredilerinin dağıtımında büyük tüccarların korunduğunu", "sanayi, ticaret ve bankacılığa akan sermayenin Türkiye'de gelişmiş bir büyük burjuva ortaya çıkardığını", "1956'dan sonra sanayi burjuvazisinin ağır basmaya başladığını" ve "büyük burjuvazinin hâkim sınıf olarak siyasal yapıda egemen olduğunu" açıklamaktadırlar.

Bu konkre olaylar yerli Türk burjuvazisinin emperyalizmle işbirliği yapan "siyasal yapıda egemen" büyük burjuvazi ile topyekûn ittifak halinde olduğunu doğrulamıyor, tam tersine, büyük burjuvaziyle burjuvazinin diğer tabakaları arasında uzlaşılmaz derin çelişkilerin varlığını gösteriyor,

"Yabancı işbirlikçi sermayeye cihat açan" Profesör Erbakan'ın "milletlerarası sermayenin sözcülüğünü de elden bırakmadığına" dikkat eden sözü edilen bu aydınların vardıkları sonuca göre, "bu tutum, ister bilinçsizlik eseri olsun, ister saf bir demagoji olsun, önemli olan nokta şudur: Profesör Erbakan'ın temsil ettiği küçük burjuvazinin iç çelişkilerini ve kararsızlığını yansıtmaktadır".

Erbakan büyük burjuvazi temsilciliğinden birden bire küçük burjuvazi temsilciliğine düşebilmiş midir, bilmiyoruz. Ama durum değişmez, bizce küçük burjuvazi milli burjuvazinin dışında değildir.

Büyük burjuvaziyle burjuvazinin diğer tabakaları arasındaki çelişkilere ve çatışmalara değinilerek, "gerek ekonomik, gerekse siyasal yönde büyük önem taşıyan ve Bakanlar Kuruluna "kanun seviyesinde kararname" çıkarma hakkı getiren" bir tasarıdan söz ediliyor ve bunun "her şeyden önce yasama ve yürütme yetkilerinin tek bir organda, yürütme organında toplanması amacını güttüğü" belirtiliyor. Buna neden lüzum görüldüğü sorusuna verilen cevap şudur: "Bir kere, küçük ticaret burjuvazisinin temsilcileri her ne kadar yürütme organından tasfiye edilmişlerse de yasama organında, eskiden pek farklı olmayan bir güce sahiptirler. Doğrudan doğruya büyük burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden bir takım tedbirleri Bakanlar Kurulundan geçirmek ne kadar kolaysa Meclisten geçirmek de o derece zordur."

Evet, Türk burjuvazisinin mutlak çoğunluğunu teşkil eden milli burjuvazinin baskısı, ona daha yakın olan ordunun, kendi getirdiği düzeni koruma durumunda bulunması, iktidardaki büyük burjuvaziyi her alanda ve her zaman dilediği gibi at oynatmaktan alıkoyuyor. Bu da var.

Aynı çevreler, yabancı tekellerle ve onların yerli ortakları olan büyük burjuvaziyle küçük ve orta burjuvazi arasındaki menfaat çelişki ve çatışmalarının çeşitli tablolarını kendileri çizmektedirler. Gene de burjuvazinin bütün tabakalarının ("küçük burjuvazi hariç") büyük burjuvazi ile birlikte emperyalizmle menfaat ve işbirliği halinde olduklarında, Türkiye'de "milli sıfatına" lâyık bir burjuvazi bulunmadığında ayak diremektedirler.

Bizce milli burjuvaziyi tanımamak işin kolayına gitmektir. Ama sınıf mücadelesini yönetmek kolay değildir. Memleketin sosyal, ekonomik ve politik hayatı-

nın bugünkü bunalımlı döneminde sınıf tabakaları, sosyal kuvvetler arasındaki çok yönlü ve karmaşık çelişkileri ikiye indirgemekle işi basitleştirmiş, sınıf kuvvetleri oranını işçi sınıfının yararına olarak değiştirmiş olmayız. Tam tersine, onunla işbirliği yapması gereken, işbirliği yapabilecek olan kuvvetleri ondan uzaklaştırmış ve belki de ona karşı çevirmiş oluruz.

Hammadde sıkıntısı yüzünden memleketin çeşitli bölgelerinde yüzlerce küçük ve orta sanayi işletmesinin kapandığı haberlerine gazetelerde sık sık rastlanır. Oysa bu hammaddelerin yabancı ve yerli tekellerin temsilcileri tarafından karaborsada bol bol satıldığını herkes bilir. Bu işletmelerin sahiplerinin yabancı emperyalist ve yerli tekellerle bağlı oldukları iddia edilemez.

30 Mayıs 1970 tarihli "*Milliyet*" gazetesinin verdiği şu haber ilginçtir: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları Birliğinin Genel Kurula sunulmak üzere hazırladığı raporda açıklandığına göre, 1969 yılında Türkiye'de 658 binden fazla ticari senet protesto edilmiş, 101 ticari şirket iflâs etmiş ve 64 firma konkordato isteğinde bulunmuştur.

Bu rakkamlar Türk burjuvazisinin bütün tabakalarının yabancı tekellerin soygunundan pay aldıkları, emperyalistler ve yerli ortaklarıyla menfaat bağdaşıklığı içinde bulundukları iddiasını doğrulamaz.

Emperyalist tekellerin ve yerli burjuvazinin memleketi diledikleri gibi soymalarına başlıca engel saydıkları ekonomik devlet sektörü milli burjuvazinin en kuvvetli dayanağıdır. Yabancı ve yerli tekellerin bu sektörü tasfiye etme veya ele geçirme çabalarının beklenen başarıyı sağlayamamasının başlıca etkeni milli burjuvazinin ve ilerici kuvvetlerin direnişidir.

"Devlet sektörü, özel sermayenin güçsüzlüğünden doğmuş ve bugüne kadar onu güçlendirmeye hizmet etmiştir." Bu hüküm doğru ise, ki doğrudur, Türkiye'de milli burjuvazinin varlığını inkâr etmek güçtür. Gerçekten de Türk burjuvazisinin gelişmesi devlet sektörünün yardımiyle oldu. Bu sektör milli burjuvazinin, yani milli ekonominin bağımsızlığında çıkarı olan Türk burjuvazisinin ekonomik temeli olmakta devam ediyor,

"Devletin ekonomik hayata müdahalesi arttıkça, özellikle devlet ihalelerinde ve ithalât ve ihracat işlerinde bürokratik tabakanın üst kademelerinde, özel sektör mensupları arasında çok yakın bağlar kurulmuş ve çıkar birlikleri meydana gelmiştir." Bu belirtme bizce esas itibariyle doğrudur. Eklemeliyiz ki, devlet sektöründen çıkar sağlayanlar arasında bu sektörün işletmelerine hammadde yetiştiren küçük, orta ve büyük tarım üreticileri de, üretilen sanayi mallarının satışıyla uğraşan küçük ve orta burjuva tabakaları da vardır. Ve bunlar emperyalist tekellerin rekabetinden şikâyetçidirler.

Milli burjuvazinin devlet sektörüne bağlı kesimi memleketin ekonomik ve politik bağımsızlığı uğrundaki mücadelede aktif rol oynamaktadır. Yerli burjuvazinin çeşitli grupları arasındaki iktidar mücadelesi, aynı zamanda bu gruplardan her

birinin devlet sektöründen yararlanmayı kendi tekeline alma çabalarının belirtisidir. Milli burjuvazi, çıkarlarını yabancı tekellerle işbirliğinde gören büyük burjuvazinin iktidarı ele geçirmesini devlet sektörü için büyük bir tehlike sayıyordu. Çünkü büyük burjuvazi yabancı tekellerle işbirliğini kendi sınıf çıkarları için yararlanabileceği devlet sektöründen daha yararlı buluyor.

Milli burjuvazinin çeşitli tabakalarının emperyalizmle ve onun yerli ortaklarıyla menfaat bağdaşmazlığı memleketimizde çoktan yüze çıkmış, kıyasıya bir mücadele biçimine dönüşmüştür. Milli burjuvazinin dileklerini yansıtan 27 Mayıs 1927 hareketi, bu mücadelenin açık ve sert bir belirtisi ve sonucudur.

Türkiye'nin ekonomik ve politik bağımsızlığını savunanlar, NATO ortaklığının, Amerikayla ikili anlaşmaların Türkiye'ye yeni sömürge sistemi içinde hazırladığı tuzağı görenler yalnız emekçi yığınların temsilcileri değildir, memleketin kaderiyle ilgili milli burjuvazinin temsilcilerinin de basında olsun, yığınsal hareketlerde olsun, hattâ Parlamento çevrelerinde olsun sesleri az veya çok duyuluyor. Bugünkü burjuva basını burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki menfaat çatışmalarının aynasıdır.

Gerçek şudur ki, milli burjuvaziyle emperyalizm ve yerli ortakları arasındaki ekonomik ve politik çelişki gittikçe daha da keskinleşmektedir. Milli burjuvazinin anti-emperyalist demokratik harekete katılması için objektif zemin vardır. Onun sol kanadı, bağımsız ve başlı başına bir kuvvet olarak şimdiden bu hareketin içindedir. Milli burjuvazinin bu hareketteki rolünü olayların gidişi, sınıf kuvvetleri oranı, halkın anti-emperyalist mücadelesinin kapsamı, işçi-köylü ittifakının gücü belirleyecektir.

Milli burjuvazi yabancı sermayeye, emperyalist monopollere karşıdır. Çünkü iç pazara hâkim olma, memleketin ekonomik kaynaklarını tek başına sömürme çabasındadır. Emperyalizmin geri kalmış ülkeleri, malî imkânlar, makina, silâh vb. ile donatımı tekelinde tuttuğu devirler geçti. Sosyalizm bu tekeli yıkarak sömürücü yabancı sermayenin az gelişmiş ülkelerden sökülüp çıkarılmasına elverişli şartlar yarattı. Bu durum, kendi memleketinin iç pazarına hâkim olmaya çalışan, bu uğurda savaşan milli burjuvazinin olduğu kadar, geniş halk yığınlarının da yararınadır.

Türkiye, pençesinde kıvrandığı sosyal çelişkilerden, süreğen bunalımlardan kurtuluşu, bunlara yol açan, bunları koynunda besleyen sömürücü sınıflardan bekleyemez. Biz Türk komünistleri, Türkiye'yi ancak sosyalizmin kurtaracağına, sosyalizmin Türkiye için hayati bir zorunluk olduğuna inanıyoruz. Ama şuna da inanıyoruz ki, Türk emekçilerinin, Türk halkının, sosyalizme götüren en rasyonel, en doğru yolu seçmesi ve her şeyden önce emperyalizme bağlılıktan, memleketimizde ona dayanak olan, ona kılavuzluk eden en sömürgen, en gerici kuvvetlerin diktatörlüğünden kurtulması gerektir. Memleketimizin gelişmesini engelliyen, halkın refah imkânlarını dumura uğratan emperyalizmin politik ve

ekonomik boyunduruğu kırılmadan, büyük sermayedarların, büyük toprak ağalarının egemenliğine son verilmeden, gerekli demokratik dönüşümler gerçekleştirilmeden sosyalizme kapı açılamaz.

Gerici burjuvazi işçi sınıfına ve partimize sadece cepheden saldırmıyor. İşçi hareketine musallat ettiği ajanlarıyla onu yozlaştırmaya, kendi çıkarları doğrultusuna yöneltmeye çalışıyor. Türkiye Komünist Partisi bu yabancı sınıf ajanlarıyla, ağır baskı ve terör havasının demoralize, dejenere ettiği ve çoğu zaman düşmanla birleştirdiği unsurlarla, provokatörlerle, bozgunculara, sağdan-soldan revizyonistlerle savaştı ve savaşmakta devam ediyor.

TKP Türk halkının devrimci, demokratik geleneklerinin mirasçısı, işçi sınıfının haklı dâvasının en sebatlı savaşçısı olarak doğdu. Bu sınıfın yüce öğretisi Marksizm-Leninizme ve proletarya enternasyonalizmi prensiplerine, milletlerarası komünist ve işçi partileri temsilcilerinin danışma toplantılarının kararlarına daima bağlı kaldı. Bu bağlılık, halkımızın milli ve sosyal kurtuluşu uğrundaki mücadelede zafere götüren en kısa, en doğru yolu sağlıyor. Biz Türk komünistleri buna inanıyoruz.

Yaşasın Türkiye Komünist Partisi!

Yaşasın milletlerarası komünist ve işçi hareketinin birliği!

Yaşasın Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi!

Yaşasın komünizm!

Türkiye'de sol güçlerin birliği problemi[118]

YAKUB DEMİR

Emperyalizme bağımlılığın yükü

Bugünkü Türkiye'nin bütün ekonomik ve politik hayatı yönetici çevrelerin emperyalizmle işbirliğinin damgasını taşıyor. Memleket ekonomisine ağır zararlar getiren bu olgu, Türk toplumunun hemen bütün sınıf ve tabakalarının yaşayışında olumsuz etkisini gösteriyor, memleketteki süreğen sosyal ve politik bunalımların en önemli nedenlerinden birini teşkil ediyor. Köleleştirici anlaşmalarla kıskıvrak bağlanan ve Amerikan emperyalistlerine boğazına kadar borca gömülen Türkiye, saldırgan askeri bloklara çekilmiştir ve takati dışındaki silâh yarışlarına sürüklenmektedir. Memleketimiz, ekonomik bağımsızlığını kaybetmiş durumdadır ve gittikçe daha yoğun bir emperyalist sömürüye uğramaktadır.

Memleketin ekonomik durumu bozulmakta devam ediyor. 41 milyar lira olan devlet borçları, devalüasyondan sonra, borç faizleriyle birlikte 72 milyar lirayı buldu. Resmi verilere göre malî yılda bütçe açığı 3,5 milyar lira idi, çeşitli partilerin temsilcilerinin verdiği resmi olmayan bilgilere göre ise 5 Milyar lirayı bulmuştur. Bunun yükünü emekçi yığınların çekmesi gerekiyor. Bütçe açıklarını kapatmak için halktan toplanan vergi tutarı yalnız 1970 yılında 2 milyar lira artmıştır.

1947 yılına kadar, yani Türkiye'ye Amerikan "yardımları" başlamadan önce memleketin ihracatı ithalâtından fazla idi. Daha sonraki yıllarda ise, tersine, ithalât biteviye ihracatı geçiyor. Geçen yıl dış ticaret açığı, resmi verilere göre 278 milyon dolardı. Aynı yıl Türkiye, salt borç faizi olarak, aşağı yukarı 200 milyon dolar ödemek zorunda bulunuyordu.

Başbakan yardımcısı Karaosmanoğlu'nun açıkladığına göre, 1967-1970 yılları arasında Türkiye dışardan 112,9 milyon dolar yabancı sermaye getirdiği halde, aynı dönemde memleket dışına 121,9 milyon dolar kâr transferi yapılmıştır. Bunlar, Amerikan emperyalistlerinin ve başka emperyalistlerin "yardımları"nın memleketimiz için doğurduğu felâketli sonuçları gösteren gerçeklerin ancak bir kısmıdır.

Emperyalist tekeller memleketimizde sanayiin kilit noktalarını: petrol çıkarma, petrol işleme, metalürji, kimya, elektroteknik v. s. sanayi alanlarını ele geçirdiler. Yabancı kumpanyaların rekabeti milli sanayiin temellerini sarsıyor, milli ekonominin bütün yapısını sakatlıyor, yıkıcı etkisini tarım üzerinde de gösteriyor.

---

[118] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1971, sayı: 7, sayfa: 481-490

Emperyalizmin, yüzlerce yıllık bir geçmişi ve geleneği olan milli kültürü, bilim ve eğitimi yozlaştırıcı etkisi korkunçtur. Türkiye'de gösterilen filmler, denebilir ki, yalnız zorbalık, kin ve nefret, gangsterlik, rasizm [ırkçılık] aşılayan Amerikan ve Batı Alman filmleridir. Hükümet buna aldırış etmiyor. Oysa (yabancı) bir dirijor [orkestra şefi] değneğinin işaretine uyar gibi, yığınsal enformasyon araçlarını harekete getirerek, sorumsuz politik kampanyalar, "komünizmle mücadele" kampanyaları tertipleyen bu makamlardır.

Yurdumuzda bilim ve kültür, tarihinin en zor bir anını yaşıyor. Aydınlar çaresizlik içindedir, iş bulmak için yurttan ayrılmak zorunda kalıyor. Binlerce öğretmen yoksulluktan kurtulmak için kara işçi olarak Batı Almanya'ya göçetti. Oysa memleketimizde yüzbinlerce okuryazar olmayan var, okul ve öğretmen yetersizliği var. Milli tiyatro, edebiyat, müzik, halkın bütün manevi yaşantısı insafsızca soysuzlaştırılıyor, memlekette başıboş hüküm süren yabancı ve yerli tekellerin isteklerine uyduruluyorlar.

Bütün bu gerçekler, emperyalizmin halkımızın baş düşmanı olduğunun apaçık kanıtlarıdır. Bunun için, bugünkü Türk toplumunun ana çelişkisi, bütün halkla emperyalizm ve ülkenin menfaatlerine ihanet eden, emperyalizmin yararına bir politika güden bir avuç yerli büyük sermaye ve toprak ağası arasındaki çelişkidir. Bu çelişki bugün son derece kesinleşmiştir.

İşçi sınıfı anti-emperyalist mücadelenin güdücü kuvvetidir

Emperyalist tahakkümün yokedilmesini, köklü sosyal ve ekonomik dönüşümler yapılmasını, toplumun demokratlaştırılmasını isteyen işçilerin, köylülerin, memurların, gençlerin, öğrencilerin, aydınların, yurtsever askerlerin çıkışları, hareketleri geniş ölçüler aldı. Memleketin hayatı üzerinde bunların etkisi gittikçe artıyor.

Anti-emperyalist, demokratik hareketin öncüsü, sayısı 3 milyonu aşan ve çalışan nüfusun yüzde 23-25'ini teşkil eden proletaryadır. Türk proletaryasının sınıf bilinci seviyesi yükseliyor, birleşme, örgütlenme çabaları artıyor. Sendikalara ve başka işçi örgütlerine üye olan işçilerin sayısı 1,2 milyonun üstündedir.

Tarımda ve sanayide kapitalist ilişkilerin gelişmesi, bu yüzden, köylülerin, yüzbinlerce küçük üretici, küçük işletmecinin yığın halinde yıkıma uğrayışı, aynı zamanda gizli işsizliğin, 5 milyona yakın yarı-proleterin, şehir ve köy yoksulunun ortaya çıkmasına yol açtı. Bunların sayıları durmadan artıyor. Emekçilerin kitle halinde Batı Almanya'ya, Hollanda'ya, Avusturya'ya, Belçika'ya ve diğer gelişmiş kapitalist ülkelere göç etmesine rağmen (1970 yılında memleket dışında 500 binden çok Türk işçisi vardı) bizde, hatta resmi verilere göre 500 bin (basına göre 2 milyon) işsiz vardır.

Türkiye'de işçi sınıfının durumu gerçekten acıklıdır. İş ücreti orta bir ailenin resmi (azaltılmış) geçim asgarisinin ancak yüzde 25-30'unu karşılıyor. Yalnız 1970 yılında zorunlu tüketim maddelerinin fiyatları yüzde 45 artmıştır.

Proletaryanın, kendi hakları için mücadelesi genişliyor. Sarı sendikalar "Türk-İş" yöneticilerinin maskeleri düşürüldükten sonra birçok sendikalar bu birlikten çıkarak, örgütlü işçilerin üçte birini içine alan Devrimci Sendikalar Konfederasyonu'nu (DİSK) kurdular. Haziran (1970) sınıf çarpışmalarının ilk günlerinde DİSK'in çağırısıyle, 113 işletmenin ve bu arada İstanbul Demir-Döküm fabrikası, "Sunguralp" [Sungurlar], "Otocan" [Otosan], "Rabak", "Filips", "Gründik", "Binileks" [Vinileks] gibi büyük sanayi işletmelerinin işçileri işlerini bırakarak sokağa çıktılar. 1970 yılının ikinci yarısında Türkiye'de metalürji, petrol, tekstil, şeker, gıda, kimya sanayilerinde ve başka sanayi kollarında grev dalgaları birbirini kovaladı.

Türkiye'de bugünkü işçi hareketinin karakteristik niteliği, izole bir halde olmaması, ileri sürülen isteklerin bütün emekçilerin ve geniş halk tabakalarının isteklerine uygun olmasıdır. Türk proletaryası, en örgütlü, sonuna kadar devrimci bir sınıf olarak, toplumun bütün ilerici güçlerini, emperyalizme ve gericiliğe karşı savaşta birleştirebilecek tek reel güçtür. İşçi hareketi Türk toplumunun bütün demokratik tabakalarının aktifliğini artırıyor, çıkışlarına politik nitelik veriyor. Proletarya, köylülerden, esnaftan, gençliğin ilerici çevrelerinden, aydınlardan, öğrencilerden ve yurtsever ordu temsilcilerinden gittikçe daha çok destek görüyor. Bu gerçek, halkın demokratik tabakalarının sosyal belirtileri daha açık değerlendirmeye, işçi sınıfının görüşlerini benimsemeye başladığını gösteriyor. Demokratik güçlerin gericiliğe karşı zaferinin ancak işçi sınıfıyla sıkı ittifak ve hareket birliği halinde, onun öncülüğü altında mümkün olabileceği gerçeği gittikçe daha açık beliriyor.

Anti-emperyalist, demokratik dönüşümler için mücadelede işçi sınıfının öncülüğü fikri bazı milli burjuvazi temsilcilerinin de, özellikle küçük burjuva elemanlarının bilincine işlemeye başladı. Küçük burjuva devrimci akımlarının aktifleşmesi ve bunlara uygun görüşlerin nisbeten yayılması Türkiye için doğal ve yasal bir belirtidir, yabancı sermayenin varlığı ve aynı zamanda milli sermayenin hızla gelişmesi şartları içinde oluşan yerli tekellerin küçük burjuvazi üzerine baskısının sonucudur.

Yerli tekeller, yabancı sermaye ile birlikte, durumları ekonomik bunalımın etkisiyle zaten kötüleşen geniş küçük ve orta burjuva tabakalarının çıkarlarını büsbütün sarsıyor. Türkiye Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği'nin raporuna göre 1969 yılında memlekette 658 binden fazla ticari senet protesto edilmiş, 101 ticaret firması iflâs etmiş ve 64 firma konkordato ilân etmiştir. Türkiye'de özel kapitalist kuruluşların yüzde 3'e yakın bir kısmı, bütün kazançların yüzde 80'den fazlasını ele geçiriyor. Resmi verilere göre, (geliri yılda 1 milyon liradan aşağı olmayan) Türk milyonerlerinin sayısı 1965-1969 yılları arasında 215'ten 245'e yükselmiş,

Bunların geliri ise 287,8 milyon liradan 605,3 milyon liraya çıkmıştır. Burjuvazinin çeşitli tabakalarının eşitsiz durumları aralarında keskin çelişkilerin doğmasına yol açıyor.

Zanaatkârlar, orta tabakalar, milyonlarca emekçi köylü, büyük sermayenin, yerli ve yabancı tekellerin, büyük toprak ağalarının artan ezgisinden bugün ancak, kendi ekonomik ve politik hakları uğrunda savaşarak kurtulabilirler. Meydana gelen objektif şartlar, Türk toplumunun yalnız insafsızca sömürüye uğrayan ana sınıflarının, işçi sınıfının ve emekçi köylülerin değil, milli burjuvazinin (küçük ve orta burjuvazinin) büyük bir kısmının, şehir ve köy küçük üreticilerinin de eylem birliğini gerektirir.

Ama göz önüne almak gerektir ki, bugün Türkiye'de sol akımlar arasında sadece Marksizm-Leninizm, gerçek enternasyonalizm temeli üzerine oturmuş, dünya işçi hareketinin stratejik ve taktik çizgisini tutan, milletlerarası anti-emperyalist mücadelenin genel ödevlerini benimseyen bir örgüt yoktur, aynı zamanda küçük burjuva radikal akımları, aşırı, reel gerçekleri görmeyen voluntarist eylem taraflılarına varıncaya kadar türlü küçük burjuva akım ve doğrultuları vardır. Bunlar eylemleriyle çoğu zaman gerçek devrimci savaşa ancak zarar getirmektedirler. Türkiye'de sınıf mücadelesini inkâr eden veya köylüyü başlıca devrimci güç sayan sol milliyetçi akım ve ayrıca "islâm sosyalizmi", "Türk sosyalizmi", "halk sosyalizmi" v.s. gibi çeşitli akımların taraftarları da faaliyettedir.

Buna rağmen, anti-emperyalist güçlerin işçi sınıfının yönetimi altında birleşmesi memleketin politik hayatının her gün daha reel bir etkeni haline geliyor.

Sınıf güçleri dengesinde hızlanan değişme, politik hayatta kutuplaşma, son zamanlarda memleketimizde demokratik hareket yararına olarak, göze batar bir hız aldı. Bu durum egemen büyük burjuvazi ve büyük toprak ağaları blokunu, yabancı emperyalist çevreleri, özellikle Birleşik Amerika'yı, NATO'yu ciddi surette kaygılandırıyordu. İşçi sınıfına ve diğer ilerici güçlere karşı baskı tedbirleri şiddetlendirildi. Aynı zamanda gerici çevrelerin teşvik ve desteğiyle hazırlanan terörist guruplar, memleketin her tarafında kurulan "Komünizmle mücadele dernekleri" faaliyete geçirildi. İlerici örgütlere ve kişilere karşı resmi baskı ve sivil terör baş başa yürütülmeye başladı. Ama bu, beklenen sonucu vermedi: İşçi hareketi zayıflamadı, anti-emperyalist hareketin yığınlara ve ordu arasına yayılma hızı azalmadı. Yıllardır beklediği toprak reformundan ümidi kesen köylüler toprağı kendi güçleriyle almak için yer yer harekete geçmişlerdi. Yürürlükteki rejimin durumu bir hayli sarsılmaya başladı. Hükümet, desteğini halk arasında olduğu gibi, parçalanmaya yüztutan kendi partisi içinde de kaybediyor, dayandığı parlamento çoğunluğu yavaş yavaş eriyordu. Bu şartlar altında yerli gerici çevreler, emperyalistlerin de desteğiyle, demokratik hareketi ezmek için Demirel hükümetinin giriştiği uzun vâdeli tedbirlerin sonuçlarını beklememeye karar verdi.

Parlamento paravanası kaldırıldı. 1971 12 Martında politik hayatın önsahnesine "Adalet partisi" hükümetini deviren generaller çıktı

Politik bunalım

Yüksek rütbeli generaller 12 Mart muhtırasiyle S. Demirel hükümetini "Atatürkün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamu oyunda kaybetmiş" olmakla suçlandırıyordu. Başbakan yardımcısı Karaosmanoğlu ilk demeçlerinden birinde belirttiğine göre, Türkiye'nin, bugünkü kalkınma hızı ve nüfus artışı ile "Ortak Pazar" ülkelerinin gelir seviyesine varabilmesi için 2359 yıl geçmesi gerektir.

Muhtıracılar halk yığınlarında, orduda ve her şeyden önce küçük rütbeli subaylarda Demirel hükümetine karşı birikmiş hoşnutsuzluğu dile getiriyorlarmış intibaını yaratmaya çalıştılar. Onlara göre, "parlamento ve hükümet, süregen tutum, görüş ve icraatiyle yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş... Anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememişti." Generaller, "Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak", "kuvvetli" sivil bir hükümet teşkilini, politik bir fiksiyon haline gelen parlamentonun bir demokrasi göstermeliği olarak bırakılmasını istiyorlardı. Cumhurbaşkanına verdikleri ikinci bir muhtırada ise, "anarşik hareketlerin" ve aşırı sağ ve sol akımların önlenmesi için Anayasanın "kişisel temel hak ve ödevleri" bölümünün değiştirilmesini istemişlerdir. Böylece burjuva demokrasisinin emekçi halka şeklen olsun tanıdığı hakların ortadan kaldırılmasını öne sürmüşlerdir. Generaller, ayrıca, seçim kanununun değiştirilmesi, okuma-yazma bilmeyenlerin oy hakkından yoksun edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlar hemen yapılmazsa dolaysız ve açık askeri diktatörlüğe gidileceği tehdidinde bulunmuşlardır. Parlamento ultimatomu kabul etti.

12 Mart hareketi için generaller tarafından ileri sürülen nedenlerin bir kısmı, gerçek amacı maskeleyici reform lâfları gerici çevreleri ilk anda telâşa düşürdü. Demirel hükümetinin anti-demokratik baskı tedbirlerinden tedirgin bazı ilerici aydın çevrelerde ise muhtıranın bu noktası belli bir ümit uyandırmıştı. Fakat olayların gidişi her iki tarafı da uyarmakta gecikmedi. 12 Marttan sonra çok geçmeden rejimin yöneticileri Demirel hükümetine son verilmesinin gerçek nedenlerini açıkça söylemeye başladılar: Hükümet, NATO'nun, ABD'nin ve yerli tekelci çevrelerin politikasını etkili bir şekilde yürütecek güçte değildi. Türkiye'nin mültimilyoneri Vehbi Koç şöyle diyor: "Adalet Partisinin (Demirel hükümetinin) ülkeye istikrar getireceği ve memleketin kalkınmasının daha süratle yürüyeceği kanaatinde idik, ama tahminimizde yanıldık. Demirel iktidarı, 1) 16

Haziran ayaklanmasını[119] bastıramadı. 2) İşçi sendikalarının memleketin ekonomik gerçeklerine uymayan talepleri, sanayi için ciddi meseleler yarattı. 3) Devamlı bir sağ-sol çatışması memleketi tehdit etmeye başladı.".

Nihat Erimin başkanlığındaki yeni hükümetin programında, generallerin muhtırasında da olduğu gibi "Anayasanın öngördüğü reformları" ağırlık merkezi, ana mesele olarak gösterme çabası vardır. "Toprak reformu", "milli eğitim reformu", "vergi reformu" ve daha bir sürü "reformlar" üstüne yuvarlak lâflar ediliyor. Fakat hükümet her şeyden önce işçi hareketine, anti-emperyalist harekete karşı, emperyalist devletlerin, yabancı ve yerli tekellerin çoktandır istedikleri tedbirleri almak niyetinde olduğunu gizlememektedir.

Nihat Erim, başbakanlığa getirildikten kısa bir müddet sonra yabancı muhabirlere verdiği demeçte, Türkiye Anayasasını birçok Avrupa ülkelerinin anayasalarından "daha liberal" saydığını, Türkiye'nin böyle bir "lüksü" kaldıramayacağını söyledi.

Yeni rejim, yığınların ana demokratik hakları uğrunda mücadelesinin, hükümetçe, "toplum düzenini" yıkmaya, memleketi ve ulusu parçalamaya yöneltilmiş baltalayıcı bir faaliyet sayılacağını ilân etti. Hükümet, işçi sınıfına, bütün emekçi halka karşı geniş ölçüde baskı ve şiddet tedbirlerine girişti, memleketin hemen her yerinde sıkıyönetim ilân etti. İşçi, gençlik, milli azınlık temsilcileri, ilerici yazarlar, gazeteciler tutuklandı, demokratik kuruluşlar kapatıldı, yüzlerce kürt köyü silâhlı kuvvetler tarafından baskına uğratıldı. Ama memlekette huzursuzluğun, anarşinin asıl kaynakları olan gerici terörist örgütler, örneğin "komünizmle mücadele dernekleri" faaliyetlerinde serbest bırakıldı.

Tamamiyle ortaya çıktı ki, 12 Mart hareketinin ve Türkiye yönetici çevrelerinin "yeni programı"nın başlıca amacı emekçi yığınları hayat şartlarını düzeltmek için savaşmak imkânından yoksun etmek, ilerici, demokratik güçlerin anti-emperyalist, anti-feodal bir cephede birleşmelerini önlemektir.

Türkiye'nin ekonomik ve politik hayatını belirleyen çevreler, programlarını genel olarak (Karaosmanoğlu'nun açıklamasında belirtildiği gibi) memleketi "gelişmiş devletlerin ekonomik ve teknik seviyesine yükseltme" çabası olarak formüle ettiler. Kapitalist gelişme yolunu izleyerek buna gitmek niyetindedirler. Gidilemeyeceğini yine kendileri söylüyor, ama emperyalist devletlerle işbirliği "zorunluğu" sonucunu da buradan çıkarıyorlar.

Erim hükümeti, seleflerinin verdiği örnekten büsbütün ayrılarak, dış politikasında olduğu gibi görünmek yolunu tutmuştur. Bazı burjuva gazetecilerinin belirttiğine göre, Erim Batı emperyalistlerine bağlılıkta Demirel'i geride bırakır durumdadır. Kuruluş amacı, milletlerarası somut olgularla, dünya harbini körük-

[119] Hükümetin işçi haklarını kısıtlayıcı tedbirlerini protesto için 16 Haziran 1970 günü düzenlenen, silâhlı kuvvetlerin kanlı müdahalesine rağmen yürütülen büyük işçi gösterileri.

leyici, Türkiye'nin güvenliğine kastedici faaliyetleriyle içyüzü artık besbelli olan Kuzey Atlantik Paktı, Erim tarafından hâlâ bir savunma örgütü gibi, "güvenliğimizin en sağlam dış teminatı" olarak gösteriliyor.

Kıbrıs meselesinde hükümet programiyle ve özel demeçlerle ilân edilen tutum emperyalistlerin genel politikasına tıpa tıp uymaktadır.

Yerli büyük sanayi burjuvazisi Erim hükümetinin programını memnunlukla karşıladı. Onun temsilcileri yeni hükümeti tamamiyle destekliyeceklerini açıkladılar. Türkiye Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalar Birliği yönetimi, bütün ekonomik kuruluşları hükümeti desteklemeye çağırdı.

Hükümetin programı memleketin kaderiyle gerçekten ilgili yurtsever çevreleri hayal kırıklığına uğratmıştı. Parlamentoda 141 milletvekili ile temsil edilen en büyük muhalefet partisinin (CHP) Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Nihat Erim'in Başbakanlığı, partisinin Başkanı İsmet İnönü tarafından desteklenince Genel Sekreterlikten çekildi. Ecevit'e göre "12 Mart hareketi" Yunanistan, tipinde faşist askeri diktatörlüğün Türkiye şartlarına uygulanmasıydı. "Türkiye'deki müdahale, Yunanistan modeline uymakta" idi.

Türkiye İşçi Partisi, Nihat Erim hükümetinin programını, "İstanbul ve İzmir sanayi odaları başkanlarının, sanayi burjuvazisi adına, bir süreden beri ileri sürdükleri taleplerin derli toplu bir ifadesi" olarak niteledi. TİP yöneticileri, bu programın "işçi ve emekçi sınıflarla tüm demokratik güçleri baskı altında tutmak" amacını taşıdığını belirttiler.

Erim hükümetinin programı hakkında tanınmış politikacıların basında çıkan eleştirileri ilginçtir. Bülent Ecevit diyor ki: "Bu program, en başta kapitalist ülkeleri, NATO'yu, Ortak Pazarı tatmin amacıyla hazırlanmıştır". "Hükümet, diyor Cumhuriyet, ciddi reformları yapmak değil, reformculuğu yozlaştırmak ve önlemek üzere tertiplenmiş bir hükümettir"

Memleketimizdeki sosyal ve ekonomik bunalımlar, bunları doğuran nedenlere karşı ve kendi haklarını elde etmek için halkın açtığı savaş bastırılmakla önlenemezler. Faşizm hiçbir ülkede bir kuvvet belirtisi olarak doğmamıştır. Gerici Türk burjuvazisi için de bir kuvvet aşısı olmayacaktır.

Anti-emperyalist, demokratik mücadele memleketimizde yeni, daha zor bir aşamaya giriyor.

Bu şartlarda, Türkiye Komünist Partisi, mücadelenin şimdiki döneminin objektif bir değerlendirmesini yapmayı ve kendi somut amaçlarını daha açık belirlemeyi önemli bir ödev sayıyor.

Sol güçlerin birliği ve milli kalkınma programı

Günün başlıca ödevi, işçi sınıfının rolünün artmasını, geniş yığınların politik aktifliğinin kuvvetlenmesini, emperyalist tahakkümü ortadan kaldırma hareketin-

de birleşmelerini, köklü sosyal-ekonomik dönüşümler yapılmasını ve toplumsal hayatın demokratlaştırılmasını öngören yeni bir anti-emperyalist mücadele taktiği hazırlamaktır. Bu mücadele, ancak ilerici güçlerin birliği, gayretlerinin ulusun hayati çıkarlarının gerektirdiği genel demokratik amaçlar üzerine toplanmasıyla başarılı olabilir.

Memleketimizin sol güçlerinin birliği fikri yeni değildir. Türk komünistleri, elli yıllık faaliyetleri boyunca bu fikri savundular, propaganda ettiler. Günümüzün dünden farkı, bu fikrin yığınları gittikçe daha çok sarmasıdır. Şimdi herkes görüyor ve az çok anlıyor ki, emperyalizme ve gericiliğe karşı hareket birliği hayati bir zorunluk, memleketin milli bağımsızlığının yeniden kurulması, sosyal ilerleme uğrundaki mücadelede başarının mutlak şartıdır.

Türkiye işçi tarihi gösteriyor ki, proletarya tarihsel ödevini ancak Marksçı-Leninci partinin yönetimi altında yapabilir; emperyalizme bağımlılıktan kurtulmak ancak bu partinin ileri sürdüğü mücadele programı hayata geçirilmekle mümkün olabilir, yerli gericiliğin ezgisine son verilebilir; gerçek halk egemenliği ancak bu partinin önderliği altında kurulabilir, memleketin ekonomik ve politik kalkınma yolu üzerindeki güçlükler ortadan kaldırılabilir.

Solcu güçlerin reel birliğinin hangi temel üzerinde, hangi araçları ve metodlarla sağlanabileceğini, sağlanması gerektiğini, demokratik partilerin ve gurupların geniş bir milli cephesinin nasıl kurulacağını, ortak düşmana karşı mücadeleye nasıl seferber edileceklerini herkes, her zaman anlamıyor. Bu soruların karşılığı çok önemlidir. Bizce sol güçleri birleştirmek, onların mücadele amaçlarını doğru kavramalarını sağlamakla, ortak eylemleri koordine etmekle, bazı solak örgütlerin yanlış hareketleri gösterilmekle, aşırı sağ, pro-emperyalist ve aşırı sol guruplar, anti-komü-nistler, anti-sovyetistler izole edilmek, halkın önünde içyüzleri açığa vurulmakla mümkündür. Devrimci, demokratik hareketi parçalamaya çalışan emperyalizm ajanlarının maskelerinin düşürülmesine ayrı bir önem verilmek gerektir.

Bütün bunlar belli örgütsel tedbirleri gerektirir. Türk toplumunun, partimiz tarafından daha elli yıl önce ileri sürülen sosyal ve ekonomik yenileştirilmesi programı esasta hâlâ değişmemiştir. Bununla birlikte, bu dönem içinde dünyada olan ve Türkiye'nin iç durumunu etkileyen büyük değişiklikleri, memlekette sınıf kuvvetleri yerleşimini, yönetici çevrelerin genel politikasını hesaba katmak zorundayız.

Şimdiki Türkiye'nin sosyal-ekonomik ve politik durumunun bu kısa çözümlenmesinden hareket eden TKP, sol güçlerin savaş programının aşağıdaki esas prensiplere dayanmasını gerekli görüyor. Türk halkının önünde duran başlıca ödev yurdun egemenliğinin yeniden kurulmasıdır. Bu, Türkiye'nin emperyalist devletlerle bağlanmış milli bağımsızlığını kısıtlayıcı bütün anlaşmaların bozulmasını; Türkiye topraklarındaki bütün yabancı askeri üslerin kaldırılmasını; ya-

bancı askeri personelin memleketten çıkarılmasını; sıkı bir tarafsızlık politikası izlenmesini; harbin önlenmesine, silâhsızlanmaya, sağlam bir barışın kurulmasına yöneltilen her çabanın aktif olarak desteklenmesini gerektirir.

Yabancı sermaye Türk halkını sömürme imkânından yoksun edilmelidir. Bunun sağlanması için emperyalist devletlere ulusun zenginliklerine başıboş hükmetme hakkı tanıyan anlaşmalar kaldırılmalıdır; bütün yabancı kuruluşlar, sermayeler millileştirilmeli, demokratik devletin eline geçmelidir; milli sanayi ve tarım kendi öz memleketinde yabancı sermaye ile eşit olmayan rekabet yükünden kurtarılmalıdır. Amerikan, Batı Alman, İngiliz, Fransız, İtalyan emperyalistleri, uzun yıllar halkı soyarak, memleketin tabii zenginliklerini talan ederek verdikleri zararları ödemek zorundadırlar.

Türkiye'de emperyalizm ajanlarının ekonomik ve politik mevzilerini ortadan kaldırmak gerekir. Bunun sağlanması için bütün özel bankalar (ilk sırada başlıca yerli tekelci banka: İş Bankası), sigorta işleri, toptan iç ticaret, dış ticaret, büyük özel şirketler ve kuruluşlar, yarı-devlet şirketleri ve kuruluşları millileştirilmelidir.

Sosyal-ekonomik tedbirlere gelince, ilk sırada işsizliğe son verilmesi, emekçilerin iş ücretlerinin bugünkü hayat standardını karşılıyacak seviyeye yükseltilmesi, parasız sağlık yardımı sistemi kurulması, çalışma gücünden yoksun kimselere yara yardımlarının artırılması, bugünkü adaletsiz vergi sisteminin kaldırılması v.s. ödevleri duruyor.

Köklü toprak dönüşümleri gerçekleştirilmelidir: Toprak millileştirilerek kamu mülkiyeti haline getirilmeli, onu işleyenlere parasız verilmelidir; büyük toprak mülkiyeti, her türlü yarı-feodal sömürü şekilleri ortadan kaldırılmalıdır; köylülere kredi, tarım âletleri, suni gübre v.s. yardımları yapılmalıdır; köylünün Ziraat Bankası'na, tefecilere, büyük toprak sahiplerine borçları kaldırılmalıdır; köy muhtarlıkları yeniden örgütlenmeli, kooperatifler kurulmalı, toprağın verimliliğini artırma, orman yetiştirme v.s. işlerinde geniş faaliyete geçilmelidir.

Demokratik devlet, küçük ve orta teşebbüsleri, el sanayiini, perakende ticareti himayesi altına almalı, bunlara ucuz ve kolay kredi, ham madde, yardımcı gereçler v.s. sağlıyarak her suretle destek olmalıdır. Kooperatifçilik hareketi de her suretle desteklenmeli, halkın, şehir ve köy emekçilerinin menfaatlerine zarar getirmeyecek özel işletme ve ticaret teşebbüsleri teşvik edilmelidir. Dış ticarette memleketin tek taraflı yönelimi politikasından vazgeçilmek, bütün halklarla karşılıklı fayda esasında ticaret ilişkileri kurmak ve geliştirmek gerektir.

Anti-emperyalist, demokratik tedbirler, Türkiye'de yalnız milli ekonominin tümü üzerinde olumlu etkisini göstermeyecek, aynı zamanda işçi sınıfının, köylünün, küçük işletmecilerin, aydınların, zanaatkârların, memurların, öğrencilerin de sosyal-ekonomik isteklerinin yerine getirilmesine imkân vereceklerdir.

Bu tedbirlerin uygulanması, hangi partilerden olurlarsa olsunlar, bütün Türk demokratlarının işidir. Bizce, ilerici partiler tarafından ileri sürülecek demokratik ödev ve amaçların milli bir kalkınma programının hazırlanmasında esas olarak ele alınabileceği zaman gelmiştir.

Biz Türkiye Komünist Partisi'nin Marksçı-Leninci savaşçıları şuna inanıyoruz ki, yukarıda ana hükümlerini özetlediğimiz ve memleketimizin bütün anti-emperyalist yurtseverlerine, bütün demokratik örgütlerine ve ilerici guruplarına teklif ettiğimiz program gerçekleşmedikçe Türkiye'yi kasıp kavuran şimdiki süreğen bunalımlar ve onların emekçi halkımız için doğurduğu ve doğuracağı felâketli sonuçlar önlenemiyecektir.

İşçi sınıfı, emekçi köylüler, aydınlar, öğrenciler savaş sürecinde, şüphe yok ki, yeni konlere ödevler, istekler ileri süreceklerdir. Bu isteklerin doğruluğu ve zorunluğunun kıstası hayatın kendisi olacaktır. TKP her zaman emekçilerin menfaatleri uğrunda, halkın kendisi için gerekli dönüşümleri kendisinin gerçekleştirebileceği bir demokrasi, gerçek demokrasi için savaştı ve savaşıyor. Partimiz bundan böyle de ve her zaman halkın menfaatlerini savunacak, emperyalizme, gericiliğe karşı, barış ve halklar arasında dostluk uğrunda daima ön saflarda savaşacaktır.

TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir yoldaşın, Londra'da çıkan (Yunanca) "Elefteri Partida" gazetesi muhabirine verdiği mülakat[120]

Soru: Hükümet değişmesinden sonra Türkiye'de politik durum şimdi ne şekil almış bulunuyor?

Cevap: 12 Mart 1971 günü Silâhlı Kuvvetler başındaki generallerin bir ültimatomuyla Türkiye'de meydana gelen hükümet değişikliği, egemen sınıfların menfaatleri çarpışan ayrı ayrı grupları arasında iktidarın zorla el değiştirmesi sonucu değildir. Bu değişiklik, daha çok, işbirlikçi iktidar çevrelerinin, halk yığınlarında gittikçe artan anti-emperyalist, devrimci hareketler ve çıkışlar karşısında aczinin ifadesi ve sonucudur. İktidarın asıl sahipleri değil, onların çıkarlarını korumakta beceriksiz sayılan temsilcileri değişmiştir. Demirel, Amerikan emperyalist tekellerine çıkar bağlarıyla bağlı büyük Türk burjuvazisinin temsilcisidir. Erim, bizde büyük burjuvazi ile geleneksel olarak politik blok halinde bulunan büyük toprak ağalarını temsil ediyor. Yeni kabinenin en dişli üyeleri ya Batı emperyalist tekelleriyle, ya da yerli tekelci büyük sermaye ile, büyük toprak ağalarıyla sıkıca bağlıdırlar.

Muhtıracı generaller, dünya genel oyunun nefretini, Yunan faşist cuntacıları gibi, kendi üzerlerine çekmemek için, iktidarı sivil idareye teslim etmiş görünmeye, kendilerine faşistlikle bir ilgileri yokmuş süsü vermeye çalıştılar. Fakat maskeleri çabuk düştü. Çok geçmeden memleketin başlıca bölgelerinde sıkı (askeri) yönetim ilân edildi. Bütün ilerici örgütlerin faaliyeti yasaklandı. Emekçi sınıfların menfaatlerini savunan biricik legal politik örgüt: Türkiye İşçi Partisi kapatıldı; yöneticileri tutuklanarak, en ağır cezaya çarptırılmaları isteğiyle askeri mahkemeye verildiler. Anti-komünizm isterisini kızıştırmak yeni Ankara hükümetinin başlıca işi haline geldi.

Soru: Yeni Erim hükümetinin özelliği nedir?

Cevap: Bilindiği gibi, muhtıracı generaller, yalnız Demirel hükümetini değil, parlâmentoyu da bir iş görmemekle, Anayasayı uygulamamakla suçlamışlardı. Getirdikleri Erim hükümeti ise, sözde bu parlâmentoya ve başlıca olarak iktidardan düşürülen Demirel'in yönettiği Adalet Partisi'ne dayanıyor.

TİP yöneticileri ve bütün aktivistleri, yüzlerce diğer yurtseverle birlikte, Anayasayı değiştirmeye teşebbüs suçuyla yargılanıyorlar. Oysa bu Anayasa Türkiye cuntasına bağlı "sivil hükümet"in teşebbüsüyle ve gülünç bir duruma sokulan parlâmentonun sözüm ona "oy çoğunluğuyla" kökten değiştirilmiş, Türk halkının

---

[120] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1971, sayı: 10, sayfa: 783-788. Mülakat, sözü geçen gazetenin 3 Ekim 1971 tarihli sayısında çıkmıştır.

zaten kısıtlı olan demokratik hak ve özgürlükleri de ortadan kaldırılmıştır. Parlâmento Türkiye'de bir demokrasi göstermeliği haline getirilmiştir. Burjuva partilerine şeklen dokunulmamışsa, cunta "sivil" hükümetinin "demokratik" bir maskeye ihtiyacı olduğu içindir, NATO'nun Türkiye'deki emir kulları, Amerikan emperyalistlerinin sömürge "demokrasi"sini uygulamakta fayda gördükleri içindir.

Erim hükümetinin başlıca özelliği, Demirel'in halka karşı iç ve dış politikasını, yabancı emperyalist devletlerin ve yerli ortaklarının çıkarlarına en uygun şekilde ve en uygun metodlarla yürütme görevini üzerine alması ve bunu yerine getirmeye girişmesidir.

Soru: Türkiye halkı Amerikan emperyalizmine karşı nasıl bir his besliyor?

Cevap: Halkımızın Amerikan emperyalizmine karşı düşmanlık hisleri, gerici resmi ve sivil çevrelerin türlü tertiplerine, provokasyonlarına rağmen, özellikle son yıllarda çok açık bir şekil ve yığınsal bir nitelik aldı. Öyle ki, Amerikan 6. Filosu halkımızın kin ve nefret dalgalarını aşarak Türkiye karasularına sokulamaz olmuştu.

12 Mart 1971 günü NATO'cu ve Amerikancı Türk generallerini harekete getiren başlıca nedenlerden biri, halkımızın gittikçe taşan bu düşmanlık hislerinin, yoğun anti-komünizm, anti-sovyetizm propagandalarının etkisini hiçe indirerek, yurdumuzun Amerikan emperyalizminin, NATO'nun silâh deposu, saldırı üssü olarak kalmasını engelliyecek bir nitelik almasıdır.

Memleketimizde Amerikan emperyalizmine karşı gittikçe genişleyen nefreti önlemek, Erim hükümetine verilen başlıca ödevlerden biridir. Ve bu hükümet, emperyalizmin en uzlaşmaz düşmanı olan işçi sınıfını başsız bırakmak, ilerici, demokratik, yurtsever güçleri ezmek amacıyla işe başladı. Fakat Amerikan emperyalizminin saldırı, harbe hazırlık ve gericiliği destekleme politikasının memleketimizin sosyal-ekonomik yapısında açtığı derin yaraları kapamak, halkımızın anti-emperyalist hislerini boğmak, bunları doğuran ve besleyen nedenler ortada durdukça kimsenin becereceği bir iş değildir.

Soru: Türkiye'deki ilerici güçler, demokratik hareket ve proletaryanın kendi yaşama şartlarını düzeltmek için verdiği mücadele hakkında bizi aydınlatır mısınız?

Cevap: Türkiye'de kapitalizmin gelişme hızı son yirmi yıldan beri bir hayli arttı. Emperyalist tekellerle işbirliği halindeki yerli büyük sermaye milyonlarca emekçinin sefaleti pahasına palazlanıyor. Küçük ve orta üreticiler üzerindeki baskısı artıyor, üstelik halkımızın taşıyamayacağı kadar ağır askeri masraflar yüzünden memlekette hayat pahalılığı durmadan yükseliyor. Şehirde ve köyde sınıf mücadelesi sertleşiyor. Küçük üreticilerin yığın halinde mahvolup dağılması yüzünden memlekette muazzam bir işsizler ordusu meydana geldi. Köylerden şehirlere yığınsal akınlar memleket dışına, yabancı ülkelere taşmaya başladı.

Halkın hoşnutsuzluğu açık bir şekil aldı. Büyük burjuvazi ve büyük toprak ağaları bloku hükümetlerinin emperyalizmle kucaklaşma politikasının ağır sonuçlarını kendi sosyal ve ekonomik varlığı üzerinde duyan milli burjuvazinin büyük bir kısmı da bu hoşnutsuz yığınlar arasında bulunuyor.

Son yıllarda işçilerin, köylülerin, aydınların, gençliğin ve ordunun yurtsever kesiminin çıkışları memleketimizde şimdiye kadar görülmemiş bir ölçüde genişledi. Yurdun bağımsızlığını kurtarmak, emperyalizmin politik, ekonomik ve askeri nüfuzunu kırmak, yabancı askeri üsleri kaldırmak, NATO'dan ayrılmak, emperyalizmin yerli ortaklarının egemenliğine son vermek, köklü sosyal-ekonomik dönüşümlere geçmek ve Türk toplumunu demokratlaştırmak memleketimizin demokratik güçlerinin ortak şiarları ve başlıca amaçlarıdır.

Türkiye proletaryasının sınıf bilinci seviyesi sosyal, ekonomik ve politik hakları uğrundaki mücadelesiyle ve toplum içinde hızla artan sayısıyla başbaşa yükseliyor, işçi hareketindeki bu hızlı gelişme toplumun bütün tabakalarının politik aktifliğini artırdı.

Proletarya halkımızın anti-emperyalist, demokratik mücadelesinin öncü kuvvetidir. Uzun ve çetin mücadelelerle elde ettiği kısıtlı bazı demokratik hakları yok etme tehditlerine karşı işçi sınıfımızın 1970 Haziranındaki o heybetli çıkışı, onun sadece sınıf bilincinden şüphe edenleri değil, varlığını bile tanımak istemeyenleri hizaya getirdi.

Memleketimizde meydana gelen şartlar, şehir ve köy emekçilerinin, emperyalizmin ekonomik ve politik tahakkümünün acısını çeken, irticaın ve faşizmin zulmüne hedef olan bütün diğer sınıf ve tabakaların ortak mücadelede birleşmelerini zorunlu kılıyor. Türkiye proletaryası toplumun bütün ilerici kuvvetlerini birleştirebilecek, ortak düşmana karşı yöneltebilecek en örgütlü, en direşken ve sonuna kadar devrimci kuvvet olduğunu göstermiştir. Türk halkı, başta işçi sınıfı ve onun Marksçı-Leninci öncüsü, Türkiye Komünist Partisi olmak üzere, emperyalizme karşı, milli bağımsızlık uğrunda, ekonomik ve demokratik halkları uğrunda, barış uğrunda mücadelesini en ağır şartlara rağmen, hiçbir zaman durdurmadı ve durdurmayacaktır.

Soru: Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye'nin diğer ilerici güçleri Kıbrıs problemini nasıl görüyorlar?

Cevap: TKP, Kıbrıs halkının bağımsızlık dâvasıyla yakından ilgilidir; Kıbrıs sorunu ve Kıbrıs halkının tam bağımsızlık uğrundaki mücadelesi üzerinde tutumunu çeşitli vesilelerle kararlarında, bildirilerinde açıklamış ve savunmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının üyesi egemen bir devlettir. Bu ülkede hiçbir yabancı devlet, onun egemenlik haklarını kısıtlayıcı imtiyaza, hakka sahip olamaz. Adadaki yabancı askeri üslerin kaldırılması için, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğiyle bağdaşmayacak hak iddialarına ve her türlü yabancı müdahalelerine karşı, emperyalistlerin ve ajanlarının kardeş Türk ve Rum

halklarını adada birbirine düşürme çabalarına ve provokasyonlarına karşı haklı savaşında Kıbrıs halkını desteklemeyi partimiz enternasyonal bir ödev biliyor. Türk ve Rum halkları yüzyıllar boyunca bir arada kardeşçe yaşadılar. Bağımsız, özgür adada şimdi daha dostça yaşayabilecekleri bir dönemde aralarına düşmanlık sokmaya, onları birbirine düşürmeye çalışmakla güdülen amaç meydandadır.

Emperyalistler Kıbrıs adasını Yakın-Doğu'da ve Akdeniz'de stratejik amaçları için NATO'nun bir uydusu haline getirmek istiyorlar. Biz Türk komünistleri, Kıbrıs halkının, bu adayı üç kıtanın halklarını birbirine yaklaştıran bir altın köprü haline getirme amacını destekliyoruz.

Yurdumuzun diğer ilerici çevrelerinin Kıbrıs sorununda görüşleri Komünist Partisi'nin görüşlerinden biraz ayrıdır. Fakat Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bütünlüğü bölünmez devlet egemenliğiyle bağdaşmayacak yabancı müdahaleleri reddetmekte haklı, yabancı askeri üslerden arınmış bağımsız bir ülke olarak tanımakta hemen bütün ilerici güçler birleşir.

Kıbrıs sorununda Erim hükümetinin programı ve tutumu, NATO'cu emperyalist devletlerin genel politikasına uygundur.

Soru: Türkiye'nin ilerleme perspektifleri nelerdir?

Cevap: 1919—1923 Milli Kurtuluş devriminin yönetimini ele geçiren burjuvazi, yurdun politik bağımsızlığı kazanıldıktan sonra onun geleceğini kendi dar sınıf çıkarlarına uygun bulduğu yolda, kapitalist gelişme yolunda aradı ve ister istemez memleketi yeniden emperyalizmin ekonomik, politik ve askeri boyunduruğu altına sürükledi; ülkenin yaşadığımız çağa uygun bir tempoyla gelişmesi imkânlarını kapadı.

Memleketimizde kapitalist ilişkilerin bir hayli geliştiği doğrudur, ülkenin ekonomik gelişme seviyesi bundan 50 yıl önceki seviye değildir. Fakat bu gelişme yaşadığımız teknik devrim çağının gerektirdiği, yurdumuzun ekonomik ve politik bağımsızlığı için zorunlu gelişme hızına uygun olmaktan uzaktır. Türkiye hâlâ ekonomice geri kalmış bir tarım ülkesidir. Halkımızın hayat seviyesi düşüktür. Memleketin ekonomisi yabancı sermayenin kontrolü altındadır, gelişme hızı onun çıkarlarına göre ayarlanmıştır.

Ülkede hüküm süren sosyal-ekonomik ve politik bunalımların başlıca etkenlerinden biri kapitalist gelişme yolu çıkmazıdır. Bu gerçeği bugün sadece işçi sınıfı değil, halkımızın hemen hemen bütün ilerici güçleri, bu arada milli burjuvazinin önemli bir kısmının temsilcileri de kavramış bulunuyor.

Biz Türk komünistlerine göre, memleketimizde emperyalizmin ekonomik, politik ve askeri nüfuzu kırılmadan, onun içerdeki dayanağı, işbirlikçisi gerici kuvvetlerin egemenliğine son verilmeden, halkımızın gerçekten demokratik egemenliği, anti-emperyalist devrimci devleti kurulmadan, yurdun muhtaç olduğu köklü sosyal-ekonomik dönüşümler gerçekleştirilmeden çağımızın gelişmiş ülkeleri seviyesine yükselmesini düşünmek boşuna hayal kurmaktır.

Ama şimdiki durum Türk halkı için değişmez bir alın yazısı değildir. Bu durum değişecektir, değişmek zorundadır. Ve onu ancak halkın kendisi, onun anti-emperyalist, anti-faşist, devrimci bir cephede birleşmiş öncü güçleri değiştirebilir.

Soru: Yunanistan'daki askeri rejimi nasıl görüyorsunuz, Türk halkının bu rejime karşı tutumu nedir?

Cevap: Komşu ülke Yunanistan'da yapılan askeri-faşist hükümet darbesinin memleketimizin ilerici çevrelerinde uyandırdığı kaygı Türkiye basınında geniş ifade buldu. Bu komplonun, Yunanistan'da olduğu gibi Türkiye'de de en gerici çevreleri soyguncu ve saldırgan faaliyetlerinde dayanak ve ortak edinen Amerikan emperyalizminin, doğrudan doğruya veya NATO eliyle hazırlanmış bir tertibi olduğu belliydi. Yunan halkının emperyalizme karşı, sosyal kurtuluş ve barış uğrunda kahramanca mücadelesini büyük bir sempatiyle ve yakından izleyen halkımız, bu komplonun bölgemizde tek kalmayacağını seziyordu. Nitekim Amerikan emperyalistleri Yunanistan'daki bu tertiplerini Türkiye'nin özel şartlarına, özel metodlarla uygulamakta gecikmediler.

Türk ve Yunan halkları kurtuluşları uğrunda aynı düşmana karşı ağır şartlar altında savaşıyorlar. Dâvalarında haklı olmaları onlar için tükenmez kuvvet kaynağıdır.

YENİ ÇAĞ

- **B. Leybzon, K. Şirinya:** Komünist Enternasyonali
- **I. Szirmai:** İdeolojik çalışmalar
- **M. Schäfer:** Bundestag seçimleri
- **S. Kuzinski:** Sosyalist ve Kapitalist Ülkelerde
- **Suharco:** Komünist Partisi ve köylülük

KOMÜNİST VE İŞÇİ PARTİLERİNDE
Alman Komünist Partisi ve Bundestag seçimleri

TARİHTEN SAYFALAR
Proletarya Enternasyonalizminin bayrağı altında

KAPİTALİST ÜLKELERDE
En son seçimler neyi gösterdi

ÖZEL SAYFALARIMIZ
TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri
Yakub Demir yoldaşa mesajlar

8
Ağustos
1965

BARIŞ VE SOSYALİZM YAYINLARI

TKP Merkez Komitesi Birinci Sekreteri Yakub Demir Yoldaşın 30 Nisan 1972 günü akşamı (1 Mayıs arifesinde) düzenlenen parti toplantısında yaptığı konuşma[121]

Yoldaşlar,

Yarın 1972 1 Mayıs'ını kutlayacağız. Bazı yoldaşların isteklerini yerine getirmek, Türkiye'de 1 Mayıs konusu üzerinde kısaca durmak istiyorum.

İşçi sınıfının Marksçı-Leninci partisinin yasak sayıldığı bir ülkede emekçilerin milletlerarası dayanışma gününün açık ve serbest kutlanabileceğini düşünmek bizim için zordur. Bununla birlikte, işçi sınıfımızın son 50 yıllık mücadele tarihinde 1 Mayıs günlerinin önemli ve şerefli bir yeri vardır.

Bizde, devrimci işçi hareketi gibi 1 Mayıs bayramları da Büyük Oktobr Sosyalist Devriminden sonra başladı, ilk yığınsal 1 Mayıs 1921 yılında, yani partimizin ilk büyük kurbanları Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinden 3 ay sonra, emperyalistlerin işgali altındaki İstanbul'da kutlandı. İstanbul o zaman da işçilerimizin en kalabalık merkeziydi ve yabancı işgal komutanlarının askeri idaresi altında, tıpkı bugünkü sıkıyönetim idaresi altındaki İstanbul gibi, zorbaca idare ediliyordu. Padişah ve paşaları, halkı başıboş sömüren yabancı imtiyazları, harp zenginleri, kompradorlar, tıpkı şimdiki sıkıyönetimin kanadı altındaki yabancı ve yerli büyük sermaye kodamanları gibi, şehirde yurtsever avına çıkmış emperyalist ajanları gibi, bu işgal kuvvetlerinin himayesi altında bulunuyorlardı. İşgalin bütün ağırlıklarını yine emekçi sınıflar taşıyordu. Fark yalnız şurada: O zamanki emperyalist yabancı orduların yerinde, bugün emperyalist NATO devletlerinin emrindeki yerli silâhlı kuvvetler var.

Milli mücadele yıllarında İstanbul'da, bütün Türkiye'de olduğu gibi, işçilerin çalışma saatlerini, çalışma şartlarını, iş ücreti asgarisini saptayan hiçbir kanun yoktu. İşçiler 14, 15, 16 saat, patron ne kadar isterse o kadar çalışmak zorundaydı. Memlekette, özellikle yabancı sermaye için sınırsız bir soygun ve sömürü hüküm sürüyordu. Durum Anadolu'da da böyleydi. Fakat işgal altında sömürülen ve ezilen işçilerle Anadolu'dakileri aynı durumda göstermek pek doğru olmaz. Anadolu'da emekçiler, memleketi yabancı istilâsından kurtarmak için ve biraz da kurtuluştan sonra yaşayışın düzeleceğine inanarak, her fedakârlığa katlanıyor, cephelerde kahramanca savaşıyor, fabrikalarda, atölyelerde aralıksız çalışarak orduya silâh ve cephane yetiştiriyordu.

İstanbul'da durum başkaydı. Orada, özellikle yabancı sermaye ile işçi sınıfı arasında amansız bir mücadele vardı. Bu mücadele Anadolu'da verilen anti-emperyalist savaşın başka bir yönüydü, milli kurtuluş mücadelesinden ayrı, tek

---

[121] *Yeni Çağ* dergisi, yıl: 1972, sayı: 5, sayfa: 382-387.

başına bir olay değildi. Kaldı ki, İstanbul işçilerinin, milli mücadeleye katılmak üzere Anadolu'ya gönüllü savaşçı, silâh ve cephane kaçıran gizli örgütlerin kurulmasında ve çalışmalarında aktif rol oynadıkları da bir gerçektir.

Ortada bir başka gerçek daha var. Türkiye'yi paylaşmak tasarısını uygulamaya geçen emperyalistler, tekellerin nüfuz alanlarını devletlerin işgal alanları gibi belirgin ve somut bir sınırla ayıramazlardı. Bu iş ya rekabetle veya harple çözülebilirdi, işgal altındaki İstanbul'un özel şartları rakip emperyalist sermaye temsilcilerinin işçi hareketini birbirine karşı kullanma, birbirini zayıf düşürme yollarını aramaya zorladı. Bunlar, yabancı işletmelerde birbirini kovalayan grev dalgalarını birbiri üzerine yöneltme gayretine düştüler.

Sosyalist Partisi'nin lideri Hilmi (İştirakçi) İngiliz işgal subaylarından biri aracılığıyla İngiliz tekellerine bağlıydı ve İstanbul işçilerinin savaşçı ruhunu sömürerek, daha çok İngiliz tekelleri yararına olmak üzere, Fransız-Belçika şirketlerine karşı tertipler kuruyordu.

Öte yandan, başka bir yalancı sosyalist Şakir Rasim, Sultanlık idaresi aracılığıyla Fransız tekellerine bağlanarak, İngiliz sermayesine karşı savaşıyordu. Her iki sahte işçi lideri de işçi sınıfının gerçek dâvasına ve milli mücadeleye karşı emperyalistlere ajanlık ediyorlardı, iki rakip yabancı sermaye kolunun birbiriyle boğuşmasına kimsenin itirazı yoktu. Ama aldatılmak istenen işçi sınıfıydı ve sömürülmek istenen onun yabancı sömürücülere karşı mücadele azmiydi. Tramvay şirketine ve diğer yabancı şirketlere karşı ilân edilen grevlerin olumlu sonuçlarını bile sömürerek, işçiler arasında kendilerine otorite sağlamaya çalışıyorlardı. Üstelik işçi sınıfı arasında yapma bir çelişki yaratmak, onu ayrı ayrı kollara bölerek birbirine düşürmek istiyorlardı; sosyalizmle milli kurtuluş mücadelesini birbirine karşıt iki hareket gibi göstermek isteyenlerin propagandalarını kolaylaştırıyorlardı; en kötüsü, Anadolu'da milli mücadeleye katılan şövenist çevrelerin sosyalizm düşmanlıklarını körüklüyorlardı.

Emperyalist tekeller arasındaki bu çatışmaların İstanbul proletaryası yararına olan tarafı, bu tekeller için yaratılan demokrasi havasından, onun da kendi hesabına, bir dereceye kadar, faydalanabilmesidir. Tramvay, hava gazı şirketleri, Şirketi Hayriye, Boğaziçi şirketi, demiryolları v.s. gibi işyerlerinde sık sık grevlere gidilmesi işgal kuvvetlerinin pek işine gelmezdi. Ama işin içinde yabancı tekellerin parmağı olunca iş değişiyordu.

İşte 1921 yılında İstanbul'da 1 Mayıs gösterileri bu hava içinde geçti. Gösteriler gizli komünist grupları ve legal devrimci işçi örgütleri tarafından düzenlenmişti. Birinci Dünya Harbi sona erdikten sonra memlekete dönen ve 1919 yılında İstanbul'da "Türkiye İşçi Derneği" adındaki ilk devrimci sendikayı kuran Türk işçileri bu 1 Mayıs'ın hazırlanmasında aktif rol oynadılar. Bu işçilerin çoğu Almanya'da devrim hareketine katılmış işçilerdi, Ethem Nejat'ın silâh arkadaşlarıydılar.

Türkiye'de yapılan bu ilk yığınsal 1 Mayıs gösterilerine binlerce İstanbul emekçisi katıldı. Milli ve kızıl bayraklarla, pankartlarla, devrim şarkılarıyla ve "İstiklâl!" haykırışlarıyla "Hürriyeti-Ebediye Tepesi"ne çıktılar. Sadrettin Celâl Türkiye Komünist Partisi adına onları selâmladı.

Bu 1 Mayıs, üç ay önce cansız yere serildiği sanılan Türkiye Komünist Partisi'nin ilk büyük yığınsal canlılık gösterisiydi. Türkiye işçi hareketinde yeni bir kalkınmanın başlangıcıydı.

1921 Eylül'ünde İstanbul tramvay işçileri grev ilân ettiler, Grev, işçilerin zaferiyle sona erdi. 1921 Ekim'inde Şark Demir Yolu işçileri greve geçti.

1922 1 Mayıs'ı Ankara emekçileri tarafından açıkça, serbestçe kutlandı. Şehrin çeşitli iş yerlerinde, çalışan işçilerin temsilcileri, hükümetin de müsaadesiyle Sovyet elçiliğinde yapılan 1 Mayıs törenine katıldılar.

1922 1 Mayıs'ı İstanbul'da yine işgal altında geçti ve büyük işçi gösterileriyle kutlandı. Reji (Tütün) işçileri 1 Mayıs'ta grev yapma kararı almıştı. Polis baskı ve tevkiflerle grevi engelledi, 1 Mayıs gösterilerinin tasarlanan genişlikte olmasına yol vermedi. Fakat İstanbul proletaryası yine kızıl bayraklarla, devrimci şiarlar ve şarkılarla sokaklara çıktı. Bu gösterilere Türkiye işçi hareketinde çeşitli akımların etkisi altındaki bütün örgütler katılmıştı. Bu olay işçi hareketinde önemli bir gelişmeydi; İstanbul'un dağınık işçi örgütlerinin birleşmesi imkânları beliriyordu.

21 Haziran 1922 yılında komünistlerin inisiyatifi ile çeşitli işçi teşkilâtlarının birleşik bir konferansı toplandı. Basın işçileri, inşaat işçileri, gemiciler ve bütün diğer iş kollarında çalışanlar bir araya gelmişlerdi. Belirli sorunlarda ve belirli olaylarda ortak eyleme gidilmesi sorunu görüşülecek ve karar alınacaktı. Şakir Rasim'in yönettiği "sosyalist" örgütün ters tutumu yüzünden konferans başarı sağlayamadı.

1923 yılı 1 Mayıs'ı Ankara'da geniş ölçüde kutlandı, İmalâtı Harbiye işçileri, demiryolları işçileri, Ankara mürettipleri, fırıncılar 1 Mayıs gösterilerine katıldılar.

1924 1 Mayıs gösterileri de Ankara'da oldukça parlak geçti. İşçiler yığınlar halinde Cebeci'de toplandılar. Bayraklarla, devrim şarkılarıyla vilâyet konağına kadar yürüdüler. Oradan Büyük Millet Meclisi önüne geldiler. Burada bir miting yapıldı ve işçi temsilcileri konuştu, Meclisten işçiler yararına bir iş kanunu çıkarılması istendi. Bu mitingde milletvekillerine hitaben söylenenlerden şu cümle hâlâ kulaklarda çınlıyor: "Eğer bu kanunu çıkarmazsanız, emin olunuz ki, memleketimize gelecek olan insafsız sermayedarlara, kendi ellerinizle bizi esir edeceksiniz"

Neden sonra Türkiye'de iş kanunları da çıkarıldı. Ama bu kanunların gerçek amaçları ve akıbetleri malûmdur. Bunların hiçbiri, bundan 48 yıl önce işçilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde, bir proleter sezişiyle söylediklerinin gerçek olmasını önleyecek nitelikte değildi.

1924 1 Mayıs'ına karşı İstanbul'da hükümet (Cumhuriyet hükümeti) çok sert tedbirler aldı. İşçiler kaçak 1 Mayıs gösterileri tertiplemeye zorlandı. Binlerce beyanname dağıtıldı. Bu beyannamelerde 8 saatlik iş günü isteniyor, işçiler teşkilâtlanmaya çağırılıyordu. Kaçak 1 Mayıs gösterisi yapanlar ve beyanname dağıtanlar vatana hıyanet suçuyla tutsak edilerek mahkemeye verildiler.

Aynı yıl, devrimci işçilerin çıkardığı legal "*Çelik kol*" gazetesinin 1 Mayıs sayısı toplatıldı. "Aydınlık" idarehanesi basıldı.

Fakat bütün baskılara rağmen 1924 1 Mayıs'ı, tam manasıyla bir savaş günü olarak kutlandı.

1 Mayıs gösterilerinin her yıl daha da genişlemesinin, daha savaşçı bir ruhla kutlanmasının burjuva çevrelerinde yarattığı kaygı Büyük Millet Meclisini etkilemede gecikmedi. Çıkarılan bir kanunla 1 Mayıs günü "Bahar bayramı" ilân edildi.

Fakat bu kanun hiç bir şeyi değiştirmedi. 1 Mayıs Türkiye'de yine işçilerin milletlerarası savaş ve dayanışma günü olarak kaldı. 1 Mayıs heyulası burjuva iktidarlarının uykularını kaçırmakta devam etti.

Artık her yıl 1 Mayıs'a birkaç gün kala polisçe tanınmış veya şüpheli bütün komünistler, uyanık işçiler tutuklanarak polis karakollarına, polis müdürlüklerinin bodrumlarına tıkılıyor, 1 Mayıs ertesine kadar aç, susuz oralarda tutuluyorlardı. Günlük kazancıyla geçinen bu kimselerin çoluk çocukları da kimseyi düşündürmüyordu.

Ama halka karşı yöneltilmiş bir politikanın yürütücüleri bu tedbiri yeterli görmüyorlardı. Sadece tanınmış veya şüpheli devrimcilerin tutuklanması, onların halktan, yığınlardan korkusunu gidermiyor, rahat uyumalarına yetmiyordu. 1 Mayıs yaklaşınca, polis ve jandarma kuvvetlerinden başka askeri birlikler de harekete hazır duruma sokuluyor, büyük şehirlerin stratejik yerleri tutuluyordu. Polis ve jandarma birlikleri sokaklarda, özellikle fabrika ve işletmelere yakın cadde ve sokaklarda kol geziyordu.

Bütün bu tedbirler 1 Mayıs'ın savaşçı niteliğini ortadan kaldırmaya ve yığınları sindirmeye yetmiyordu. TKP'nin 1 Mayıs beyannameleri işçiler arasında elden ele dolaşıyordu. Emekçi halkın ekonomik ve politik isteklerini dile getiren bu beyannameler polis tarafından işçi mahallelerinde gizli mayınlar aranır gibi aranıyordu. Bu beyannameleri yazmak, dağıtmak ve okumak, işkencelere, uzun yıllar hapis cezalarına yol açan bir "suçtu".

Yeri gelmişken bir noktaya dokunacağım. TKP'nin ağır illegal çalışma şartlarında 1 Mayıs'larda gizli beyanname dağıtılmasına ve genel olarak, gizli yayın yapılmasına karşı olan kişiler ve gruplar parti içinde hemen hiçbir zaman eksik olmamıştır. Bu gruplar veya kişiler memleketin iç politik şartlarına, milletlerarası duruma ve özellikle dünya komünist hareketindeki revizyonist akımlara uyarak zaman zaman faaliyetlerini arttırdılar, işi likidatörlüğe, baltalayıcı çalışmalara,

provokasyonlara kadar götürdüler. Ağır illegal çalışma şartları içinde bunlara karşı mücadele kolay olmamıştır.

Her illegal partinin çalışmalarında objektif şartların zoruyla geçici bazı aksamalar olabilir. Ama emekçi sınıfların haklarını savunmayı üzerine almış Marksçı-Leninci bir parti için legal çalışma imkânsızlığı, onun tarihi misyonunu yerine getiremeyeceği, ödevini bırakması gerektiği anlamına gelmez.

İllegal çalışmalarımızda yanlışlar işlenmedi değil. Yanlış işler de yapıldı. Bu yanlış işleri 1 Mayıslarda ve gerekince başka zamanlarda beyanname basıp dağıtmakta değil, illegal çalışma hazırlıklarının, çalışma metodlarının yetersizliğinde aramak gerekir. İllegal yayın yapma, yığınlarla bağlı kalması ve belirli sorunlarda görüşlerini halka bildirmesi, halkı uyarması gereken bir parti için, başka imkân yoksa, bir zorunluktur. Şüphe yok ki, illegal çalışan bir partinin, her şeyden önce, illegal çalışma imkân ve araçlarını hazırlaması gerektir. Gizli bir parti organının veya gizli çalışan bir partilinin açıkta dolaşan polisçe tanınmış partililerle ilişkili olması, onlarla iş görmesi illegal partiye yararlı olmaktan çok zararlı oluyor. Bizde büyük tevkiflerin başlıca sebebi, hemen her zaman bu çeşit ilişkiler olmuştur,

Bu durumu eleştirmek her partilinin hem hakkı, hem vazifesidir. Ama MİT'in eski bir şiarını benimseyerek, komünist partisinin gizli çalışmasını memlekete hıyanet saymak ve yalnız illegal komünist partisine karşı değil, legal çalışmış olan Türkiye İşçi Partisi'ne karşı da polisi desteklemek, ona hizmet etmek başka şeydir.

Yoldaşlar,

1960'dan sonra işçi sınıfımız, uzun ve çetin mücadele sonucu olarak, bazı demokratik haklar elde etti. Bilinç ve tecrübe birikimini açıkça ortaya koyma imkânını buldu. Memleketimizde işçi hareketi hızlı bir gelişme safhasına girdi, yerli ve yabancı büyük sermayeler için bu gelişmeyi kontrol altında tutmak imkânları daraldı. Oportünist sendika liderleriyle hızla gelişen devrimci işçi sendikaları arasında çatışmalar sertleşti. Bu çatışmalar işçi sınıfı ile sömürücüleri arasındaki mücadelenin başka bir yönü idi. Oportünist ve şövenist sendika liderleri, anti-demokratik havayı sömürerek, devrimci işçi hareketinin enternasyonal niteliğini onun zayıf tarafı saymaya, ona o taraftan saldırmaya başladılar.

1960 yılından sonra 1 Mayıs'ın milletlerarası anlamı ve devrimci niteliği üstüne ilerici basında önemli yazılar çıktı. Fakat gerici sendika liderlerinin saldırı hedefini genişletmemek için, 1 Mayıs'ların yığınsal bir şekilde kutlanması yoluna gidilmediyse bunu hoş görmek gerekir.

1972 1 Mayıs'ı memleketimizi, emekçi halkımızı çok ağır şartlar içinde buluyor. Burjuvazinin kendi kanunları kendi düzenini koruyamaz olmuştur. Anayasanın emekçi sınıflara, şeklen olsun, tanıdığı bazı kısıtlı haklar da ya tamamiyle ortadan kaldırılmış veya garantisiz bir hale sokulmuşlardır. İşbirlikçi burjuvazi ve

büyük toprak ağaları bloku diktatörlüğünün iflâs eden iç ve dış politikası ve egemenliği sürdürülmek için açık askeri diktatörlüğe başvuruldu. Bu askeri diktatörlük sadece halka güvensizliğin değil, diktatörlüğün yürütücü kadrolarına da güvensizliğin ifadesidir. Yönetici çevrelerin bu güvensizliği yersiz de değildir. Memlekette bütün emekçi sınıfları olduğu gibi, orta tabakaları, en yüksek rütbeli askerler ve memurlar dışındaki bütün askerleri, sivil aydınları protestoya kaldıran bir iktidarın yabancı emperyalistlerde, onlara bağlı yerli çevrelerden başka güveneceği bir destek olamazdı.

Askeri diktatörlüğün, reform demagojileriyle, faşist yürütüm metodlarıyla halkın güvensizliğini ortadan kaldıracağı düşünülemez. Memlekette sosyal-ekonomik ve politik bunalımlar derinleşmekte devam ediyor. Hayat pahalılığına, işsizliğe, sefalete bir sınır görülmüyor. Yurdumuzun bugünkü acıklı durumdan kurtulması bir sürü iç ve dış sorunun halk ve memleket yararına olarak çözülmesine bağlıdır. Saldırgan emperyalizmle işbirliği politikasına son verilmeden, komşularımızla ve bütün halklarla barış içinde yan yana yaşama, dostluk ve işbirliği politikasına gidilmeden bugünkü felâketli yoldan bir adım geri dönülemez.

Ama biz komünistler hiçbir zaman pesimist [kötümser] olmadık, ümitsizliğe kapılmadık. Halkımızın haklı davasına inanıyoruz, onun gücüne ve zaferine inanıyoruz.

Sovyet-Türkiye ilişkilerindeki son olumlu gelişmeler bu inancımızı besleyecek, kuvvetlendirecek niteliktedir.

Zeki Baştımar Çeviri Bibliyografyası[122]

1. *Maske*, A.P.Çehov, İstanbul, Remzi Kitabevi, Dünya Muharrirlerinden Tercümeler Serisi: 26, 1938, 191 s.
2. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 1.Cilt 1. Kitap, 1943, 176 s. 140 kuruş.
3. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 1.Cilt 2. Kitap, 1944, 142 s. 120 kuruş.
4. *Düello*, Anton Pavloviç Çehov, Ankara, M.E.B., Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 32, 1945, 120 s. 100 kuruş.
5. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 2.Cilt 1. Kitap, 1945, 182 s. 170 kuruş.
6. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 2.Cilt 2. Kitap, 1945, 210 s. 230 kuruş.
7. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 3.Cilt 1. Kitap, 1946, 329 s. 175 kuruş.
8. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 3.Cilt 2. Kitap, 1947, 242 s. 170 kuruş.
9. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 4.Cilt 1. Kitap, 1949, 178 s. 180 kuruş.
10. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, Maarif Vekâleti, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 4.Cilt 2. Kitap,1949, 143 s. 170 kuruş.
11. *Erzurum Yolculuğu*, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, İstanbul, Yeni Gün Yayınları: 5, 1961, 109 s.
12. *Harp ve Sulh*, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Ankara, M.E.B., Dünya Edebiyatından Tercümeler, Rus Klasikleri: 2, 1.Cilt 1. Kitap, 1965, 2. baskı. 710 kuruş.
13. *Hayat ve Sanat Hikâyeleri*, A.P.Çehov, İstanbul, Yenigün Yayınları, 1970, 122 s.

---

[122] Bülent Erdem'e teşekkür ederim.

14. *Harp ve Sulh*, Lev Tolstoy, Ankara, M.E.B., Dünya Edebiyatından Seçmeler : 92, 1., 2., 3., 4., 5.,6., 7., 8. cilt, 1993-1996.
15. *Erzurum Yolculuğu*, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, İstanbul, Yaba Yayınları, 1993.
16. *Köylüler*, A.P.Çehov, İstanbul, Yaba Yayınları: 66, Çeviri Kitaplar Dizisi: 19, 1996, 136 s. (İlk Baskı. Düello)

ZEKİ BAŞTIMAR

Yaşam Öyküsü, Mektuplar, Yazılar

Zeki Baştımar, bundan 35 yıl önce 18 Kasım 1974 günü yaşama gözlerini yumdu. Ömrünün kesintisiz 50 yılını Türkiye Komünist Partisi'nin saflarında geçirdi. Genç bir öğretmen okulu öğrencisiyken çıktığı yolda TKP il komitesi, merkez komitesi, polit büro üyeliği ve Merkez Komitesi Birinci Sekreterliği görevlerini üstlendi. Yaşamının on yılı aşkın bölümünü cezaevinde, 13 yılını siyasal sürgünde geçirdi. İlk tutuklanma tarihi 1930, son tahliye tarihi 1959 oldu.

Kitabın ilk baskısında Zeki Baştımar'ın yaşam öyküsü, Zeki Baştımar'ın değişik cezaevlerinden Boz Mehmet'e (Bozışık) göndermiş olduğu mektuplar ve Zeki Baştımar'ın *Yeni Çağ* dergisinin uluslararası bölümünde ve *Özel Sayfalar*'da yayınlanmış makale niteliğindeki yazıları ve *Yeni* Çağ'ın eki olarak ayrı bası halinde yayınlanmış *Dâva ve Müdafaâ* başlıklı 1951 davasındaki savunması yer alıyordu.

Genişletilmiş ikinci baskıda *Harp ve Sulh* romanının çevirisi sırasında Nâzım Hikmet ile Zeki Baştımar arasındaki mektuplaşma, 18 Eylül 953 tarihli Son Tahkikat Kararı'yla birlikte tebliğ edilen İddianame'de Zeki Baştımar ile ilgili bölüm, Zeki Baştımar'ın Esbab-ı Mucibeli Hüküm'de kısmen yer alan mahkeme sorgusu da ilk kez Mehmet Ali Aybar'ın el yazısı metninden hareketle yayınlanıyor. Son bölümde Zeki Baştımar'ın çeviri bibliyografyası yer alıyor.

Kitabın ilk baskısında yer alan fotoğraflardan biri, Anjel Açıkgöz ve Murat Alp ile birlikte Leipzig'de Zeki Baştımar'ın mezarını ziyaret sırasında çekilmişti; Bizim Radyo'nun emektarlarından Anjel (Merih) Açıkgöz 17 Haziran 2017'de yaşama gözlerini yumdu, onun anısı ve mücadelesi önünde de sevgi ve saygıyla eğiliyoruz.

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI